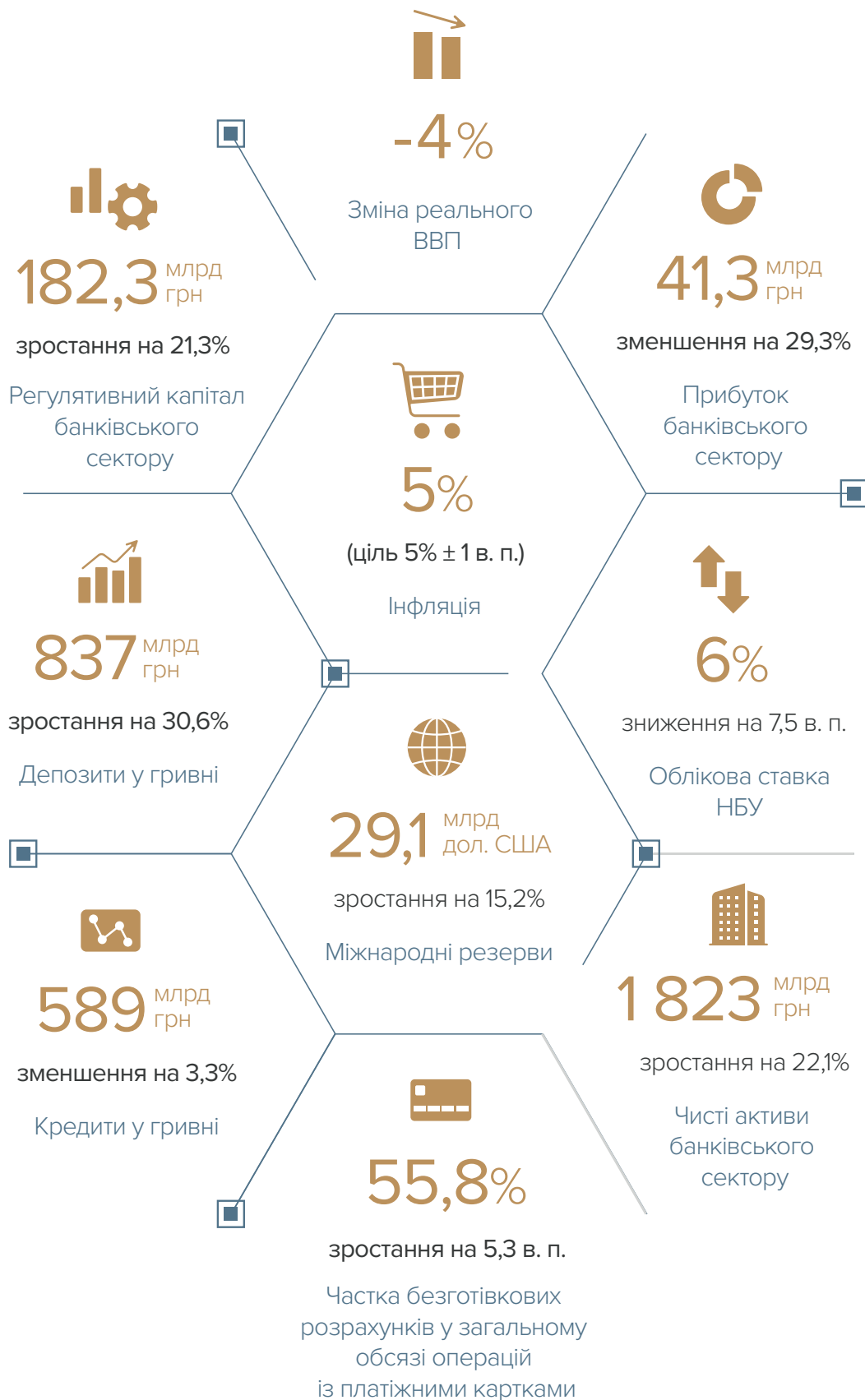

Ключові показники розвитку економіки та фінансового сектору України за 2020 рік

Зміст

Ключові показники розвитку економіки та фінансового сектору України за 2020 рік

Управління

- Звернення Голови Національного банку
- Звернення Голови Ради Національного банку
- Правління Національного банку
- Організаційна структура Національного банку
- Розвиток фінансового сектору

Низька та стабільна інфляція

- Монетарна політика та макроекономічний розвиток
- Трансмісійний механізм монетарної політики
- Плаваючий обмінний курс і валютні інтервенції

Стабільна, прозора та ефективна банківська система

- Стан банківського сектору
- Упровадження ризик-орієнтованого нагляду
- Гармонізація пруденційних вимог до банків із нормами законодавства ЄС та рекомендаціями Базельського комітету з банківського нагляду
- Безпека інформації та кіберзахист банків
- Оновлення та реалізація макропруденційної політики
- Забезпечення прозорості діяльності та звітності учасників фінансового сектору через запровадження Системи фінансової звітності для подання фінансової звітності, складеної відповідно до таксономії фінансової звітності за МСФЗ в єдиному електронному форматі iXBRL
- Застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в умовах поширення COVID-19

Відновлення кредитування

Ефективне регулювання фінансового сектору

- Імплементация закону про "спліт"
- Імплементация Другої європейської платіжної директиви та майбутнє в регулюванні платіжних послуг
- Стан платіжного ринку України
- Регулювання платіжних систем
- Оверсайт інфраструктур фінансового ринку
- Регулювання грошового обігу
- Регулювання та нагляд за небанківськими установами з питань фінансового моніторингу, дотримання вимог валютного та санкційного законодавства
- Стан ринку небанківських фінансових послуг
- Регулювання ринку небанківських фінансових послуг

Вільний рух капіталу

- Розвиток інфраструктури ринку капіталів
- Валютна лібералізація

Фінансова інклюзія

- Платежі та розрахунки
- Система електронних платежів Національного банку
- Національна платіжна система "Український платіжний простір"
- Система BankID Національного банку
- Вивчення можливості випуску цифрової валюти центрального банку (проект електронна гривня)
- Захист прав споживачів фінансових послуг
- Підвищення фінансової грамотності
- Музей грошей Національного банку України

Сучасний, відкритий, незалежний та ефективний центральний банк

- Оновлений стратегічний підхід для підготовки Стратегії Національного банку України до 2025 року
- Оновлення в проектній методології
- Розвиток процесного управління та процесної зрілості Національного банку України
- Забезпечення готівкового обігу
- Експертна рада з питань комунікації з інноваційними компаніями та проектами
- Взаємодія з державними органами України та бізнес-спільнотою
- Співпраця з міжнародними партнерами
- Управління комунікаціями
- Управління людським капіталом
- Удосконалення системи звітності. Відкритість, прозорість, доступність даних
- Внутрішній аудит
- Розвиток досліджень
- Щорічна дослідницька конференція "Ринок праці та монетарна політика"
- Консолідована фінансова звітність та Консолідований звіт про управління Національного банку України за 2020 рік

Управління

Звернення Голови Національного банку

Звернення Голови Ради Національного банку

Правління Національного банку

Організаційна структура Національного банку

Розвиток фінансового сектору

Звернення Голови Національного банку

Кирило Шевченко

Голова Національного банку

Минулий рік був наповнений серйозними викликами. Стрімке поширення коронавірусу та запровадження у світі та в Україні значних обмежень для стримування пандемії стали визначальними чинниками усіх економічних процесів.

Розгортання кризових явищ і запровадження жорстких карантинних заходів на тлі стурбованості на світових ринках призвело до падіння української економіки в першій половині 2020 року. Найглибше падіння відбулося у II кварталі, коли ВВП скоротився на 11,2%. Якщо до пандемії ми очікували у 2020 році економічне зростання до 3,5%, то через коронакризу прогнозували скорочення ВВП на 6%. Крім того, зберігалася значна невизначеність щодо подальшого розвитку подій і впливу COVID-19 на українську й світову економіку.

У результаті у 2020 році українська економіка виявилася стійкішою: за підсумками року падіння реального ВВП виявилось не таким суттєвим (скорочення на 4%), інфляція склала 5%, тобто увійшла до цільового діапазону НБУ ($5\% \pm 1$ в. п.).

Такого результату досягнуто, зокрема, завдяки здійсненню Національним банком всіх необхідних заходів, щоб допомогти економіці подолати турбулентні часи. Насамперед ми знизили облікову ставку з 13,5% до 6% – найнижчого рівня в історії України, що дозволило зберігати інфляцію помірною та залишати простір для зниження відсоткових ставок в економіці. Україна була лідером серед країн emerging markets за темпами зниження ключової ставки з початку пандемії. Монетарна політика Національного банку була послідовною та мала стимулюючий характер.

Крім того, реалізований пакет антикризових заходів. Банки отримали можливість довгострокового рефінансування на строк до п'яти років за процентною ставкою, що дорівнює ключовій ставці. Це дозволило зберігати ліквідність банківської системи на високому рівні.

Також для того, щоб дати можливість банкам у цей кризовий період сконцентрувати всю увагу та всі ресурси на кредитуванні, ми запровадили низку регуляторних та наглядових послаблень. Зокрема, пом'якшили вимоги до оцінки кредитного ризику, відтермінували формування буферів капіталу, дали додатковий час для подання та оприлюднення фінансової звітності, а також тимчасово зупинили проведення усіх видів виїзних перевірок і стрес-тестування банків.

Додатково Національний банк запровадив новий інструмент – своп процентної ставки, за допомогою якого банки могли захиститися від процентного ризику та не закладати ризикову надбавку в ставки за кредитами реальному сектору. Загальний обсяг задоволених заявок за результатами восьми аукціонів процентного свопу, проведених у 2020 році, становив близько 15,4 млрд грн.

Стимулюючий характер монетарної політики, а також комплекс заходів Національного банку, вжитих у гострий період кризи, підтримали бізнес і банківську систему та допомогли економіці оговтатися від стрімкого падіння в першому півріччі 2020 року. Упродовж року банківська система залишалася ліквідною та накопичила значний ресурсний потенціал, який може бути спрямований на кредитування.

У результаті банківська система успішно витримала перший рік коронакризи. Вперше за всю історію фінансово-економічних криз в Україні банківська система не стала додатковим джерелом проблем і тягарем для бюджету, а є осередком стабільності та спокою, що активно підтримує економіку в складний період. Відтоку депозитів населення та бізнесу не лише не спостерігалось, навпаки – їх обсяги в національній валюті за підсумками минулого року зросли на 26% та 35% відповідно. Найважливіше, що в умовах важкої кризи ми зберегли довіру населення до банківської системи та забезпечили фінансову стабільність.

Про це свідчило поживлення споживчого кредитування. У 2020 році найдинамічнішим його сегментом стала іпотека: торік було видано на 36% більше іпотечних кредитів, ніж у 2019 році. Чисті гривневі кредити на купівлю нерухомості у 2020 році зросли на 11,5%.

Попри кризові явища, Національний банк наростив міжнародні резерви. Наприкінці року вони досягли восьмирічного максимуму – 29,1 млрд дол. США, зрісши упродовж 2020 на 15%. Збільшити міжнародні резерви загалом на 3,8 млрд дол. США у кризовий рік нам вдалося за рахунок послідовної політики гнучкого курсоутворення на валютному ринку.

З липня 2020 року Національний банк став регулятором більшої частини небанківського фінансового сектору. Спільно з депутатами та учасниками ринку ми закладаємо законодавчий фундамент для формування платоспроможного, стійкого, конкурентного ринку небанківських фінансових послуг в Україні з належним захистом прав споживачів фінансових послуг. Ми ефективно працюємо з Комітетом з питань нагляду та регулювання діяльності ринків небанківських фінансових послуг, створення якого також було передбачено законом про “спліт”. Також ми проводимо масштабну роботу щодо оновлення законодавства: розроблені та ухвалені основні нормативно-правові акти для ринку небанківських фінансових установ, ініційовані та подані на розгляд Верховної Ради унесення змін до відповідних проєктів законів.

Наступними кроками стануть: розвиток регулювання та нагляду за учасниками ринку небанківських фінансових установ, перевірка рішень на відповідність усім вимогам, розширення функціоналу, адаптація та навчання працівників. З цією метою ми запроваджуємо нову модель регулювання ринку небанківських фінансових послуг. Вона враховуватиме положення директив Європейського Союзу, кращі світові практики та буде реалізовуватися поступово упродовж перехідного періоду.

Подальший розвиток сектору забезпечить очікуване у 2021 році ухвалення нових законів з регулювання небанківського фінансового ринку.

2020 рік став роком стрімкої цифрової трансформації фінансової системи. Пандемія та карантинні обмеження змінили звички українців у бік дистанційності та цифрових фінансів. Ми запропонували фінансовому ринку різні моделі віддаленої ідентифікації та верифікації клієнтів фінансових установ – п'ять спрощених та три повноцінних.

Зокрема, разом з Мінцифри Національний банк урегулював можливість використання мобільного застосунку “Дія” для дистанційної ідентифікації клієнтів та отримання ними фінансових послуг. Також це можна зробити через Систему BankID НБУ – державну систему віддаленої ідентифікації, яку ми активно розвиваємо. Система стрімко нарощує кількість учасників. Онлайн-послуги з використанням Системи BankID НБУ на кінець 2020 року були доступні 94% користувачам платіжних карток на ринку.

Також ми з народними депутатами працюємо над новою законодавчою базою, покликаною змінити платіжний ландшафт в Україні, адаптувати законодавство України до законодавства ЄС та суттєво осучаснити регулювання діяльності українського ринку платежів та переказу коштів.

Важливою у 2020 році залишалася співпраця з міжнародними партнерами. У листопаді 2020 року Національний банк приєднався до Мережі сталого банкінгу (Sustainable banking Network, SBN), що об'єднує центробанки країн, що розвиваються. Ми зобов'язалися працювати над створенням стійкої фінансової системи для сталого розвитку економіки, розширенням “зелених” інвестицій в економіку, підтримувати фінансові продукти, які мають позитивний вплив на клімат.

Також ми підтримуємо уряд у його курсі на зменшення присутності держави в банківському секторі, результатом якого, зокрема, стала угода Укргазбанку з IFC, що заклала передумови для входження іноземного інвестора в капітал банку.

Послаблення фундаментального інфляційного тиску, достатній рівень та стійкість міжнародних резервів, значно вища довіра до національної валюти, якщо порівняти з попередніми кризами, дали змогу закласти підґрунтя для відновлення економіки України після коронакризи.

Наш пріоритет – збереження прозорості ухвалення рішень та послідовності у наших політиках інфляційного таргетування, гнучкого курсоутворення.

Я пишаюся нашою командою. Впевнений, ми й надалі залишатимемося на шляху реалізації системних реформ, які також торкнуться ринку капіталу і сектора небанківських фінансових установ. Наша мета – досягти до 2025 року максимальної ефективності й прозорості ринку фінансових послуг в Україні.

Впевнений, що разом з Кабінетом міністрів та за підтримки Верховної Ради ми зможемо досягти успіху!

Звернення Голови Ради Національного банку

Богдан Данилишин
Голова Ради
Національного банку

Шановні пані та панове!

Відійшов в історію 2020 рік. Маємо можливість згадати найважливіші його події, яких було багато – складних і непередбачуваних, хороших і неприємних. Це був особливий рік, вже на старті позначений турбулентністю і навіть повномасштабною фінансовою панікою у зв'язку зі швидким поширенням світом коронавірусу. Це був рік пандемії і локдауну, пом'якшення монетарної політики і розгортання програми “Доступні кредити 5-7-9%”, місцевих виборів та ухвалення закону, що зменшує ризик повернення ПриватБанку колишнім власникам, початку практичної реалізації проекту “спліт” та суттєвих кадрових змін тощо.

Загалом досвід 2020 року буде осмислюватися ще довго. Обнадіює те, що вплив пандемії коронавірусу як на глобальну економіку, так і на економіку України виявився слабшим, ніж вважали експерти.

Упродовж звітного року інфляція переважно перебувала нижче цільового діапазону $5\% \pm 1$ в. п., визначеного Основними засадами грошово-кредитної політики на 2020 рік і середньострокову перспективу. Водночас наприкінці року інфляція очікувано прискорилася і вже в грудні повернулася в цільовий діапазон.

За підсумками 2020 року, за оцінками Національного банку, економіка України вийде на приблизно 4,5% падіння, але це вбачається гідним показником навіть для розвинутіших країн. Це відбулося завдяки тому, що економіка України почала досить швидко відновлюватися вже в другому півріччі. Очікуємо, що в 2021 році та в наступні роки вона зростатиме на рівні близько 4%. Передбачаємо, що профіцит поточного рахунку в 2020 році сягне одного з найвищих рівнів в історії України – 4,8% від ВВП. Проте у 2021–2023 роках поточний рахунок платіжного балансу повернеться до дефіциту.

У 2021 році співпраця з Міжнародним валютним фондом залишається важливим елементом розвитку. Національний банк очікує на надходження коштів від МВФ у межах поточної програми стенд-бай, а також офіційного фінансування від ЄС, Світового банку та інших міжнародних партнерів. Ці кошти дадуть змогу профінансувати значну частину бюджетних потреб у 2021 році.

Рада Національного банку та її робочі органи в цілому виконали свої плани робіт на 2020 рік. Низка питань була розглянута понад план, зокрема стосовно: додаткових заходів щодо реагування на наслідки, пов'язані з пандемією коронавірусу; управління Національним банком заставленим

майном; організації системи внутрішнього контролю та управління операційними ризиками під час віддаленої роботи; критеріїв віднесення витрат до кошторису адміністративних витрат Національного банку; стану внутрішнього контролю під час інспектування банків; роботи інституту незалежних експертів Аудиторського комітету при Раді; низки кадрових питань, що вносилися Головою Національного банку.

У нинішній непростий час нам потрібна глибока віра у власні сили та можливості, об'єднання зусиль влади й народу, аби з честю вийти зі скрутного становища, в якому, справедливо кажучи, опинилася переважна більшість держав. Економічний спад, фінансова нестабільність спричинили масове безробіття, поселили в людських душах зневіру та апатію. Тим важливіше мати волю й витримку, аби здолати ці негаразди. Ми просто зобов'язані сконцентрувати зусилля, спрямувати весь творчий потенціал на подолання не лише матеріальної скрути, а й психологічного бар'єру, що неминуче постає перед людьми.

Запропонований вашій увазі Річний звіт ґрунтовно розкриває діяльність Ради Національного банку у 2020 році за напрямками, визначеними у статтях 8 та 9 Закону України "Про Національний банк України". Звіт надає повне уявлення про те, в якому стані українська економіка увійшла у 2021 рік.

Рада Національного банку уважно стежила і стежить за розвитком економічної ситуації в Україні та світі. З огляду на викладені в Річному звіті факти з певністю можна передбачати, що 2021 рік багато в чому продовжуватиме тенденції, які з'явилися у 2020 році. Він не зможе стати повним антиподом попереднього року. За багатьма напрямками – фінансовим, соціальним, зовнішньополітичним, епідеміологічним – 2021 рік поставить нові виклики перед владними інститутами.

Проте я щиро вірю в український народ загалом і в наш колектив зокрема, що він здолає й ці виклики, і Україна вийде з кризи зміцнілою, сильнішою економічно і морально. Завдання непросте, проте відповідальне. Певен, що ми зуміємо виявити творчий пошук, наполегливість у щоденній роботі. Як ніколи раніше, на передній план виходить високий професіоналізм і компетентність, тож закликаю, крім самовідданої праці, самовдосконалюватись, опановувати новітні знання.

Для цього в нас є всі можливості.

Правління Національного банку

Кирило Шевченко

Голова Національного банку

Голова Національного банку з 16 липня 2020 року. Голова Національного банку здійснює загальне керівництво діяльністю центрального банку, зокрема контролює діяльність самостійних підрозділів за такими напрямками, як управління персоналом, юридичне супроводження, система управління ризиками, сфера комунікацій, захист прав споживачів фінансових послуг, безпека, збереження державної таємниці, протидія та запобігання корупції.

У фінансовому секторі Кирило Шевченко працює 27 років, із них понад 10 років – у сфері державних фінансів. Зокрема, у 2009–2010 роках, а також із 2014 року працював першим заступником голови правління АБ “Укргазбанк”, а з травня 2015 року обраний головою правління АБ “Укргазбанк”. Із 2012 до 2014 року – радник секретаріату голови правління АТ “Ощадбанк”.

Раніше Кирило Шевченко обіймав посади голови правління ПрАТ “СКПД” (2012), голови правління ПрАТ “Українська стратегічна група” (2011). У 2009 році був радником Прем’єр-міністра України. У 2006–2009 роках очолював Державну іпотечну установу. До цього працював у банках “Аваль” і “Фінанси та Кредит”, у якому досягнув посади заступника голови правління. Розпочинав кар’єру банкіра в 1994 році з посади економіста харківської філії “Українського кредитного банку”.

Кирило Шевченко закінчив Харківський державний економічний університет за спеціальністю “Бухгалтерський облік та аналіз господарської діяльності” та Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова за спеціальністю “Екологія”.

Катерина Рожкова

Перший заступник Голови

Перший заступник Голови Національного банку з 15 червня 2018 року. До сфери управління Катерини Рожкової належать питання фінансів, операційної діяльності, управління проблемними активами та забезпечення діяльності Національного банку.

У банківській системі України працює з 1998 року, з яких 14 років – на керівних посадах: радник голови правління, член правління, заступник голови правління ПАТ “Ерсте Банк”, заступник голови правління ПАТ “Фінбанк”, пізніше – ПАТ “Платинум Банк”, виконувала обов’язки голови правління цього банку. У 2009 році пів року очолювала Департамент безвиїзного банківського нагляду Національного банку. Із 10 червня 2015 року до 18 січня 2016 року – директор Департаменту банківського нагляду Національного банку. До червня 2018 року обіймала посаду заступника Голови Національного банку.

Катерина Рожкова закінчила Київський національний економічний університет за спеціальністю “Фінанси і кредит – банківський менеджмент” та Міжнародний інститут менеджменту за спеціальністю “Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності” (MBA).

Юрій Гелетій
Заступник Голови

Заступник Голови Національного банку з 27 липня 2020 року. До сфери управління Юрія Гелетія належать питання здійснення операцій на відкритих ринках, валютного регулювання, методології регулювання діяльності банків, управління діяльністю депозитарію Національного банку та корпоративних прав.

Працює у сфері державних фінансів із 2003 року. До призначення заступником Голови Національного банку працював у Міністерстві фінансів України: з 2018 до 2020 року – на посаді заступника Міністра фінансів, у 2015–2018 роках – на посаді директора департаменту фінансової політики. У Міністерстві фінансів він, зокрема, опікувався питаннями стратегічного реформування державного банківського сектору, розвитку ринку фінансових послуг, ринку цінних паперів.

Розпочав професійну кар'єру в 2003 році в Національному банку, де упродовж 2003–2015 років пройшов шлях від економіста I категорії до керівника підрозділу в структурі банківського нагляду.

Юрій Гелетій закінчив Львівський національний університет ім. І. Франка за двома спеціальностями: “Міжнародні економічні відносини, перекладач” та “Правознавство”. Закінчив навчальні курси в Університеті Байройта (ФРН), а також у Карлтонському університеті та Університеті Оттави (Канада). Має ступінь кандидата економічних наук, здобутий в Інституті регіональних досліджень Національної академії наук України.

Ярослав Матузка
Заступник Голови

Заступник Голови Національного банку з 04 вересня 2020 року. До сфери управління Ярослава Матузки належать питання нагляду за банками та небанківськими фінансовими установами, реєстрації та ліцензування, а також фінансового моніторингу.

Працює в банківському секторі з 2011 року. До призначення у Національний банк із 2016 року працював в АТ КБ “ПриватБанк”, де у 2018 році став керівником напрямку з юридичної координації діяльності головного офісу. До цього обіймав посаду члена наглядової ради АБ “Укргазбанк” у 2010–2017 роках та члена ревізійної комісії АТ “Ощадбанк” у 2011–2014 роках.

У 2008–2009 роках працював у приватному секторі, очолюючи напрям юридичної діяльності кількох інвестиційних компаній. Розпочинав кар'єру в Міністерстві фінансів України, пройшовши шлях від юриста I категорії до директора юридичного департаменту (2001–2008, 2009–2016 роки).

Ярослав Матузка у 2001 році закінчив Київський національний економічний університет за спеціальністю “Правознавство” та отримав ступінь магістра з правового регулювання економіки.

Дмитро Сологуб
Заступник Голови

Заступник Голови Національного банку з 01 березня 2015 року. До сфери управління Дмитра Сологуба належать питання формування монетарної політики, проведення макроруденційної політики для забезпечення фінансової стабільності, здійснення економічного аналізу, збору та аналізу статистики і звітності, виконання дослідницької функції центрального банку, а також розроблення методології регулювання діяльності небанківських фінансових установ.

У 2002 році розпочав кар'єру наукового співробітника Інституту економічних досліджень та політичних консультацій. Із 2004 року працював економістом-дослідником у представництві Міжнародного валютного фонду в Україні. У 2007–2015 роках обіймав посаду начальника відділу аналізу та досліджень ПАТ “Райффайзен Банк Аваль”.

Дмитро Сологуб закінчив Білоруський державний університет за спеціальністю “Економічна теорія”, магістерську програму з економіки (EERC) Національного університету “Києво-Могилянська академія”. Має сертифікат CFA.

Олексій Шабан
Заступник Голови

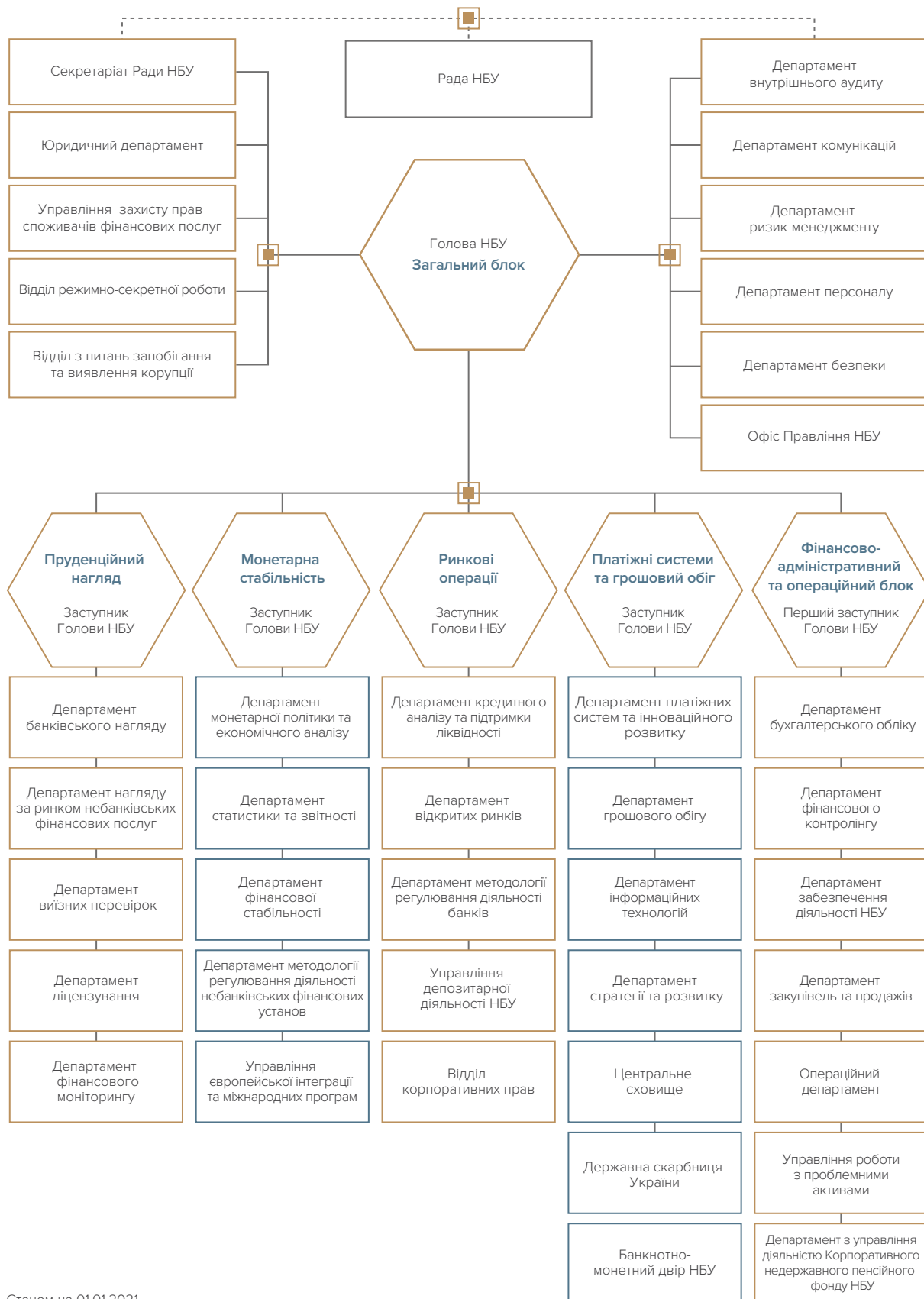
Заступник Голови Національного банку з 07 серпня 2020 року. До сфери його управління належать питання розвитку, регулювання діяльності платіжних та розрахункових систем, управління системою готівкового обігу, інформаційних технологій, а також питання стратегії і розвитку центрального банку та фінансового сектору загалом.

У банківській системі України Олексій Шабан працює понад 25 років. Із лютого 2020 року обіймав посаду директора Департаменту платіжних систем та інноваційного розвитку Національного банку України.

До роботи в Національному банку Олексій Шабан пропрацював понад 24 роки у ПриватБанку. З 2018 року був членом правління АТ КБ “ПриватБанк”, де очолював напрям роздрібного бізнесу та активно займався впровадженням нових карткових та платіжних продуктів, зокрема й через дистанційні канали.

Олексій Шабан у 1995 році закінчив Національну металургійну академію України за спеціальністю “Менеджмент підприємств”.

Організаційна структура Національного банку

Станом на 01.01.2021

Розвиток фінансового сектору

Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року

Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб та Міністерство фінансів України 16 січня 2020 року підписали та почали втілювати Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року (далі – Стратегія). Мета Стратегії – забезпечення подальшого реформування та розвитку фінансового сектору України відповідно до провідної міжнародної практики, імплементації заходів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС та іншими міжнародними зобов'язаннями України. Стратегія стала продовженням Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року, яка визначала пріоритетні реформи регуляторів упродовж попередніх п'яти років.

Стратегія складається з п'яти розділів: поточний стан фінансового сектору України; бачення майбутнього: місія і візія фінансового сектору; стратегічні цілі Стратегії, очікувані результати та інструменти її реалізації; дорожня карта реалізації Стратегії та міжнародні зобов'язання України у сфері фінансових послуг, які передбачено імплементувати в межах дорожньої карти.

Стратегія передбачає розвиток фінансового сектору за п'ятьма основними напрямками:

- зміцнення фінансової стабільності;
- сприяння макроекономічному розвитку та зростанню економіки;
- розвиток фінансових ринків;
- розширення фінансової інклюзії;
- впровадження інновацій у фінансовому секторі.

Візія фінансового сектору України

Інтегрований у міжнародний простір, ефективний, стійкий та конкурентоспроможний фінансовий сектор, який динамічно розвивається та забезпечує вагомий внесок у стале та інклюзивне економічне зростання України

Місія фінансового сектору України

Фінансовий сектор України є драйвером сталого та інклюзивного розвитку економіки України та сприяє підвищенню добробуту громадян через забезпечення ефективного акумулювання, розподілу та обігу фінансових ресурсів в економіці

Для подальшого зміцнення фінансової стабільності регулятори з-поміж іншого спрямовуватимуть свої зусилля на посилення захисту прав кредиторів та інвесторів, запровадження плану дій BEPS, підвищення рівня корпоративного управління у фінансових установах, посилення вимог до їхнього внутрішнього контролю, удосконалення системи гарантування вкладів та виведення неплатоспроможних фінансових установ з ринку, впровадження ризик-орієнтованого нагляду за небанківськими фінансовими установами, регуляторних вимог у сфері регулювання та нагляду за банками та небанківськими фінансовими установами, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС тощо.

Макроекономічний розвиток стимулюватиметься через активізацію кредитування малого і середнього підприємництва, зокрема фермерських господарств під заставу землі, усунення перешкод для перезапуску іпотечного кредитування, експортного фінансування. Інші важливі завданнями за цим напрямом – виважена фіскальна політика, розвиток ринку небанківського кредитування, посилена координація дій Міністерства фінансів України та Національного банку, запровадження другого рівня та удосконалення регулювання третього рівня системи пенсійного забезпечення, розвиток внутрішнього ринку державних цінних паперів.

Для розвитку фінансових ринків регулятори працюватимуть над завершенням валютної лібералізації, створенням ліквідних ринків фінансових інструментів (деривативів, корпоративних акцій та облігацій тощо), дерегуляцією ринків небанківських фінансових послуг з низьким рівнем ризиків або тих, що не відповідають практиці ЄС, регулюванням страхової діяльності відповідно до Solvency II та принципів IAIS, забезпеченням правового регулювання страхових посередників, створенням на законодавчому рівні необхідних передумов для розвитку ринків кредитних спілок та надання послуг фінансового лізингу, модернізацією біржової та депозитарної інфраструктур, створенням Комплексної інформаційної системи моніторингу фондового ринку, застосуванням міжнародних стандартів функціонування інфраструктури фондового ринку (вимог CSDR, EMIR, MIFID II, MIFIR, PFM) тощо.

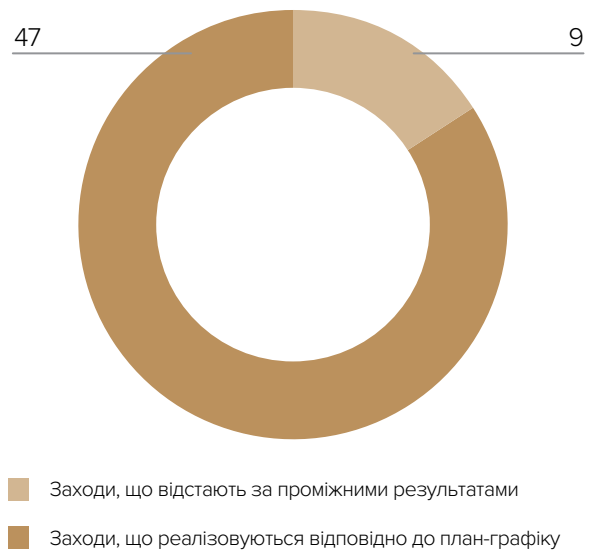
З метою розширення фінансової інклюзії будуть упроваджені стандарти ринкової поведінки фінансових установ і розкриття інформації про фінансові продукти, активізовані цільові

програми для підвищення фінансової грамотності населення, а також буде посилений захист прав споживачів фінансових послуг, створені стимули для розвитку платіжної інфраструктури для безготівкових операцій, розширена і вдосконалена система гарантування вкладів тощо.

Інновації у фінансовому секторі охоплюватимуть широкий спектр дій, серед яких, зокрема, розвиток системи віддаленої ідентифікації BankID, створення платформи для краудфандингу та венчурного капіталу, а також регуляторних “пісочниць” за типом sandbox, запровадження нових технологій для платежів та переказів, розширення доступу учасників фінансових ринків до публічних реєстрів, розвиток технологій обробки великих даних, блокчейну та хмарних технологій тощо.

Отже, Стратегія передбачає проведення реформ у всіх сегментах фінансового сектору: на банківському ринку, в секторі небанківських фінансових установ, на ринках капіталу. Реалізація Стратегії дасть змогу створити за п'ять років прозорий, конкурентний, стабільний та високотехнологічний фінансовий сектор.

Стан реалізації запланованих заходів за 2020 рік (Національний банк)

Упродовж 2020 року в межах реалізації Стратегії Національний банк започаткував понад 10 нових проєктів:

- “Кредитний реєстр Національного банку 2.0” (1Q2020);
- “Розвиток безпаперових технологій” (Paperless 2.0) (2Q2020);
- “Контроль за готівковим обігом” (Cash Management) (2Q2020);

- “Тестування керівників” (Suptech) (3Q2020);
- “Регуляторні технології” (Regtech) (2Q2020);
- “Логістика та автоматизація роботи з готівкою” (3Q2020);
- “Процесно-продуктова модель управління грошовим обігом” (1Q2020);
- “Створення функціональної стратегії регулювання грошового обігу та платіжних систем” (1Q2020);
- “Система контролю за грошовим обігом в Україні” (Cash Control System) (2Q2020);
- міжінституційна програма проектів “Відновлення кредитування в Україні”, що включає п’ять окремих проектів (4Q 2020);
- “Створення центрального касового центру” (4Q 2020).

Формат виконання Стратегії в НБУ

Робоча група (Комітет) з фінансового розвитку

Реалізація Стратегії передбачає створення керівного комітету, в якому беруть участь голови установ-підписантів.

З цією метою Рада з фінансової стабільності на своєму засіданні наприкінці 2019 року ухвалила рішення створити Робочу групу (Комітет) з фінансового розвитку при Раді з фінансової стабільності.

Основні завдання Робочої групи:

- визначення напрямів та пріоритетів, спрямованих на впровадження Стратегії;
- сприяння скоординованій реалізації заходів, передбачених Стратегією, забезпечення моніторингу ефективності їхньої реалізації;
- розгляд пропозицій щодо планування заходів із розвитку фінансового сектору.

Установче засідання Комітету відбулося 16 січня 2020 року. Під час цього засідання було домовлено про організацію виконання Стратегії та розпочалася робота над запровадженням уніфікованих принципів та форм проектної звітності.

При Комітеті створена комунікаційна платформа за участю представників ринку та профільних експертів. Упродовж 2020 року відбулося два засідання консультативної платформи – 15 травня та 30 вересня. Під час зустрічей обговорювалися такі питання:

- робота консультативної платформи та Комітету з фінансового розвитку – подальші кроки;
- розгляд пропозицій для внесення змін до Стратегії;
- реалізація Стратегії;
- стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року;
- вплив пандемії COVID-19 на фінансовий сектор України.

За підсумками зустрічей відповідні пропозиції щодо уточнення Стратегії були подані на розгляд Комітету з фінансового розвитку.

Низька та стабільна інфляція

Монетарна політика та макроекономічний розвиток

Трансмійсний механізм монетарної політики

Плаваючий обмінний курс і валютні інтервенції

Монетарна політика та макроекономічний розвиток

Стратегія та цілі монетарної політики

Пріоритетна ціль Національного банку – досягнення та підтримання цінової стабільності. Серед інших ключових цілей – підтримання фінансової стабільності та сприяння стійкому економічному зростанню. Для досягнення пріоритетної цілі ми використовуємо монетарний режим інфляційного таргетування. Його суть полягає в публічному оголошенні кількісних цілей з інфляції та зобов'язанні досягати їх упродовж середньострокового періоду.

Відповідно до Стратегії монетарної політики Національного банку України, затвердженої в 2018 році, та Основних засад грошово-кредитної політики на 2020 рік та середньострокову перспективу нашої середньостроковою інфляційною ціллю залишається 5% із допустимим діапазоном відхилень ± 1 в. п.

Упродовж 2020 року через пандемію макроекономічні умови залишались складними, а невизначеність – високою. Попри це, інфляція наприкінці року досягла центральної точки цільового діапазону $5\% \pm 1$ в.п. Це відбулося, зокрема, завдяки нашій послідовній, прозорій та виваженій монетарній політиці, спрямованій на забезпечення належного балансу між реакцією на інфляційні ризики та підтримкою відновлення економіки в умовах коронакризи.

У березні 2020 року через запровадження локдауну у відповідь на стрімке поширення пандемії посилилася турбулентність на фінансовому ринку України та виникли тимчасові розриви ліквідності в окремих банках, що спричинило зростання ставок на міжбанківському ринку. Зросла також дохідність державних цінних паперів. У відповідь ми задіяли широкий спектр інструментів для врівноваження ситуації на фінансовому ринку та виконання своєї другої за пріоритетністю цілі – сприяння фінансовій стабільності, зокрема стабільності банківської системи.

Низька інфляція та швидка стабілізація ситуації на фінансових ринках дали нам змогу сконцентруватися на підтримці економіки України без заподіяння шкоди пріоритетній цілі з досягнення та підтримання цінової стабільності. Для цього ми продовжили

прискорене пом'якшення монетарної політики, що сприяло здешевленню фінансування для бізнесу, населення та уряду. Облікова ставка була знижена більш ніж удвічі: з 13,5% на початку року до 6% у червні.

Надалі, застосовуючи гнучкість режиму інфляційного таргетування, ми зберігали стимулюючу монетарну політику для якнайшвидшого повернення економіки на траєкторію стійкого зростання, а інфляції – у цільовий діапазон. За підсумками 2020 року реальний ВВП скоротився на 4%. Це значно менше, ніж очікувалося на початку коронакризи (6%), а також порівняно з темпами падіння під час попередніх криз у 2009 році (15,1% р/р) та в 2014–2015 роках (6,8% р/р та 9,9% р/р відповідно).

Рішення з монетарної політики та їхня макроекономічна основа

2020 рік був особливим з огляду на стрімке поширення коронавірусу та запровадження в Україні та світі безпрецедентних обмежень для стримування поширення захворюваності. На початку року в макроекономічному прогнозі складно було передбачити масштаби розгортання пандемії, а також пов'язані з нею ризики. Крім того, упродовж більшої частини року зберігалася значна невизначеність щодо подальшого розвитку подій і впливу COVID-19 на українську та світову економіки.

У I кварталі тривало сповільнення зростання споживчих цін і послаблення фундаментального інфляційного тиску. Зниження інфляції відбувалося насамперед за рахунок здешевлення енергоносіїв на світових ринках, відображення залишкових ефектів від зміцнення гривні у 2019 році, збільшення пропозиції сирих продуктів харчування. Ці чинники переважили зворотний тиск на ціни з боку березневого послаблення гривні та ажіотажного сплеску попиту на окремі товари у перші тижні карантинних заходів, запроваджених у відповідь на поширення COVID-19.

Крім того, з часу запровадження інфляційного таргетування інфляційні очікування всіх груп респондентів поступово поліпшувалися. На початку 2020 року у відповідь на послідовну монетарну політику, зміцнення гривні та сповільнення фактичних показників

інфляції очікування підприємств та фінансових аналітиків упритул наблизилися до цільового діапазону. Поліпшилися й очікування банків та домогосподарств. Надалі турбулентність на валютному ринку та погіршення економічних настроїв внаслідок запровадження карантинних обмежень зумовили тимчасове розбалансування інфляційних очікувань у березні-квітні. Однак, попри підвищення, інфляційні очікування всіх груп респондентів у першому півріччі 2020 року перебували в значно нижчому діапазоні (5–9%), якщо порівняти з аналогічним періодом 2019 року (7–12%).

Відповідно, зважаючи на прогноз тривалого перебування інфляції нижче цільового діапазону $5\% \pm 1$ в. п., поліпшення інфляційних очікувань, а також з метою підтримки стійкого економічного зростання ми у I кварталі 2020 року продовжили цикл пом'якшення монетарної політики, розпочатий у 2019 році. Облікова ставка була знижена двічі: з 13,5% до 11% річних у січні та до 10% – у березні.

Жорсткий карантин, який припав на березень–травень, із фактичною заборонаю на діяльність значної частини видів економічної діяльності призвів до скорочення доходів населення та прибутків підприємств, а також до погіршення споживчих і ділових настроїв. На тлі невизначеності щодо подальшого розвитку пандемії COVID-19 це призвело до зменшення споживання населенням, призупинення окремих інвестиційних проектів та до глибокого падіння всіх видів діяльності. За підсумками II кварталу реальний ВВП суттєво знизився на 11,2%.

З огляду на значне скорочення ділової активності та беручи до уваги подальше послаблення фундаментального інфляційного тиску і стабілізацію інфляційних очікувань, Правління Національного банку в II кварталі пришвидшило пом'якшення монетарної політики. На кінець кварталу облікова ставка сягнула 6% – найнижчого номінального рівня в історії України. Активне пом'якшення монетарної політики було спрямоване на підтримання економіки на етапі поступового згортання карантинних обмежень.

Починаючи з III кварталу 2020 року збільшення пропозиції продуктів харчування та скорочення споживання дещо стримували проінфляційний тиск з боку інших чинників. Зокрема, від послаблення гривні, подорожчання енергоносіїв, гіршого врожаю окремих культур, відновлення економічної активності та споживчого попиту. У результаті споживча інфляція залишалася низькою, проте почала прискорюватися з жовтня

2020 року на тлі відновлення світової та української економік, збільшення споживчого попиту та зростання світових цін на енергоносії та окремі продукти харчування.

З огляду на очікуване зростання інфляційного тиску на горизонті проведення монетарної політики у другому півріччі ми утримувалися від подальшого зниження облікової ставки.

Попри незмінність облікової ставки, монетарна політика залишалася стимулюючою. Завдяки стрімкому зниженню, ключова ставка в першому півріччі 2020 року в реальному вимірі наблизилась до нуля, а з серпня перебувала в зоні від'ємних значень та була суттєво нижче нейтрального рівня.

Заходи монетарної політики для підтримки бізнесу та банківської системи в умовах коронакризи

Розгортання кризових явищ і запровадження жорстких карантинних заходів на тлі панічних настроїв на світових ринках призвели до глибокого падіння української економіки в першому півріччі 2020 року. У цих складних умовах ми доклали чимало зусиль для підтримки бізнесу та банківської системи України. Наші заходи насамперед були спрямовані на:

- здешевлення фінансування для бізнесу, населення та уряду;
- підтримання ліквідності та розширення ресурсного потенціалу банків;
- стимулювання фінансових установ до розширення кредитування;
- стабілізацію ситуації на валютному ринку;
- заякорення інфляційних очікувань.

В умовах турбулентності на фінансових ринках ми змінили операційний дизайн монетарної політики. З березня 2020 року частоту планових тендерів з розміщення депозитних сертифікатів та з надання короткострокових кредитів рефінансування було збільшено вдвічі. Також був подовжений строк надання кредитів рефінансування спочатку з 14 до 30 днів, а пізніше й до 90 днів. Це дало можливість банкам за потреби, звертаючись до Національного банку, оперативного покривати касові розриви ліквідності. Зменшення строкості депозитних сертифікатів з 14 до семи днів сприяло зростанню гнучкості в управлінні ліквідністю, зниженню невизначеності та поліпшенню очікувань учасників ринку.

З урахуванням найкращих світових практик ми задіяли широкий інструментарій, щоб банки могли гнучкіше реагувати на розгортання

кризових явищ та підтримувати економіку. Зокрема, додатково до короткострокових інструментів рефінансування ми запровадили механізм довгострокового рефінансування строком від одного до п'яти років під плаваючу ставку (на рівні ключової) та під ту саму заставу, що й для тендерних кредитів. Таких кредитів ми у 2020 році надали в обсязі 48,5 млрд грн. Цей крок зроблений з метою пожвавлення кредитування реального сектору та сприяння дотриманню стійких темпів зростання економіки загалом.

Крім того, ми розширили перелік прийнятної застави, яку банки можуть надавати для отримання кредитів рефінансування – до заставного пулу були включені корпоративні облігації, випущені під державні гарантії, та муніципальні облігації.

Додатково ми запровадили новий інструмент – своп процентної ставки, за допомогою якого банки можуть захиститися від процентного ризику та не закладати ризикову надбавку в ставки за кредитами реальному сектору. Загальний обсяг задоволених заявок за результатами восьми аукціонів процентного свопу, проведених у 2020 році, становив близько 15,4 млрд грн. Запровадження цих операцій також здійснене з метою надання поштовху для розвитку міжбанківському ринку таких інструментів, який в майбутньому міг би працювати без прямої участі регулятора.

Для того, щоб дати можливість банкам у цей кризовий період сконцентрувати всю увагу та всі ресурси на кредитуванні, на період кризи ми запровадили низку регуляторних та наглядових послаблень. Зокрема,

ми пом'якшили вимоги до оцінки кредитного ризику, відтермінували формування буферів капіталу, дали додатковий час для подання та оприлюднення фінансової звітності, а також тимчасово зупинили проведення усіх видів виїзних перевірок і стрес-тестування банків.

Стимулюючий характер монетарної політики (починаючи з травня 2020 року реальна облікова ставка перебуває нижче свого нейтрального рівня), а також комплекс заходів, вжитих нами у гострий період кризи, підтримали бізнес і банківську систему та допомогли економіці оговтатись від стрімкого падіння в першому півріччі 2020 року. Упродовж року банківська система залишалася ліквідною та накопичила значний ресурсний потенціал, який може бути спрямований на кредитування.

Найважливіше – нам вдалося зберегти довіру до банківської системи та забезпечити фінансову стабільність. Ця криза була першою, що не супроводжувалася відпливом депозитів із банків. Ба більше, попри зниження ставок та невизначеність щодо подальшого перебігу подій, приплив коштів у банківську систему спостерігався упродовж усього 2020 року (переважно на поточні рахунки). Банки залишилися добре капіталізованими, прибутковими та ефективними. Послаблення фундаментального інфляційного тиску, достатній рівень та стійкість міжнародних резервів, значно вища довіра до національної валюти, якщо порівняти з попередніми кризами, дали змогу закласти основи для відновлення та стабілізації економіки України після коронакризи.

Трансмісійний механізм монетарної політики

Виконання операційної цілі – ставки на міжбанківському кредитному ринку

Ми здійснюємо регулювання попиту та пропозиції грошових коштів, змінюючи облікову ставку. Зокрема, ми впливаємо на короткострокові процентні ставки на міжбанківському грошово-кредитному ринку, утримуючи їх на рівні, близькому до ключової ставки, у межах коридору процентних ставок за інструментами постійного доступу. З певним часовим лагом такі зміни також впливають на процентні ставки за кредитами, депозитами, цінними паперами тощо. Ці ставки мають безпосередній вплив на обсяги споживання та інвестицій домогосподарств і підприємств, а отже – і на інфляцію.

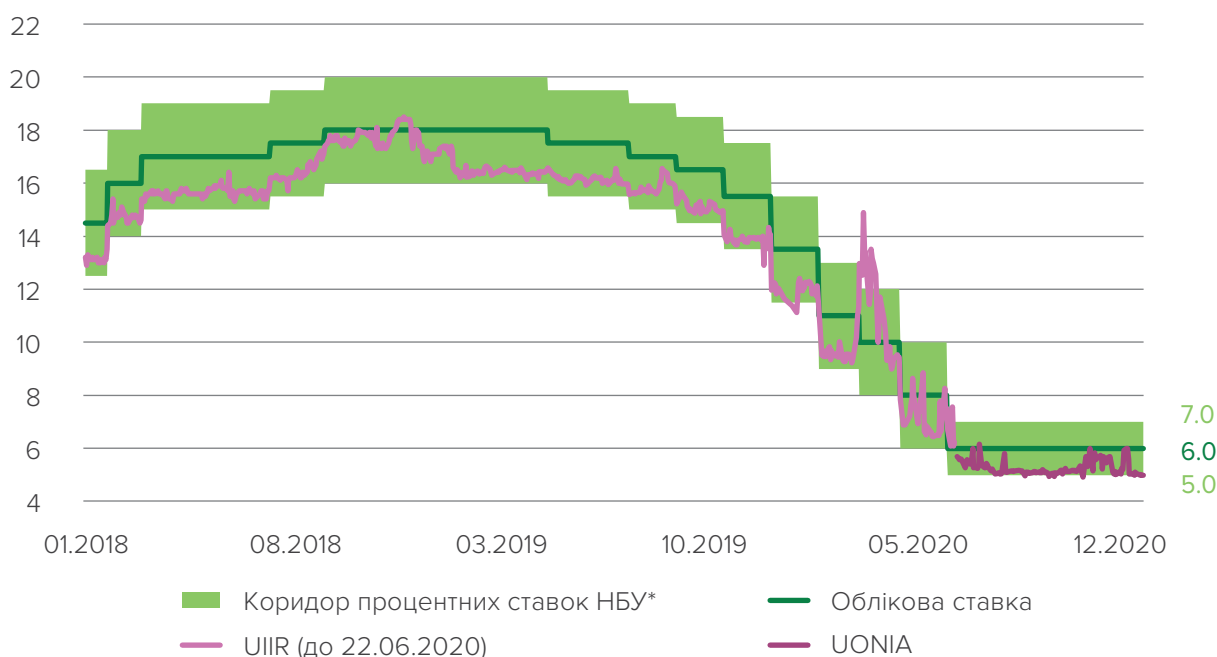
Індикатором рівня гривневих міжбанківських процентних ставок для цілей процентної політики з 23 червня 2020 року визначено Український індекс міжбанківських ставок овернайт (UONIA), який замінив Український індекс міжбанківських ставок (UIIR). UONIA має досконалішу методику обрахунку, а отже, дає змогу об'єктивніше визначити ринкову вартість гривневих ресурсів на міжбанківському кредитному ринку.

У 2020 році ставки на міжбанківському кредитному ринку, за винятком окремих

короткострокових періодів, знижувалися, реагуючи швидко та зіставно за розміром зниження на зміну облікової ставки. Зростання ставок у березні та їхній тимчасовий вихід за межі коридору ставок Національного банку було спричинено збільшенням турбулентності на фінансових ринках через стрімке поширення коронавірусу та невизначеність щодо наслідків пандемії. Оперативне застосування широкого спектра інструментів монетарної політики (як класичних, так і нових) дало нам змогу достатньо швидко нормалізувати ситуацію в гострий період кризи. У результаті після підвищеної волатильності в березні з квітня відновилася тісна кореляція динаміки ставок на міжбанківському кредитному ринку та облікової ставки.

Ураховуючи суттєве зниження рівня облікової ставки в першому півріччі 2020 року, коридор овернайт у ± 2 в. п. став занадто широким. Тому в червні для збереження дієвості облікової ставки було ухвалене рішення звужити коридор процентних ставок за інструментами постійного доступу до ± 1 в. п. Про ефективність таких наших дій свідчить зниження волатильності та утримання UIIR та UONIA переважно в межах коридору процентних ставок.

Процентні ставки Національного банку та UIIR/UONIA, %

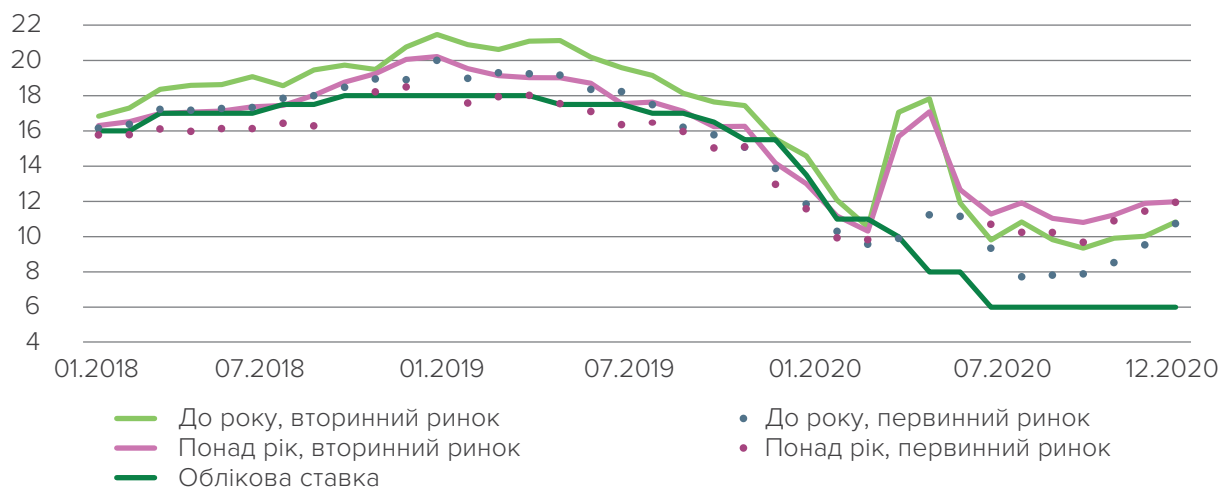
* Верхня межа коридору – процентні ставки за кредитами овернайт Національного банку, нижня – за депозитними сертифікатами овернайт Національного банку.

Трансмiсія в ставки ОВДП і банківської системи

Розгортання кризових явищ позначилося на збільшенні дохідності державних цінних паперів як на первинному, так і на вторинному ринках. Стабілізація ситуації на фінансовому ринку, відновлення співпраці з міжнародними партнерами, збереження зрозумілої та передбачуваної політики Національного банку сприяли зменшенню невизначеності, а отже, премія за ризик у структурі процентних ставок зменшилася. Разом зі зниженням облікової ставки це зумовило суттєве зниження дохідності за гривневими ОВДП.

Водночас ставки за ОВДП (особливо – за довгостроковими) визначаються багатьма структурними та фундаментальними чинниками, очікуваннями та ризиками. Серед них – інфляційні та девальваційні очікування, суверенний кредитний рейтинг, стійкість боргової позиції, якість економічної політики та її прозорість, перспективи співпраці України з МВФ та іншими міжнародними фінансовими партнерами тощо. Їхній вплив часом суттєвіший, ніж вплив облікової ставки. Так, наприкінці року, попри незмінну ключову ставку, дохідність гривневих ОВДП помірно зростає через значні потреби уряду у фінансуванні.

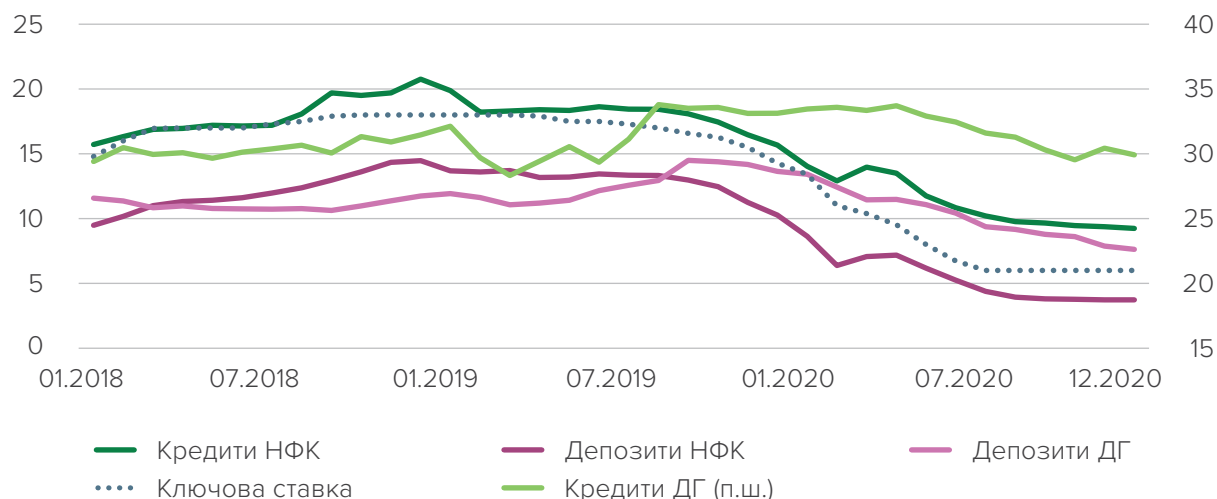
Дохідність гривневих ОВДП за строком до погашення та облікова ставка, %

Упродовж 2020 року банки знижували гривневі ставки для своїх клієнтів під впливом загальної тенденції до здешевлення вартості ресурсів. Зокрема, середньозважена ставка за гривневими кредитами для нефінансових корпорацій опустилася нижче 10% у другому півріччі, тоді як ще в грудні 2019 року вона становила майже 16%. Середньозважена ставка за депозитами

для бізнесу із середини 2020 року перебувала нижче облікової ставки. У грудні 2020 року ставка за новими короткостроковими гривневими кредитами бізнесу коливалася близько 8% річних, довгостроковими – близько 13%. Середньозважена ставка за гривневими депозитами для населення знизилася на 6 в. п. до 7,6% у грудні.

Середньозважені гривневі процентні ставки за новими кредитами і депозитами, %

Плаваючий обмінний курс і валютні інтервенції

Режим валютного курсу та цілі валютних інтервенцій

Ми залишаємося відданими режиму плаваючого обмінного курсу. Відповідно не спрямовуємо свою монетарну політику на досягнення певного рівня або діапазону обмінного курсу гривні. Динаміка курсу національної валюти формується під впливом ринкових чинників, що визначають попит та пропозицію на іноземні валюти на внутрішньому ринку.

Упродовж 2020 року валютні інтервенції проводилися з метою згладжування функціонування валютного ринку та накопичення міжнародних резервів, що відповідало завданням, визначеним у Стратегії валютних інтервенцій Національного банку на 2016–2020 роки.

Здійснюючи валютні інтервенції упродовж року, ми не протидіяли фундаментальним тенденціям на валютному ринку та не посилювали їх. Ми лише згладжували надмірну волатильність обмінного курсу, яка могла призвести до накопичення зовнішньоекономічних та фінансових дисбалансів і зашкодити розвитку економіки.

Валютні інтервенції у 2020 році відігравали допоміжну роль, тоді як основним інструментом монетарної політики залишалася облікова ставка. Ми також прагнули мінімізувати втручання в роботу валютного ринку. Зокрема, після завершення короткострокового шоку на валютному ринку, що виник внаслідок поширення світом COVID-19, а також після відновлення витрачених для стабілізації ситуації на ринку міжнародних резервів обсяг валютних інтервенцій Національного банку істотно зменшився. Це, зокрема, пов'язано з підвищенням здатності валютного ринку до самостійного підтримання балансу.

Згладжування функціонування валютного ринку в періоди турбулентності

Поширення COVID-19 навесні 2020 року викликало турбулентність на фінансових ринках, зокрема спровокувало помітне збільшення попиту на іноземну валюту та послаблення курсу гривні. Масштаб шоку на валютному ринку у березні 2020 року був зіставним із шоками 2008–2009 років та 2014 року.

Збереження послідовної політики Національного банку з регулювання валютного ринку сприяло швидкому вгамуванню ажіотажного попиту на іноземну валюту. У результаті вже до кінця березня ситуація на валютному ринку стабілізувалася.

Водночас ми утрималися від застосування адміністративних обмежень на валютному ринку. Натомість тимчасово запровадили аукціони з підкріплення банків готівковою валютою в обмін на безготівкову валюту. Такі заходи допомогли подолати труднощі із задоволенням потреб населення в готівковій іноземній валюті. Їхнє виникнення зумовлене тимчасовим дефіцитом валюти в касах банків через перебої з міжнародним авіасполученням унаслідок поширення світом коронавірусу.

Попри менш сприятливу зовнішню кон'юнктуру, ситуативні сплески попиту на іноземну валюту та активні бюджетні видатки, піки яких припали на серпень-вересень та грудень 2020 року, загалом за рік ми змогли більше купити іноземної валюти, ніж продати. Сальдо валютних інтервенцій Національного банку в 2020 році було сформоване додатним – 1 038 млн дол. США.

Упродовж 2020 року ми продовжували впливати лише на швидкість руху обмінного курсу, надаючи можливість ринку визначати його напрям. За підсумками минулого року національна валюта девальвувала на 19,4%, зокрема в березні – на 12,3%.

Накопичення міжнародних резервів

Наприкінці I – початку II кварталу 2020 року ситуація на валютному ринку нормалізувалася. Це дало нам змогу відновити купівлю іноземної валюти та компенсувати значний обсяг її продажу в березні, не протидіючи тенденціям, що переважали на ринку.

Поповненню міжнародних резервів також сприяли сталі надходження іноземної валюти від традиційних експортноорієнтованих галузей (зокрема агропромислового комплексу) та Нафтогазу за одночасних стриманих платежів за імпорт, що зумовило значне перевищення пропозиції над попитом на валютному ринку. У результаті обсяг чистої купівлі валюти Національним банком у II кварталі становив 2,5 млрд дол. США.

За підсумками III кварталу обсяги проданої валюти незначно (на 106 млн дол. США) перевищили обсяги її купівлі. Далося взнаки зростання попиту на іноземну валюту на тлі погіршення очікувань.

Зростання чистої пропозиції на валютному ринку наприкінці року дозволило нам повернутися до купівлі валюти з метою поповнення резервів.

Попри кризові явища та значні виплати за зовнішніми зобов'язаннями в 2020 році, ми наростили міжнародні резерви, які на кінець року сягнули восьмирічного максимуму – 29,1 млрд дол. США. Поліпшилися всі показники адекватності резервів, зокрема за метрикою МВФ резерви України досягли 94% від мінімально необхідного рівня.

Стабільна, прозора та ефективна банківська система

Стан банківського сектору

Упровадження ризик-орієнтованого нагляду

Гармонізація пруденційних вимог до банків із нормами законодавства ЄС та рекомендаціями Базельського комітету

Безпека інформації та кіберзахист банків

Оновлення та реалізація макропруденційної політики

Забезпечення прозорості діяльності та звітності учасників фінансового сектору через запровадження Системи фінансової звітності для подання фінансової звітності, складеної відповідно до таксономії фінансової звітності за МСФЗ в єдиному електронному форматі iXBRL

Застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в умовах поширення COVID-19

Стан банківського сектору

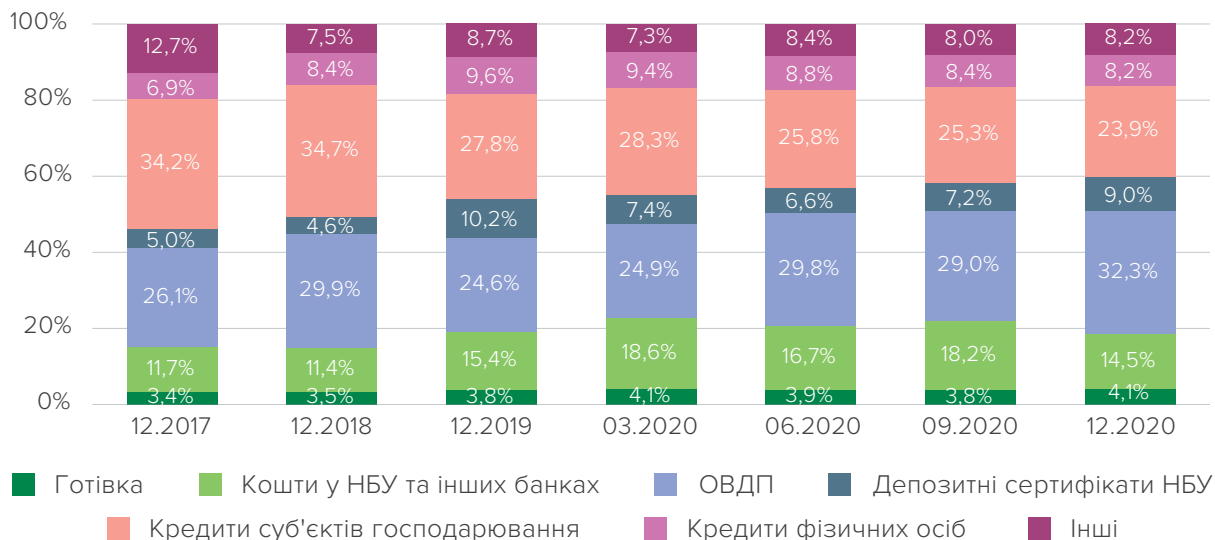
Банківський сектор у 2020 році успішно пройшов коронакризу та належним чином виконував свої функції, підтримуючи економіку. Цьому сприяли проведена попередніми роками робота з очищення та підвищення стійкості банківської системи, а також своєчасні дії банків та Національного банку, спрямовані на подолання наслідків пандемії.

Достатня ліквідність банків дала змогу зберегти довіру вкладників та продовжити цикл зниження ставок за депозитами без відпливу коштів. Зниження ставок за кредитами та державні програми підтримки бізнесу дали змогу поживати кредитування, насамперед у гривні, після певного сповільнення на початку року. Рівень доларизації банківських балансів знизився. Розчищення балансів від непрацюючих кредитів через їхнє списання підвищило інвестиційну привабливість банків, зокрема державних.

Хоча прибуток сектору скоротився переважно через доформування резервів рентабельність капіталу за 2020 рік залишалася високою – у середньому 20%. Сформований запас капіталу дав змогу більшості банків пройти рік з належним виконанням нормативів.

Завдяки запасу капіталу та ліквідності банки перебуватимуть у гарній формі, щоб і надалі кредитувати економіку. Основним викликом 2021 року для банківського сектору залишається кредитний ризик. Серед інших факторів, які впливатимуть на бізнес-моделі банків, – подальша цифровізація банківських послуг та внутрішніх процесів.

Структура активів банків

Структура банківського сектору

Упродовж 2020 року два банки були визнані неплатоспроможними у зв'язку з невиконанням нормативів капіталу. Наприкінці 2020 року на ринку працювали 73 платоспроможних банки.

Частка державних банків у чистих активах за рік скоротилася на користь приватних на 2,7 в. п. – до 52,6%. ПриватБанк залишився лідером за обсягом депозитів фізичних осіб із третиною залучених сектором вкладів. Рівень концентрації чистих активів банківського сектору за індексом Херфіндаля-Хіршмана залишається порівняно низьким (менше 1000). На найбільші 20 банків припадає понад 90% усіх чистих активів сектору.

Активи

За рік чисті активи банків зросли на 22,4% – до 1823 млрд грн¹ насамперед через приріст державних цінних паперів. Найсуттєвіше зростання відбулося за вкладеннями банків в ОВДП – на 60,4%, що забезпечило дві третини номінального приросту чистих активів за рік. Наприкінці року уряд провів значні бюджетні видатки, що підвищило ліквідність банків та їхні вкладення в депозитні сертифікати Національного банку. Загалом за рік обсяги депозитних сертифікатів Національного банку зросли на 7,5%. Також упродовж року зростали обсяги коштів Національного банку та міжбанківських кредитів, готівки в касах банків.

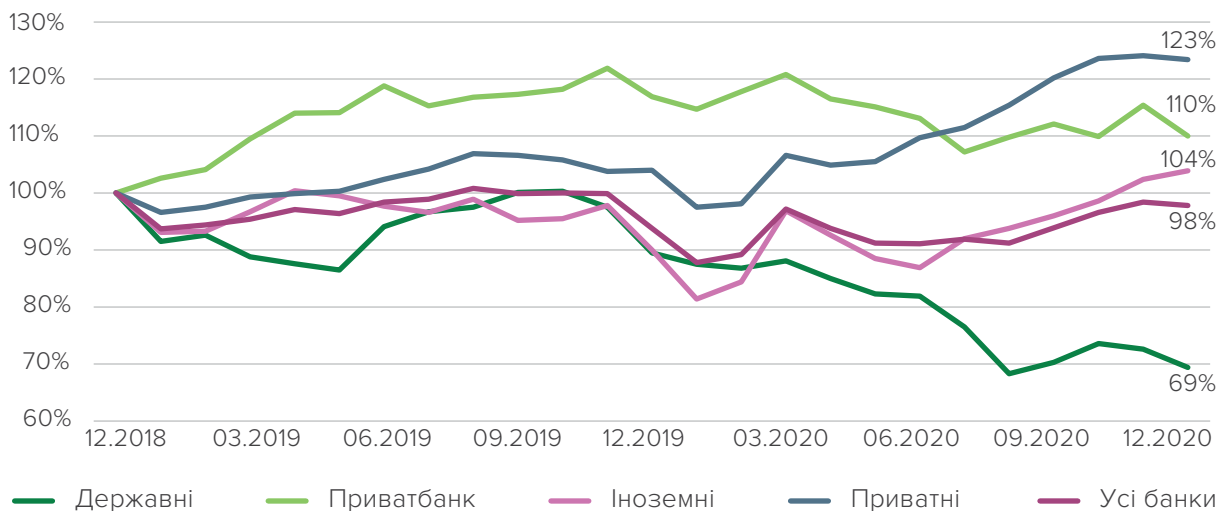
¹ У банках, платоспроможних на кінець 2020 року. Дані за 2020 рік можуть бути скориговані.

Обсяги корпоративного кредитування упродовж року були помірними, а динаміка неоднорідною. Падіння попиту на окремі товари та послуги, спричинене пандемією, а також упроваджені навесні жорсткі карантинні обмеження суттєво скоротили діяльність окремих секторів економіки. Попит на кредити з боку підприємств знизився, а фінансовий стан позичальників почав погіршуватися.

Щоб зменшити негативні наслідки кризи для кредитного портфеля, ми заохочували

банки здійснювати реструктуризацію кредитів сумлінних боржників, які зазнали труднощів унаслідок пандемії. Найвразливішими до проявів коронакризи упродовж року залишалися малі підприємства. Для їхньої підтримки уряд запровадив державні програми, які передбачали часткову компенсацію відсоткової ставки та державні гарантії за кредитами. Ці заходи та поступове відновлення економіки сприяли поступовому поживленню корпоративного кредитування.

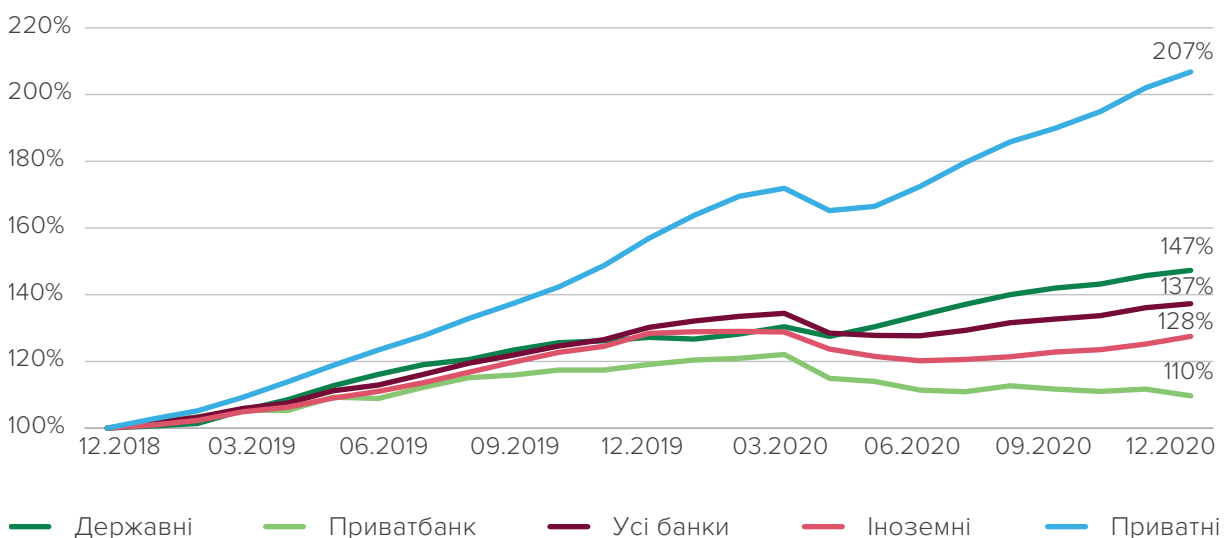
Чисті кредити суб'єктам господарювання в гривні, 2018=100%

Відтак після скорочення в першому півріччі обсягу корпоративного портфеля, у другому півріччі чисті гривневі кредити бізнесу зросли. Сукупно за рік чисті гривневі кредити суб'єктам господарювання збільшилися на 4,3%. Найбільш динамічно кредитували бізнес банки з іноземним та приватним капіталом – понад 15% р/р. Чисті валютні кредити зменшилися на 11,1% р/р у доларовому еквіваленті.

Роздрібне кредитування у 2020 році різко загальмувалося. Чистий гривневий кредитний портфель фізичних осіб за рік зріс на 5,5% проти 30% приросту в 2019 році. Основні причини – сповільнення нових видач через падіння попиту на окремі категорії споживчих товарів та певна невизначеність стосовно динаміки доходів населення під час коронакризи.

Чисті кредити фізичним особам у гривні, 2018=100%

Водночас у другому півріччі активізувалося іпотечне кредитування. Значною мірою цьому сприяло зниження відсоткових ставок. Чисті гривневі кредити на придбання та реконструкцію нерухомості зросли на 14,9% за друге півріччя та на 11,5% р/р. Середньомісячні обсяги нових кредитів більше ніж подвоїлися, якщо порівняти і з першим півріччям 2020 року, і з 2019 роком.

Запроваджені нами у квітні 2020 року вимоги до списання знецінених фінансових активів² допомогли зменшити обсяг непрацюючих активів на балансах банків, найбільше – державних. За рік держбанки списали 30,6 млрд грн гривневих непрацюючих кредитів та 3,1 млрд валютних у доларовому еквіваленті. У результаті частка непрацюючих кредитів по системі загалом знизилася на 7,4 в. п. – до 41,0% на кінець 2020 року. Непрацюючі кредити не становлять загрози банківській системі, оскільки рівень їхнього покриття всіма резервами наприкінці року становив майже 98%.

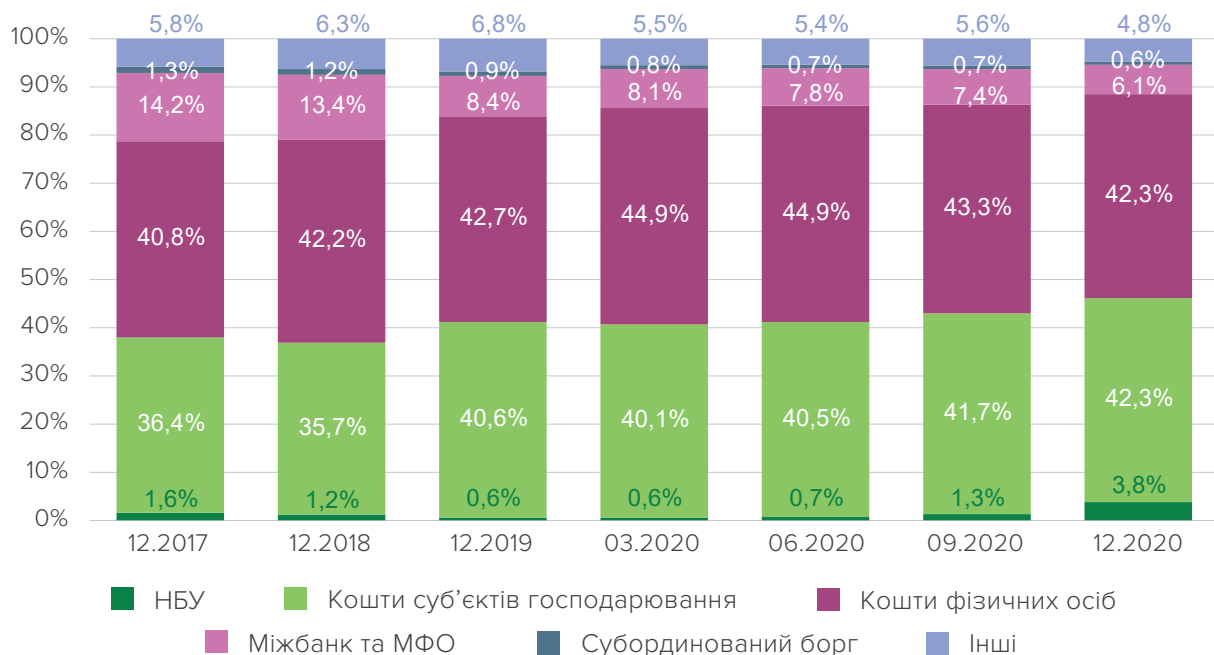
Якість кредитного портфеля всупереч песимістичним очікуванням унаслідок коронакризи значно не погіршилася. Цьому сприяли як висока якість портфеля перед початком кризи, так і своєчасні дії банків з реструктуризації позик. Суттєве зростання кредитного ризику було визнане лише за незначною часткою кредитів, а покриття резервами працюючих кредитів зросло лише на 1–2 в. п. Водночас кредитний

ризик залишається головним для банків у 2021 році. Попри суттєве поліпшення економічної ситуації в другому півріччі 2020 року, окремі позичальники банків досі відчують фінансові труднощі. Це може негативно вплинути на якість обслуговування кредитів, а отже, зумовить потребу в додатковому формуванні резервів банками. Щоб упевнитися, що заявлена банками якість кредитного портфеля відповідає дійсності, ми проведемо оцінку якості активів банківського сектору, а 30 банків додатково пройдуть стрес-тестування.

Фондування

Упродовж 2020 року зобов'язання банків збільшилися на 24,9% і на кінець періоду становили 1 612 млрд грн. Основними чинниками такого приросту стали приплив коштів клієнтів та підтримка ліквідності банків з нашого боку. Частка коштів населення та бізнесу в зобов'язаннях з початку року зросла на 1,3 в. п. – до 84,6%. Обсяг кредитів рефінансування за рік збільшився в 7,9 раза, а частка коштів Національного банку в зобов'язаннях підвищилася з історичного мінімуму 0,4% у лютому до 3,8% на кінець 2020 року. Валовий зовнішній борг банків за 2020 рік скоротився на 23%. Також скоротилися обсяги міжбанківських зобов'язань.

Структура зобов'язань банків

² Положення про визначення критеріїв для списання знецінених фінансових активів банків України за рахунок оціночних резервів під очікувані кредитні збитки, затверджене постановою Правління Національного банку України від 13.04.2020 №49.

У 2020 році всупереч кризі гривневі депозити населення стрімко зростали – на 26,5% р/р. Значно дешевші валютні вклади зросли на 0,6% р/р у доларовому еквіваленті. Найсуттєвіше зростання гривневих вкладів упродовж року спостерігалось у ПриватБанку та в приватних банках, валютних – у банках з іноземним та приватним капіталом.

Перші сигнали про кризу в березні традиційно призвели до зняття населенням коштів із рахунків. Проте панічні настрої були короткостроковими. Завдяки високій ліквідності банки не мали труднощів із поверненням коштів у повному обсязі на першу вимогу вкладників, тим самим зберігши їхню довіру. Відплив коштів населення в гривні тривав менше двох тижнів. Банкам не довелося підвищувати депозитні ставки, щоб утримати вкладників, що різко контрастувало з попередніми кризами. Ситуація була контрольованою і в сегменті валютних вкладів – на кінець року їхні обсяги відповідали рівню на початку року.

Водночас спричинена пандемією невизначеність та нижчі, ніж у 2019 році, відсоткові ставки не створювали стимулів вкладати кошти на строк. Зростання строкових депозитів фізичних осіб суттєво уповільнилося. Драйвером приросту коштів населення упродовж року були вклади на вимогу. Частка коштів фізичних осіб у гривні до запитання збільшилася за рік на 8,3 в. п. – до 55,2%.

Кошти суб'єктів господарювання в гривні зросли на 34,5% р/р, в іноземній валюті – на 2,2% р/р у доларовому еквіваленті. Найвищий приріст коштів корпорацій у гривні зафіксований в банках із приватним капіталом та в ПриватБанку.

Запроваджене Національним банком із 10 березня 2020 року диференціювання ставки обов'язкового резервування за валютами, відносно стабільний курс долара та зниження процентних ставок закладами в іноземній валюті сприяли подальшій дедоларизації економіки. Рівень доларизації коштів клієнтів знизився за рік на 1,8 в. п. – до 38,0%. За коштами населення він становив 41,8%, за коштами бізнесу – 34,1%. Збереження макрофінансової стабільності, зміна преференцій вкладників та позичальників сприятимуть подальшій природній дедоларизації балансів банків.

Упродовж усього року банкам вистачало ліквідності для поглинання шоків. Норматив

короткострокової ліквідності LCR більшість банків виконували із значним запасом.

Відсоткові ставки

Початок пандемії припав на цикл пом'якшення монетарної політики Національного банку. Упродовж першого півріччя 2020 року ми знижували облікову ставку чотири рази, сукупно на 7,5 в. п. до історично низького рівня в 6% річних. Такі рішення сприяли здешевленню кредитних ресурсів, попри кризу. Зниження ставок банками призупинилося на два місяці навесні, але вже в травні продовжилось. У результаті упродовж 2020 року до однозначного діапазону ввійшли і ставки за депозитами населення, і вартість гривневих кредитів суб'єктам господарювання.

Середньозважена ставка за новими 12-місячними депозитами фізичних осіб у гривнях знизилася з 15,1% у грудні 2019 року до 8,7% річних у грудні 2020 року, у доларах США – на 1,2 в. п. – до 1,4% річних³. Проте спред між 3-місячними та 12-місячними депозитами фізичних осіб залишався меншим, ніж 1 в. п.

Ставка за новими кредитами суб'єктам господарювання в гривнях за рік знизилася з 15,7% до 9,2% річних. Середня вартість валютних корпоративних кредитів коливалась близько 5% річних. найдешевшими були ультракороткі кредити та кредити якісним позичальникам. Вартість кредитів фізичним особам хоча і знизилася за рік на 3,1 в. п., залишалася на рівні близько 30% річних через високу питому вагу високоризикованих споживчих кредитів. Іпотечні кредити на вторинному ринку житла подешевшали за рік на 6,6 в. п. – до 14,0% річних, на первинному – на 4,6 в. п. – до 16,9% річних⁴.

Фінансові результати та капітал

Коронакриза лише незначно погіршила фінансовий стан банків. Прибуток банківського сектору за 2020 рік був на 29,2% меншим, ніж за 2019-й, і становив 41,3 млрд грн. Майже 90% прибутку сектору сформували п'ять банків, зокрема понад половину – ПриватБанк. Кількість збиткових банків за рік не зросла і становила вісім установ. Половина з топ-20 банків мали рентабельність капіталу понад 15%.

Формування резервів під очікувані збитки стало основною причиною погіршення фінансового результату сектору в 2020 році. Деякі банки визнали зниження якості активів

³ За даними Українського індексу ставок за депозитами фізичних осіб.

⁴ Ефективні відсоткові ставки.

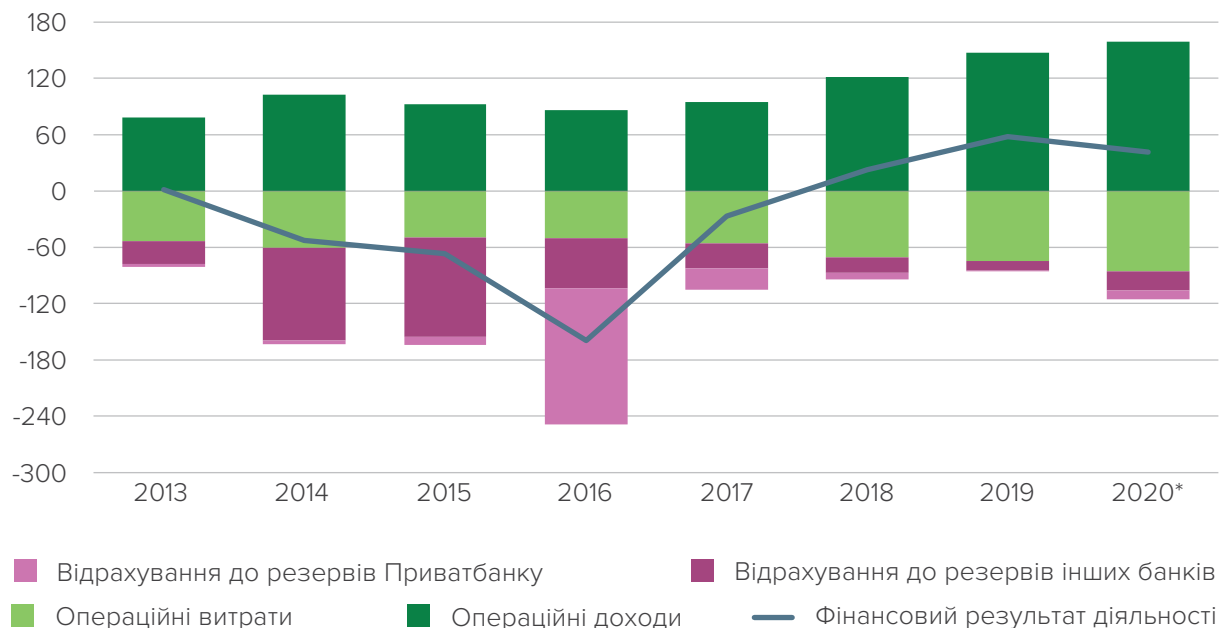
через фінансові труднощі позичальників, у зв'язку з цим відрахування до резервів за кредитами зросли на 91% – до 20,8 млрд грн. Водночас втрати від кредитного ризику, якщо порівняти з обсягом портфеля банків (CoR), суттєво не зросли та залишалися на прийнятному рівні. Ще чверть від загальних відрахувань до резервів сформував ПриватБанк під юридичні ризики. Утім, навіть з урахуванням цих витрат сукупні втрати сектору виявилися значно меншими, ніж під час попередніх криз.

Загальне зниження бізнес-активності під час карантину та падіння попиту на кредити й банківські послуги негативно позначилися на операційних доходах. Водночас і функціонування відділень в умовах пандемії, і перехід в онлайн-формат потребували збільшення операційних витрат. У результаті за 2020 рік банки отримали на 8,2% більше

операційного доходу, ніж за попередній рік, а операційні витрати зросли на 14,2% р/р. Відтак чистий операційний прибуток збільшився лише на 1,8% р/р, а операційна ефективність погіршилась: CIR сектору становив 53,6% проти 50,8% у 2019 році.

Темпи зростання чистого процентного та комісійного доходів були найнижчими за останні чотири роки. Водночас після весняного шоку, який негативно позначився на результаті II кварталу, процентний та комісійний доходи почали відновлюватися, а у IV кварталі стрімко зростали. За результатами року чистий процентний дохід зріс на 7,0% р/р, чистий комісійний дохід – на 5,8% р/р. Результат переоцінки та операцій з купівлі-продажу був на 32,1% вищим, ніж за 2019 рік, насамперед за рахунок переоцінки ОВДП.

Фінансовий результат та рентабельність капіталу банків

*За 2020 рік – оперативні дані.

Ще на початку коронакризи ми ухвалили рішення про відтермінування вимог про формування буферів капіталу, зокрема буфера консервації капіталу та буфера системної важливості. Обов'язковими для виконання в частині вимог до капіталу упродовж 2020 року залишалися лише мінімальні нормативи достатності основного та регулятивного капіталу. Також ми рекомендували банкам утриматися від розподілу прибутків через виплату дивідендів, доки наслідки кризи можна буде оцінити точніше. Ці кроки дали банкам змогу використати запас капіталу для

подальшого кредитування економіки та покриття можливих кредитних збитків.

Водночас збереження прибутковості дало змогу банкам утримувати капітал на значно вищому рівні, ніж мінімально необхідний. Середнє значення достатності регулятивного капіталу на кінець року становило 22,0%, основного – 15,7%. Статутний капітал банків збільшився на 2,0% і становив 480,4 млрд грн наприкінці року, регулятивний капітал зріс на 21,1%. Цей запас міцності дає можливість продовжувати роботу над гармонізацією вимог до капіталу банків із рекомендаціями Базеля

та директивами ЄС. Зокрема, із січня 2021 року ми зобов'язали банки поетапно вираховувати вартість непрофільних активів з основного капіталу. Це правило спонукатиме банки вчасно їх позбуватися, що підвищить фінансову

стійкість і зробить достовірнішими показники їхньої фінансової звітності. Також із цього року почнеться поступове підвищення ваг ризику для урядових цінних паперів в іноземній валюті та для незабезпечених споживчих кредитів.

Основні показники стану банківського сектору

Банки, що мають банківську ліцензію на право надання банківських послуг	74 ⁵
Зареєстровані відокремлені підрозділи українських банків на території України (зокрема філії та представництва)	8 098
Діючі відділення українських банків на території України	7 057
Закрито відокремлених підрозділів українських банків на території України у 2020 році	1 036
Відкрито відокремлених підрозділів українських банків на території України в 2020 році	161
Діючі відокремлені підрозділи українських банків за кордоном	3

Погодження статуту банку

Ми погоджуємо статут юридичної особи, що має намір здійснювати банківську діяльність (новоствореного банку). Крім того, ми погоджуємо всі зміни, які вносяться до статуту

діючого банку. Якщо збільшується розмір статутного капіталу банку, то ми перевіряємо джерела коштів, які вносять до статутного капіталу банку його акціонери. Ці кошти повинні бути власними, а не позиченими в інших осіб.

	2018	2019	2020
Надійшло пакетів документів:			
усього	137	57	58
щодо збільшення розміру статутного капіталу	42	26	25
щодо зменшення розміру статутного капіталу			1
Погоджено зміни до статутів:			
усього	105	45	44
щодо збільшення розміру статутного капіталу	32	19	18
щодо зменшення розміру статутного капіталу			1
Відмовлено в погодженні змін до статутів:			
усього	3	3	2
щодо збільшення розміру статутного капіталу	3	2	2
Повернуто пакети документів	30	1	2

⁵ У 2020 р. МістоБанк визнаний неплатоспроможним, а його ліцензія відкликана вже у 2021 році.

Погодження керівників банків

У встановленому порядку ми погоджуємо на посаду керівників банку (голову, його заступників та членів ради; голову, його заступників та членів правління банку; головного бухгалтера банку та його заступників) та керівника підрозділу внутрішнього аудиту банку (далі – керівники). Під час погодження керівників ми перевіряємо їхню відповідність установленим кваліфікаційним вимогам, зокрема

щодо наявності в керівників бездоганної ділової репутації, професійної придатності, відповідних знань, професійного та управлінського досвіду, необхідного для належного виконання посадових обов'язків керівника, з урахуванням бізнес-плану та стратегії банку, функціонального навантаження та сфери відповідальності конкретного керівника, а щодо незалежних директорів – також їхню відповідність вимогам щодо незалежності.

Погодження керівників у 2020 році	кількість
Надійшло пакетів документів щодо погодження керівників	253 (з них 33 ще перебувають на розгляді)
За результатами розгляду поданих пакетів документів:	
погоджено на посади керівників	176
відмовлено в погодженні	19
повернуто пакетів документів (на доопрацювання, за клопотанням банків, залишено без розгляду тощо)	25

Нагляд за власниками банків

Закон про банки і банківську діяльність та нормативно-правові акти Національного банку встановлюють вимоги до ділової репутації та фінансового або майнового

стану власників істотної участі у банку. Цим вимогам мають відповідати також особи, які набувають або збільшують істотну участь у банку. Ми погоджуємо або забороняємо набуття істотної участі після перевірки цих осіб.

У 2020 році Національний банк	кількість
отримав пакетів на набуття істотної участі	16
погодив набуття істотної участі	4
заборонив набуття істотної участі	2
повернув пакети документів на набуття істотної участі	4
визначив наявність вирішального впливу та визнав особу власником істотної участі	0
оштрафував за набуття істотної участі без погодження	1

Нагляд за прозорістю структур власності

Ми перевіряємо структури власності банків щодо їхньої прозорості. Структура власності відображає зв'язки

між банком та його власниками. Упродовж 2020 року ми опублікували 118 відомостей про структуру власності банків. На сьогодні відомі власники всіх банків, і в кожному банку є власник істотної участі.

Нагляд за банківськими групами

Ми здійснюємо нагляд за банківськими групами. Відповідно до Закону про банки і банківську діяльність банківська група зобов'язана дотримуватися

вимог, установлених Національним банком.

На кінець 2020 року в Україні діяли 24 банківські групи (станом на кінець 2019 року – 25).

Національний банк у 2020 році	кількість
погодив зміни в структурі власності	7 банківських груп
ухвалив рішення про визнання	1 банківська група
припинив визнання	2 банківські групи

Упровадження ризик-орієнтованого нагляду

Упродовж 2020 року ми здійснювали банківський нагляд на підставі ризик-орієнтованого підходу (risk-based approach), що ґрунтується на настановах Європейського органу з банківського нагляду щодо організації єдиної процедури та методології процесу наглядових перевірок та оцінки (Supervisory Review and Evaluation Process, SREP) та рекомендаціях Базельського комітету з банківського нагляду, з урахуванням застосування пропорційного підходу до нагляду.

Такий підхід передбачає концентрацію уваги нагляду на більших за розміром, складніших за структурою або ризикованіших банках, урахуваючи профіль ризику банків і основні напрями їхньої діяльності. Здійснення Національним банком ризик-орієнтованого нагляду сприяє забезпеченню фінансової стабільності банківської системи, захисту інтересів кредиторів і вкладників банків та відповідає кращій міжнародній практиці у цій сфері.

Основні результати безвізного банківського нагляду

У межах ризик-орієнтованого банківського нагляду забезпечено здійснення безвізного банківського нагляду на індивідуальній та консолідованій основі з урахуванням установлених Національним банком у 2020 році вимог щодо особливостей регулювання діяльності банків, спрямованих на подолання банками наслідків негативного впливу обмежень на банківську систему і адаптації до нових умов, спричинених запровадженням карантину, через:

1) проведення оцінки банків за методологією SREP

У 2020 році проведена оцінка 72 банків за методологією SREP, за результатами якої визначена подальша стратегія нагляду за банками на 2021 рік.

Така оцінка проведена за чотири компонентами:

- аналізу та оцінки життєздатності бізнес-моделей банків та стійкості їхніх стратегій;
- оцінки якості корпоративного управління, включно з оцінкою системи внутрішнього контролю та управління ризиками;
- оцінки достатності капіталу банку для покриття основних видів ризиків, що притаманні діяльності банку;

- оцінки достатності ліквідності банку для покриття ризиків ліквідності і фінансування.

Під час проведення оцінки забезпечена тісна комунікація із керівниками банків з метою обговорення результатів оцінювання, ідентифікації ризиків, притаманних діяльності кожного банку, визначення заходів для уникнення або подолання небажаних наслідків, що можуть поставити під загрозу безпеку коштів вкладників або завдати шкоди належному веденню банківської діяльності.

Банки подали свої бізнес-плани і стратегії розвитку на 2021–2023 роки, оцінка яких проводитиметься у 2021 році.

2) проведення поточного моніторингу фінансового стану банків та показників банківських груп

За результатами поточного моніторингу забезпечені:

- аналіз запланованих банками основних заходів на 2020 рік згідно з їхніми планами діяльності, які банки здійснили/ планували здійснити до кінця 2020 року для мінімізації негативного впливу на їхню поточну діяльність наслідків, спричинених поширенням пандемії та запровадженням обмежувальних заходів і карантину;
- аналіз розроблених банками стратегій управління проблемними активами та оперативних планів роботи з непрацюючими активами та стягнутим майном, а також здійснених заходів щодо списання знецінених фінансових активів за рахунок сформованих оціночних резервів під очікувані кредитні збитки для очищення балансів банків від накопичених непрацюючих активів та створення передумов для відновлення кредитування економіки;
- оперативне наглядове реагування на виявлені:
  - негативні тенденції в діяльності окремих банків, що мають підвищені ризики, таким банкам надані відповідні рекомендації із забезпеченням подальшого контролю за станом їхнього урахування;
  - порушення банками, банківськими групами вимог банківського законодавства, здійснення ризикової діяльності, яка загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банків.

За допущенні порушення в діяльності банків відповідно до законодавства України ми застосували адекватні заходи впливу для недопущення погіршення фінансового стану банків, зменшення наявних ризиків та захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банків. Так, за результатами безвиїзного банківського нагляду впродовж 2020 року до банків застосовані 44 заходи впливу, включно з письмовим застереженням – 21; обмеження окремих видів здійснюваних банками операцій, включно з операціями з пов'язаними з банком особами, – 12; накладенням штрафу на банк – 4; укладенням письмової угоди – 1; віднесенням банків до категорії неплатоспроможних – 2; відкликанням банківської ліцензії та ліквідація банку – 1;

3) визначення пов'язаних із банками осіб, забезпечення контролю за операціями банків із пов'язаними з банком особами та аналізу умов проведення операцій банків зі своїми клієнтами щодо виявлення неринкових умов співпраці

Упродовж 2020 року ми забезпечували ефективний контроль за виконанням банками планів заходів із узгодження своєї діяльності з вимогами законодавства України та нормативно-правових актів Національного банку щодо операцій з пов'язаними з банком особами і моніторинг пов'язаних із банками осіб і угод, що укладені банком на умовах, що не є поточними ринковими умовами.

У результаті впродовж 2020 року:

- чотири із семи банків успішно виконали планові заходи та узгодили значення нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) з нормативними вимогами, зокрема три банки достроково. Решта банків (три) дотримувалися планових значень нормативу Н9 (не більше 25% від регулятивного капіталу), а також здійснювали свою діяльність у межах погоджених планів заходів, остаточне виконання яких заплановане упродовж 2021 року;
- проведене обстеження кредитних портфелів банків щодо виявлення угод, що укладені банками на умовах, що не є поточними ринковими умовами, та виявлення ознак пов'язаності з банком;
- проведена оцінка ризику операцій з пов'язаними з банком особами в межах оцінки SREP.

Серед ключових завдань на 2021 рік з питань моніторингу операцій з пов'язаними з банком особами залишається контроль за дотриманням банками планів заходів та аналіз умов проведення операцій банків зі своїми клієнтами, звітності банків з метою виявлення ознак пов'язаності з банками і неринкових умов співпраці та оцінка ризиків операцій з пов'язаними з банком особами в межах оцінки SREP;

4) здійснення оцінки стійкості банків

У 2020 році ми провели оцінку стійкості банків та банківської системи України за одним етапом (без проведення стрес-тестування) у зв'язку із запровадженням в Україні карантину.

Під час оцінки стійкості проведена оцінка якості активів (asset quality review, AQR) у всіх 75 банках України.

У межах здійснення оцінки стійкості проведена верифікація оцінки кредитного ризику за активами банку, які були включені до вибірки згідно з вимогами Технічного завдання.

Упродовж 2020 року забезпечено контроль за станом виконання програм капіталізації/ реструктуризації, що були розроблені банками, щодо яких була визначена, за результатами проведеної оцінки стійкості у 2019 році, необхідність у запровадженні заходів, спрямованих на підвищення рівня капіталізації.

5) здійснення контролю за якістю аудиторських послуг

У 2020 році ми продовжували підвищувати ефективність аналізу якості звітів аудиторських фірм про перевірку річної фінансової звітності банків. Це здійснювалося, зокрема, через верифікацію звітів про результати оцінки якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями в межах проведення оцінки стійкості банків.

Так, у 2020 році ми проаналізували аудиторські звіти про результати перевірки річної фінансової звітності 74 банків та 27 аудиторських звітів про результати перевірки річної консолідованої фінансової звітності банків, розміщених на офіційних вебсайтах банків.

Також забезпечений контроль за дотриманням банками законодавчо встановлених обмежень щодо максимального строку для укладення договорів на проведення аудиторських перевірок річної фінансової звітності консолідованої фінансової звітності з тією самою аудиторською фірмою не більше ніж сім років поспіль.

Основні результати виїзного банківського нагляду

Упродовж 2020 року ми продовжували імплементувати ризик-орієнтований підхід до здійснення виїзного нагляду за банками, зокрема, у частині інтеграції наглядових оцінок за результатами інспекційних перевірок та безвиїзного нагляду в єдину наглядову оцінку банків – SREP. Рейтингова система оцінки банків CAMELSO визнана такою, що втратила чинність⁶.

У межах запровадження єдиної наглядової оцінки банку SREP розроблений стандартизований формат Звіту про інспекційну перевірку, оновлена Типова програма інспекційної перевірки та внутрішня методологія перевірок, яка тепер фокусується на компонентах наглядової оцінки SREP.

Під час реалізації функції зі здійснення виїзного банківського нагляду на 2020 рік ми запланували проведення перевірок 45 банків, активи яких сумарно становили 849,1 млрд грн, або 45,9 %, активів банківської системи України.

У I кварталі 2020 року проведені три планові перевірки банків. Інші, розпочаті перевірки шести банків, були спочатку зупинені на період дії карантину⁷, а згодом у зв'язку з продовженням карантинних заходів визнані такими, що не були здійснені.

План проведення інспекційних перевірок на 2020 рік, за винятком здійснених перевірок, Правління Національного банку визнало таким, що втратив чинність. Додатково були проведені шість позапланових інспекційних перевірок, одна позапланова інспекційна перевірка була продовжена на 2021 рік, одна позапланова інспекційна перевірка була

припинена у зв'язку з віднесенням банку до категорії неплатоспроможних.

Загалом 14 інспекційних перевірок, розпочатих у 2020 році, були тематичними, з них дев'ять – завершені, а результати інспектування направлені банкам.

Основними тематичними напрямками інспекційних перевірок були оцінка колективної придатності та кваліфікації вищого керівництва банків як виконання зобов'язань, узятих на себе Україною в межах програми з Міжнародним валютним фондом у форматі Стенд-бай, закріплених у Меморандумі про економічну і фінансову політику від 05 грудня 2018 року; оцінка системи управління ризиками; оцінка якості активів та прийнятності забезпечення, перевірка адекватності визначення банками розміру кредитного ризику.

Інші, заплановані на 2020 рік тематичні перевірки, не були проведені у зв'язку з дією карантину.

Наглядові дії за результатами інспекційних перевірок у 2020 році були сконцентровані на наданні конструктивних, дієвих рекомендацій на майбутнє, спрямованих на недопущення повторних порушень та усунення вразливостей у діяльності банків, що ґрунтувалися на найкращому досвіді та професійному судженні.

Водночас упродовж 2020 року були застосовані і заходи впливу за порушення регуляторних вимог. Зокрема, встановлені обмеження на здійснення окремих операцій одному банку

За підсумками інспекційних перевірок банкам були надані рекомендації щодо коригування основних показників діяльності, зокрема:

Основні напрями коригування	млн грн
зменшення розміру регулятивного капіталу	954,5
збільшення розміру непокритого кредитного ризику	310,3
зменшення фінансових результатів діяльності банків	10,9
Разом	1 275,7

⁶ Рішенням Правління Національного банку України від 30.09.2020 №610-рш "Про внесення змін до деяких розпорядчих актів Національного банку України щодо процедур інспектування" були внесені зміни до рішення Правління Національного банку України від 01.11.2016 №393-рш "Про схвалення процедур інспектування" (зі змінами).

⁷ Відповідно до вимог законів України від 17.03.2020 №530-ІХ "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)" та від 17.03.2020 №533-ІХ "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)" та постанови Правління Національного банку від 18.03.2020 №34 "Про зупинення проведення виїзних перевірок банків" (із змінами).

Результати нагляду за банками і небанківськими фінансовими установами з питань фінансового моніторингу та дотримання вимог валютного та санкційного законодавства України

Упродовж 2020 року ми здійснили чотири планові виїзні перевірки, розпочали чотири планові виїзні перевірки, які станом на 01 січня

Результати перевірок:

Показник	Кількість
Проведені перевірки банків, з них:	66
Планові виїзні	8 ⁹
Позапланові виїзні	3
У безвиїзному порядку	55
Банки, в діяльності яких були виявлені порушення	18

Крім того, з метою запровадження якісно нових підходів до організації і проведення виїзних перевірок та здійснення безвиїзного нагляду ми об'єднали перевірки з питань фінансового моніторингу, дотримання вимог валютного та санкційного законодавства та ввели єдиний стандарт перевірок банків та небанківських установ. Такі норми були передбачені Положенням про порядок організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), затвердженим постановою Правління Національного банку України від 30 червня 2020 року №90.

Продовжуючи впроваджувати принципи прозорості, ми оприлюднюємо річний план виїзних перевірок з питань фінансового моніторингу, дотримання вимог валютного та санкційного законодавства. Крім того, ми почали інформувати банки та небанківські установи про результати проведення виїзної перевірки не пізніше ніж за п'ять робочих днів до колегіальної зустрічі з керівництвом банку/небанківської установи для обговорення виявлених порушень та проблем і надання рекомендацій. Банки/небанківські установи можуть завчасно підготувати пояснення та зауваження щодо результатів перевірки

2021 року зупинені⁸, та три позапланові виїзні перевірки банків, а також провели 55 перевірок банків у порядку безвиїзного нагляду. Такі заходи здійснювалися для забезпечення належного нагляду за дотриманням банками вимог законодавства з питань фінансового моніторингу, валютного та санкційного законодавства.

до проведення такої зустрічі. У разі розгляду питання щодо застосування заходів впливу ми обов'язково запрошуємо представників банку/небанківської установ для особистого надання пояснень чи заперечень. Вони враховуються під час ухвалення остаточного рішення щодо застосування заходу впливу.

Співпраця із правоохоронними органами за результатами нагляду з питань фінансового моніторингу, дотримання вимог валютного та санкційного законодавства

За 2020 рік ми надіслали¹⁰ Службі безпеки України інформацію стосовно 16 банків та чотирьох небанківських фінансових установ, а саме:

- за результатами перевірок з питань фінансового моніторингу надіслані 15 листів з інформацією про підозрілі фінансові операції клієнтів банків та небанківських фінансових установ на загальну суму близько 25,53 млрд грн, 24,9 млн дол. США;
- за результатами нагляду з питань дотримання валютного законодавства з метою реалізації державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю надіслані вісім¹¹ листів про великомасштабні операції клієнтів банків щодо фінансових операцій на загальну суму близько 244,2 млн дол. США, 14,5 млн євро.

⁸ Відповідно до постанови Правління Національного банку України від 18.03.2020 №34 "Про зупинення проведення виїзних перевірок банків" (зі змінами).

⁹ З них чотири перевірки зупинені відповідно до постанови Правління Національного банку України від 18.03.2020 №34 "Про зупинення проведення виїзних перевірок банків" (зі змінами).

¹⁰ Згідно зі статтею 18 Закону України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю".

¹¹ З яких чотири листи містять інформацію, отриману за результатами перевірок з питань фінансового моніторингу та валютного нагляду та включені до зазначеної вище кількості листів, надісланих Національним банком до Служби безпеки України за результатами перевірок з питань фінансового моніторингу.

Водночас упродовж 2020 року ми надіслали три повідомлення про підозрілі фінансові операції до Національного антикорупційного бюро України, а також відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України до Національної поліції України – одну заяву про вчинення кримінального правопорушення, виявленого за результатами здійснення безвізного нагляду за банком щодо дотримання ним вимог законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Здебільшого надана до правоохоронних органів інформація стосувалася проведення клієнтами банків/небанківських фінансових установ фінансових операцій, характер або наслідки яких дають підстави вважати, що вони можуть бути пов'язані з виведенням капіталів, легалізацією кримінальних доходів,

конвертацією (переведенням) безготівкових коштів у готівку, уникненням оподаткування тощо.

Застосування заходів впливу за результатами нагляду з питань фінмоніторингу та дотримання вимог валютного та санкційного законодавства

За результатами виявлених порушень ми застосували заходи впливу/санкції, зокрема у вигляді штрафів та письмових застережень. Застосовані до банків та небанківських установ заходи впливу систематично висвітлюються на сторінці нашого офіційного Інтернет-представництва у формі пресрелізів. Така інформація містить, зокрема, назву банку або небанківської установи, застосовані заходи впливу та короткий опис порушень/причин застосування заходів впливу. У разі оскарження в судовому порядку відповідних рішень про застосування заходів впливу також публікується інформація про таке оскарження та будь-яка інформація про його результати.

Застосування заходів впливу/санкцій за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу та санкційного законодавства у 2020 році

Показник	Кількість ¹²
Письмове застереження до банку	10 ¹³
Штраф на банк	15 рішень на загальну суму 16 676 677,42 грн
Штраф на небанківську установу	6 рішень на загальну суму 212 500,00 грн
Письмова вимога до банку щодо усунення (недопущення надалі) порушень законодавства України	18 ¹⁴
Письмова вимога до небанківської установи щодо усунення (недопущення надалі) порушень законодавства України	5

Застосування заходів впливу/санкцій за порушення вимог валютного законодавства України у 2020 році

Показник	Кількість
Письмове застереження до банку	12
Письмове застереження до небанківської установи	8
Штраф на банк	5 рішень на загальну суму 200 800,11 грн
Письмова вимога до банку щодо усунення (недопущення надалі) порушень валютного законодавства України та нормативно-правових актів Національного банку	3
Письмова вимога до небанківської установи щодо усунення (недопущення надалі) порушень валютного законодавства України та нормативно-правових актів Національного банку	12

¹² Щодо деяких рішень відкриті судові провадження.

¹³ З 10 письмових застережень п'ять письмових застережень застосовано до банків, зокрема і за порушення валютного законодавства.

¹⁴ З 18 письмових вимог одна письмова вимога пред'явлена, зокрема і за порушення вимог валютного законодавства.

Гармонізація пруденційних вимог до банків із нормами законодавства ЄС та рекомендаціями Базельського комітету з банківського нагляду

Упродовж 2020 року ми продовжували реалізацію заходів, покладених в основу Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року, Плану заходів Національного банку з удосконалення банківського нагляду, а також Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Ці заходи здійснювалися в тісній співпраці з Міжнародним валютним фондом, Світовим банком, Європейською Комісією, іншими міжнародними фінансовими організаціями.

I. З метою створення законодавчої основи для подальшого впровадження стандартів ЄС розроблений проєкт закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи”, який погоджений експертами Міжнародного валютного фонду та переданий на розгляд Верховної Ради України (законопроєкт №4367).

Запропоновані у законопроєкті норми сприятимуть:

- посиленню корпоративного управління в банках, включно з удосконаленням та підвищенням ефективності системи внутрішнього контролю, зокрема управління ризиками;
- запровадженню оновлених вимог щодо структури капіталу та нормативів його достатності відповідно до CRD IV/CRR;
- запровадженню процесів оцінки банками та банківськими групами достатності внутрішнього капіталу (ICAAP) та внутрішньої ліквідності (ILAAP) з урахуванням притаманних їм ризиків;
- запровадженню сучасних наглядових інструментів та практик.

II. З метою підвищення ефективності та забезпечення стабільної діяльності банківської системи України, ґрунтуючись на положеннях європейського законодавства, рекомендаціях Базельського комітету з банківського нагляду, документах Європейського органу з банківського нагляду та враховуючи кращу міжнародну практику,

прийняті кілька нормативно-правових/розпорядчих актів.

1. З метою стимулювання банків до зменшення обсягів непрофільних активів, що в значній мірі накопичені ними на балансах унаслідок реалізації прав заставодержателя, постановою Правління Національного банку України від 27 лютого 2020 року №22 запроваджені вимоги щодо поступового вирахування балансової вартості активів, які не використовуються банком під час здійснення банківської діяльності (непрофільні активи) з основного капіталу банків.

2. З метою вдосконалення та спрощення процедур ліцензування банків затверджені зміни до Положення про ліцензування банків, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 22 грудня 2018 року №149, зокрема:

- постановою Правління Національного банку України від 25 травня 2020 року №66 спрощені критерії та перелік документів для щорічної оцінки фінансового/майнового стану власників істотної участі в банках, а також уточнений порядок повідомлення банком Національного банку про відкриття відокремленого підрозділу;
- постановою Правління Національного банку України від 19 серпня 2020 року №121 оптимізовані процедури погодження керівників і статутів банків, удосконалена методика оцінки майнового стану фізичних осіб, запроваджена процедура перегляду (унесення змін або скасування) рішень про визнання особи власником істотної участі.

3. Враховуючи ухвалення Верховною Радою України Закону України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо додаткової підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)” від 13 травня 2020 року №591-IX, яким зменшений мінімальний розмір статутного капіталу банку з 500 млн грн до 200 млн грн, постановою Правління Національного банку України від 18 червня 2020 року №77 зменшені вимоги до мінімального розміру регулятивного капіталу банків до 200 млн грн.

4. З урахуванням ухвалення Верховною Радою України Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності” від 13 травня 2020 року №590-ІХ постановою Правління Національного банку України від 22 червня 2020 року №80 затверджені критерії до аудиторських фірм, які мають право проводити оцінку фінансово-господарської діяльності банку та визначення вартості акцій з метою визначення наявності/відсутності шкоди, завданої учаснику (учасникам) банку.

5. З метою вдосконалення підходів до організації корпоративного управління в банках постановою Правління Національного банку України від 30 листопада 2020 року №153 затверджене Положення про вимоги до положень і звітів про винагороду членів наглядової ради та правління банку.

Цим Положенням встановлені вимоги до положень банку про винагороду членів його органів управління (ради та правління банку), звітів про винагороду членів органів управління, процедур їхньої розробки/ складання, затвердження та оприлюднення банком.

6. З метою підтримки фінансової стабільності та підвищення стійкості банківської системи постановою Правління Національного банку України від 22 грудня 2020 року №166 з 01 квітня 2021 року запроваджується новий норматив ліквідності – коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR), який визначає мінімальний рівень ліквідності банку на горизонті один рік.

З метою визначення початкового мінімального значення нормативу NSFR та графіка поетапного досягнення нормативного значення 100% упродовж 2020 року розрахунок нормативу здійснювався банківською системою в тестовому режимі. З урахуванням результатів тестового розрахунку встановлене початкове мінімальне значення нормативу NSFR на рівні 80% та передбачене досягнення нормативного значення упродовж року – до 01 квітня 2022 року.

7. З метою вдосконалення підходів до організації системи управління ризиками в банках України та банківських групах постановою Правління Національного банку України від 29 грудня 2020 №172 затверджені зміни до Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах.

Ці зміни стосуються:

- контролю за оцінкою майна, отриманого банками в заставу за наданими кредитами;
- права відповідальної особи банківської групи організувати систему управління ризиками без урахування учасників банківської групи, які не мають суттєвого впливу на діяльність банків – учасників банківської групи;
- процедур автоматичного ухвалення кредитних рішень для стандартизованих кредитних продуктів;
- періодичності звітування та проведення стрес-тестування операційного ризику;
- удосконалення вимог щодо передавання банками окремих функцій на аутсорсинг.

8. З метою вдосконалення процедур застосування заходів впливу затверджені зміни до Положення про застосування Національним банком України заходів впливу, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 17 серпня 2012 року №346, а саме:

- постановою Правління Національного банку від 28 квітня 2020 року №58 вдосконалена процедура складання та погодження плану заходів банку з поліпшення його фінансового стану;
- постановою Правління Національного банку України від 22 червня 2020 року №79 узгоджена із Законом України від 13 травня 2020 року №590-ІХ “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності” форма рішень Національного банку про заходи впливу, впроваджена можливість представника об’єкта застосування заходів впливу дати пояснення та заперечення на засіданні Правління Національного банку або Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайта) платіжних систем;
- постановою Правління Національного банку України від 07 жовтня 2020 року №139 імплементовані нові вимоги національного законодавства та приписи міжнародних стандартів з питань фінансового моніторингу.

III. Враховуючи епідемічну ситуацію, пов’язану з коронавірусною хворобою COVID-19, ми, як і регулятори інших країн упродовж 2020 року, спрямовували свої зусилля на мінімізацію наслідків негативного впливу

запроваджених протиепідемічних заходів на фінансову та банківську систему та затвердили із цією метою тимчасові особливості застосування окремих регуляторних актів.

Зокрема:

- постановою Правління Національного банку України від 24 березня 2020 року №37 відтерміновані вимоги щодо дотримання банками буфера запасу (консервації) капіталу та буфера системної важливості;
- постановою Правління Національного банку України від 26 березня 2020 року №39 банкам наданий тимчасовий дозвіл:
  - не погіршувати клас боржника з урахуванням інформації з Кредитного реєстру Національного банку;
  - не здійснювати переоцінку та перевірку стану заставного майна;
  - не відносити боржника до переддефолтного класу, якщо співвідношення Debt/EBITDA більше 7;
  - не визнавати окремі ознаки дефолту за реструктуризованими активами;
  - продовжувати здійснення оцінки на портфельній основі реструктуризованих кредитів, за якими періодичність сплати боргу є рідшою, ніж один раз на місяць/квартал;
  - не враховувати під час оцінки боржників – бюджетних установ виконання показників бюджету;
- постановою Правління Національного банку від 03 квітня 2020 року №46 дозволено:
  - керівникам і кандидатам на керівні посади банків не проходити тестування. Проведення співбесід із кандидатами здійснюється засобами відеозв'язку;
  - не подавати документи на паперових носіях за умови подання цих документів або їхніх електронних копій засобами електронної пошти (системи електронного документообігу) Національного банку з накладенням на них кваліфікованого електронного підпису;
- постановами Правління Національного банку України від 05 березня 2020 року №25, від 04 червня 2020 року №72 відтермінована до 01 квітня 2021 року вимога стосовно ризикозваження боргових цінних паперів центральних органів виконавчої влади України, номінованих в іноземній валюті, та передбачено, що зазначена вимога поширюватиметься

на боргові цінні папери, набуті банками у власність з 01 квітня 2021 року;

- постановою Правління Національного банку України від 04 червня 2020 року №73 передбачені:
  - незастосування до 01 червня 2021 року до банків та банківських груп заходів впливу за порушення встановлених вимог щодо достатності капіталу, ліквідності, кредитного ризику, обмеження операцій між банком та пов'язаними з інвестором за субординованим боргом особами;
  - надання банками обґрунтованого судження про причини порушення;
  - подання плану заходів щодо усунення порушень/підтримки або відновлення рівня капіталу та щомісячних звітів про його виконання;
  - встановлення обмежень щодо діяльності банків (заборона на операції з пов'язаними особами; викуп/дострокове погашення цінних паперів власної емісії; розподіл капіталу в будь-якій формі (крім спрямування до статутного капіталу, резервного фонду, покриття збитків минулих років), виплату додаткових матеріальних винагород керівникам банків;
- постановою Правління Національного банку України від 13 липня 2020 року №100 передбачене проведення оцінки стійкості банків у 2020 році без здійснення стрес-тестування за базовим та несприятливим макроекономічними сценаріями;
- постановою Правління Національного банку України від 23 липня 2020 року №104 передбачене право банку, який на підставі судження визначив ймовірність виникнення порушень, подати план заходів або програму капіталізації до дня виникнення таких порушень;
- постановою Правління Національного банку України від 11 грудня 2020 року №158 надано банкам більше часу для очищення балансів від активів, які не використовуються банком під час здійснення банківської діяльності (непрофільні активи).

Постановою Правління Національного банку України від 21 грудня 2020 року №160 "Про затвердження Правил роботи банків України у зв'язку з установленням карантину та запровадженням обмежувальних протиепідемічних заходів із метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби

COVID-19 і внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України” продовжений комплекс антикризових заходів, запроваджених у березні-квітні 2020 року (постановами Правління Національного банку №39 та 46), у частині:

- незастосування окремих ознак дефолту до кредитів, які реструктуризовуватимуться: до 30 квітня 2021 року – для боржників – фізичних осіб; до 31 травня 2021 року – для боржників – юридичних осіб;
- управління проблемними активами;
- подання банками планів відновлення діяльності, розроблених у 2020 році;
- погодження кандидатів на керівні посади в банках у дистанційному режимі;
- подання документів до Національного банку електронною поштою з накладанням кваліфікованого електронного підпису.

IV. Верховна Рада України ухвалила закон про фінансовий моніторинг, який набрав чинності 28 квітня 2020 року.

Цей закон ухвалений відповідно до зобов'язань України імплементувати норми міжнародного та європейського законодавства у національне правове поле. Зокрема, у законі про фінансовий моніторинг імплементовані вимоги Директиви (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту та Ради “Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму” та Регламенту (ЄС) 2015/847 “Про інформацію, що супроводжує перекази”, які обов'язкові для впровадження для членів Європейського Союзу та країн, які мають намір отримати членство в Європейському Союзі.

Законом про фінансовий моніторинг визначені комплексні зміни законодавства, які полягають, зокрема, у:

- запровадженні ризик-орієнтованого підходу в усіх процесах суб'єктів первинного фінансового моніторингу;
- закладенні основи для можливості здійснення суб'єктами первинного фінансового моніторингу дистанційної верифікації клієнтів, що особливо актуально в умовах поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19;
- зменшенні кількості ознак фінансових операцій з 17 до 4, про які суб'єкти первинного фінансового моніторингу зобов'язані повідомляти спеціально уповноважений орган – Державну службу фінансового

моніторингу України. Отже, суб'єкти первинного фінансового моніторингу обов'язково інформуватимуть про фінансові операції, пов'язані з готівкою, переказом коштів за кордон, публічними діями та клієнтами з держав, що не виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, що провадять діяльність у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;

- збільшенні порогу з 150 тис. грн до 400 тис. грн для фінансових операцій, про які суб'єкти первинного фінансового моніторингу зобов'язані повідомляти Державну службу фінансового моніторингу України;
- удосконаленні процедури встановлення кінцевих бенефіціарних власників;
- удосконаленні механізму застосування цільових фінансових санкцій відповідно до вимог 6-ї та 7-ї Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), зокрема, запроваджена процедура замороження/розмороження активів;
- запровадженні механізму покладання на третіх осіб здійснення заходів з належної перевірки;
- встановленні нових вимог щодо супроводження переказів інформацією про ініціатора та одержувача коштів.

Відповідно до частини восьмої Прикінцевих та перехідних положень до закону про фінансовий моніторинг Національний банк, що здійснює державне регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення щодо банків та філій іноземних банків, зобов'язаний був упродовж трьох місяців з дня набрання чинності законом про фінансовий моніторинг гармонізувати свої нормативно-правові акти з цим законом.

З метою реалізації вимог Закону про фінансовий моніторинг постановою Правління Національного банку України від 19 травня 2020 року №65 затверджене Положення про здійснення банками фінансового моніторингу (далі – Положення №65 набрало чинності 22 травня 2020 року), яким встановлено загальні вимоги щодо виконання банками законодавства України з питань фінансового моніторингу.

Основні новації, запроваджені Положенням №65:

- встановлений порядок здійснення дистанційної ідентифікації, верифікації клієнта;
- запроваджене використання е-паспорта/ е-паспорта для виїзду за кордон для ідентифікації та верифікації;
- оновлені вимоги до виявлення кінцевих бенефіціарних власників;
- встановлені нові підходи в роботі банків щодо політично значущих осіб, членів їхніх сімей та пов'язаних із ними осіб;
- встановлений перелік заходів щодо іноземних фінансових установ-кореспондентів;
- деталізовані правила щодо переказу коштів;
- запроваджена процедура інформування про порушення фінмоніторингу (whistle-blowing);

- встановлений порядок замороження/ розмороження активів осіб із списку терористів;
- встановлений базовий перелік критеріїв ризику та індикаторів підозрілості фінансових операцій;
- запроваджений інструмент покладання. Банки зможуть використовувати результати ідентифікації та верифікації від зобов'язаних третіх осіб та доручати цю функцію агентам;
- надані ознаки неналежної системи управління ризиками банку.

Розуміючи складнощі, які можуть виникнути у суб'єктів первинного фінансового моніторингу після набрання чинності Законом про фінансовий моніторинг, постановою Правління Національного банку України від 19 травня 2020 року №65 передбачений строк, упродовж якого банки/філії іноземних банків матимуть можливість узгодити із законодавством свої внутрішні документи, процедури та налаштувати програмне забезпечення.

Безпека інформації та кіберзахист банків

У 2020 році Центр кіберзахисту Національного банку продовжив нарощувати свій потенціал у сфері забезпечення кіберзахисту.

Ми зосередили увагу на підвищенні спроможності команди реагування на кіберінциденти в банківській системі України (CSIRT-NBU) виявляти, реагувати та нейтралізувати кібератаки та кіберінциденти, а також збільшенні кола джерел отримання інформації про актуальні кіберзагрози.

Удосконалюючи інструменти обміну інформацією про актуальні кіберзагрози та індикатори кіберзагроз, CSIRT-NBU розгорнув та забезпечив роботу платформи обміну інформацією щодо кіберзагроз “Malware Information Sharing Platform & Threat Sharing” (MISP-NBU). Ця платформа надає можливість користувачам оперативного отримувати інформацію про актуальні кіберзагрози та індикатори кіберзагроз. MISP-NBU акумулює інформацію, отриману від CSIRT-NBU, аналогічних платформ (MISP) CERT-UA, Ситуаційного центру забезпечення кібернетичної безпеки Служби безпеки України та Національного координаційного центру кібербезпеки при Раді національної безпеки і оборони України.

Упродовж 2020 року CSIRT-NBU вивчив близько 2 500 зразків шкідливого програмного забезпечення, забезпечив інформування банків України про виявлені інциденти кібербезпеки та зафіксовані спроби вчинення кібератак.

Продовжувалася співпраця Центру кіберзахисту Національного банку з суб'єктами національної системи кібербезпеки України, іншими державними та комерційними установами, які працюють в сфері забезпечення кібербезпеки та кіберзахисту. Крім того, розвивалося міжнародне співробітництво у сфері кібербезпеки.

Також у 2020 році на виконання повноважень, наданих Законом України “Про Національний банк України”, ми унормували питання визначення об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів критичної інформаційної інфраструктури в банківській системі України. Це знайшло своє відображення в Положенні про визначення об'єктів критичної інфраструктури в банківській системі України¹⁵.

Попри зростаючу кількість та різновиди кіберзагроз, завдяки впровадженню новітніх технологій захисту, ефективному використанню комплексів та систем захисту, удосконаленню механізмів обміну інформацією про кібератаки та кіберінциденти, ми забезпечили своєчасне виявлення, оцінку та ефективну протидію кіберзагрозам у 2020 році.

Оцінка реального стану захищеності ресурсів інформаційної мережі та її спроможності протистояти зовнішнім та внутрішнім кіберзагрозам за результатом зовнішнього аудиту з інформаційної безпеки у 2020 році засвідчила, що ми забезпечили високий рівень ефективного та цілеспрямованого захисту інформації в інформаційній інфраструктурі Національного банку для якісного та своєчасного виконання функцій, визначених Законом України “Про Національний банк України”.

У 2020 році ми модернізували систему криптографічного захисту інформації Національного банку, підвищили надійність та відмовостійкість системи збору і зберігання даних реєстраторів розрахункових операцій.

Ми працювали з учасниками платіжного ринку для підвищення ефективності процесів узгодження документів. Зокрема, з метою узгодження умов та порядку їхньої діяльності в частині захисту інформації і використання електронних грошей ми розробили рекомендації, визначили типові зауваження та опис, розмістили їх на офіційному сайті.

Крім того, ми дбали про поширення електронних довірчих послуг у банківській системі, сприяли розширенню спектра послуг під час дистанційного обслуговування клієнтів, надавали можливість підвищити безпеку, якість, зручність і швидкість обслуговування банками своїх клієнтів. Так, у 2020 році три надавачі електронних довірчих послуг банківської системи набули статусу кваліфікованих надавачів на підставі рішення засвідчувального центру – Національний банк України, АТ “УКРСИББАНК”, АТ “КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК”. Засвідчувальний центр сформував для зазначених надавачів кваліфіковані сертифікати відкритих ключів з використанням:

- державного алгоритма електронного підпису ДСТУ-4145 – 6 сертифікатів;

¹⁵ Затвердженому постановою Правління Національного банку України від 30 листопада 2020 року №151.

- міжнародного алгоритму електронного підпису ECDSA – 2 сертифікати;
- міжнародного алгоритму електронного підпису RSA – 2 сертифікати.

Ми зробили ще один крок у напрямі врегулювання процесу здійснення контролю за забезпеченням кіберзахисту, інформаційної безпеки, наданням електронних довірчих послуг у банківській системі України. Щоб удосконалити організацію діяльності банків в умовах сучасних кіберзагроз, ми розробили положення про здійснення контролю за дотриманням банками вимог законодавства з питань інформаційної безпеки, кіберзахисту та електронних довірчих послуг¹⁶.

За даними Світового економічного форуму, у 2020 році кібератаки зайняли восьму позицію в рейтингу ризиків за характером впливу та ввійшли у топ-10 найімовірніших ризиків¹⁷. Тому підсилення контролю за виконанням банками заходів із забезпечення кіберзахисту та інформаційної безпеки, впровадження нового виду контролю за банками у формах виїзних перевірок і безвиїзного нагляду, а також проведення банками самооцінки

стану інформаційної безпеки та кіберзахисту сприятиме підвищенню спроможності банків протистояти актуальним кіберзагрозам. Крім цього, це дасть можливість нам як регулятору здійснювати оцінку:

- ефективності функціонування системи управління інформаційною безпекою банку;
- повноти виконання банком вимог нормативно-правових актів Національного банку з питань інформаційної безпеки і кіберзахисту;
- рівня управління банком ризиками інформаційної безпеки й кіберризиками.

Щоб знизити регуляторне навантаження на банки, на час дії карантинних заходів, ми зупинили проведення планових виїзних перевірок, зокрема з питань інформаційної безпеки і кіберзахисту. Натомість ми приділяли додаткову увагу іншим формам контролю та консультативно-методологічній підтримці банків щодо організації захисту інформації, наприклад, під час упровадження віддаленої роботи працівників, що сприяло адаптації банків до роботи в умовах карантину і притаманних йому ризиків.

¹⁶ Затверджено постановою Правління Національного банку України від 16 січня 2021 року №4.

¹⁷ http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf.

Оновлення та реалізація макропруденційної політики

Макропруденційна політика у 2020 році формувалася під впливом коронакризи та пов'язаних із нею обмежень, а також зважаючи на набуття нами повноважень з регулювання та нагляду за ринком небанківських фінансових послуг (проект "спліт"). Ці події внесли корективи до наших попередніх планів із запровадження макропруденційних інструментів.

Поширення пандемії на початку березня та пов'язані з цим карантинні обмеження створили системні ризики для фінансової стабільності. Водночас коронакриза довела ефективність раніше запроваджених макропруденційних заходів. Зусилля з оздоровлення банківського сектору, упровадження міжнародно визнаних вимог до капіталу та ліквідності, регулярне стрес-тестування, ризикоорієнтований наглядовий підхід та спонукання банків до формування запасу міцності у сприятливі часи дали свої позитивні результати в кризовий період. У результаті банки ввійшли в кризу добре капіталізованими, прибутковими та зі значним запасом ліквідності. Крім того, ще до кризи вдалося вирішити давні проблеми сектору з пов'язаним кредитуванням, що посилювали негативні наслідки попередніх криз для фінансової системи та реальної економіки.

Від початку запровадження карантинних обмежень ми вжили усіх необхідних заходів для пом'якшення впливу коронакризи на фінансову систему та на економіку загалом. Ми застосували такий самий арсенал антикризових інструментів, як і провідні світові центральні банки та регулятори, включно з кроками у сфері регулювання та нагляду. Зокрема, у межах макропруденційної політики:

- відтерміноване впровадження буфера консервації капіталу та буфера системної важливості. Водночас банкам рекомендовано відтермінувати виплату дивідендів до зниження макроекономічної невизначеності. Це дало змогу фінустановам мати достатньо капіталу для зменшення збитків та продовження кредитування економіки;
- відтерміноване запровадження підвищених вимог до утримання капіталу на покриття кредитних ризиків ОВДП в іноземній валюті;

- з метою зменшення регуляторного навантаження на банки продовжено термін розробки та затвердження банками стратегії управління проблемними активами, планів відновлення діяльності. Крім того, скасоване щорічне стрес-тестування банків у 2020 році, натомість проведене II кварталі експрес-стрес-тестування;
- з метою підтримки добросовісних платоспроможних клієнтів банкам рекомендовано реструктуризувати кредити позичальникам, які постраждали через пов'язані з пандемією обмеження. Також тимчасово пом'якшені вимоги до оцінки кредитного ризику, щоб кредити, які були своєчасно реструктуризовані у зв'язку з карантинними обмеженнями, не чинили негативного впливу на капітал банків.

Ці заходи разом з м'якою монетарною політикою підтримкою ліквідності та забезпеченням низької інфляції сприяли тому, що фінансовий сектор пройшов 2020 рік без значних втрат, не став фактором поглиблення кризи, натомість продовжив виконувати функції фінансового посередництва та підтримки економіки.

У травні ми провели експрес-стрес-тестування 26 банків, що формують 91% активів сектору, щоб оцінити можливі негативні наслідки кризи на горизонті одного року. Був оцінений вплив на капітал банків макроекономічного сценарію, який був дещо гіршим за наш прогноз на той момент. Навіть за вкрай несприятливого розгортання подій, капіталу упродовж року могли потребувати лише дев'ять банків, серед них два державні. Сукупна потреба в капіталі оцінювалась у 10,3 млрд грн. Відтоді державний Укресімбанк був докапіталізований на 6,8 млрд грн, що суттєво знизило ризики капіталу для банківської системи. Загалом за результатами 2020 року банки показали кращі результати діяльності, ніж очікувалося, та виявили стійкість до розгортання несприятливих подій.

Враховуючи відновлення економіки з другого півріччя 2020 року та з метою зниження наявних ризиків, які дещо послабшали під час кризи, ми продовжили роботу з поступового запровадження деяких змін у банківському регулюванні.

Зокрема, заплановані такі новації:

- у другому півріччі 2021 року відбудеться двоетапне підвищення ваг ризику для незабезпечених споживчих кредитів до 150% проти поточних 100%. Це допоможе знизити системний ризик, пов'язаний з високою чутливістю таких кредитів до змін макроекономічних умов та можливою недооцінкою банками цієї особливості під час розрахунку очікуваних кредитних збитків;
- у квітні впроваджуватимуться ненульові ваги ризику для валютних ОВДП українського уряду. Їхній рівень установлюватиметься за загальними правилами для суверенних цінних паперів і залежатиме від міжнародного рейтингу. Ваги ризику будуть встановлені лише для тих паперів, які банки купуватимуть з квітня 2021 року, крім того, упродовж дев'яти місяців ще додатково діятимуть понижувальні коригуючі коефіцієнти. Це дасть змогу банкам спланувати політику інвестування.

Також далі запроваджуватимуться норми, які гармонізують правила роботи українських банків з рекомендаціями Базельського комітету з банківського нагляду та нормами ЄС:

- завершується запровадження базельських нормативів ліквідності: з 01 квітня 2021 року мінімальне значення нормативу NSFR установлюється на рівні 80% з поетапним підвищенням до 100% у квітні 2022 року. Банки проводять розрахунок NSFR у тестовому режимі з серпня 2020 року;
- упродовж першого півріччя 2021 року ми ухвалили рішення про графік формування банками буфера капіталу з урахуванням стану банківської системи та макроекономічної ситуації;

- у другому півріччі започаткується оцінка достатності внутрішнього капіталу та внутрішньої ліквідності (ICAAP/ILAAP), спочатку в тестовому режимі;
- з 01 січня 2022 року запроваджуватимуться мінімальні вимоги утримання капіталу до покриття операційного та ринкового ризиків; цьому також передуватиме тестовий період розрахунків.

З 01 липня 2020 року ми стали регулятором для страховиків, фінансових компаній, кредитних спілок та ломбардів, що потребувало оновлення Стратегії макропруденційної політики. Проведений нами аналіз показав, що небанківський фінансовий сектор нині не генерує системних ризиків через свої невеликі розміри, низьку взаємопов'язаність його учасників між собою та з банками, а також через особливості бізнес-моделей. Відповідно застосування додаткових макропруденційних інструментів до цього сектору на найближче майбутнє не передбачене. Проте ми й надалі моніторитимемо розвиток сектору і за потреби використовуватимемо макропруденційні інструменти, щоб забезпечити фінансову систему від накопичення системних ризиків та їхньої реалізації. Застосування таких інструментів ґрунтуватиметься на функціональному підході. Це означає, що в разі появи системних ризиків від якоїсь фінансової діяльності (наприклад, певних видів кредитування), застосовуватимуться схожі інструменти до всіх типів фінансових установ, які проводять таку діяльність і підпадають під його нагляд.

Оновлена Стратегія макропруденційної політики Національного банку була оприлюднена наприкінці грудня 2020 року. Її реалізація сприятиме стабільності фінансової системи, а отже – і стійкому економічному зростанню.

Забезпечення прозорості діяльності та звітності учасників фінансового сектору через запровадження Системи фінансової звітності для подання фінансової звітності, складеної відповідно до таксономії фінансової звітності за МСФЗ в єдиному електронному форматі iXBRL

Фінансові регулятори у 2020 році продовжували активно працювати над розробленням та запровадженням Системи фінансової звітності. Система дасть змогу здійснювати електронне збирання та обробку фінансової інформації, отриманої від суб'єктів звітування.

Робота триває в межах виконання вимог Меморандуму про взаєморозуміння щодо розробки і запровадження системи фінансової звітності від 18 грудня 2017 року №102/15, мета – визначення меж співробітництва і взаємодії між регуляторами з урахуванням положень Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”.

Нова Система фінансової звітності в електронному форматі iXBRL відповідно до Таксономії UA МСФЗ спрямована на підвищення прозорості ринку через надання вичерпної і надійної фінансової інформації учасникам ринку і регуляторам. Система фінансової звітності ґрунтується на ресурсах Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Вона побудована за схемою “єдиного вікна” – центру збору фінансової звітності, до якого будуть підключені інші регулятори (для виконання функцій адміністрування звітності, завантаження інформації до власних сховищ даних).

Фінансова звітність подаватиметься в міжнародному форматі, зрозумілому всім іноземним інвесторам та стейкхолдерам, які стежать за розвитком фінансового сектору України. XBRL – загальновізнаний міжнародний стандарт для подання фінансової звітності за МСФЗ в електронному вигляді. Цей формат поширений у світі та дає змогу опрацювати великі обсяги якісних і кількісних показників. Запровадження системи фінансової звітності за МСФЗ у форматі iXBRL – вкрай важливий крок для підвищення стандартів розкриття інформації суб'єктами звітування, зокрема банками та іншими фінансовими установами.

Подання фінансової звітності через “єдине вікно” Системи фінансової звітності

в електронному вигляді прискорить перехід фінансового сектору на безпаперові технології. Крім того, у нас з'явиться можливість швидкого та автоматичного оброблення стандартизованих і консолідованих даних фінансової звітності для її аналізу й виконання наглядних функцій. Зокрема, йдеться про своєчасне виявлення ризиків та оперативне реагування на них, ґрунтовний моніторинг річної фінансової звітності банків та інших фінансових установ за міжнародними стандартами фінансової звітності.

Упродовж 2020 року ми з учасниками робочих груп (банки, страхові компанії) протестували програмне забезпечення “Система створення iXBRL звітності” (розробник-JEVERA) для заповнення показників фінансової звітності і формування пакета звітності в форматі iXBRL. За результатами тестування ми опрацювали зауваження робочої групи з тестування та надані пропозиції щодо усунення помилок програмного продукту, розглянули методологічні питання стосовно заповнення показників звітності та надані пропозиції щодо вдосконалення та внесення змін до Таксономії 2020 в частині банківського та страхового сектору.

Таксономія UA XBRL МСФЗ 2020 року (v.1.0) оновлена та опрацьована. Для забезпечення реєстрації суб'єктів звітування в Системі фінансової звітності ми створили робочу групу, яка здійснює реєстрацію та контроль за реєстраційними даними суб'єктів.

24 грудня 2020 відбулося засідання Комітету з управління Системи фінансової звітності, на якому розглядалося питання щодо необхідності продовження строків подання фінансової звітності за 2020 рік в електронному форматі у складі чотирьох форм фінансової звітності. Після успішного тестування Таксономії 2020, яке розпочнеться суб'єктами звітування в кінці лютого 2021 року в Системі створення iXBRL звітності, буде ухвалене рішення про подальше подання проміжної фінансової звітності у 2021 році.

Застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в умовах поширення COVID-19

Спалах у 2020 році гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (далі – COVID-19), та пов'язані з цим урядові заходи, спрямовані на стримування її поширення, впливали як на економіку в усьому світі, так і на економіку України. Невизначеність щодо подальшого сценарію розповсюдження пандемії COVID-19 і строків її подолання суттєво ускладнює прогнозування майбутнього. Ризики, пов'язані зі спалахом COVID-19, мають вплив на бухгалтерський облік та фінансову звітність компаній, зокрема банків України.

27 березня Рада МСБО оприлюднила роз'яснення “МСФЗ 9 та COVID-19” щодо обліку очікуваних кредитних збитків із застосуванням МСФЗ 9 “Фінансові інструменти” (далі – МСФЗ 9) з огляду на поточну невизначеність, що виникає внаслідок COVID-19. Відповідно банки мають враховувати ці факти та розкривати у фінансовій звітності суттєву інформацію про характер і ступінь ризиків, пов'язаних із фінансовими інструментами, механізми управління цими ризиками.

Упродовж 2020 року ми надавали роз'яснення банкам України про необхідність здійснення оцінки впливу економічних заходів на визнанні фінансові активи, зміни умов їхнього використання та визначення можливої модифікації фінансового активу, що можуть призвести до припинення його визнання.

На сьогодні МСФЗ 9 не містить спеціальних вимог щодо такої ситуації, тому потребує відображення в обліковій політиці банку відповідно до МСБО 8 “Облікові політики зміни в облікових оцінках та помилки” та загальних принципів МСФЗ 9. Підвищена невизначеність щодо потенційних майбутніх економічних сценаріїв впливає на визначення очікуваних кредитних збитків і може вимагати врахування додаткових економічних сценаріїв під час їхнього розрахунку. МСФЗ 9 вимагає коригування підходу до визначення очікуваних кредитних збитків за різних обставин, тому банкам необхідно здійснити коригування результатів моделювання, що ґрунтується на експертних оцінках для відображення правдивої інформації на звітну дату.

Ми звернули увагу банків, що для здійснення розрахунку очікуваних кредитних збитків необхідно враховувати:

- результати аналізу типів клієнтів, регіонів, які можуть перебувати під серйозним впливом економічного ефекту COVID-19;
- зміни умов та модифікацію кредитних договорів (продлонгації, кредитні канікули тощо), але не варто автоматично розглядати ці зміни як значне зростання кредитного ризику з дати первісного визнання відповідно до чинної COVID-методології.

Ми пропонували врахувати те, що інформація про позичальників на індивідуальному рівні може бути дуже обмеженою, тому для визначення ключових факторів кредитного ризику можна використовувати також оцінку значного зростання кредитного ризику на портфельній (груповій) основі. Крім того, пропонували постійно відстежувати та переглядати прогнози в міру отримання нової інформації, оскільки середовище швидко змінюється, факти та обставини оновлюються.

У травні 2020 року опубліковані зміни до МСФЗ 16 “Оренда”, що стосуються поступок в оренді, пов'язаних з COVID-19, і застосовуються до звітних періодів, які починаються з або після 01.06.2020. Орендарям дозволено застосовувати практичний прийом і не оцінювати чи є орендні поступки, пов'язані з COVID-19, модифікацією.

Ми надали свої пропозиції щодо застосування змін до МСФЗ 16 “Оренда”. Орендар, який застосовує практичний прийом до деяких або до всіх чинних контрактів, має розкрити цей факт, а також суму, визнану в прибутку або збитку, щоб відобразити зміни в орендних платежах, які виникають у зв'язку з такими орендними поступками.

У своїх роз'ясненнях ми також зазначили про окреме розкриття інформації в проміжній фінансовій звітності згідно з МСБО 34 “Проміжна фінансова звітність”, в якій відображаються суттєві зміни, що відбулися з часу останньої річної фінансової звітності. Тому надання пояснень щодо подій та операцій, які відбулися у зв'язку з поширенням COVID-19, забезпечуватимуть

необхідну прозорість для користувачів фінансової звітності, а також зрозуміти суттєві зміни облікової політики.

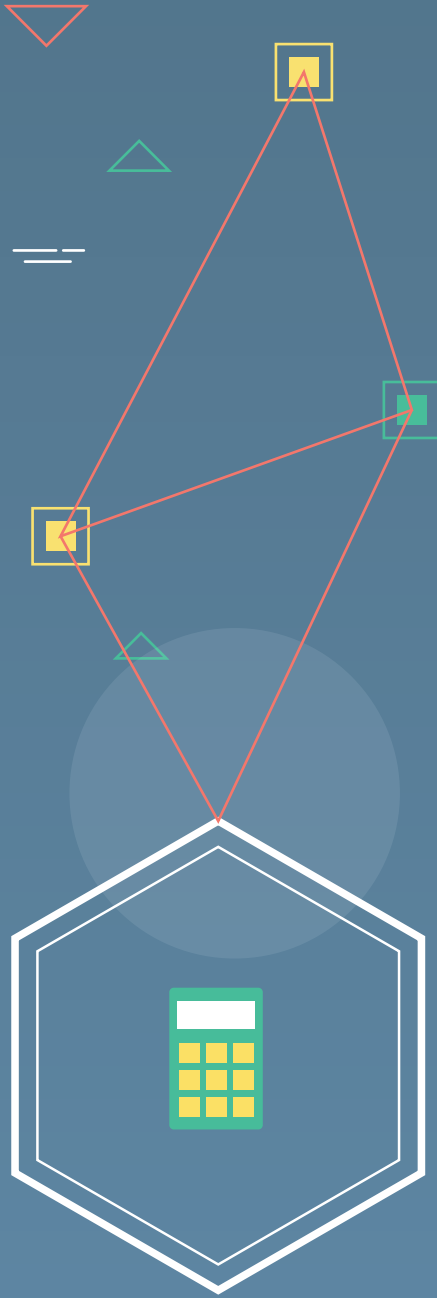
У річній фінансової звітності за 2020 рік ми рекомендували банкам приділити особливу увагу розкриттю інформації щодо впливу COVID-19 на діяльність банку, його фінансові результати, зміни у власному капіталі та русі грошових коштів.

Одне із ключових питань – застосування припущення про безперервність діяльності. Відповідно до МСБО 1 “Подання фінансової звітності” під час складання фінансової звітності суб’єкт господарювання має оцінювати спроможність продовжувати свою діяльність на безперервній основі, тобто управлінський персонал ураховує всю наявну інформацію щодо майбутнього – щонайменше упродовж наступних 12 місяців від дати звітності, але не обмежуючись цим періодом. Якщо під час оцінювання управлінський персонал знає про суттєву невизначеність, пов’язану з подіями чи умовами, які можуть спричинити значний сумнів щодо спроможності суб’єкта господарювання продовжувати діяльність на безперервній основі, суб’єкт господарювання має розкривати інформацію про таку невизначеність. Якщо суб’єкт господарювання не складає фінансову звітність на основі припущення безперервності, він має розкрити інформацію про цей факт та зазначити основи складання фінансової звітності разом з причинами, через які діяльність суб’єкта господарювання

не розглядається як безперервна. Важливим також є розкриття інформації про застосування професійного судження та оціночних припущень управлінського персоналу, які суттєво впливають на визнання та величину активів, зобов’язань, доходів, витрат, капіталу у фінансовій звітності. Крім того, доречним буде розкриття припущення щодо майбутнього, а також про інші джерела невизначеності, пов’язані з розрахунковими оцінками на звітну дату, що можуть спричинити значні ризики суттєвих коригувань балансової вартості активів та зобов’язань у наступному звітному році. Вплив COVID-19 може зумовити створення забезпечень та виникнення умовних активів/зобов’язань, а також спричинити зменшення корисності активів, про що банки мають зазначити в примітках до фінансової звітності.

Відповідно до МСБО 10 “Події після звітного періоду” потрібно розкрити інформацію про події після звітного періоду: про сприятливі та несприятливі події, які відбуваються з кінця звітного періоду до дати затвердження фінансової звітності для випуску.

Надані роз’яснення щодо застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в умовах поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, допоможуть банкам більш прозоро розкривати інформацію у фінансовій звітності, що сприятиме підвищенню довіри стейкхолдерів до банків України.

Відновлення кредитування

Для поживлення кредитування та підтримки економічного відновлення у 2020 році ми:

- проводили стимулюючу монетарну політику та вжили низку заходів, спрямованих на надання банкам більшої гнучкості в управлінні власною ліквідністю (адапували операційний дизайн монетарної політики, оптимізували розрахунок обов'язкових резервів, розширили перелік прийнятної застави тощо);
- запровадили нові інструменти – довгострокове рефінансування, процентні та валютні свопи. Зокрема, у IV кварталі оголошено про подальше проведення аукціонів своп процентної ставки для розвитку довгострокового кредитування. З одного боку, ці інструменти покликані підтримувати ліквідність банків, з іншого – сприяти зниженню відсоткових ставок в економіці;
- проводили роботу з банками щодо поліпшення корпоративного управління та зниження частки проблемної заборгованості.

У результаті у 2020 році, за винятком періоду жорсткого карантину, банки нарощували гривневе кредитування.

Найдинамічніше відновлювалося іпотечне кредитування. У 2020 році іпотека зросла на 11,5%. Проте таке зростання відбувалося з низької бази, адже обсяг іпотеки до ВВП України вкрай низький та становив близько 0,7%. Наша ціль – збільшити частку іпотеки з поточних 0,7% до 2% ВВП до 2024 року.

Поліпшення якості кредитного портфеля банків створює основу для нарощування кредитування. Частка непрацюючих кредитів у банках знизилася з понад 48% до 41% на кінець 2020 року. Зрушенню у врегулюванні непрацюючих кредитів сприяли розроблені вимоги до організації процесу управління проблемними активами. Крім того, у 2020 році були визначені критерії для списання непрацюючих активів. Ми маємо амбітну мету знизити частку NPL до 2023 року до прийняттого рівня – близько 20%.

Головні перешкоди, які стримують кредитування та його здешевлення, лежать не в площині банківської системи. Це, зокрема, брак платоспроможних позичальників, слабкий захист кредиторів, чинний мораторій на стягнення застави за валютною іпотекою,

неврегульованість та непрозорість ринку новобудов тощо.

У IV кварталі 2020 року ми розробили та затвердили комплексну програму “Відновлення кредитування”, що спрямована на досягнення амбітних цілей з розвитку кредитування. Комплексна програма включає проекти, які ми окреслили для фінансового сектору на найближчий час:

1) комплекс заходів для захисту прав кредиторів:

- вирішити проблематику фіктивного оскарження умов кредитних і забезпечувальних договорів;
- запровадити систему автоматизованого арешту коштів боржника;
- урегулювати питання іпотечного кредитування під заставу об'єктів незавершеного будівництва та підготувати законодавчі зміни щодо обмеження ризиків інвесторів на первинному ринку нерухомості;
- урегулювати юридичні ризики під час стягнення іпотеки;
- ужити комплекс заходів щодо зменшення значних строків та затратності стягнення боргів та реалізації застав;
- скасування мораторію на стягнення валютної іпотеки;
- удосконалення кодексу банкрутства України для фізичних та юридичних осіб;

2) комплекс заходів для стимулювання розвитку кредитування:

- доступ банків до інформації з державних реєстрів під час фінансування позичальників із ціллю зменшення кредитних ризиків та верифікації інформації;
- запровадження інституту та розвиток ринку сек'юритизації фінансових активів;
- передбачити можливість оформлення в заставу державного майна;
- розвиток сталого та зеленого фінансування, запровадження оцінки ESG ризиків;
- надати Кабінету Міністрів України вичерпний перелік рекомендацій щодо оптимізації та поліпшення державних програм фінансування та можливої трансформації установ-провайдерів.

Ефективне регулювання фінансового сектору

Імплементация закону про “спліт”

Імплементация Другої європейської платіжної директиви та майбутнє в регулюванні платіжних послуг

Стан платіжного ринку України

Регулювання платіжних систем

Оверсайт інфраструктури фінансового ринку

Регулювання грошового обігу

Регулювання та нагляд за небанківськими установами з питань фінансового моніторингу, дотримання вимог валютного та санкційного законодавства

Стан ринку небанківських фінансових послуг

Регулювання ринку небанківських фінансових послуг

Імплементация закону про “спліт”

Національний банк з 1 липня 2020 року став регулятором більшої частини небанківського фінансового сектору. Адже тоді було введено в дію Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг” (далі – закон про “спліт”), який Верховна Рада ухвалила 12 вересня 2019 року.

До “спліту” регулювання і нагляд за ринками фінансових послуг в Україні здійснювали три регулятори:

- Національний банк – щодо ринку банківських послуг, діяльності з переказу коштів та валютних операцій;
- Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) – щодо ринків цінних паперів та похідних цінних паперів (деривативів);
- Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) – щодо інших ринків небанківських фінансових послуг.

Починаючи з 1 липня 2020 року весь фінансовий сектор регулюється двома регуляторами – Національним банком та НКЦПФР. Функції Нацкомфінпослуг розподілено між цими двома держорганами.

Після “спліту” сфера регулювання та нагляду Національного банку, крім банків, також поширюється на:

- страховиків та страхових посередників;
- лізингові компанії та юридичні особи-лізингодавці;
- факторингові компанії;
- кредитні спілки;
- бюро кредитних історій;
- ломбарди;
- інші фінансові компанії (які займаються обміном валют, переказом коштів, наданням коштів у позику, наданням гарантій тощо).

Ми почали готуватися до реформи “спліт” ще з 2016 року. Низка міжнародних донорів надавали нам технічну допомогу для осучаснення моделі регулювання фінансового сектору. Проте активна

фаза підготовки до реформи почалася вже після ухвалення закону про “спліт”.

Упродовж 2019 року та першого півріччя 2020-го ми:

- попередньо проаналізували роботу сегментів небанківського фінансового сектору та підготували бачення їхнього майбутнього регулювання у вигляді “білих книг”;
- забезпечили приймання документів небанківських фінансових установ, роботу реєстрів та баз даних щодо 2089 небанківських фінансових установ та 1398 інших учасників ринків фінансових послуг;
- проаналізували чинні нормативно-правові акти, які застосовувалися до небанківського фінансового ринку;
- дослідили міжнародний досвід регулювання у сфері небанківських фінансових послуг;
- розпочали розробку нових секторальних законів;
- організували низку зустрічей з учасниками ринку, щоб отримати пропозиції щодо майбутнього регулювання та зробити зміну регулятора якомога зрозумілішою для ринку.

Майбутнє регулювання різних сегментів небанківського фінансового ринку викладені в таких “білих книгах”:

- “Майбутнє у регулюванні небанківського фінансового сектору” (проект, що представляє бачення Національного банку щодо нового регулювання небанківського фінансового ринку після набрання чинності законом про “спліт”);
- “Майбутнє регулювання ринку страхування”;
- “Майбутнє регулювання ринку кредитування фінансовими компаніями”;
- “Майбутнє регулювання кредитних спілок”;
- “Майбутнє регулювання ринку факторингу”;
- “Майбутнє регулювання діяльності ломбардів”;
- “Майбутнє регулювання небанківського лізингу”.

Крім цього, у Національному банку були створені нові профільні підрозділи для регулювання та нагляду за небанківськими фінансовими установами:

1) Департамент методології регулювання діяльності небанківських фінансових установ, відповідальний за розробку пропозицій до законодавчих актів України та за підготовку нових нормативно-правових і розпорядчих актів Національного банку;

2) Департамент нагляду за ринком небанківських фінансових послуг, відповідальний безпосередньо за нагляд. Підрозділ здійснює безвізний нагляд, реагує на факти порушення чи здійснення ризикової роботи, яка загрожує вкладникам, установлює пов'язаних осіб, контролює операції з ними тощо.

У низки підрозділів Національного банку після “спліту” був розширений функціонал. Йдеться про Департамент ліцензування, Департамент виїзних перевірок банків, Департамент статистики та звітності.

Щоб забезпечити безперебійне регулювання небанківських фінансових установ, ми затвердили низку “перехідних” постанов.

Йдеться про “перехідні” постанови за такими напрямками: загальні питання роботи небанківських фінансових установ, їхнє ліцензування та реєстрація, нагляд, інспекційні перевірки, заходи впливу, а також звітність.

Ці постанови також визначають особливості застосування Національним банком документів попереднього регулятора, які діятимуть до затвердження власних нормативно-правових актів Національного банку.

Ми активно працюємо над новим законодавчим та нормативно-правовим регулюванням. Ми враховуємо досвід попереднього регулятора, пропозиції ринку та цілі розвитку, які ми ставимо перед собою для небанківського фінансового сектору.

Головна наша мета – побудувати регулювання небанківських фінансових установ, яке спрямовуватиметься на ефективність та прозорість ринку, а також відповідатиме нормам законодавства ЄС та світовим стандартам.

Детальніша інформація про нове регулювання ринку небанківських фінансових установ міститься в підрозділі “Регулювання ринку небанківських фінансових послуг” цього Звіту.

Імплементация Другої європейської платіжної директиви та майбутнє в регулюванні платіжних послуг

У 2020 році наші зусилля фокусувалися на імплементації Другої європейської платіжної директиви та оновленні законодавчого регулювання ринку платіжних послуг. Також з метою виконання стратегічної цілі “Фінансова інклюзія” ми наполегливо працювали над реалізацією інноваційних проєктів Програми Національного банку “Кешлес економі”:

1. У Верховній Раді України зареєстрований законопроект №4364 про платіжні послуги, який у разі ухвалення здатний суттєво осучаснити регулювання діяльності українського ринку платежів та переказу коштів.

Ухвалення цього законопроекту дасть змогу адаптувати законодавство України до законодавства ЄС, сформувавши правову основу для інтеграції українського платіжного ринку з європейським. Крім того, це сприятиме модернізації платіжного ринку України та створить основу для його подальшого розвитку.

Норми цього документа спрямовані на зміну застарілих підходів до правового регулювання платіжного ринку, розширення кола надавачів платіжних послуг та упорядкування їхньої діяльності на платіжному ринку, встановлення правил надання платіжних послуг в Україні та вимог до надавачів платіжних послуг, посилення захисту прав споживачів цих послуг, підвищення безпеки та ефективності надання платіжних послуг, сприяння інноваціям.

Новим регулюванням платіжного ринку передбачаються такі ключові зміни на ринку платіжних послуг:

- існуватиме дев'ять платіжних послуг, з яких сім – фінансові платіжні послуги, дві – нефінансовими; також буде визначено коло їхніх надавачів;
- будуть установлені вимоги до авторизації надавачів платіжних послуг та запровадження, зокрема, можливості створення й діяльності малих платіжних установ зі спрощеними до них вимогами. Надавачі платіжних послуг набуватимуть статусу фінансових установ одночасно з правом на надання платіжних послуг;
- небанківські фінансові установи зможуть здійснювати платіжні операції без обов'язкової участі в платіжних системах;

- випускати електронні гроші та емітувати платіжні картки зможуть не лише банки, а й інші надавачі платіжних послуг, що отримали відповідну ліцензію;
- визначатимуться повноваження Національного банку для створення регуляторної платформи для тестування послуг, технологій та інструментів на платіжному ринку, заснованих на інноваційних технологіях, функціонування якої передбачає тісну взаємодію регулятора зі стартапами та розуміння їхніх потреб;
- з'явиться основа для запровадження “відкритого банкінгу” в платіжній інфраструктурі України;
- будуть визначені рахунки, які зможуть відкривати надавачі платіжних послуг для виконання платіжних операцій, зокрема з'явиться можливість відкриття та ведення небанківськими надавачами платіжних послуг платіжних рахунків;
- умови надання платіжних послуг стануть прозорішими, а клієнти отримуватимуть більше інформації про них;
- приділятиметься підвищена увага захисту прав користувачів, зокрема з метою мінімізації кібершахрайства, посилення відповідальності за незаконні дії з платіжними інструментами та засобами доступу до банківських та/або платіжних рахунків тощо;
- підвищаться вимоги до безпеки платіжних операцій, зокрема стосовно необхідності використання постачальниками платіжних послуг посиленої автентифікації користувачів у визначених випадках.

2. Ми підготували для фінансового ринку ґрунтовні зміни щодо підходів проведення дистанційної ідентифікації та верифікації клієнтів.

У партнерстві з учасниками фінансових ринків розроблені нові інструменти і способи віддаленої ідентифікації залежно від обраної моделі та каналів залучення клієнтської бази. Банки і фінансові установи зможуть самостійно обирати необхідну їм модель відповідно до власних бажань, можливостей доопрацювання програмних комплексів та відповідної оцінки ризиків такої діяльності. Зокрема, існує можливість обрати:

- такі повноцінні моделі віддаленої ідентифікації та верифікації:
  - верифікація ідентифікаційних даних клієнта за допомогою Системи BankID Національного банку та кваліфікованого електронного підпису (далі – КЕП);
  - проведення відеоверифікації;
  - процедуру віддаленої ідентифікації та верифікації банківських клієнтів із цифровим паспортом у мобільному застосунку “Дія”. Відтепер громадянам під час дистанційного відкриття рахунку в банку не потрібно фізично пред’являти ID-картку або біометричний закордонний паспорт, якщо вони мають цифровий паспорт або закордонний цифровий паспорт у мобільному застосунку “Дія”. Скористатися цим методом зможуть усі українці, які мають біометричні документи – ID-картку та закордонний паспорт. Для цього їм потрібно встановити застосунок “Дія” на свій смартфон та верифікуватися для отримання цифрового паспорта або закордонного цифрового паспорта за допомогою Системи BankID Національного банку;
- такі спрощені моделі, що міститимуть певні ліміти на обсяги операцій та залишків за рахунками клієнтів:
  - верифікація за допомогою Системи BankID Національного банку;
  - верифікація за допомогою КЕП;
  - здійснення платежу на окремий рахунок банку з особистого рахунку клієнта, що супроводжується принаймні зазначенням прізвища, імені та по батькові клієнта;
  - дистанційне зчитування клієнтом даних із чіпа свого біометричного документа (наприклад, закордонного паспорта чи паспорта у форматі ID-картки) за допомогою NFC-модуля смартфона та відповідного мобільного додатка банку;
  - верифікація даних із бюро кредитних історій із підтвердженням клієнта через пароль, що надійшов від банку на фінансовий номер телефону клієнта, зазначений у його кредитній історії.

Також під час застосування деяких спрощених механізмів потрібно буде здійснити фотофіксацію клієнта з використанням методу розпізнавання реальності особи (liveness detection) та з власним ідентифікаційним документом.

За підсумками обговорення спрощених моделей з учасниками фінансових ринків ми визначили ліміти щодо зазначених спрощених моделей верифікації клієнта, а саме:

- загальний ліміт на проведення видаткових фінансових операцій за всіма рахунками, відкритими клієнту в банку, не перевищуватиме 40 тис. грн на місяць та 400 тис. грн на рік;
- загальний залишок за всіма відкритими клієнту рахунками та електронними гаманцями в банку не перевищуватиме 40 тис. грн.

3. Ми затвердили Стратегію розвитку фінтеху в Україні до 2025 року (далі – Стратегія) – покроковий план створення в Україні повноцінної фінтех-екосистеми з інноваційними фінансовими сервісами та доступними цифровими послугами.

Ключовими дієвими елементами Стратегії є:

- розроблення та впровадження концепту повноцінної регуляторної “пісочниці” для швидкого тестування інноваційних проєктів;
- підвищення рівня фінансової обізнаності і залученості (інклюзії) населення та бізнесу;
- запуск академічної бази з фокусом на відкритий банкінг – міні-МВА “Цифрові фінанси 4.0” банк спільно з Міністерством освіти і науки України, який сприятиме підвищенню рівня фінансової грамотності споживачів і бізнесу.

Основними індикаторами успішної реалізації Стратегії, зокрема, визначені:

- перехід більшості гравців ринку на стандарти відкритого банкінгу та інструменти віддаленої ідентифікації і верифікації;
- запуск регуляторної “пісочниці” та зростання кількості інноваційних продуктів, протестованих у ній, до 16–20 на рік;
- збалансований розвиток усіх ніш фінтеху;
- поширення використання інноваційних технологій у наглядових та регуляторних процесах;
- підвищення цифрової та фінансової грамотності населення, а також рівня підготовки професійних кадрів на ринку та розвиток талант-пулу на базі академічного середовища;
- входження Національного банку до глобальної “пісочниці” – Глобальної мережі фінансових інновацій (GFIN).

Стан платіжного ринку України

У 2020 році у зв'язку з ухваленням Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг” (далі – закон про “спліт”) змінилася процедура ліцензування діяльності небанківських установ.

З метою узгодження з вимогами закону про “спліт” ми оновили порядок видачі ліцензії на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків (далі – ліцензія).

Відповідно до нововведень ми:

- зменшили строк розгляду пакета документів із 60 до 30 робочих днів;
- пом'якшили вимогу щодо достатності в заявника грошових коштів для покриття витрат, передбачених бізнес-планом на перший рік здійснення діяльності з переказу коштів. Відтепер заявник зобов'язаний мати кошти для покриття лише тих витрат, які пов'язані з діяльністю щодо переказу коштів;
- змінили повноваження Національного банку щодо розгляду пакета документів. Тепер замість повернення пакета документів без розгляду регулятор має право залишити заяву про видачу ліцензії без розгляду. Водночас Національний банк не має права зупиняти строк розгляду пакета документів та повертати його на доопрацювання;
- повертатимемо заявнику кошти, сплачені за послугу з розгляду пакета документів щодо видачі ліцензії, якщо заяву про видачу ліцензії залишено без розгляду, за умови, якщо заявник не подав повторно документи упродовж трьох місяців із дня повернення нами документів для усунення причин, що стали підставою для залишення заяви без розгляду, або в разі надходження від заявника відповідного клопотання (якщо послуга не була надана). Це дає змогу чітко регламентувати питання оплати ліцензійних послуг та сприяє прозорості у взаємодії заявника з нами як регулятором;
- видаватимемо ліцензію, вносячи запис про це до Державного реєстру фінансових установ або реєстру осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги. Запис уноситься до відповідного реєстру не пізніше наступного робочого дня з дня ухвалення рішення про видачу ліцензії;

- надсилатимемо повідомлення заявнику про ухвалене рішення за результатом розгляду пакета документів, поданих для отримання ліцензії, не пізніше наступного робочого дня з дня ухвалення такого рішення. Небанківській установі надаватиметься витяг із відповідного реєстру разом із повідомленням про ухвалення рішення про видачу ліцензії;
- актуалізували перелік підстав для відкликання ліцензії відповідно до норм закону про “спліт”.

Такі зміни стали першим кроком на шляху уніфікації підходів до ліцензування небанківських фінансових послуг. Вони скоротили час розгляду документів для отримання ліцензії та створили умови посилення правової визначеності для заявників, які звернулися за отриманням відповідних ліцензій після введення в дію закону про “спліт”.

Загалом на платіжному ринку України працює значна кількість платіжних систем та систем розрахунків. На кінець 2020 року свою діяльність здійснювали 50 платіжних систем та систем розрахунків, з яких:

- 26 створені резидентами:
  - 7 – платіжною організацією є банк (1 – внутрішньодержавна; 6 – міжнародних);
  - 19 – платіжною організацією є небанківська установа (13 – внутрішньодержавних; 6 – міжнародних);
- 13 створені нерезидентами:
  - 4 – міжнародні карткові платіжні системи;
  - 9 – міжнародних систем переказу коштів;
- 9 внутрішньобанківських платіжних систем;
- 2 державні платіжні системи.

Крім того, на платіжному ринку України працює 34 оператори послуг платіжної інфраструктури.

Реєстрація платіжних систем, їхніх учасників та операторів послуг платіжної інфраструктури

Платіжний ринок поповнювався новими учасниками у 2020 році. Так, упродовж 2020 року ми зареєстрували

дві платіжні системи, створені резидентами:

- внутрішньодержавну платіжну систему “ГЕРЦ” (платіжна організація – ТОВ “ФК “ГЕРЦ”);
- внутрішньодержавну платіжну систему “MONEYCOM” (платіжна організація – ТОВ “СВІФТ ГАРАНТ”);
- одну платіжну систему, створену нерезидентом – міжнародну систему переказу коштів “CLEAR JUNCTION” [платіжна організація – компанія “CLEAR JUNCTION LIMITED” (Великобританія)];

п’ять нових операторів послуг платіжної інфраструктури:

- ТОВ “ПЕЙ ПЛЕЙС УКРАЇНА”;
- ТОВ “СІТІ ВОРЛД ГРУП”;

- ТОВ “ФІБО ПЛЮС”;
- ТОВ “АЙТІ СОЛЮШЕНС”;
- ТОВ “УАПРОМ”.

Ліцензування переказу коштів у національній валюті без відкриття рахунків

Ліцензію на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків на 01 січня 2021 року мали 65 небанківських установ.

Упродовж 2020 року ми видали дві ліцензії на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків таким небанківським установам:

- ТОВ “ФК “ЄДИНИЙ ПРОСТІР”;
- ТОВ “ФК “ЕВО”.

Регулювання платіжних систем

На виконання завдань, передбачених Стратегією розвитку фінансового сектору України до 2025 року, та для реалізації стратегії Національного банку щодо розвитку безготівкових розрахунків ми здійснили низку заходів з удосконалення регулювання платіжних систем.

Ми оновили вимоги до реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури, зокрема:

- передбачили можливість подання до Національного банку документів не лише в паперовій формі, а й в електронній із кваліфікованим електронним підписом уповноваженої особи;
- спростили вимоги до правил платіжних систем, платіжними організаціями яких є резиденти, які подаються до Національного банку з метою реєстрації цих платіжних систем. Тепер не потрібно відображати у правилах платіжних систем положення, пов'язані з фінансовим моніторингом. Ці положення повинні відображатися у внутрішніх документах платіжної організації платіжної системи. Вони мають бути розроблені упродовж трьох місяців із дати внесення Національним банком відомостей щодо цієї платіжної системи до реєстру, але – до дня проведення в цій платіжній системі першої операції з переказу коштів;
- актуалізували вимоги до учасників платіжних систем, платіжними організаціями яких є резиденти/нерезиденти, що стосуються забезпечення ними захисту інформації під час надання послуг із переказу коштів;
- деталізували вимоги щодо реєстрації непрямого учасника платіжної системи, платіжною організацією якої є резидент, та передбачили можливість подання документів для такої реєстрації не лише платіжною організацією, а й прямим учасником платіжної системи;
- передбачили можливість отримання дублікатів свідоцтва про узгодження правил і змін до правил платіжної системи-резидента і реєстраційного свідоцтва, що засвідчує реєстрацію договору та змін до договору про участь у міжнародній платіжній системі-нерезиденті, у разі їхньої втрати або пошкодження;

- уніфікували підходи до порядку подання документів до Національного банку для реєстрації учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури через подання інформаційних довідок у вигляді опитувальника.

Також ми надали дозвіл небанківським фінансовим установам та операторам поштового зв'язку, які мають ліцензію Національного банку на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків і є платіжними організаціями та/або учасниками платіжної системи, передавати іншим таким же установам чи операторам свої повноваження щодо здійснення операцій із приймання готівки для подальшого її переказу, уклавши між собою відповідний договір. Таке нововведення дасть змогу компаніям розширити сферу бізнес-діяльності, а споживачам – обирати зручні для них пункти обслуговування.

Крім того, ми спростили вимоги до порядку відкриття і закриття рахунків клієнтам банків та надали банкам права:

- у довіреності, яка посвідчується уповноваженим працівником банку, передбачати право довірених осіб відкривати/розпоряджатися/закривати рахунки клієнта в цьому банку;
- не здійснювати повторну ідентифікацію та верифікацію клієнта (його представника) під час відкриття рахунку, якщо ця особа раніше була ідентифікована та верифікована згідно з вимогами законодавства з питань фінансового моніторингу;
- відкривати рахунок клієнту, який не має рахунків у цьому банку, на підставі поданих клієнтом (представником клієнта) документів під час віддаленого встановлення ділових відносин із дотриманням вимог, установлених нормативно-правовим актом Національного банку з питань фінансового моніторингу;
- закривати поточні (підзвітні) рахунки клієнта за наявності підстав, передбачених законодавством з питань фінансового моніторингу та статтею 69 Податкового кодексу України;
- випускати ощадні (депозитні) сертифікати у банківських металах;

- отримувати відомості про взяття фізичної особи, яка провадить незалежну професійну діяльність, або фізичної особи, що має статус особи, яка провадить незалежну професійну діяльність, на облік у контролюючому органі з Даних про взяття на облік платників податків, які оприлюднені на офіційному веб-сайті Державної податкової служби України;

У 2020 році ми продовжували актуалізувати нормативну базу, що регулює діяльність платіжного ринку. Зокрема, встановлений порядок:

- відкриття та закриття рахунків інвесторів – юридичних осіб - резидентів (операторів) за угодами про розподіл продукції;
- залучення банками вкладів (депозитів) від фізичних осіб - підприємців, юридичних осіб - нерезидентів, представництв юридичних осіб - нерезидентів в Україні, інвесторів (представництв іноземних інвесторів на території України) за угодами про розподіл продукції та здійснення операцій за ними;
- випуску та погашення ощадних (депозитних) сертифікатів, номінованих у банківських металах;
- відкриття банками рахунків відокремленим підрозділам іноземної неурядової організації, представництва, філії іноземної благодійної організації.

Також встановлена заборона банкам закривати поточні рахунки клієнтів у разі, якщо грошові кошти, що знаходяться на рахунку клієнта, заморожені або фінансові операції за відповідним рахунком зупинені відповідно до законодавства з питань фінансового моніторингу.

Крім того, ми визначили вимоги до:

- договорів, які укладаються між банком та клієнтом (вкладником) під час відкриття рахунків;
- переліку осіб, які мають право розпоряджатися рахунком клієнта.

Також у 2020 році ми врегулювали питання:

- електронного документообігу інкасових доручень (розпоряджень) та можливість сплати податковим агентом утриманого податку на доходи фізичних осіб із суми доходу на єдиний рахунок Державної податкової служби України;

- оптимізації порядку перерахування коштів на виплату заробітної плати на рахунки працівників підприємства (установи, організації), у тому числі на рахунки, відкриті в різних банках, за супровідною відомістю, сформованою клієнтом-роботодавцем.

Для осіб, які бажають скористатися банківськими та/або фінансовими послугами банку, передбачена можливість здійснювати підписання документів цифровим власноручним підписом.

Ми уточнили вимоги щодо оформлення платіжного доручення в іноземній валюті або банківських металах, а також надали право принципалу (особі, що звертається до банку про відкриття гарантії) купувати іноземну валюту для оплати комісійної винагороди та відшкодування витрат у разі відкриття гарантії в іноземній валюті та недостатності коштів в іноземній валюті.

Щодо виборчого законодавства для банків установлені:

- порядок відкриття і закриття рахунків виборчих фондів;
- обов'язок повідомляти Центральну виборчу комісію, регіональне або територіальне представництво Центральної виборчої комісії, територіальну виборчу комісію та Національне агентство з питань запобігання корупції про відкриття рахунку виборчого фонду відповідного суб'єкта виборчого процесу та його реквізити.

Ми осучаснили регулювання ринку електронних грошей, зокрема:

- визначили режими використання "електронних гаманців";
- скасували обмеження для ідентифікованих та верифікованих користувачів щодо сум електронних грошей, на які можуть здійснюватися розрахунки та перекази з урахуванням вимог законодавства України у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
- установили вимоги щодо захисту прав користувачів електронних грошей та посилили вимоги до комерційних агентів емітента, що здійснюють операції з використанням електронних грошей.

Крім того, у 2020 році ми уточнили порядок виконання платіжних вимог на примусове

списання коштів із кореспондентського рахунку банку. Йдеться про встановлення обов'язку перевіряти наявність рішення чи постанови суду про стягнення коштів у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

У 2020 році ми затвердили Правила формування та використання QR-коду для здійснення кредитових переказів, щоб надати ринку уніфікований інструмент для підвищення зручності розрахунків.

Єдині підходи до формування та використання QR-коду зможуть вирішити проблему сумісності для різних інфраструктур учасників ринку. Крім того, вони забезпечать насамперед потреби тих учасників платіжного ринку, які співпрацюють із постачальниками послуг (зокрема державних, адміністративних та комунальних послуг тощо). Також це сприятиме широкому використанню QR-кодів під час оплати товарів та послуг і здійснення переказу коштів із рахунку на рахунок.

Щоб поліпшити клієнтський сервіс та “безшовність” використання QR-коду впродовж року, ми працювали над запровадженням коду старту платіжного застосунку. Будь-який банк зможе інтегрувати такий код до власного платіжного застосунку (далі – застосунок) для автоматичного його запуску.

Коли клієнт скануватиме QR-код для здійснення платежу, на його смартфоні автоматично відкриватиметься застосунок банку зі сформованим для оплати рахунком. Якщо ж на пристрої клієнта не встановлений застосунок банку, що може обробляти такий QR-код, клієнт буде переадресований на веб-сторінку з інформацією про банки, в застосунках яких реалізована ця функція.

Водночас ми працювали над оптимізацією кодування даних для можливості автоматичного передавання даних з QR-коду до застосунків та зменшення розміру QR-коду.

Оверсайт інфраструктур фінансового ринку

Оверсайт – важлива функція центрального банку, спрямована на забезпечення надійного, ефективного та безперервного функціонування інфраструктур фінансового ринку.

Відповідно до міжнародних стандартів оверсайту (Принципів для інфраструктур фінансового ринку Банку міжнародних розрахунків¹⁸) виокремлюють п'ять інфраструктур фінансового ринку, за якими здійснюється оверсайт:

- платіжні системи;
- центральні депозитарії цінних паперів;
- системи розрахунків у цінних паперах;
- центральні контрагенти;
- торгові репозиторії¹⁹.

У 2020 році з урахуванням рекомендацій експертів Міжнародного валютного фонду ми здійснили самооцінювання виконання обов'язків регулятора відповідно до міжнародних стандартів оверсайту.

За результатами самооцінювання встановлено, що наша діяльність з виконання обов'язків регулятора щодо оверсайту інфраструктур фінансового ринку загалом відповідає міжнародним стандартам оверсайту.

У межах реалізації функції оверсайту платіжних систем у 2020 році ми здійснили:

- комплексне оцінювання на відповідність міжнародним стандартам оверсайту СЕП Національного банку як системно важливої платіжної системи в Україні.

За результатами цього комплексного оцінювання ми виробили рекомендації щодо наближення діяльності СЕП до міжнародних стандартів оверсайту, зокрема, щодо управління кіберризиками, забезпечення кіберстійкості, ефективності та результативності платіжної системи;

- безвиїзний моніторинг об'єктів оверсайту, завдяки якому забезпечений контроль за дотриманням ними вимог законодавства

України, зокрема щодо:

- здійснення діяльності об'єктами оверсайту виключно після їхньої реєстрації та внесення відомостей до реєстру²⁰;
- узгодження діяльності платіжних систем та їхніх учасників з правилами, установленим платіжними організаціями відповідних платіжних систем;
- дотримання об'єктами оверсайту вимог нормативно-правових актів Національного банку, зокрема щодо розміщення інформації на офіційних веб-сайтах платіжних організацій платіжних систем та їхніх учасників.

За результатами безвиїзного моніторингу ми направили об'єктам оверсайту рекомендації щодо узгодження їхньої діяльності з вимогами законодавства;

- виїзний моніторинг об'єктів оверсайту – перевірки з метою контролю за дотриманням ними законодавства України, виявлення та запобігання ризиковій діяльності.

Основні порушення, які ми виявляли під час виїзного моніторингу, стосувалися зокрема:

- недотримання вимог законодавства щодо захисту прав користувачів послуг платіжних систем;
- надання послуг із порушенням вимог правил, узгоджених із Національним банком;
- незабезпечення безперервності діяльності та захисту інформації;
- надання недостовірної звітності щодо діяльності платіжних систем та їхніх учасників, подання якої передбачене нормативно-правовими актами Національного банку.

За виявлені порушення ми застосовували до об'єктів оверсайту заходи впливу, передбачені статтею 41 Закону України “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні”.

¹⁸ Розробленим Комітетом з платіжних систем та ринкової інфраструктури Банку міжнародних розрахунків і Технічним комітетом Міжнародної організації комісій з цінних паперів.

¹⁹ У червні 2020 року ухвалений Закон України “Про ринки капіталу та організовані товарні ринки”, яким передбачене створення та функціонування в Україні торгового репозиторію. Після створення такої інфраструктури та внесення відповідних змін до законодавства функція Національного банку з оверсайта відповідно до міжнародних стандартів PFMI поширюватиметься також і на торговий репозиторій.

²⁰ Реєстру платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів платіжної інфраструктури.

У межах реалізації функції оверсайту інфраструктур фондового ринку у 2020 році ми здійснили:

- підписання Меморандуму з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку України про взаєморозуміння щодо співробітництва з оверсайта і нагляду за інфраструктурами ринків капіталу в Україні.

Цим документом створена основа для здійснення Національним банком оверсайту ключових інфраструктур фондового ринку (систем розрахунків у цінних паперах, Центрального депозитарію цінних паперів, центральних контрагентів і торгових репозиторіїв) і подальшого проведення їх оцінювання на відповідність міжнародним стандартам.

За результатами оцінювання ми розроблятимемо рекомендації, зокрема, щодо управління ризиками в інфраструктурах фондового ринку.

Крім того, фінансові регулятори спільно працюватимуть над змінами до законодавства з метою закріплення відповідних повноважень Національного банку;

- комплексне оцінювання центрального контрагента – ПАТ “Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках” – на виконання Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року та з урахуванням рекомендацій експертів Міжнародного валютного фонду. Розрахунковий центр – єдиний в Україні

центральною контрагент, який є системно значущою інфраструктурою фінансового ринку України та відповідно до міжнародних стандартів відіграє важливу роль у збереженні фінансової стабільності країни.

Оцінювання здійснювала робоча група, до складу якої увійшли також представники НКЦПФР як органу, відповідального за регулювання та нагляд за професійною діяльністю Розрахункового центру на фондовому ринку.

За результатами оцінювання ми напрацювали виробив рекомендації щодо вдосконалення діяльності Розрахункового центру з метою наближення до міжнародних стандартів;

- комплексне оцінювання депозитарію Національного банку на відповідність міжнародним стандартам оверсайту, яке розпочалося наприкінці 2020 року на виконання Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року.

Депозитарій Національного банку відіграє важливу роль на фондовому ринку України, зокрема на ринку державних цінних паперів. Здійснення депозитарієм Національного банку повноважень у сфері депозитарного обліку – одна з основних функцій центрального банку, встановлених Законом України “Про Національний банк України”.

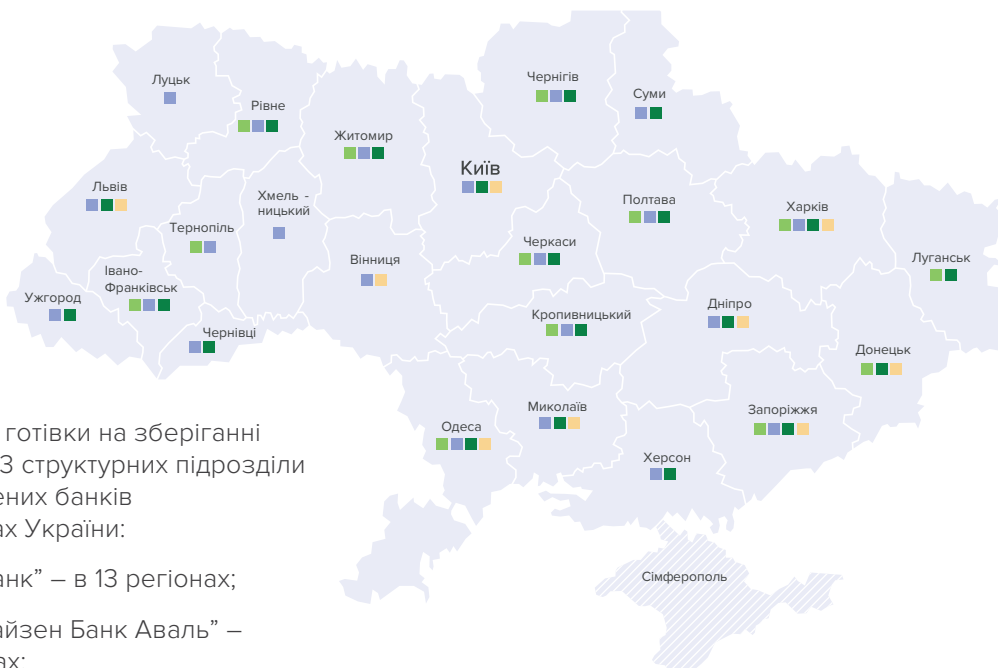
Оцінювання депозитарію Національного банку завершиться у 2021 році.

Регулювання грошового обігу

У 2020 році ми продовжили передавати до уповноважених банків на зберігання свої запаси готівки. Вони передавалися на умовах відповідних договорів з АТ “Ощадбанк”, АТ КБ “ПриватБанк”, АТ “Райффайзен Банк Аваль” та АТ “ПУМБ”. Цим банкам встановлювалися відповідні ліміти для запасів готівки на зберігання в усіх областях України (включно з Донецькою та Луганською областями, території яких контролюються українською владою), а також місті Київ і Київській області. Кількість локацій уповноважених банків на кінець 2020 року становила 73 одиниці. Це на сім одиниць більше, ніж на кінець 2019 року (66 локацій).

У 2020 році між Національним банком та британською компанією Vaultex підписаний Меморандум про домовленості щодо підтримки впровадження Стратегії грошового обігу Національного банку. Компанія Vaultex – одна з найбільших британських компаній, що займається обробленням готівки. Вона – один з чотирьох учасників делегованої моделі готівкового обігу у Великій Британії. Компанія Vaultex, зважаючи на її багаторічний досвід у сфері організації готівкового обігу, надасть нам підтримку в реалізації складових Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 року, які стосуються подальшого вдосконалення системи забезпечення готівкового обігу держави.

Обслуговування готівкового обігу в 24 регіонах уповноваженими банками (станом на 01.01.2021)

Із запасами готівки на зберіганні працюють 73 структурних підрозділів уповноважених банків у 24 регіонах України:

- АТ “Ощадбанк” – в 13 регіонах;
- АТ “Райффайзен Банк Аваль” – в 22 регіонах;
- АТ КБ “ПриватБанк” – в 20 регіонах (28 підрозділів);
- АТ “ПУМБ” – в 9 регіонах (10 підрозділів).

З метою вдосконалення і здійснення оперативного, надійного та ефективного управління готівковим обігом упродовж 2020 року доопрацьовувалися нормативна база та програмно-технологічне забезпечення “Проведення операцій з питань передавання запасів готівки Національного банку України на зберігання до уповноважених банків” у межах централізованої Системи автоматизації готівкового обігу.

Про оптимізацію банкотно-монетного ряду

Ми, як і інші центральні банки, постійно вдосконалюємо захист банкнот. Робиться це з метою посилення протидії підробкам та надання громадянам можливості легко і зручно самостійно визначати справжність банкнот гривні.

У 2020 році ми працювали над завершенням модернізації банкотно-монетного ряду. Зокрема, введені в обіг нові грошові знаки з удосконаленим дизайном та системою захисту:

- банкнота номіналом 200 гривень зразка 2019 року – з 25 лютого 2020 року;
- обігова монета номіналом 10 гривень – із 03 червня 2020 року.

З 01 жовтня 2020 року перестали бути платіжним засобом в Україні банкноти гривні зразків до 2003 року всіх років випуску, а також монети номіналом 25 копійок.

Стартувало поступове виведення з обігу банкнот номіналом 1 і 2 гривні зразків 2003–2007 років випуску, а також обігових монет номіналом 1 гривня, виготовлених до 2018 року, які поки що залишаються платіжним засобом.

У результаті, після завершення процесу вилучення з обігу дрібних монет і банкнот старого зразка номінальний ряд гривні скоротиться із 16 до 12 номіналів. Усього в ньому залишиться шість номіналів монет (10 і 50 копійок, 1, 2, 5 і 10 грн) та шість номіналів банкнот (20, 50, 100, 200, 500 і 1000 грн).

Крім того, у 2020 році²¹:

- Фабрика банкнотного паперу виготовила 234,871 тонни паперу (100% від запланованого обсягу);

- Банкотно-монетний двір виготовив та передав до Центрального сховища 292,176 млн штук банкнот (101% від запланованого обсягу) та 341,0 млн штук монет (100% від запланованого обсягу).

Про інкасацію

Упродовж 2020 року ми продовжили перехід до обслуговування забезпечення готівкового обігу інфраструктурою третіх учасників (СІТ-компаній) за правилами та під контролем Національного банку. Усього на кінець 2020 року право на надання банкам послуг з інкасації мали 11 таких юридичних осіб, які обслуговували 609 банківських відділень, 1486 клієнтів з інкасації коштів, 181 клієнта з доставки готівки, 1494 банкомати і ПТКС.

У 2020 році СІТ-компанії почали здійснювати операції з оброблення та зберігання готівки. Упродовж року вони обробили 11 756 пачок готівки на загальну суму понад 2,9 млрд грн.

У межах реалізації Концепції організації готівкового обігу в Україні у 2020 році ми розглянули пакет документів ще від двох СІТ-компаній стосовно отримання погоджень на здійснення операцій з оброблення та зберігання готівки.

Крім того, в нормативно-правових актах ми уточнили окремі питання діяльності юридичних осіб, які отримали ліцензії на надання банкам послуг з інкасації, та погодження на здійснення операцій з оброблення і зберігання готівки.

Про проведені перевірки

На виконання законодавчо закріпленої контрольної функції за дотриманням уповноваженими банками вимог нормативно-правових актів Національного банку з питань організації роботи із запасами готівки на зберіганні, порядку їхнього зберігання, належного сортування під час автоматизованого оброблення та здійснення контролю за випуском готівки в обіг ми проводимо ревізії та перевірки порядку їхнього зберігання.

У 2020 році ми проводили позапланові перевірки банків та обстеження приміщень банків – юридичних осіб щодо дотримання відповідності вимогам Правил з організації захисту приміщень банків в Україні. Робилося це для забезпечення контролю за дотриманням банками вимог нормативно-правових актів Національного банку з питань готівкового обігу.

²¹ Відповідно до рішення Правління Національного банку України від 25 червня 2019 року №429-рш "Про організацію виробництва банкнот, обігових монет та банкнотного паперу в 2020 році" (зі змінами).

Регулювання та нагляд за небанківськими установами з питань фінансового моніторингу, дотримання вимог валютного та санкційного законодавства

Регулювання небанківських установ з питань фінансового моніторингу

З набранням чинності Закону України “Про фінансовий моніторинг” наприкінці квітня 2020 року ми почали здійснювати державне регулювання і нагляд у сфері фінансового моніторингу щодо небанківських установ, зокрема: страховиків (перестраховиків), страхових (перестрахових) брокерів, кредитних спілок, ломбардів, платіжних організацій, учасників чи членів платіжних систем, які надають фінансові послуги на підставі відповідних ліцензій чи реєстраційних документів, операторів поштового зв'язку та інших установ, які надають послуги з переказу коштів та здійснення валютних операцій, а також філій або представництв іноземних суб'єктів господарювання, які надають фінансові послуги на території України, інших юридичних осіб, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги.

З метою реалізації вимог закону про фінансовий моніторинг постановою Правління Національного банку від 28 липня 2020 року №107 затверджене Положення про здійснення установами фінансового моніторингу, яким установлені загальні вимоги щодо виконання небанківськими установами законодавства України з питань фінансового моніторингу (далі – Положення №107).

Основні концептуальні підходи Положення №107:

- використання ризик-орієнтованого підходу;
  - побудова належної системи управління ризиками;
  - установлення вимог до працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу в установі;
  - застосування посилених та спрощених заходів належної перевірки клієнтів;
  - застосування методів віддаленої ідентифікації та верифікації;
  - запровадження інструменту покладання. Небанківські установи зможуть використовувати результати ідентифікації та верифікації від зобов'язаних третіх осіб та доручати цю функцію агентам;
  - установлення переліку критеріїв ризику та індикаторів підозрілості фінансових операцій;
  - застосування ризик-орієнтованого підходу під час вжиття заходів щодо клієнтів, які є політично значущими особами, членами їхніх сімей та пов'язаними з ними особами.
- Ураховуючи особливості небанківського фінансового сектору, у Положенні №107 спрощені окремі вимоги щодо здійснення небанківськими установами фінансового моніторингу, якщо порівняти з вимогами до банків, наприклад:
- більшості небанківських установ рекомендовано мати систему автоматизації процесів фінансового моніторингу, проте обов'язкова вона лише для установ, які надають послуги з переказу коштів;
  - оцінка ризику клієнтів відбувається за спрощеними методами, зокрема небанківським установам надана можливість оцінювати ризик не кожного клієнта окремо, а на груповій основі;
  - установлені особливі заходи з належної перевірки клієнтів та вигодоодержувачів для страхових компаній;
  - небанківські установи не погоджують із нами кандидатуру працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу. До того ж відповідальному працівнику дозволяється суміщення та сумісництво за посадою;
  - ми спростили для операторів поштового зв'язку процедуру ідентифікації та верифікації одержувачів пенсій, грошової допомоги, субсидій та інших виплат населенню. Це рішення дасть змогу операторам поштового зв'язку безперебійно забезпечувати виплати пенсій та грошової допомоги за відсутності автоматизації в їхніх відділеннях. Водночас

українські пенсіонери та інші одержувачі грошової допомоги не відчують жодних незручностей під час ідентифікації та верифікації.

Розуміючи складнощі, які можуть виникнути у небанківських установ після набрання чинності закону про фінансовий моніторинг, постановою Правління Національного банку України від 28 липня 2020 року №107 (зі змінами) передбачений строк, упродовж якого небанківські установи матимуть можливість узгодити із законодавством свої внутрішні документи, процедури та налаштувати програмне забезпечення.

Нагляд за небанківськими установами з питань фінансового моніторингу, дотримання вимог валютного та санкційного законодавства

Упродовж 2020 року для забезпечення належного нагляду за дотриманням небанківськими установами вимог законодавства з питань фінансового моніторингу, валютного та санкційного законодавства ми здійснили три планові виїзні перевірки, розпочали проведення однієї планової виїзної перевірки (станом на сьогодні вона зупинена), двох позапланових виїзних перевірок та здійснили 42 перевірки в порядку безвиїзного нагляду. Також здійснені 38 планових виїзних перевірок структурних підрозділів небанківських фінансових установ із питань дотримання порядку організації та здійснення валютно-обмінних операцій.

Результати перевірок:

Показник	Кількість
Проведені перевірки небанківських установ, з них:	86
Планові виїзні перевірки	4 ²²
Позапланові виїзні перевірки	2 ²³
Планові виїзні перевірки структурних підрозділів небанківських установ з питань отримання порядку організації та здійснення валютно-обмінних операцій	38
Перевірки у безвиїзному порядку	42
Небанківські установи, у діяльності яких виявлені порушення	5

Крім того, з метою запровадження якісно нових підходів до організації і проведення виїзних перевірок ми об'єднали перевірки з питань фінансового

моніторингу, дотримання вимог валютного та санкційного законодавства і запровадили єдиний стандарт перевірок банків та небанківських установ.

²² З них одну перевірку зупинено відповідно до постанови Правління Національного банку України від 18.03.2020 №34 "Про зупинення проведення виїзних перевірок банків" (зі змінами).

²³ З них розпочато в 2020 році дві перевірки.

Стан ринку небанківських фінансових послуг

Помітною тенденцією останніх двох десятиліть на світових фінансових ринках був активний розвиток небанківських фінансових послуг. Завдяки розвитку технологій, глобалізації фінансів та регуляторній гнучкості небанківські фінансові послуги швидко зайняли значну частку ринку, особливо у розвинутих країнах. Український фінансовий сектор натомість залишається банкоцентричним: частка небанківських фінансових установ в активах фінансового сектору залишалася помірною, а в 2020 році знизилася через дещо нижчі темпи зростання, ніж у банків.

Тривалий час активи небанківських фінансових установ в Україні стрімко зростали, на ринку з'являлися

нові компанії. Цьому передували недоліки законодавства та інституційна неспроможність колишнього регулятора – Нацкомфінпослуг. Порівняна м'якість та застарілість регулювання і нагляду призвели до накопичення ризиків, зниження прозорості сектору, подекуди – до використання небанківських фінансових установ для перерозподілу коштів у межах бізнесових груп та уникнення оподаткування. У липні 2020 року відбулася реформа “спліт”, відповідно до якої небанківський фінансовий ринок був перерозподілений між двома регуляторами. Вона має підвищити прозорість сектору, усунути можливості регуляторного арбітражу й створити систему пропорційного регулювання небанківського ринку.

Головні проблеми зі структурою власності небанківських фінансових установ.

За попередньою оцінкою, структури власності, більшість діючих страхових компаній мають ознаки непрозорості. Інші НФУ також мають ознаки непрозорості структури власності. Найпоширенішими способами приховування справжніх контролерів небанківських фінансових установ є:

- “футбольні команди” – ситуація, коли з метою ухилення від погодження регулятором набуття істотної участі пакет акцій (частки в статутному капіталі) компанії розподіляється між 11 акціонерами (учасниками), жоден з яких не є власником істотної участі в компанії;

- номінальні власники – ситуація, коли є один або кілька акціонерів (учасників), які діють в інтересах та виконують вказівки інших осіб (реальних власників), інформація про яких не розкривається;
- трасти й інші подібні правові конструкції – розщеплення власності на номінальну та бенефіціарну, за якою інформація щодо бенефіціарних власників не розкривається;
- циклічні структури власності – ситуація, коли компанія володіє власними акціями (частками у статутному капіталі), а справжній власник – невеликим пакетом акцій (часток у статутному капіталі) компанії, але при цьому здійснює вирішальний вплив на управління та діяльність компанії

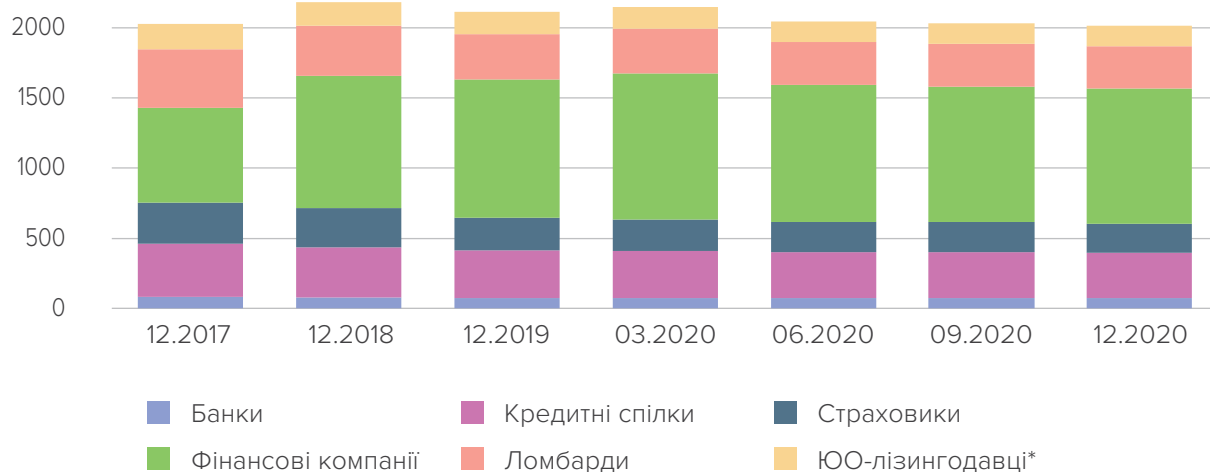
Позитивні результати реформи повною мірою реалізуються в довгостроковій перспективі. Нині на ринку відбувається поступовий процес згортання роботи неактивних учасників. Низка компаній добровільно відмовляється від ліцензій за окремими видами фінансових послуг. Також виключені з Державного реєстру фінансових установ компанії, чії ліцензії були анульовані раніше. Така тенденція може тривати й надалі через значну кількість компаній, що не провадять активну діяльність або не готові виконувати пруденційні вимоги та розкривати структуру власності. У деяких секторах, наприклад страховому, вихід компаній із ринку призводив до скорочення активів.

Водночас тенденції 2020 року для небанківських фінансових послуг значною мірою визначала коронакриза, що нерівномірно позначилася на учасниках ринку. Зокрема, значно сповільнилося зростання активів, для частини фінансових установ воно не відновилося й до кінця року. Різна динаміка активів небанківських фінансових установ визначає структуру і тенденції сектору. Нині серед небанківських фінансових установ найбільший обсяг активів мають фінансові компанії. Сукупно на них припадає 72% активів небанківських фінансових установ під регуляцією Національного банку. Другий найбільший сегмент – страховий. Інші небанківські фінансові установи мають усього 2,4% активів.

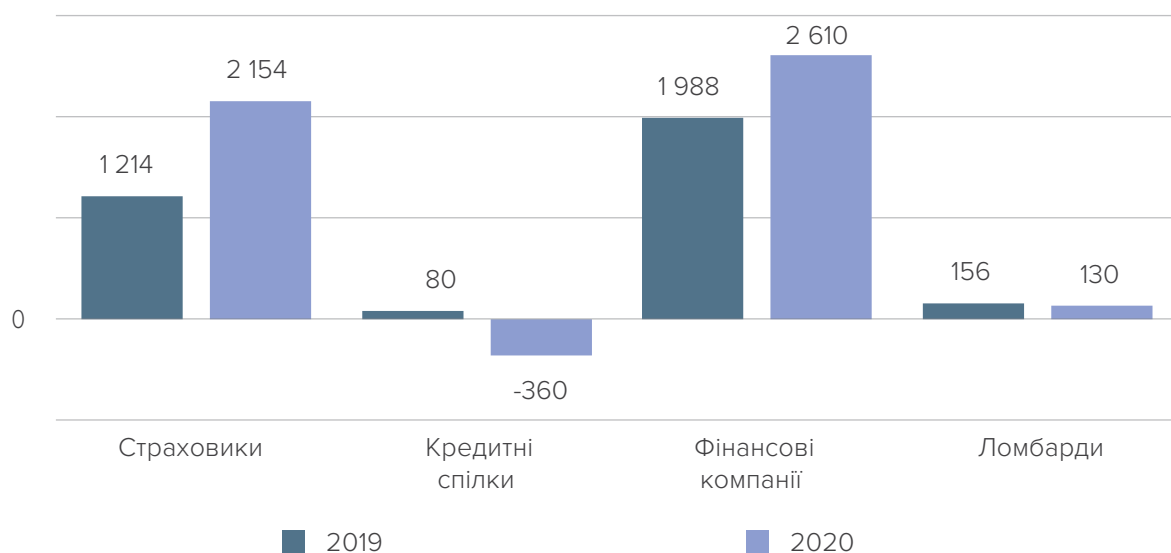
Активи фінансових установ під регуляцією Національного банку, млрд грн

Кількість надавачів фінансових послуг

Чистий фінансовий результат за рік, млн грн

Страховики

Проникнення страхування в Україні надзвичайно низьке, якщо порівняти з європейськими країнами. Ще одна вагома ознака вітчизняного фінансового сектору – низька частка страхування життя. Премії за цим видом страхування становлять близько 10% загального обсягу і трохи більше 0,1% ВВП.

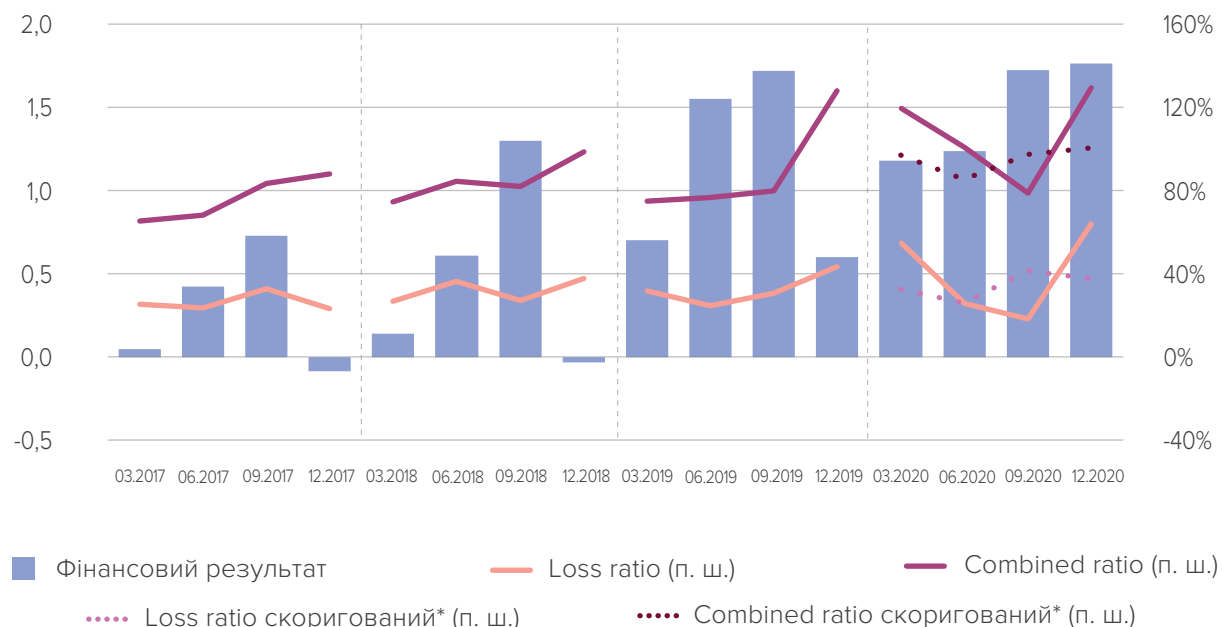
Валові страхові премії ризикового страхування та страхування життя після певного зменшення через коронакризу поступово повертаються до докризового рівня. Показники рівня збитковості (loss ratio) упродовж року суттєво не змінювалися (без урахування значного формування резервів в авіаційному страхуванні) та залишаються на рівні близько 40%. Вищі показники характерні для обов'язкового non-life-страхування – понад 50%. Обсяги внутрішнього перестраховування упродовж 2020 року знизилися, а рівень виплат за договорами перестраховування істотно зріс і навіть перевищив аналогічний показник в страхуванні після того, як ринок покинула низка страховиків.

Операційна ефективність non-life-страховиків залишається стабільною, але невисокою.

Рівень combined ratio більшості страховиків наближається до 100%. Його визначають значні витрати на ведення страхової діяльності – інші, ніж страхові виплати і витрати на формування резервів. Попри це, страховики залишалися прибутковими упродовж року, а за результатами 2020 року продемонстрували найвищий фінансовий результат за останні 5 років. Рентабельність активів, якщо порівняти з 2019 роком, зросла понад удвічі.

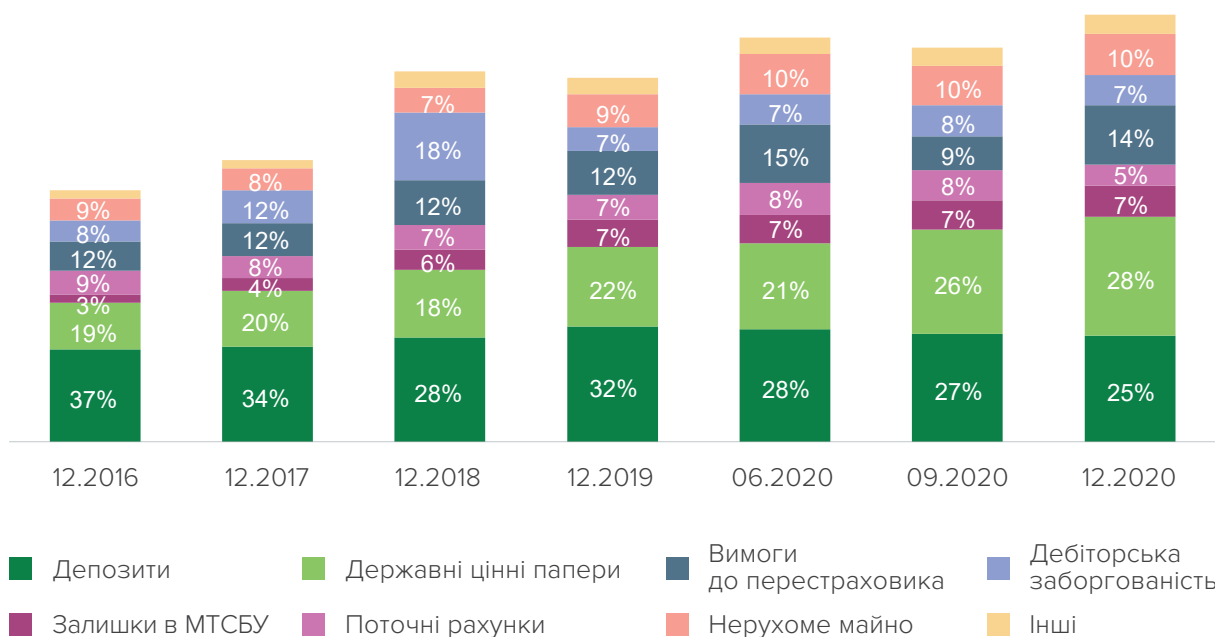
У 2020 році завершився перехідний період, установлений для виконання страховиками у повному обсязі вимог до платоспроможності і достатності капіталу. Відтак поглибилися проблеми в окремих страхових компаніях, які упродовж 2020 року порушували вимоги регулятора. Однак кількість порушників поступово знижується. Позитивна зміна 2020 року – зниження частки дебіторської заборгованості у складі активів, що покривають вимоги до запасу платоспроможності страховиків. Натомість зросла частка грошових коштів, ОВДП та залишків у МТСБУ. Проте нерухомість, вартість якої завищена, досі займає значну частку в активах переважно невеликих страховиків.

Фінансовий результат (наростаючим підсумком) і показники операційної діяльності non-life-страховиків, млрд грн

* Без урахування значних коливань резервів за збитками впродовж року, зокрема внаслідок катастрофи літака МАУ в Ірані у січні 2020 року.

Структура прийнятних активів на покриття резервів non-life-страховиків, млрд грн

Структура страхового ринку у 2020 році

Показник	Кількість		
	Non-life	Life	Без ліцензій
Кількість зареєстрованих страхових компаній станом на 31.12.2020	210		
	179	19	12
Кількість страховиків, виключених з реєстру за липень – грудень 2020 року	5		
Кількість страховиків, виключених з реєстру за липень – грудень 2020 року	2 – відмовлено ²⁴ 3 – залишено без розгляду		

Кредитні спілки

Сектор кредитних спілок постраждав від поточної кризи чи не найбільше і відновлюється повільно. На початку карантину кредитним спілкам було тимчасово заборонено приймати клієнтів у відділеннях. Хоча така заборона діяла щодо більшості небанківських фінустанов, вони продовжували обслуговувати клієнтів онлайн. Для кредитних спілок це було неможливо, що негативно позначилося як на обсягах позик, так і на динаміці активів кредитних спілок.

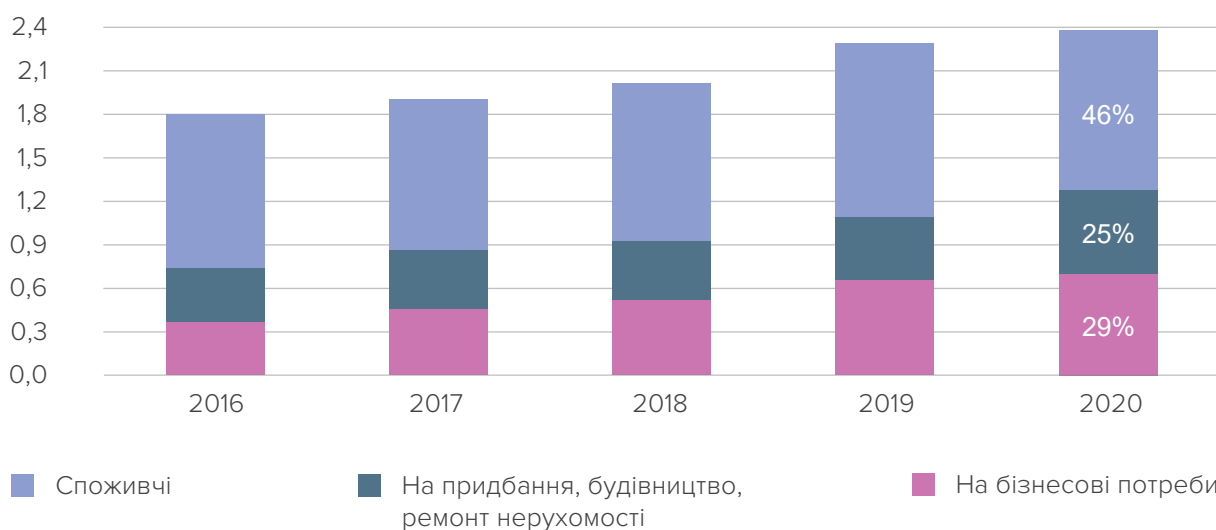
Якість кредитного портфеля кредитних спілок у 2020 році погіршилася. Крім зниження платоспроможності позичальників, на це вплинула відсутність важелів роботи з проблемною заборгованістю. Кредитні спілки, як і інші кредитори, не могли нараховувати

штрафи та пеню боржникам – фізичним особам за несвоєчасне обслуговування позик. Близько чверті кредитів прострочені на понад 90 днів, що вдвічі вище показника попереднього року. Найгірша ситуація з кредитами на бізнес-потреби, значна частина яких була реструктуризована. З березня 2020 року для кредитних спілок змінені вимоги до оцінки якості кредитів. Це призвело до суттєвого зростання обсягів резервів під кредитний ризик, особливо у IV кварталі.

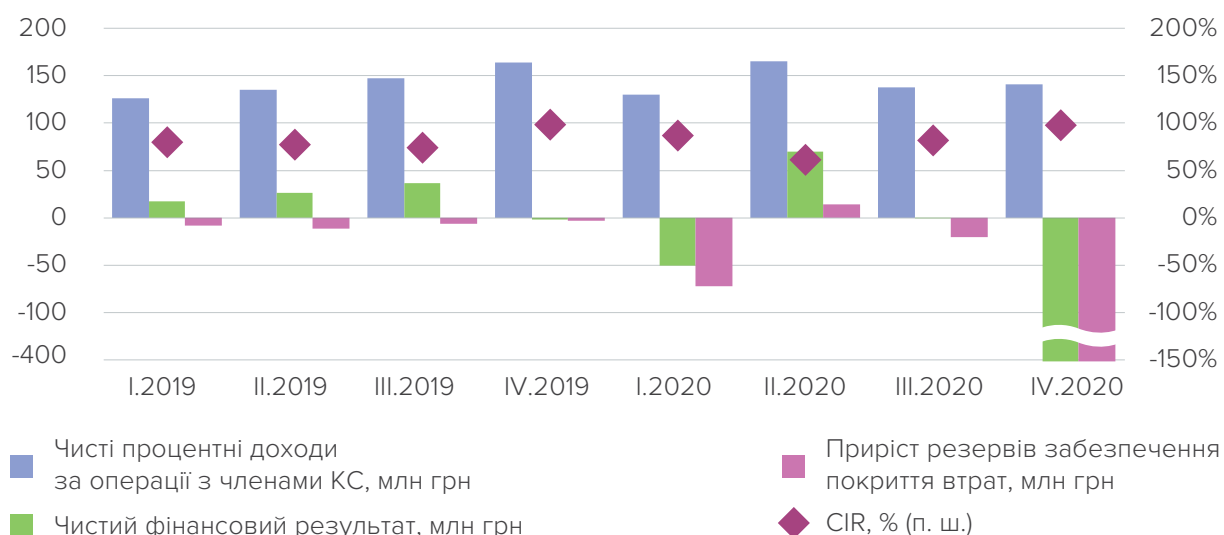
Значні втрати від кредитного ризику та високі операційні витрати призвели до збитковості низки кредитних спілок. Неспроможність генерувати прибуток та власний капітал призводить до порушення окремими кредитними спілками регуляторних вимог до капіталу.

²⁴ Йдеться про діючих страховиків на ринку, які зверталися за отриманням нових ліцензій, а не лише про так званих "нових учасників ринку".

Структура заборгованості за кредитами членів кредитних спілок, млрд грн

Операційна ефективність діяльності

Структура сектору кредитних спілок у 2020 році

Показник	Кількість
Кількість зареєстрованих кредитних спілок:	
станом на 31.12.2020	322
Кількість кредитних спілок, які пішли з ринку з початку "спліта" (01.07.2020)	6
Кількість кредитних спілок, які мають чинні ліцензії, з них:	248
і на кредитування, і на залучення коштів	175
лише на один вид фінансової послуги ²⁵	73
Кількість кредитних спілок без будь-яких чинних ліцензій	74 ²⁶

²⁵ Один з двох видів послуг: (1) надання коштів у позику, зокрема і на умовах фінансового кредиту, або (2) залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення.

²⁶ Майже всі кредитні спілки, які входять до цієї категорії, розташовані на тимчасово окупованій території АР Крим та зоні проведення операцій об'єднаних сил.

Фінансові компанії

Упродовж 2020 року обсяги активів фінансових компаній зростали. Суттєве зниження обсягів кредитування у II кварталі компенсувалося зростанням факторингових операцій. Факторинг, значною часткою якого є купівля та продаж проблемної заборгованості у банків, під час коронакризи стали використовуватися частіше. Адже банки продавали більше проблемних кредитів, очищуючи баланси.

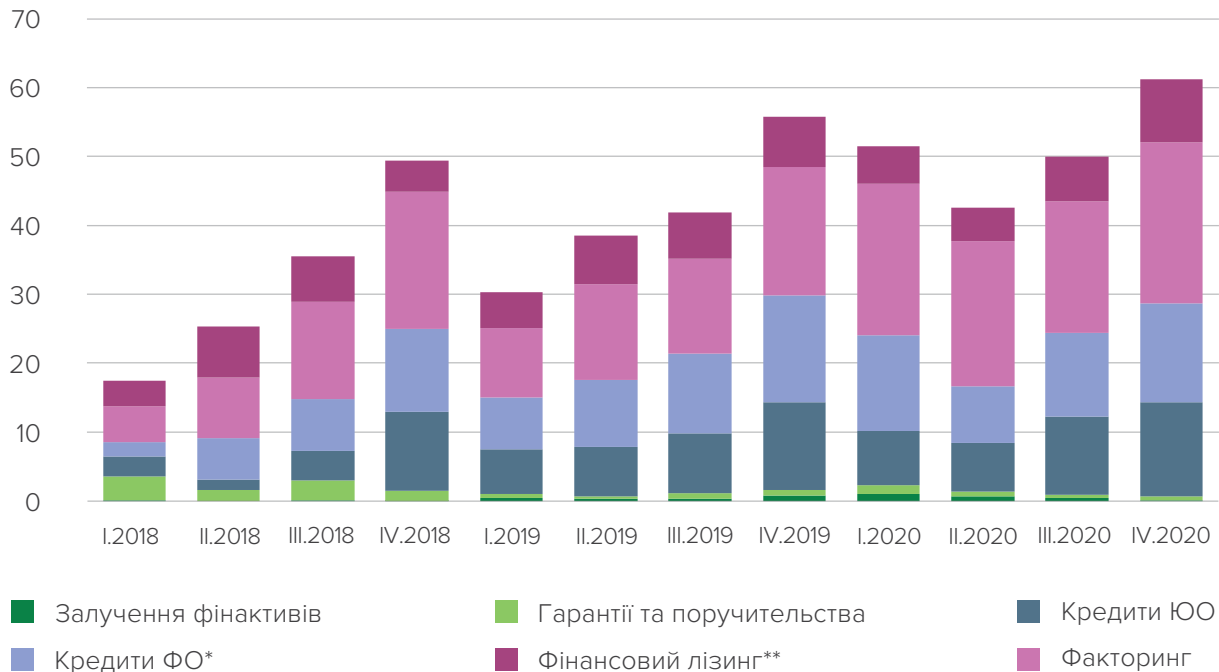
Наприкінці року обсяги кредитування повністю відновилися. Разом із кредитуванням відновлюється й фінансовий лізинг. Проте фінансові компанії забезпечують лише десяту частину загальних обсягів фінансового лізингу, решту ринку формують юридичні особи-лізингодавці без статусу фінансової установи.

У кредитному портфелі фінансових компаній значну частку займають кредити

корпоративним позичальникам, які відображають, переважно, перерозподіл коштів у межах груп під спільним контролем. Водночас на ринку присутні класичні роздрібні фінкомпанії, що займаються кредитуванням, значна частка нових позик надається саме домогосподарствам. Ці кредити здебільшого короткі, однак переважно беззаставні, а отже – ризикові. Щоправда, ризики компенсуються високими процентними ставками. Фінансові установи утримують їх на досить високому рівні, попри посилення конкуренції в секторі.

Загалом карантинні обмеження у 2020 році відчутно вплинули на діяльність фінансових компаній. На початку 2020 року вони продемонстрували збиток уперше після понад двох років прибуткової діяльності. Проте сукупний фінансовий результат за рік був уже вищим ніж торік, а показники рентабельності покращилися.

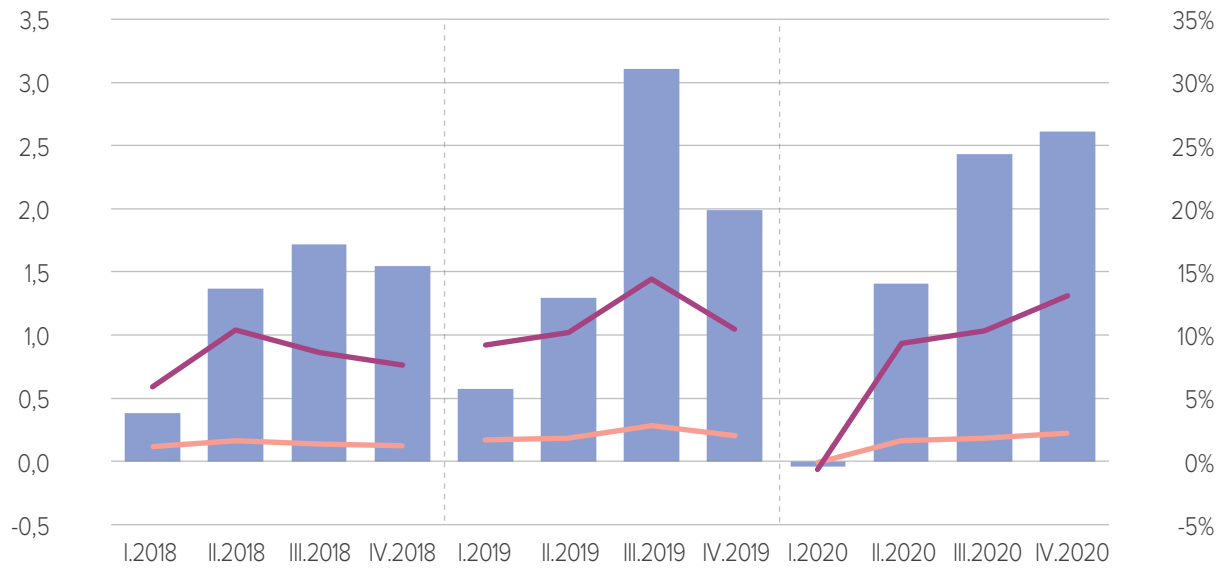
Обсяги наданих фінансових послуг фінансовими компаніями та юрособами-лізингодавцями за видами послуг (за квартал), млрд грн

* Включно з ФОП.

** ЮО-лізингодавці та фінансові компанії.

Фінансовий результат (наростаючим підсумком) та показники рентабельності фінансових компаній

■ Чистий фінансовий результат, млрд грн

— ROA (п. ш.)

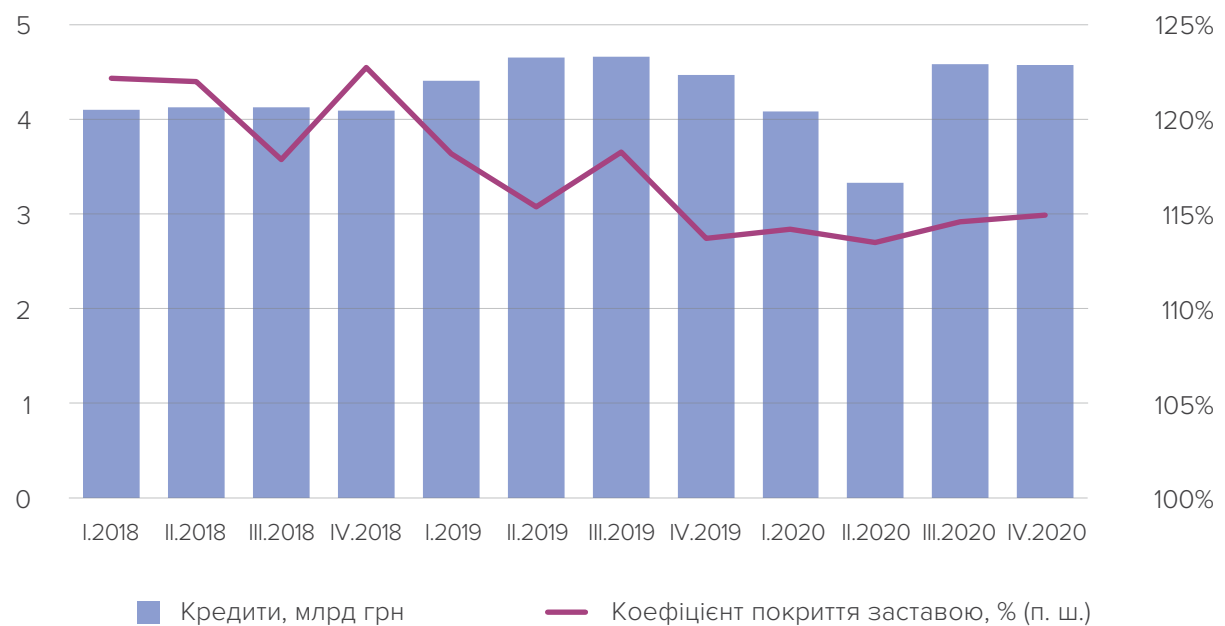
— ROE (п. ш.)

Ломбарди

Кредитування ломбардами упродовж року також сповільнювалося у зв'язку з коронакризою, особливо у II кварталі. Наприкінці року показники відновилися, а діяльність залишалася прибутковою.

Основне незмінне джерело доходу – нараховані проценти за наданими кредитами. Характеристики кредитів також не зазнали суттєвих змін упродовж року: середній розмір кредиту становить майже 1 700 грн, а рівень покриття позики заставою близький до 115%.

Обсяг наданих кредитів (за квартал) та рівень покриття заставою

■ Кредити, млрд грн

— Коефіцієнт покриття заставою, % (п. ш.)

Показники фінансової діяльності

Структура ринку фінансових компаній, ломбардів та лізингодавців-юридичних осіб у 2020 році

Показник	Кількість		
	фінансових компаній	ломбардів	лізингодавців – ЮО
Кількість зареєстрованих компаній (станом на 31.12.2020)	960 ²⁷	302	146
Кількість нових надавачів фінансових послуг у реєстрах		16	
Кількість установ, які отримали нові ліцензії у липні – грудні 2020 року		26	
Кількість надавачів фінансових послуг, виключених з реєстрів		40	

²⁷ Без урахування фінансових компаній – управителів фондів фінансування будівництва, нагляд за якими здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Регулювання ринку небанківських фінансових послуг

Перший рік після “спліта” – це перехідний період, упродовж якого Національний банк працює над фундаментом нового регулювання ринку небанківських фінансових послуг. Головна мета нового регулювання – створити сприятливі умови для стабільного розвитку ринку, забезпечити його прозорість і відкритість, забезпечити рівний доступ до фінансових послуг, вирішити існуючі системні проблеми, а також захистити права та інтереси клієнтів.

Ця робота має два напрями – оновлення законодавства та підготовка підзаконних нормативно-правових актів Національного банку.

Упродовж 2020 року ми підготували пропозиції до законопроектів, які регулюватимуть загальні питання надання фінансових послуг, а також роботу фінансових компаній, страховиків та кредитних спілок. Йдеться про нові редакції Законів України “Про страхування”, “Про кредитні спілки” і “Про фінансові послуги та фінансові компанії”.

Підходи до регулювання та нагляду, запропоновані законопроектами, відповідають Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, а також ураховують положення низки актів ЄС – Директиви 2009/138/ЄС про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестраховування (Платоспроможність II), Директиви 2016/97 про реалізацію страхових продуктів, а законопроект “Про кредитні спілки” – також положення Модельного закону для кредитних спілок Всесвітньої ради кредитних спілок (WOCCU). Готуючи законопроекти, ми аналізували світові практики регулювання небанківських фінансових установ та нагляду за ними, матеріали Світового банку, проєкту ЄС “Посилення регулювання та нагляду за небанківським фінансовим ринком в Україні” (EU-FINREG), проєкту USAID “Кредитування сільськогосподарських виробників” (CAP) та проєкту USAID “Трансформація фінансового сектору”.

Редакція проєкту закону “Про фінансові послуги та фінансові компанії” спрямована насамперед на посилення вимог щодо захисту прав споживачів та контролю за доброчесною

ринковою поведінкою, забезпечення прозорості структури власності, наявності якісного корпоративного управління та втілення ризик-орієнтованого підходу у нагляді залежно від ступеня ризиковості компанії.

Головні зміни в проєкті закону “Про страхування” стосуються впровадження нової моделі регулювання та нагляду за ринком страхування. Йдеться про вдосконалення вимог до ліцензування страховиків, оцінки їхньої платоспроможності та ліквідності, вимоги до ефективної системи управління, застосування ризик-орієнтованого пруденційного нагляду та нагляду за ринковою поведінкою. Також законопроект визначить процедури реорганізації, відновлення діяльності, виведення страховиків із ринку та передачі страхового портфеля. Важливий акцент – це встановлення нових вимог до інших учасників страхового ринку, а саме страхових посередників. Адже сьогодні умови їхньої діяльності, вимоги та відповідальність за їхнє недотримання недостатньо врегульовані. Хоча для споживачів страхових послуг саме рівень професійної придатності страхових посередників є визначальним.

Проєкт закону “Про кредитні спілки” покликаний розширити можливості та перспективи розвитку кредитних спілок, актуалізувати вимоги регулювання та нагляду за ними. Це необхідно, щоб створити передумови для роботи стабільного, ефективного, конкурентного та прозорого ринку кредитних спілок, підвищити рівень захищеності прав їхніх членів. Законопроектом пропонується розширити перелік послуг, які кредитні спілки можуть надавати своїм членам, розширити коло можливих членів спілки. Крім цього, він дасть змогу вдосконалити вимоги до ліцензування і корпоративного управління, врегулювати процедуру виходу кредитної спілки з ринку. Зміни сприятимуть підвищенню рівня капіталізації та стресостійкості кредитних спілок, зміцненню надійності сектору та довіри до нього споживачів.

Паралельно з напрямом зміни законодавства ми працюємо також і над розробкою своїх нових нормативно-правових актів.

За друге півріччя 2020 року ми розробили та оприлюднили для ринку дев'ять регуляторних актів у сфері регулювання небанківських фінансових установ. Це документи, які стосуються найважливіших аспектів регулювання та нагляду на ринку небанківських фінансових послуг. Йдеться, зокрема, про документи з питань ліцензування, розкриття структури власності, звітності, безвізного нагляду, інспекційних перевірок, оцінки ризиків, застосування заходів впливу тощо. Крім регуляторних актів, ми розробили й інші акти, які не вважаються регуляторними, але є важливими для ефективного функціонування ринків небанківських фінансових послуг.

Низку документів ми уже фіналізували за результатами громадського обговорення, а Правління Національного банку ухвалило відповідні постанови.

По-перше, ми визначили критерії ступеня ризику учасників ринку та їхньої суспільної важливості, які визначатимуть періодичність планових інспекційних перевірок. Це встановлено постановою Правління Національного банку України від 11 грудня 2020 року №157. Документ дасть змогу сфокусувати нагляд насамперед на небанківських фінансових установах, які мають значний ступінь суспільної важливості та критичний ступінь ризику.

По-друге, ми затвердили порядок безвізного нагляду за учасниками небанківського ринку. Це встановлено постановою Правління Національного банку України від 28 грудня 2020 року №169. Документ дасть змогу нам ефективно та вчасно отримувати актуальну інформацію про ринок, запобігати правопорушенням, своєчасно комунікувати з учасниками ринку і гарантувати дотримання прав та інтересів учасників ринку.

По-третє, постановою Правління Національного банку України від 21 грудня 2020 року №162 затверджений порядок сертифікації тимчасових адміністраторів небанківських фінансових установ. Цей акт дасть змогу залучити як тимчасових адміністраторів виключно тих осіб, які мають високі професійні та моральні якості, бездоганну ділову репутацію, економічну чи юридичну освіту і досвід, необхідні для виконання відповідних функцій.

По-четверте, Національний банк розробив низку нормативно-правових актів, якими визначені правила застосування заходів

впливу до небанківських фінансових установ. Зокрема, йдеться про два нові документи:

- Положення про застосування Національним банком України заходів впливу у сфері державного регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг, затверджене постановою Правління Національного банку України від 01 лютого 2021 року №12;
- Положення про особливості застосування Національним банком України заходу впливу у вигляді відсторонення керівництва від управління фінансовою установою та призначення тимчасової адміністрації, затверджене постановою Правління Національного банку України від 02 лютого 2021 року №13.

Положеннями про заходи впливу передбачений пропорційний підхід до застосування заходів впливу. Зокрема, ми зможемо застосовувати широкий спектр заходів впливу залежно від характеру, обставин, причин та наслідків порушення, а також ризику для вкладників і клієнтів установи. Друге із зазначених положень визначає особливості застосування заходу впливу у вигляді відсторонення керівництва та призначення тимчасового адміністратора. Ми застосовуватимемо цей захід впливу лише до високоризикових установ – страховиків та кредитних спілок.

По-п'яте, ми визначили порядок контролю за бюро кредитних історій. Це встановлено постановою Правління Національного банку України від 29 грудня 2020 року №171. Ми контролюватимемо бюро кредитних історій через моніторинг (без відвідування місцезнаходження) та аналіз наявної інформації, документів і письмових пояснень.

Упродовж 2020 року ми адаптувалися до змін, зумовлених поширенням COVID-19. Учасникам небанківського ринку, а також особам, які планують вийти на ринок, дозволено подавати документи в електронній формі, надсилаючи їх на електронну адресу Національного банку. Це встановлено постановою Правління Національного банку України від 21 грудня 2020 року №161.

Крім того, у 2020 році ми оприлюднили для громадського обговорення проекти низки ключових документів для учасників ринку небанківських фінансових послуг.

Їхнє ухвалення відбудеться у 2021 році. Вони стосуються:

- визначення умов провадження діяльності з надання фінансових послуг, здійснення яких потребує відповідної ліцензії (ліцензійних умов);
- організації, проведення та оформлення результатів інспекційних перевірок учасників ринків небанківських фінансових послуг;
- вимог до структури власності надавачів фінансових послуг;
- обов'язкових критеріїв і нормативів достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика;
- визнання такими, що втратили чинність, деяких нормативно-правових актів попередніх регуляторів ринку небанківських фінансових послуг, що втратили актуальність.

Усі без винятку документи, які регулюють роботу небанківських фінансових установ,

ми обговорюємо з ринком. Ми збираємо та опрацьовуємо всі зауваження і пропозиції ринку. Кожен проєкт регуляторного акта проходить обговорення щонайменше упродовж одного місяця.

Ми керуємося принципами прозорості і партнерства. Тому на сторінках офіційного Інтернет-представництва Національного банку створено розділ “Регулювання ринку небанківських фінансових послуг”. Саме тут усі учасники ринку можуть отримати доступ до чинного законодавства у сфері регулювання та нагляду за небанківськими фінансовими установами. Також у цьому розділі можна знайти оприлюднені проєкти документів стосовно небанківського фінансового ринку. Ми закликаємо небанківські фінансові установи брати участь у регуляторній діяльності для того, щоб нове регулювання відповідало потребам і учасників ринку, і клієнтів фінансових послуг.

Вільний рух капіталу

Розвиток інфраструктури ринку капіталів

Валютна лібералізація

Розвиток інфраструктури ринку капіталів

У 2020 році ми брали активну участь в обговоренні та підготовці Закону України №738-IX “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів” (прийнято 19 червня 2020 року). Цей закон дав змогу розпочати низку реформ на ринку капіталів, серед яких:

- ліквідація монополії Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках (далі – Розрахунковий центр) на розрахунки за правочинами щодо цінних паперів із дотриманням принципу “поставка цінних паперів проти оплати” та в результаті створення на ринку конкуренції за цією послугою;
- трансформація Розрахункового центру у небанківську фінансову установу та забезпечення можливості зміни складу акціонерів з метою ефективнішого функціонування та подальшого розвитку установи залежно від потреб ринку та попиту на послуги з боку його учасників;
- створення конкуренції на ринку клірингових послуг завдяки рівним можливостям для доступу на ринок;
- забезпечення можливості відкриття ключовими елементами інфраструктури ринку капіталів рахунків у Національному банку для підвищення безпеки та зниження ризиків розрахунків за правочинами, що укладаються на відповідному ринку;
- запровадження процедури ліквідаційного неттінгу для зниження ризиків сторін деривативних контрактів, правочинів щодо фінансових інструментів та валютних цінностей, а також для безпечного функціонування ринку капіталів;
- створення торгового репозиторію для забезпечення прозорості функціонування та зниження ризиків ринку деривативних фінансових інструментів.

Упродовж 2020 року депозитарій Національного банку впровадив низку технологічних та нормативно-правових напрацювань, зокрема механізм грошового клірингу за облігаціями внутрішніх державних позик, номінованих в іноземній валюті, який дав змогу Міністерству фінансів України поліпшити порядок адміністрування виплат в іноземній валюті за державним боргом.

Також запроваджений новий продукт – своп процентної ставки, змінена модель обліку застави у вигляді цінних паперів на користь Національного банку, розширений перелік інструментів, які можуть надаватися у заставу.

Крім того, у 2020 році Розрахунковий центр разом із депозитарієм Національного банку впровадили довгоочікуваний на ринку новий сервіс “репо з контролем ризику”. Це розширило можливості учасників ринку на проведення операцій з цінними паперами з ефективним управлінням ризиками з боку інфраструктури фондового ринку.

У 2020 році депозитарій Національного банку й надалі співпрацював з іноземними депозитаріями. Зокрема, комунікував із Міжнародним центральним депозитарієм цінних паперів Clearstream щодо впровадження додаткових механізмів розрахунків за транскордонними операціями, а також щодо збільшення переліку інструментів, які можуть обліковуватися в межах кореспондентських відносин депозитаріїв.

Крім того, ми провели низку переговорів із представниками Міжнародного центрального депозитарію цінних паперів Euroclear з метою узгодження попередніх умов відкриття рахунку в депозитарії Національного банку. Під час переговорів досягнуті домовленості про подальші спільні кроки в цьому напрямі.

Валютна лібералізація

Ми постійно спрощуємо обмежувальні антикризові заходи, керуючись кінцевою метою валютної лібералізації – переходом до режиму вільного руху капіталу. Основні кроки щодо валютної лібералізації проілюстровані в Дорожній карті скасування валютних обмежень.

Упродовж 2019–2020 років нам вдалося скасувати частину антикризових заходів та пом'якшити більшість валютних обмежень, що залишилися. Зокрема, у 2020 році Правління схвалило низку нормативно-правових актів, запровадження яких дало змогу:

- узгодити нормативно-правову базу Національного банку зі змінами, передбаченими Законом України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення”. Зокрема, гранична сума валютних операцій, для яких установлені спрощені вимоги щодо валютного регулювання та нагляду, збільшена з 150 тис. грн до 400 тис. грн (в еквіваленті);
- пом'якшити заборону, пов'язану зі здійсненням резидентами окремих валютних операцій у певні іноземні юрисдикції [країни із “сірого списку” відповідно до заяв Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)];
- фізичним особам-нерезидентам використовувати власні поточні рахунки в українських банках для проведення розрахунків за договорами страхування життя та за операціями з продажу корпоративних прав та нерухомості;
- юридичним особам-нерезидентам проводити через їхні рахунки в Україні розрахунки в національній валюті за власними операціями з продажу облігацій зовнішніх державних позик України (ОЗДП).

У межах валютної лібералізації у 2020 році ми також спростили вимоги до оформлення платіжних доручень з метою здійснення переказів коштів у гривнях через кореспондентські рахунки банків-нерезидентів.

Крім того, ми удосконалили умови для проведення страховими (перестраховими) брокерами деяких валютних операцій у профільній діяльності, зокрема надавши змогу проводити такі операції за договорами страхування зі страховиками-нерезидентами у визначених випадках.

Серед наших кроків у напрямі валютної лібералізації у 2020 році були такі:

- спрощення порядку здійснення валютного нагляду за операціями з експорту товарів. Це зроблено з метою сприяння використанню експортерами інструментів торговельного фінансування, зокрема, акредитивів в операціях із постекспортного фінансування;
- узгодження деяких норм валютного регулювання та нагляду із Законом України “Про угоди про розподіл продукції”. Так, для учасників угоди про розподіл продукції встановлено винятки щодо заходів захисту, запроваджених на валютному ринку, в розрізі операцій, що здійснюються за рахунками представництв іноземних інвесторів на території України за відповідними угодами;
- визначення, що граничні строки розрахунків, встановлені за операціями з експорту та імпорту товарів, не поширюються на товари і послуги, що підлягають закупівлі відповідно до угод, що укладаються громадською організацією “Національний олімпійський комітет України” на підставі розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 травня 2020 року №555-р “Про внесення зміни у додаток до розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2019 р. №76”. Це зроблено з метою забезпечення участі національних збірних команд та офіційних делегацій України в Олімпійських іграх, Юнацьких олімпійських іграх, Європейських іграх та інших міжнародних спортивних заходах.

Наші кроки у напрямі валютної лібералізації були зваженими та не призвели до порушення балансу попиту та пропозиції і відповідно не мали тиску на валютний ринок.

Дорожня карта скасування валютних обмежень не встановлює термінів їхнього остаточного скасування. Таке скасування здійснюється за наявності макроекономічних передумов.

Відповідно наступному етапу валютної лібералізації насамперед передуватиме оцінка відповідності цих кроків змінам, які відбуваються в реальному секторі економіки та на фінансових ринках, зокрема аналіз таких макроекономічних індикаторів, як темпи зростання ВВП, динаміка інфляції, стан валютного ринку, фінансова стабільність, а також оцінка ситуації на зовнішніх ринках тощо. Крім того, оцінюватиметься відповідність таких кроків зобов'язанням України в межах програми стэнд-бай з Міжнародним валютним фондом.

У 2020 році з метою підтримки фінансової системи ми також здійснювали підкріплення кас банків готівковою іноземною валютою (долар США, євро) в обмін на безготівкову іноземну валюту (долар США, євро). Такі наші дії були реакцією на дефіцит готівкової валюти в касах українських банків через перебої з авіасполученням унаслідок поширення світом пандемії COVID-2019. Водночас ми встановили, що учасниками таких операцій могли стати банки, визначені як системно важливі.

Фінансова інклюзія

Платежі та розрахунки

Система електронних платежів Національного банку

Національна платіжна система “Український платіжний простір”

Система BankID Національного банку

Вивчення можливості випуску цифрової валюти центрального банку (проект “Електронна гривня”)

Захист прав споживачів фінансових послуг

Підвищення фінансової грамотності

Музей грошей Національного банку України

Платежі та розрахунки

Діяльність систем переказу коштів в Україні

Упродовж 2020 року послуги з переказу коштів фактично надавали 37 систем переказу коштів, із них:

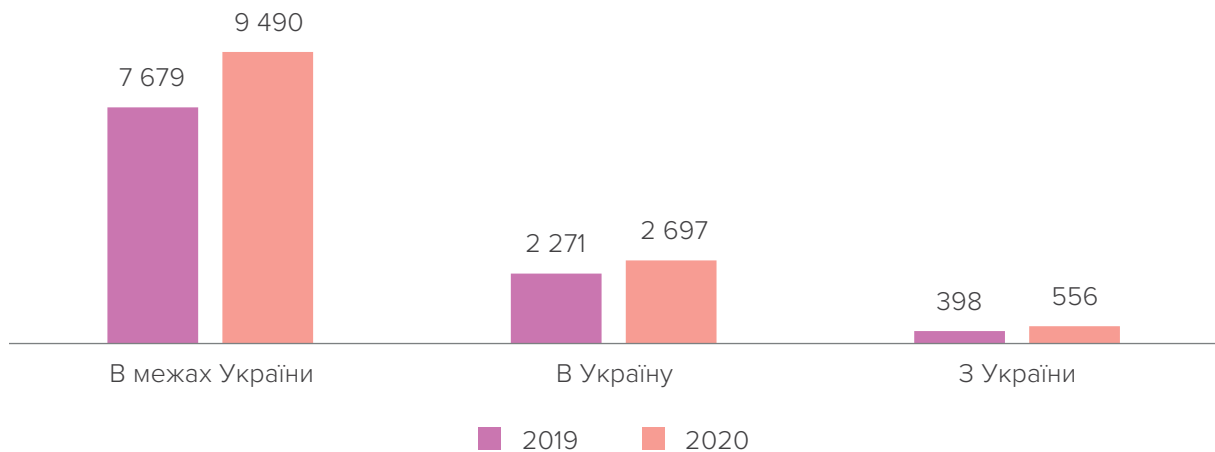
- 30 систем, створених резидентами;
- 7 систем, створених нерезидентами.

Із використанням систем переказу коштів, створених як резидентами,

так і нерезидентами, у 2020 році переказано (усього):

- у межах України – 255,2 млрд грн (9 489,6 млн дол. США в еквіваленті);
- в Україну – 2 697,4 млн дол. США в еквіваленті;
- за межі України – 556,2 млн дол. США в еквіваленті.

Сума переказів, здійснених через системи переказу коштів (в еквіваленті) млн дол. США

Діяльність систем переказу коштів, створених резидентами

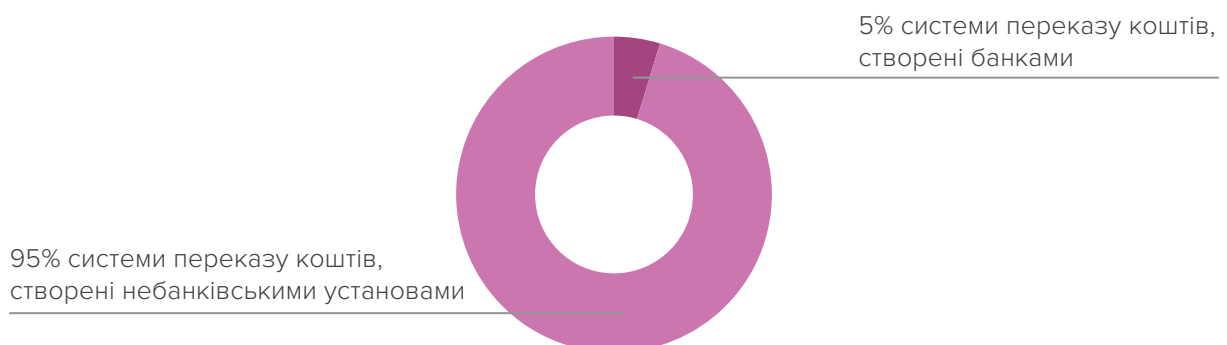
Упродовж 2020 року послуги з переказу коштів надавали:

- 7 систем, створених банками;
- 15 систем, створених небанківськими установами;
- 8 внутрішньобанківських систем переказу.

Із використанням систем переказу коштів, створених банками та небанківськими установами-резидентами, у 2020 році переказано:

- у межах України – 255,1 млрд грн (9 487,3 млн дол. США в еквіваленті);
- в Україну – 236,2 млн дол. США в еквіваленті;
- з України – 13,3 млн дол. США в еквіваленті.

Розподіл переказів, здійснених через системи переказу коштів у межах України за 2020 рік (за сумою переказів)

Лідерами за сумою переказів у межах України у 2020 році були системи переказу коштів “NovaPay” (118,1 млрд грн) та “Поштовий переказ” (49,0 млрд грн).

Діяльність систем переказу коштів, створених нерезидентами

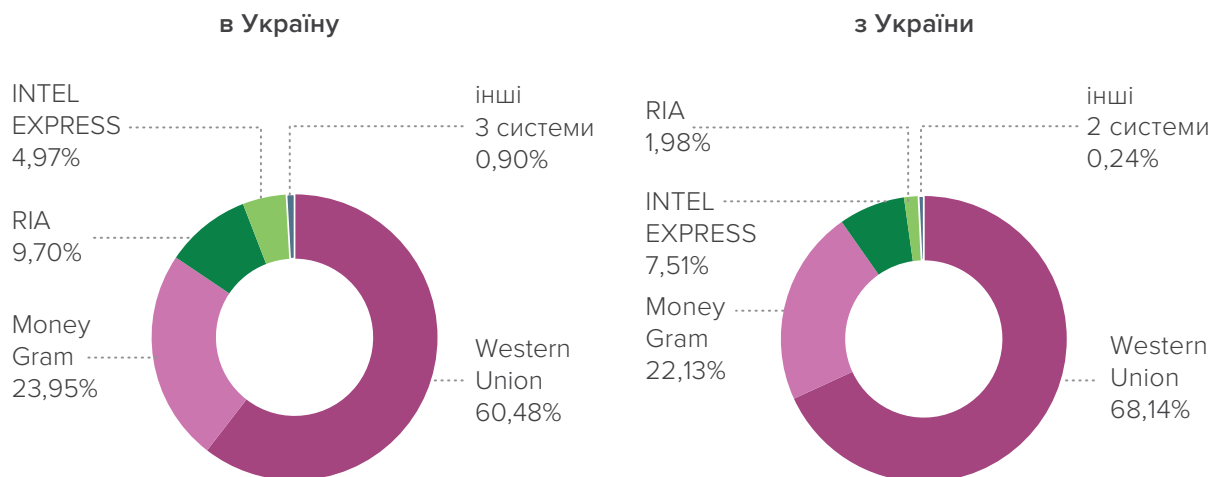
Упродовж 2020 року в Україні діяльність здійснювали 7 систем переказу коштів, створених нерезидентами, із яких чотири системи зі США, по одній із Грузії, Канади та Азербайджану.

Із використанням систем переказу коштів, створених нерезидентами, у 2020 році переказано:

- у межах України – 62,0 млн грн (2,3 млн дол. США в еквіваленті);
- в Україну – 2 461,1 млн дол. США в еквіваленті;
- з України – 543,0 млн дол. США в еквіваленті.

Перше місце за обсягами переказів як в Україну, так і з України у 2020 році посідає система Western Union (55% транскордонних переказів в Україну та 67% – з України).

Розподіл транскордонних переказів, здійснених через системи-нерезиденти (у розрізі систем переказу за сумою)

Україна залишається країною-реципієнтом транскордонних переказів. Упродовж 2020 року сума коштів, отриманих в Україні з використанням міжнародних систем переказу коштів, майже вп'ятеро перевищувала суму коштів, відправлених за її межі.

У 2020 році значні обсяги переказів в Україну надходили зі США (18%), Італії (13%) та Ізраїлю (12%). Найбільші обсяги переказів з України у 2020 році відправлялися до Російської Федерації (30%), Грузії (16%) та Азербайджану (5%).

Розвиток ринку платіжних карток в Україні

Операції з використанням платіжних карток

Упродовж 2020 року обсяг операцій (безготівкових та отримання готівки) з використанням платіжних карток і надалі збільшувався.

Так, кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, досягла 5 997,1 млн шт. (це на 18,6% більше, ніж у 2019 році), а їхня сума – 3 957,3 млрд грн (на 10,6% більше, ніж у 2019 році).

Більшість цих операцій здійснювалася у власній мережі українських банків-емітентів (58,1% від кількості та 77,2% від суми всіх операцій з платіжними картками). У мережі інших банків-резидентів здійснено 38,5% від кількості та 19,6% від суми операцій з платіжними картками.

За межами України обсяг операцій з платіжними картками, емітованими банками-резидентами, залишався незначним і становив 3,4% від кількості та 3,3% від суми всіх операцій з картками. Водночас операції з картками, емітованими банками-нерезидентами, на території України становили лише 1,2% від кількості та 1,5% від суми всіх таких операцій.

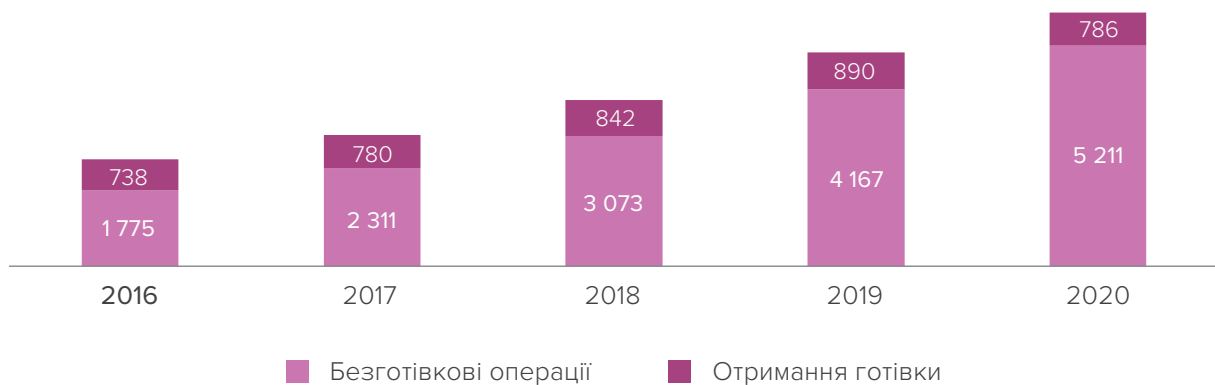
Кількість безготівкових операцій із використанням платіжних карток у 2020 році, якщо порівняти з 2019 роком, зросла на 25,1% до 5 211,2 млн шт. (86,9% від загальної кількості), а сума – на 22,8% до 2 208,7 млрд грн (55,8% від загальної суми операцій з картками).

Водночас кількість операцій з отримання готівки із використанням платіжних карток у 2020 році проти 2019 року зменшилася на 11,7%, а сума – на 1,7%.

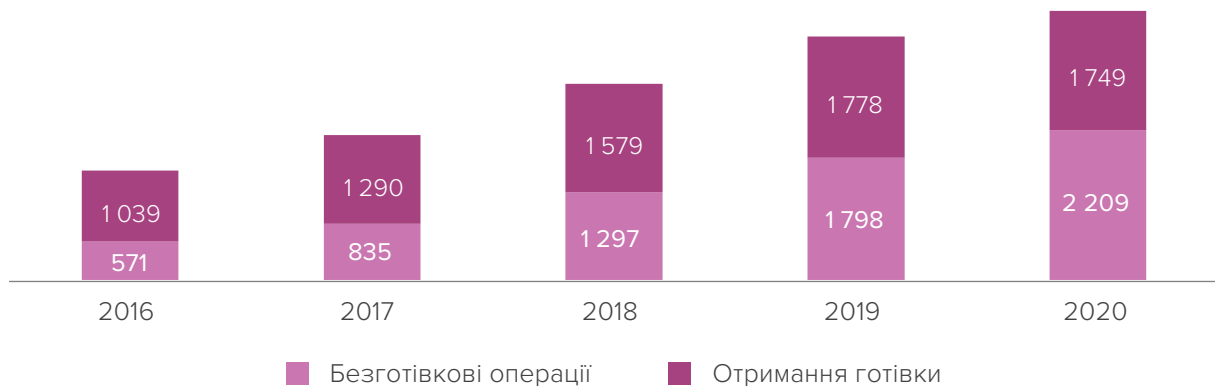
Половина кількості безготівкових операцій з використанням платіжних карток (49,8%) здійснювалася у торговельній мережі, їхня сума становила 26,9% від усіх безготівкових операцій. Водночас більше половини цих операцій (56,8% кількості, 57,0% суми) – операції з використанням безконтактної технології оплати та NFC-технології.

42,8% від суми безготівкових операцій з використанням платіжних карток – це перекази з картки на картку, їхня кількість становила 12,6%.

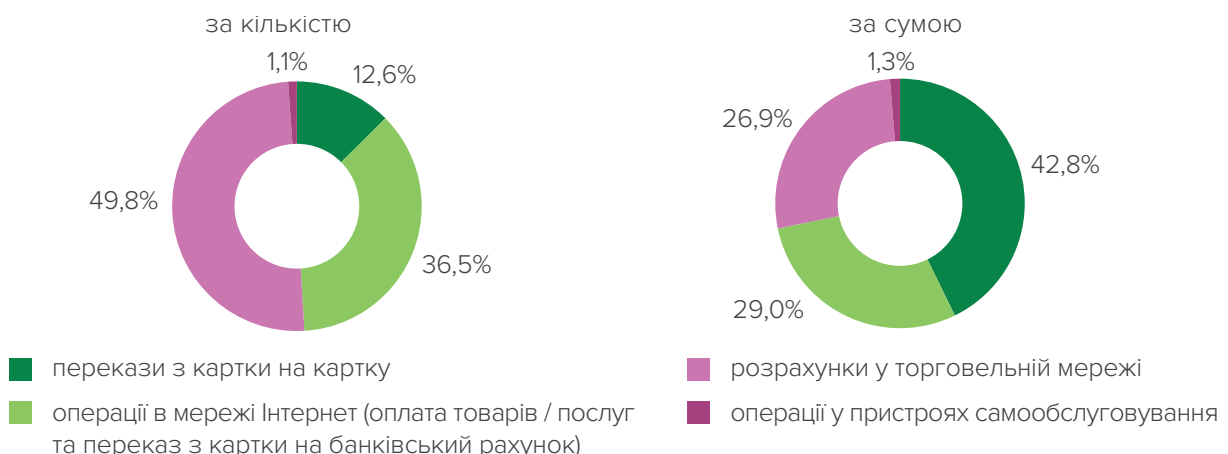
Кількість операцій, здійснених із використанням платіжних карток, млн шт.

Сума операцій, здійснених із використанням платіжних карток, млрд грн

Структура безготівкових операцій з використанням карток у 2020 році

Емісія платіжних карток та їх види

Кількість карток, емітованих українськими банками, станом на 01 січня 2021 року становила 73,4 млн шт. Це на 6,6% більше, ніж у 2019 році. Кількість платіжних карток, які використовувалися для здійснення видаткових операцій у грудні 2020 року, становила 40,4 млн шт. (55,1% емітованих карток).

Упродовж 2020 року зростала кількість безконтактних платіжних карток, які використовувалися для здійснення операцій²⁸. У грудні 2020 року, якщо порівняти із січнем 2020 року, їхня кількість збільшилася майже вдвічі – з 7,6 млн шт. до 13,2 млн шт. карток. Загалом третина (32,6%) платіжних карток, які застосовувалися в грудні для здійснення видаткових операцій, – це безконтактні картки.

Станом на 01 січня 2021 року найбільша кількість платіжних карток емітована у міжнародній платіжній системі MasterCard (47,6 млн шт., або 64,8%). Друге та третє місце за кількістю емітованих платіжних карток посідають міжнародна платіжна система VISA (25,2 млн шт., або 34,3%) та Національна платіжна

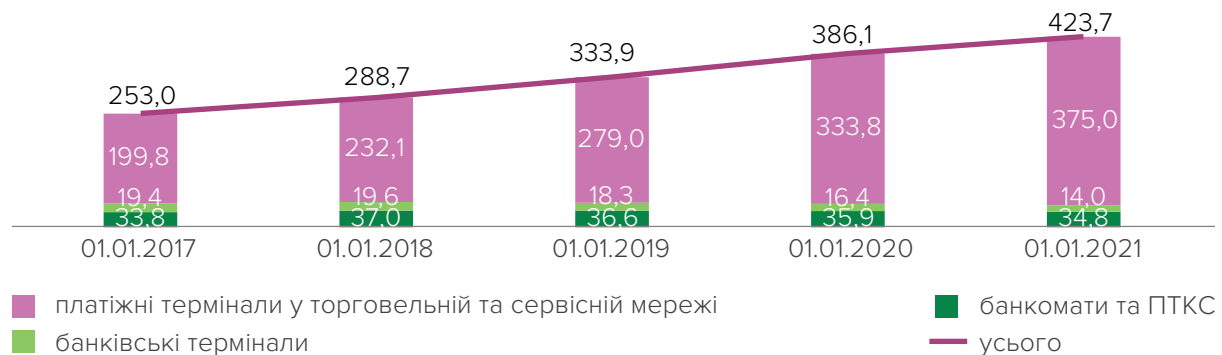
система “Український платіжний простір” (0,6 млн шт., або 0,81%). Частина інших карткових систем, які здійснюють свою діяльність на території України, становила у 2020 році менше 0,01%. Лідерами за емісією карток є АТ КБ “ПриватБанк” (46,8% усіх емітованих карток), АТ “Ощадбанк” (18,4%) та АТ “Універсал Банк” (6,0%).

Платіжна інфраструктура

Упродовж 2020 року й надалі розвивалася платіжна інфраструктура. Так, кількість платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережі, якщо порівняти з 2019 роком, зросла на 12,3% до 375,0 тис. шт., із них 325,8 тис. шт. (86,9%) – безконтактні термінали.

Загалом кількість платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережах за останні п'ять років зросла майже вдвічі – з 199,8 тис. шт. до 375,0 тис. шт. Водночас упродовж останніх трьох років спостерігається поступове щорічне зменшення банківських пристроїв (банкомати, ПТКС та платіжні термінали) – з 56,6 тис. од. до 48,7 тис. од.

Платіжна інфраструктура, тис. од.

Кількість платіжних терміналів у розрахунку на 1 млн постійного населення України²⁹ за рік зросла з 8,4 тис. од. до 9,4 тис. од. (на 11,9%). Регіональний розподіл платіжних терміналів залишається доволі нерівномірним. Лідерами за цим показником були м. Київ (23,4 тис. терміналів на 1 млн населення), Київська (13,8 тис. терміналів) та Дніпропетровська (11,8 тис. терміналів) області. Найменша кількість терміналів у розрахунку на 1 млн населення – у Закарпатській (5,3 тис. терміналів), Донецькій (3,9 тис. терміналів) та Луганській (2,4 тис. терміналів) областях.

Найбільша кількість платіжних терміналів в АТ КБ “ПриватБанк” (58,4% усіх платіжних терміналів), АТ “Ощадбанк” (18,6%) та АТ “Райффайзен Банк Аваль” (8,7%).

Приймання платежів готівкою для подальшого переказу

Упродовж 2020 року послуги з приймання готівки для подальшого переказу надавали:

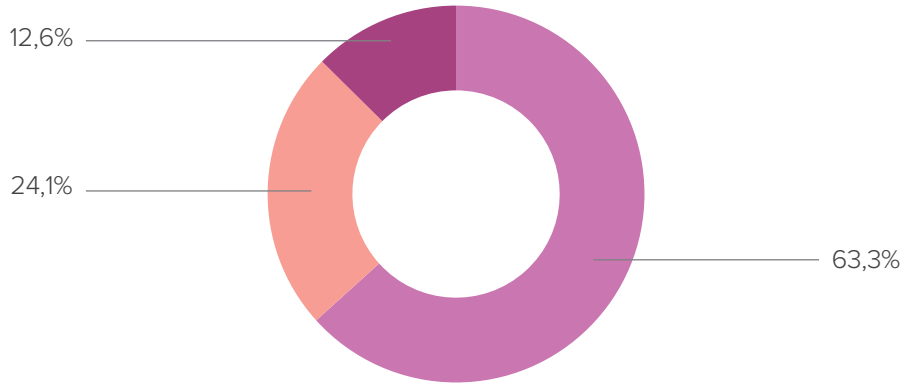
- за допомогою платіжних пристроїв: 18 небанківських установ – учасників систем переказу коштів, 28 банків за допомогою власних платіжних пристроїв та 13 агентів банків;
- через пункти надання фінансових послуг: 27 небанківських установ – учасників систем переказу коштів та 16 агентів банків.

²⁸ В частині активних карток порівнюються цифри станом на 01.02.2020 та 01.01.2021 у зв'язку із зміною періодичності подання статистичної звітності з січня 2020 року, з щоквартальної на щомісячну.

²⁹ Чисельність населення станом на 01 грудня 2020 року за даними Державної служби статистики України.

Сума прийнятих платежів готівкою для подальшого переказу у 2020 році становила 665,9 млрд грн. Це на 3,5% більше, ніж у 2019 році.

Розподіл прийнятих платежів готівкою для подальшого переказу у 2020 році за сумою

- Через ПТКС та пункти надання фінансових послуг агентів банків
- Через ПТКС та пункти надання фінансових послуг небанківських установ
- Через ПТКС банків

Більша частина платежів готівкою була прийнята за допомогою платіжних пристроїв, що належать банкам (421,5 млрд грн, або 63,3%).

суб'єктів господарювання обслуговуються дистанційно, що дає можливість клієнту банку оперативного відстежити наявні кошти на рахунку та проводити трансакції по ньому.

Відкриття банками рахунків клієнтам

Для фізичних осіб відкриті 119,3 млн рахунків, із них: 102,9 млн поточних рахунків та 16,4 млн вкладних рахунків. Понад 55 млн фізичних осіб обслуговуються дистанційно.

Станом на 01.01.2021 банки України обслуговували 64 млн клієнтів, зокрема:

- суб'єктів господарювання – 2,7 млн клієнтів, із них 1,7 млн клієнтів – ФОП;
- фізичних осіб – 61,3 млн клієнтів.

У 2020 році спостерігається тенденція до збільшення кількості рахунків, відкритих суб'єктами господарювання, на 12,8%, а рахунків фізичних осіб на – 4,3%.

Клієнтам банків відкриті 124,6 млн рахунків.

Також станом на 01.01.2021 для суб'єктів господарювання відкриті 436 рахунків умовного зберігання (ескроу), для фізичних осіб відкриті 328 рахунків такого виду.

Для суб'єктів господарювання відкриті 5,3 млн рахунків, із них: 5,2 млн поточних рахунків та 0,1 млн вкладних рахунків. Понад 4 млн

Кількість клієнтів та рахунків в банках за станом на 01.01.2021

Суб'єкти господарської діяльності

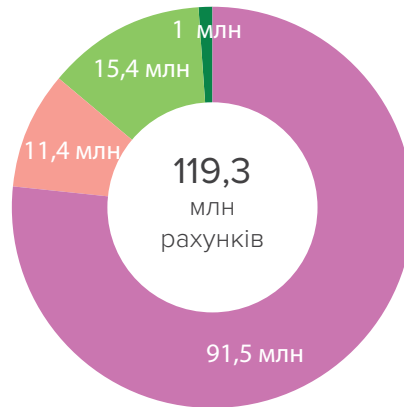

Загальна кількість вкладних рахунків 0,1 млн

Загальна кількість поточних рахунків 5,2 млн

- Поточні рахунки в національній валюті
- Вкладні рахунки в національній валюті

Фізичні особи

Загальна кількість вкладних рахунків 16,4 млн

Загальна кількість поточних рахунків 102,9 млн

- Поточні рахунки в іноземній валюті
- Вкладні рахунки в іноземній валюті

Електронні гроші

У 2020 році банки здійснювали випуск та інші операції з такими електронними грошима:

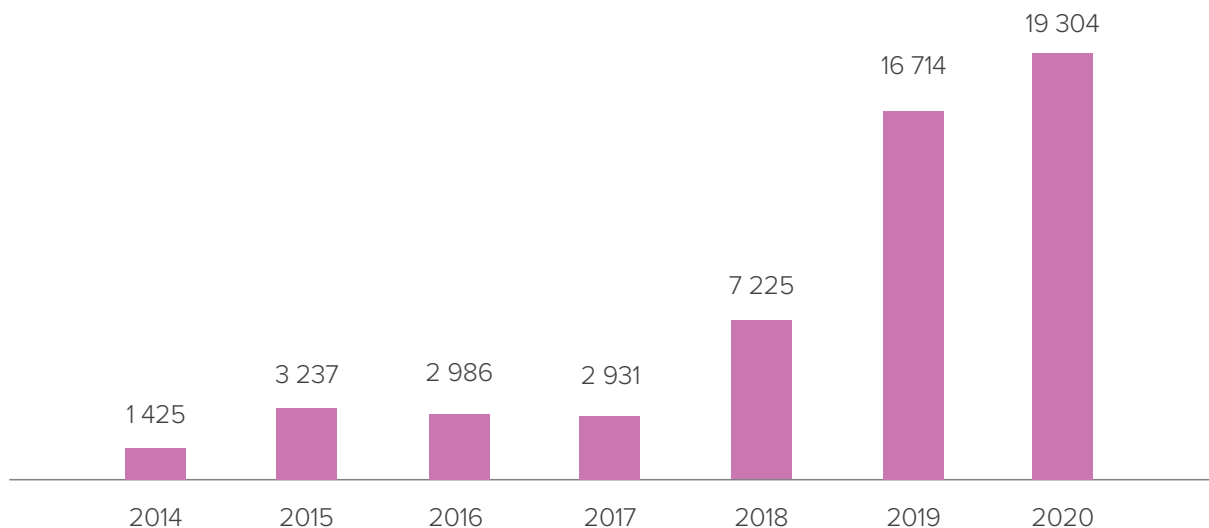
- “Максі” (АТ “ТАСКОМБАНК”);
- “ХРАУ” (АТ “БАНК СІЧ”);
- “FORPOST” (АТ “АЛЬФА-БАНК”);
- “ГлобалМані” (АТ “БАНК АЛЬЯНС”);
- “ЕЛЕКТРУМ” (АБ “УКРГАЗБАНК”);
- “ALFA-MONEY” (АТ “АЛЬФА-БАНК”);
- MasterCard (ПАТ “БАНК “ВОСТОК”, ПАТ “АЛЬФА-БАНК”, АТ “ТАСКОМБАНК”, ПАТ КБ “ПРИВАТБАНК”, АТ “ПУМБ”, АТ “КРИСТАЛБАНК”, АТ “ОЩАДБАНК”);

- Visa (АТ “ОЩАДБАНК”, ПАТ “ПУМБ”, ПАТ КБ “ПРИВАТБАНК”, АКБ “ІНДУСТРІАЛБАНК”, АТ АКБ “КОНКОРД”, АТ “МЕГАБАНК”, АТ “РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ”);
- “ПРОСТІР” (АБ “УКРГАЗБАНК”, АТ “АЛЬФА-БАНК”, АТ “ЮНЕКС БАНК”, АТ “БАНК ВОСТОК”).

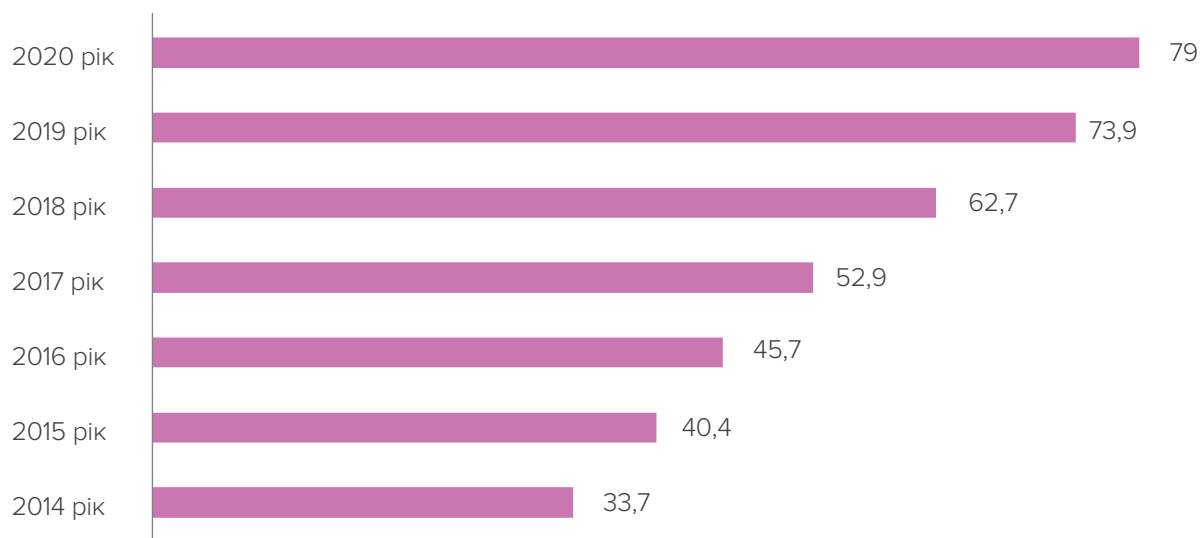
У 2020 році, якщо порівняти з 2019 роком, банки-емітенти збільшили:

- обсяг операцій з електронними грошима – на 2 590 млн грн (на 15%), із 16 714 млн грн до 19 304 млн грн;
- кількість “електронних гаманців” – на 5 млн шт. (на 7%), із 74 млн шт. до 79 млн шт.

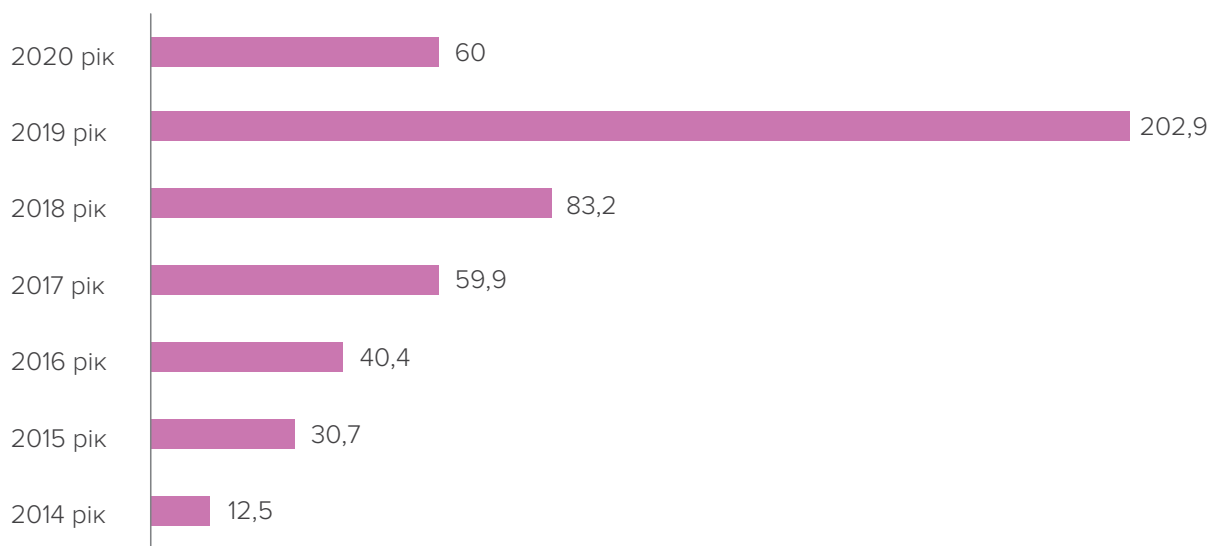
Обсяг операцій, млн грн

Загальна кількість “е-гаманців”, млн шт.

Обсяг випущених е-грошей, млн грн

Водночас обсяг випущених електронних грошей зменшився на 143 млн грн (майже у 3,4 раза) – із 203 млн грн до 60 млн грн. Це зумовлено тим, що у другому півріччі 2020 року ринок залишили кілька великих учасників.

Зокрема, АТ “АЛЬФА БАНК” припинив випускати електронні гроші “FORPOST” та “ПРОСТІР”.

Водночас аналіз ринку електронних грошей за період із 2014 до 2020 року свідчить про те, що, попри скорочення у 2020 році обсягу випущених банками електронних грошей, попит користувачів на цей продукт для оплати товарів та послуг в Україні й надалі зростає.

Система електронних платежів Національного банку

У 2020 році система електронних платежів Національного банку (далі – СЕП) працювала ефективно та надійно, забезпечуючи високий рівень безпеки міжбанківських переказів у національній валюті.

У 2020 році через СЕП здійснені 385 млн початкових платежів на суму майже 45 трлн грн (у 2019 році – 384 млн початкових платежів на суму майже 33 трлн грн). За кількістю у 2020 році СЕП виконала на 0,4% більше платежів, ніж у 2019 році, а за сумами – на 38%.

У середньому за день у СЕП упродовж минулого року оброблялися близько 1,5 млн початкових платежів на суму 178 млрд грн.

Середній коефіцієнт обігу коштів становив 218%, а в окремі дні перевищував 750%. Коефіцієнт обігу коштів зріс на 42%.

За підсумками звітного року 96% міжбанківських переказів у національній валюті в межах України забезпечила ця державна банківська платіжна система.

Упродовж 2020 року ми працювали над проектом “Розвиток платіжної інфраструктури України на базі міжнародного стандарту ISO 20022”.

На першому етапі проекту на початку 2020 року СЕП повністю перейшла на використання міжнародного стандарту ISO 13616 – номера банківського рахунку IBAN.

На другому етапі – з 03 серпня 2020 року СЕП перейшла на режим роботи 23/7. Для цього ми:

- визначили новий Технологічний регламент роботи СЕП;

- оновили технології включення та виключення до/з Довідника учасників СЕП та технології виконання Національним банком примусового і безспірного списання та арешту коштів банку.

Ми і надалі модернізуємо СЕП та активно працюємо над упровадженням у міжбанківські розрахунки стандарту ISO 20022, підготовкою для учасників СЕП відповідної проектною документації, розробленням прототипу нового покоління системи (СЕП-4).

Пріоритетним завданням у 2020 році для СЕП було забезпечення стабільного виконання міжбанківських розрахунків в умовах пандемії COVID-19 та її впливу на роботу банківської системи.

Упродовж 2020 року ми забезпечили безперебійне функціонування СЕП. Ураховуючи рішення уряду, спрямовані на підтримку економіки країни, упродовж 2020 року ми внесли такі зміни до тарифної політики СЕП:

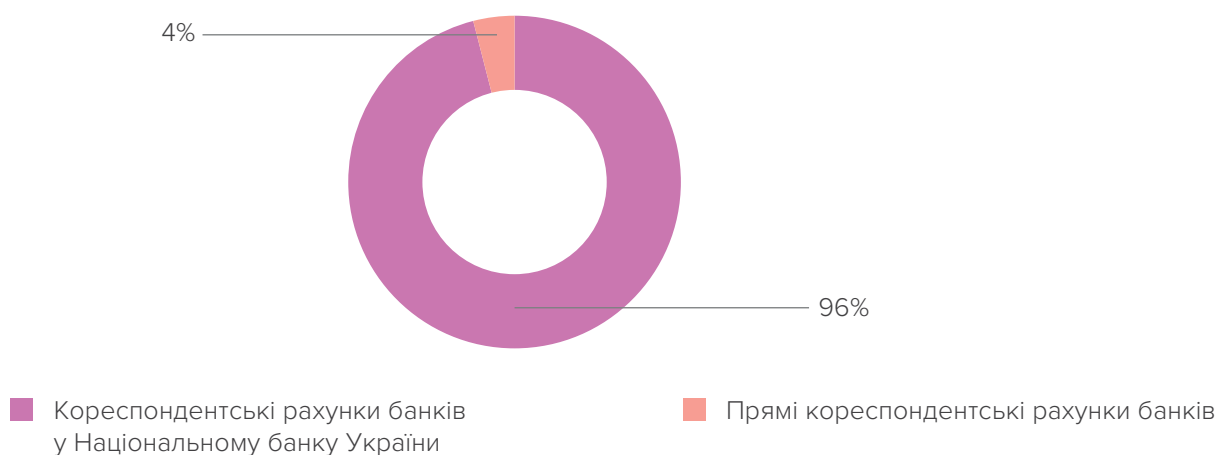
- на період карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням COVID-19 (на чотири місяці), скасували оплату за проведення платежів через СЕП;
- у грудні скасували оплату за переказ через СЕП одноразової матеріальної допомоги від держави населенню та бізнесу внаслідок посиленого карантину на виконання вимог постанови Кабінету Міністрів України від 09 грудня 2020 року №1233.

СЕП. Факти та цифри 2020 року

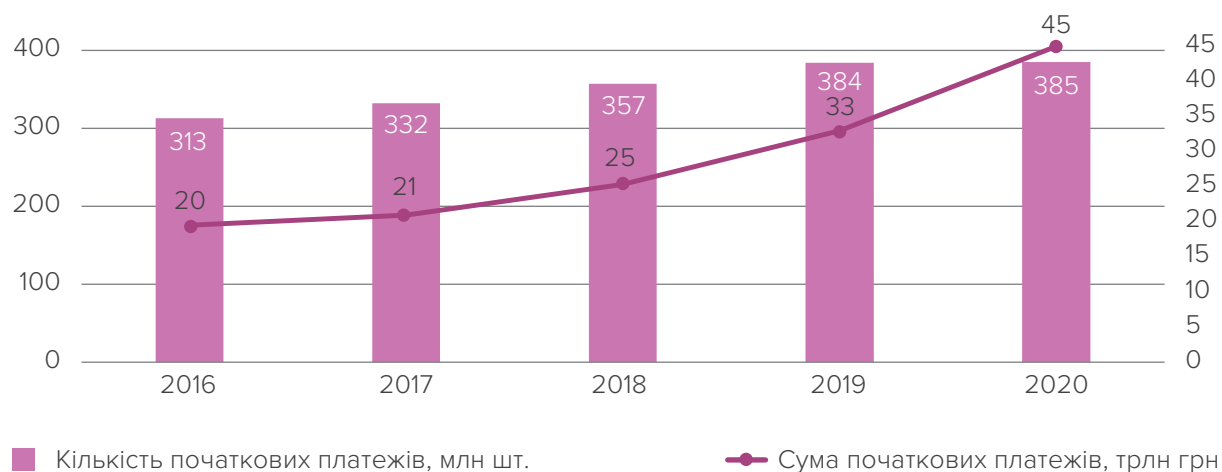
Учасники системи – юридичні особи станом на 01 січня 2021 року	74 банки України, Державна казначейська служба України, Національний банк України
Кількість операцій; сума операцій	385 млн платежів; 44 838 млрд грн
Середньоденний обсяг операцій	1,5 млн платежів; 178 млрд грн
Платежі у файловому режимі	383 млн платежів; 22 137 млрд грн
Платежі в режимі реального часу	2 млн платежів; 22 701 млрд грн
Середньоденний залишок коштів на рахунках учасників СЕП	82 млрд грн

Середньоденний коефіцієнт обігу коштів за рахунками учасників СЕП	2,18
Структура платежів (за кількістю)	до 1 тис. грн – 49%; від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 47%; від 100 тис. грн і більше – 4%
Структура платежів (за сумою)	до 1 тис. грн – менше 1%; від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 5%; від 100 тис. грн і більше – 95%

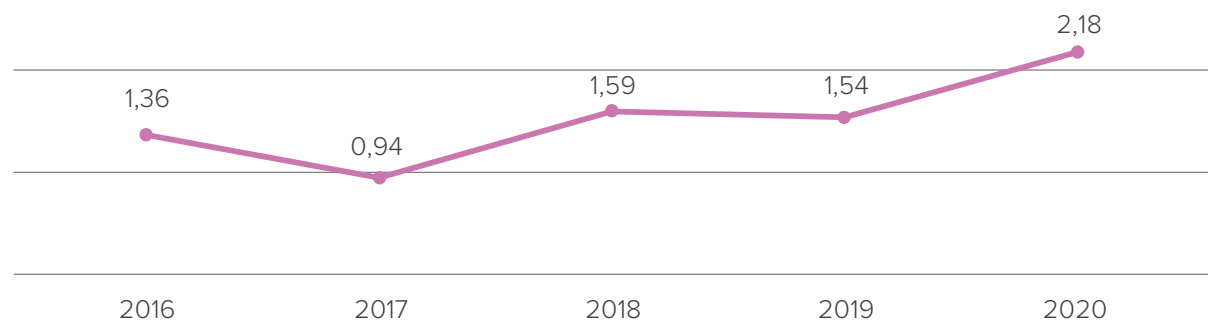
Міжбанківські перекази у гривні за прямими кореспондентськими рахунками банків та через СЕП

Обсяги платежів, здійснених через СЕП

Середньодобовий коефіцієнт обігу коштів у СЕП

Національна платіжна система “Український платіжний простір”

Розвиток Національної платіжної системи “Український платіжний простір” (далі – НПС “ПРОСТІР”) – одне із завдань Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року³⁰ (далі – Стратегія). Для досягнення цілей Стратегії упродовж 2020 року ми активно працювали з учасниками платіжного ринку України для їхнього залучення та технічної інтеграції з НПС “ПРОСТІР”, а також над розширенням платіжної інфраструктури для приймання карток НПС “ПРОСТІР”.

Учасники НПС “ПРОСТІР”

Упродовж 2020 року до НПС “ПРОСТІР” приєдналося три банки (АТ “УКРСИББАНК”, ПуАТ “АКОРДБАНК” та АТ “А-БАНК”). На кінець 2020 року НПС “ПРОСТІР” налічувала 54 учасники.

Із них емісію та/або еквайринг у НПС “ПРОСТІР” станом на кінець 2020 року здійснювали 36 учасників. У 2020 році до системи підключилося п'ять нових учасників – АТ “БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ”, ПуАТ “КБ “АКОРДБАНК”, АТ “ОКСІ БАНК”, АТ “АЙБОКС БАНК”, АТ “УКРПОШТА”.

Варто зазначити, що АТ “УКРПОШТА” – це перша небанківська установа, яка стала учасником НПС “ПРОСТІР” та здійснює еквайринг карток НПС “ПРОСТІР” у своїй мережі, що налічує понад 5 тис. платіжних пристроїв.

Платіжна інфраструктура НПС “ПРОСТІР”

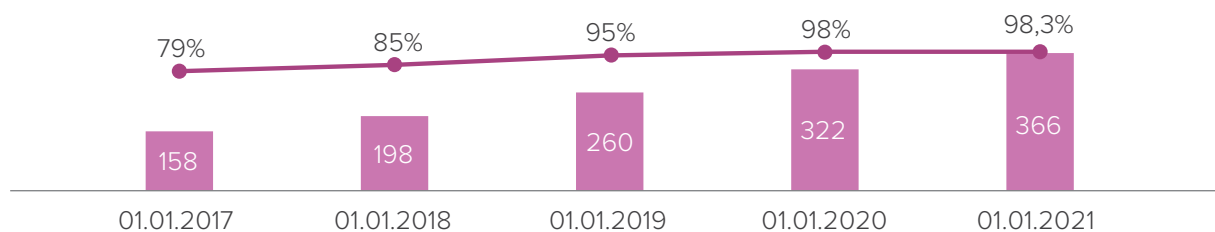
У 2020 році інфраструктура приймання карток НПС “ПРОСТІР” значно розширилася. Розрахунки картками НПС “ПРОСТІР” можна здійснити в 366 тис. платіжних терміналах у торговельній та сервісній мережі України, що становить 98,3% від загальної кількості терміналів України. Також 93% усіх торговців у сфері електронної комерції приймають до оплати картки НПС “ПРОСТІР”.

Це стало можливим завдяки підключенню до системи мереж платіжних терміналів АТ “УКРПОШТА”, АТ “МЕГАБАНК” та торговців, які користуються послугами інтернет-еквайрингу АТ “Райффайзен Банк Аваль”, АТ “АЛЬФА-БАНК”, АТ “БАНК ФОРВАРД” та АТ “АКБ “КОНКОРД”.

Також упродовж 2020 року АТ “ПУМБ” завершив усі необхідні налаштування власних платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережі на приймання карток НПС “ПРОСТІР” із використанням технології безконтактної оплати. Частка платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережі, які забезпечують приймання безконтактних платежів картками в НПС “ПРОСТІР”, станом на кінець року склала 87%.

Кількість банкоматів, що приймали платіжні картки НПС “ПРОСТІР” на кінець 2020 року, становила 16,5 тис. шт. (87,7% від загальної кількості банкоматів України).

Платіжні термінали у торговельній та сервісній мережі, що обслуговують картки НПС “ПРОСТІР”, тис. шт.

■ платіжні термінали у торговельній та сервісній мережі

● частка платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережі, що обслуговують картки НПС "ПРОСТІР" від їх загальної кількості в Україні

³⁰ Пункт 5.1.4 стратегічної цілі 1 стратегічного напрямку V Дорожньої карти реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року.

Платіжні картки НПС “ПРОСТІР” та операції з їхнім використанням

Наприкінці 2020 року вперше в Україні на ринок вийшов унікальний продукт – кобейджингова картка ПРОСТІР-UnionPay International. Цей проект був реалізований завдяки спільній роботі НПС “ПРОСТІР”, міжнародної платіжної системи UnionPay International та АБ “Укргазбанк”.

Кобейджингова картка поєднує в собі технології та переваги одразу двох платіжних систем та працює за кордоном за правилами та в інфраструктурі UnionPay International, а в Україні – за правилами та в інфраструктурі НПС “ПРОСТІР”.

Крім того, упродовж 2020 року емісію платіжних карток НПС “ПРОСТІР” розпочали два банки: АТ “БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ” та АТ “БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ”. Останній став першим партнером ТОВ “ПОЛЛІ-СЕРВІС” у проекті випуску карток із чипом та технологією безконтактної оплати.

Станом на кінець 2020 року загальна кількість платіжних карток НПС “ПРОСТІР”, емітованих банками – учасниками системи, становила майже 600 тис. шт. Із них 58% – це активні платіжні картки (або 345 тис. шт.).

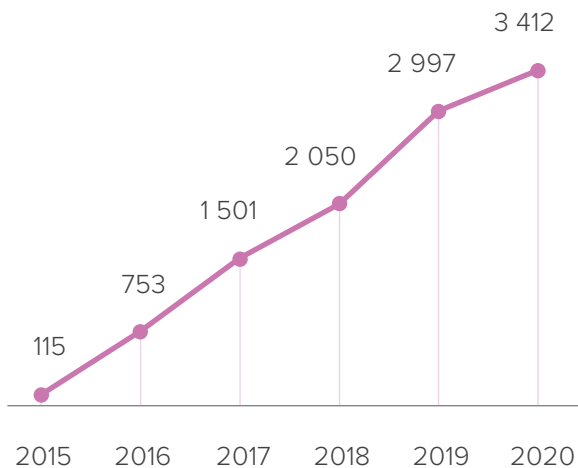
За підсумками 2020 року загальний обсяг операцій із використанням платіжних карток

НПС “ПРОСТІР” та операцій з електронними грошима, емітованих банками – учасникам системи, становить 29 647 млн грн (із них 88% – це операції із використанням платіжних карток НПС “ПРОСТІР”).

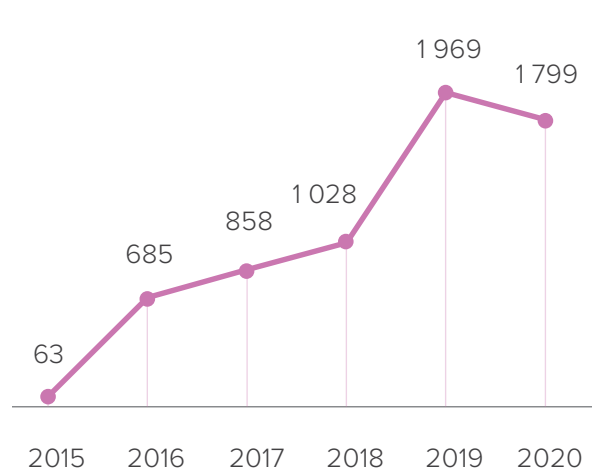
Додамо, що обсяг безготівкових операцій із використанням карток НПС “ПРОСТІР” за підсумками 2020 року збільшився майже вчетверо, якщо порівняти з 2019 роком. Кількість операцій із використанням платіжних карток НПС “ПРОСТІР” та операцій з електронними грошима становила 22 425 тис. шт. Із них половина – операції, здійснені із використанням карток НПС “ПРОСТІР”.

У 2020 році 69% операцій, здійснених із використанням платіжних карток НПС “ПРОСТІР”, здійснювалися у власній мережі банків-емітентів системи (73% – у 2019 році). Кількість міжбанківських операцій, оброблених Центральним маршрутизатором НПС “ПРОСТІР” за 2020 рік, становила 3 412 тис. шт. Це на 14% більше, ніж у попередньому році. Їхній обсяг становив 1 799 млн грн (незначне зниження, якщо порівняти з 2019 роком, виникло внаслідок падіння транзакційної активності у квітні-травні 2020 року у зв’язку з введенням карантинних обмежень у країні).

Кількість міжбанківських операцій, тис. шт.

Обсяг міжбанківських операцій, млн грн

Система BankID Національного банку

Учасники Системи BankID НБУ

Упродовж 2020 року Система BankID НБУ активно розвивалася.

Станом на кінець 2020 року у Системі BankID НБУ налічувалося:

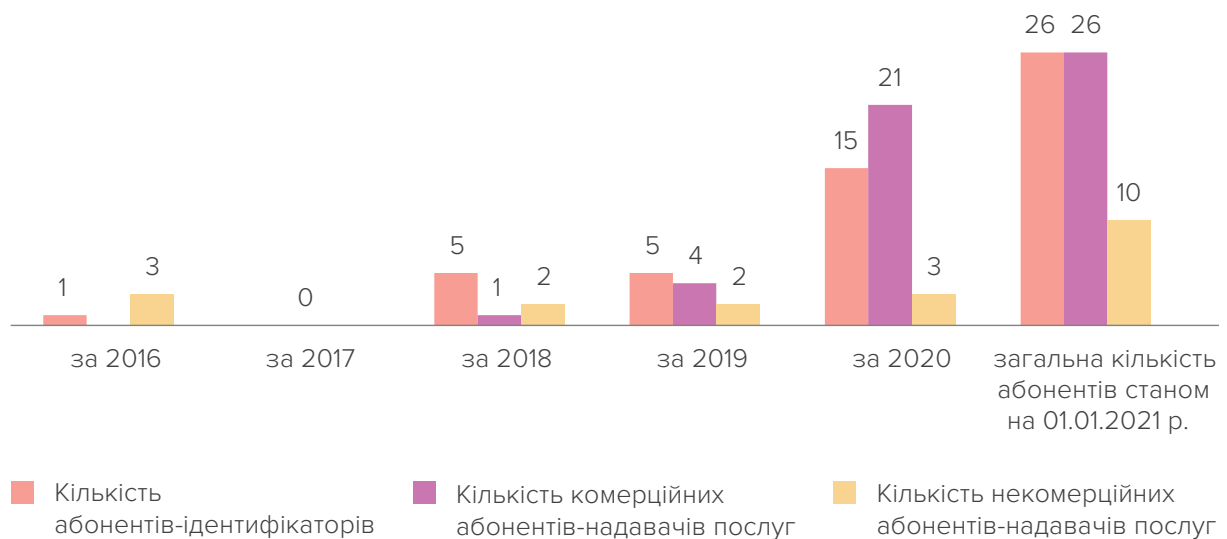
- 26 абонентів-ідентифікаторів (банків-учасників) – у 2020 році до системи приєдналося 15 нових банків. Онлайн-послуги з використанням Системи BankID НБУ доступні 94% користувачам платіжних карток на ринку;
- 36 абонентів – надавачів послуг. Із них 21 – це комерційні установи, які приєдналися упродовж 2020 року. Завдяки цьому значно збільшився перелік

сайтів, на яких користувачі за допомогою Системи BankID НБУ мають змогу дистанційно отримати доступ до банківських, фінансових, адміністративних (державних) та інших послуг.

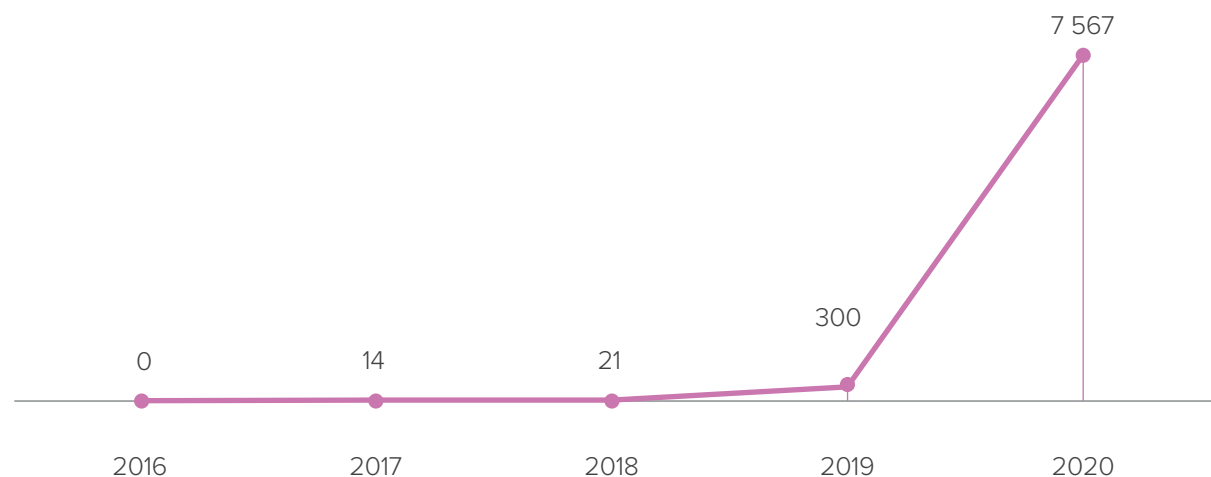
У 2020 році ми здійснили інтеграцію Системи BankID НБУ із сервісами Міністерства цифрової трансформації України. Зокрема, Система BankID НБУ використовується як один з основних інструментів дистанційної ідентифікації користувачів у мобільному застосунку “Дія”.

Кількість успішних дистанційних ідентифікацій у Системі BankID НБУ у 2020 році зростає у 25 разів та становить 7,6 млн шт. (у 2019 році – 300 тис. шт.).

Динаміка приєднання абонентів, шт.

Кількість ідентифікацій, тис. шт.

Комерційна модель використання Системи BankID НБУ

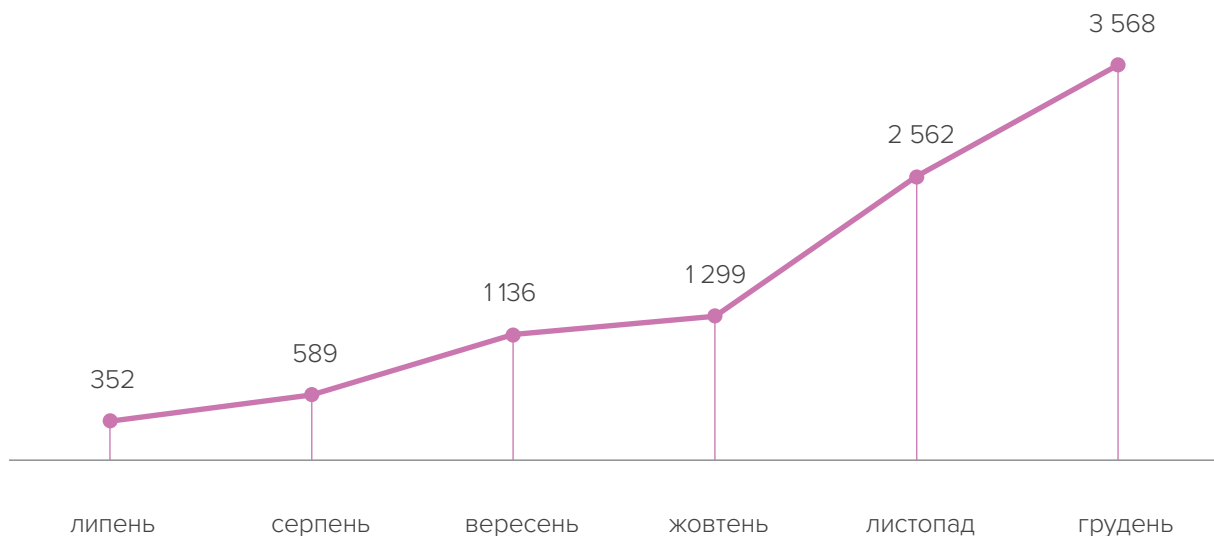
З 01 липня 2020 року ми впровадили комерційну модель використання Системи BankID НБУ. Це сприяло значному розширенню кола її учасників та надало змогу банкам (абонентам-ідентифікаторам) отримувати додатковий дохід від діяльності в системі.

Передавання ідентифікаційних даних користувачів абонентам – надавачам послуг, які надають некомерційні послуги

(зокрема адміністративні та державні) не тарифікуються. Водночас у Системі BankID НБУ успішно здійснюються міжабонентські розрахунки за передані банками ідентифікаційні дані користувачів абонентам – надавачам послуг, які надають комерційні послуги. Розрахунковим банком у Системі BankID НБУ є Національний банк.

У другому півріччі 2020 року банки отримали 9,5 млн грн доходу від використання комерційної моделі.

Доходи банків у 2020 році, тис. грн

Супроводження та розвиток Системи BankID НБУ

У 2020 році ми модернізували вебсторінку Системи BankID НБУ, адаптували мобільну версію для користування смартфонами, зокрема і для користувачів із вадами зору та слуху.

Також створений [окремий розділ про Систему BankID НБУ](#) на сторінках офіційного Інтернет-представництва Національного банку. Цей розділ містить інформацію про перелік абонентів, документи Системи BankID НБУ, умови приєднання до системи тощо.

Упровадження комерційної моделі використання Системи BankID НБУ стало можливим завдяки створенню програмного

модуля “Керування Системою BankID Національного банку України”. Цей модуль автоматизує моніторинг розрахунків, формування міжабонентських актів, статистичних звітів та звітів для проведення розрахунків.

Упродовж 2020 року до документів, що регулюють діяльність Системи BankID НБУ, ми внесли зміни, спрямовані на:

- підвищення надійності і захищеності інформації, яка передається через систему;
- посилення захисту прав споживачів фінансових послуг;
- уточнення та унормування процедур приєднання і здійснення розрахунків між абонентами в системі.

Вивчення можливості випуску цифрової валюти центрального банку (проєкт електронна гривня)

У 2020 році ми вивчали можливість випуску власної цифрової валюти. На сьогодні ми зосередили увагу на дослідженні можливих сфер використання і потенційного попиту на електронну гривню, враховуючи думку учасників фінансового ринку, споживачів та світовий досвід.

У межах дослідження 21 лютого 2020 року ми провели міжнародну конференцію “Цифрові валюти центральних банків: нові можливості для платежів” за участю експертів та дослідників із 15 країн і міжнародних організацій, зокрема зі Світового банку, Міжнародного валютного фонду, центральних банків Японії, Південної Африки, Уругваю, Фінляндії, Литви, Канади та Швеції, представників фінансового ринку (банки та фінтех-компанії). Учасники конференції обмінялися знаннями та досвідом щодо потенційної можливості запровадження цифрової валюти центральних банків (далі – ЦВЦБ) та її місця у фінансовій екосистемі.

На сьогодні перед нами, так само як і перед економістами зі всього світу, постає багато питань щодо сфери використання цифрових валют:

- Які можливості, потенціал та перспективи впровадження ЦВЦБ?
- Як потенційно може змінитися фінансова екосистема з упровадженням ЦВЦБ?
- Які бізнес-моделі ЦВЦБ можуть використовуватися, їхні переваги та недоліки?
- Які світові тенденції щодо впровадження та регулювання ЦВЦБ?

З метою отримання експертних думок щодо перспектив запровадження та функціонування електронної гривні в Україні в розрізі шести різних варіантів використання (так званих юз-кейсів) та різних цільових аудиторій ми ініціювали опитування (анкетування) учасників фінансового ринку.

Також ми розпочали законодавчо врегульовувати випуск електронної гривні, доповнивши проєкт закону “Про платіжні послуги” визначенням “цифрові гроші Національного банку України” та передбачивши право центрального банку на їхній випуск.

Захист прав споживачів фінансових послуг

Відповідно до Закону України від 20 вересня 2019 року №122-ІХ “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг” із 19 січня 2020 року ми отримали повноваження на захист прав споживачів фінансових послуг.

У 2019 році створене Управління захисту прав споживачів фінансових послуг (далі – Управління), серед напрямів роботи якого робота зі зверненнями громадян, встановлення вимог до фінансових установ для захисту прав споживачів, моніторинг за дотриманням законодавства про захист прав споживачів та розкриттям повної інформації про послуги, їхні умови та вартість на вебсайтах фінансових установ та в рекламі. Також до компетенції Управління належить здійснення нагляду за дотриманням учасниками ринку фінансових послуг законодавства у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг та контролю за дотриманням законодавства про рекламу. Такий нагляд може здійснюватися Управлінням через безвиїзний нагляд. Також Управління має право долучатися до виїзних перевірок фінансових установ.

Так, з метою захисту прав споживачів фінансових послуг відповідно до постанови Правління Національного банку від 16 січня 2020 року №8 були внесені зміни до Правил розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит.

Також із 01 вересня 2020 року відповідно до постанови Правління Національного банку України від 28 листопада 2019 року №141 “Про затвердження Положення про інформаційне забезпечення банками клієнтів щодо банківських та інших фінансових послуг” встановлені вимоги щодо розкриття банками інформації про свої послуги на власних вебсайтах та в рекламі.

Відповідно до зазначених вище нормативно-правових актів українські банки надають споживачам правдиву, повну та зрозумілу інформацію, зокрема щодо повної вартості депозитів і споживчих кредитів.

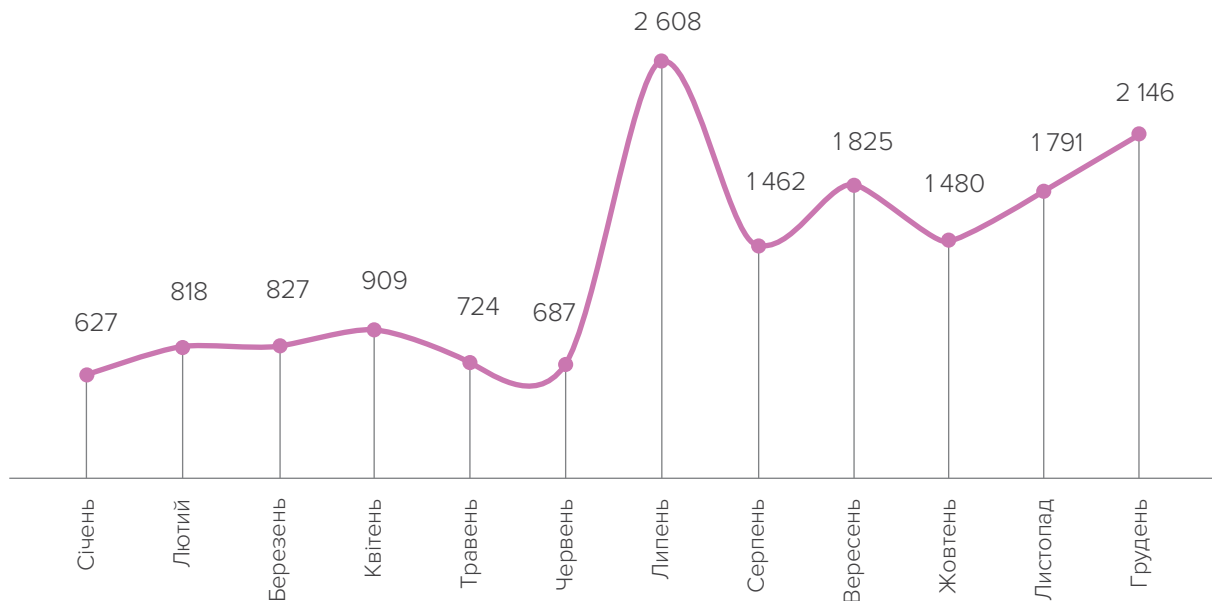
Також споживачі поінформовані про повну ставку за кредитами, яка включає не лише проценти за користування, а й комісії та інші обов’язкові платежі за додаткові та супутні послуги.

Запровадження вимог щодо прозорості та захисту прав споживачів фінансових послуг дає змогу споживачам розуміти свої повні витрати на отримання послуг та пов’язані з цим ризики, порівнювати вартість послуг різних установ, ухвалювати зважені фінансові рішення. Також це свідчить про зростання довіри з боку споживачів та залучення українців до фінансової системи.

З 01 липня 2020 року ми стали регулятором більшої частини небанківського фінансового ринку відповідно до Закону України від 12 вересня 2019 року №79-ІХ “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг” (закон про “спліт”). Управління отримало повноваження розглядати звернення та захищати права споживачів, які отримують або мають намір отримати послуги страховиків, лізингових, факторингових, мікрофінансових компаній, ломбардів та кредитних спілок.

У 2020 році Управління розробило та забезпечило публічне громадське обговорення проєкту Правил розрахунку небанківськими фінансовими установами України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит, затвердження яких планується на початку 2021 року. Також у 2020 році Управління розробило та забезпечило публічне громадське обговорення проєкту постанови Правління Національного банку “Про затвердження Положення про додаткові вимоги до договорів про надання фінансових послуг” для банків. Її ухвалення також планується на початку 2021 року.

Упродовж 2020 року Управління отримало та опрацювало понад 15 800 письмових звернень громадян, зокрема 114 запитів на доступ до публічної інформації. У деяких випадках споживачі в одному письмовому зверненні зазначають про ознаки порушення їхніх прав кількома фінансовими установами. Наприклад, у понад 500 зверненнях споживачі звернулися щодо діяльності понад 2 000 фінансових установ. Тобто впродовж 2020 року Управління фактично розглянуло понад 17 000 письмових звернень.

Половина письмових звернень (50,2%) стосувалася небанківських фінансових установ. Щодо діяльності банків надійшло 40,2% письмових звернень. Ще 9,6% звернень – питання стосовно ліквідованих банків та іншого.

У кількісному вимірі стосовно працюючих банків ми отримали 6 400 звернень, 336 звернень стосовно банків у стадії ліквідації, 1 179 звернень з інших питань щодо діяльності банків.

Серед небанківських установ лідерами за кількістю звернень були мікрофінансові компанії: ми отримали 5 808 звернень стосовно їхньої роботи. Щодо діяльності страхових компаній – 1 611 звернень, кредитних спілок – 444 звернення, щодо діяльності інших небанківських фінансових установ – 126 звернень.

Більшість письмових звернень у 2020 році надійшла від фізичних осіб – 15 272, від юридичних осіб – 585. Також у 2020 році до нас надійшли 47 депутатських запитів.

Найпоширенішими питаннями щодо діяльності банків у 2020 році були: правовідносини за кредитними договорами – 2 690 звернень, електронні платіжні засоби та розрахунки – 1 594 звернення, якість обслуговування у банку – 946 звернень, відносини за депозитними договорами – 391 звернення, з інших питань – 779 звернень.

Найпоширенішими питаннями щодо діяльності небанківських фінансових установ були: правовідносини за кредитами мікрофінансових компаній – 3 064 звернення, collection – 2 171 звернення, правовідносини за обов'язковими видами страхування –

1 271 звернення, правовідносини з кредитними спілками – 326 звернень, правовідносини за добровільними видами страхування – 228 звернень, щодо обробки персональних даних – 189 звернень, з інших питань – 740 звернень.

У понад 40% звернень споживачів виявлені ознаки порушень. На понад половину звернень надані роз'яснення. Питання, які не належать до нашої компетенції, становили трохи більше 3%.

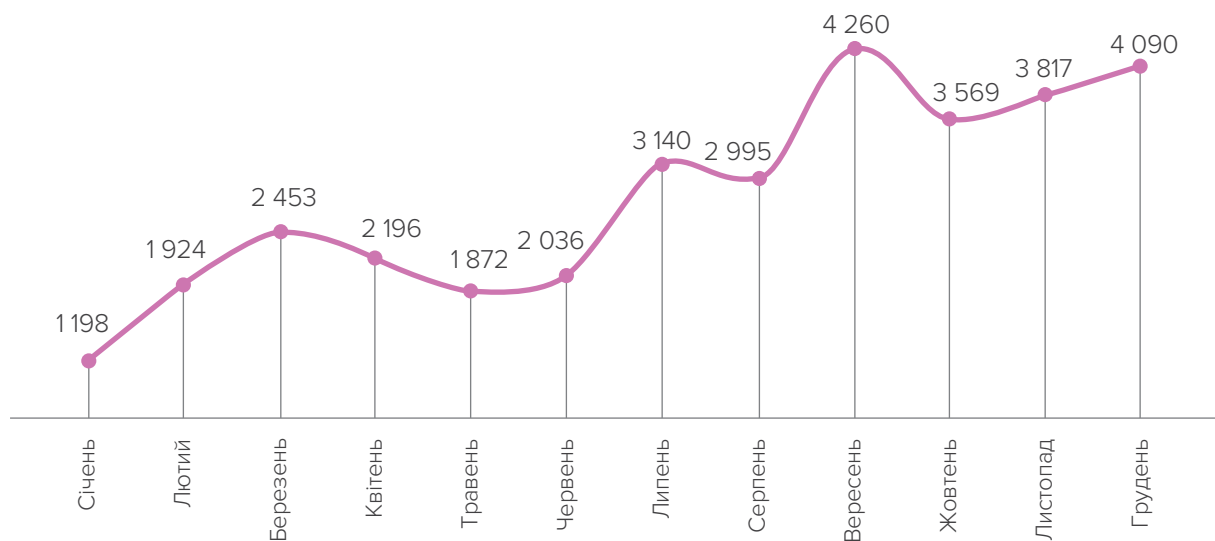
Типовими ознаками порушення прав споживачів у 2020 році були:

- неправомірні нарахування відсотків, комісій, штрафів та пені за кредитними договорами;
- нарахування процентів, штрафів та пені за кредитами військовослужбовців, резервістів та військовозобов'язаних;
- порушення вимог законодавства щодо повідомлення споживачів про зміни тарифів на обслуговування електронного платіжного засобу;
- відмова в обміні монет, вилучених з обігу;
- порушення прав споживачів, які є внутрішньо переміщеними особами;
- порушення законодавства щодо арешту коштів на рахунках;
- нав'язування фінансових послуг;
- шахрайські дії з платіжними картками;
- недосконала ідентифікація споживачів під час оформлення онлайн-кредитів;
- агресивна поведінка та порушення прав позичальників під час колекторської діяльності;

- порушення правил обробки персональних даних споживачів та поширення персональних даних третіх осіб;
- наявність у договорах умов, які суперечать нормам законодавства;
- порушення строків ухвалення рішення про виплату страхового відшкодування та інші.

Упродовж 2020 року до контакт-центру Національного банку надійшло 33 550 дзвінків.

Стосовно працюючих банків – 8 865 звернень, небанківських фінансових установ – 5 866 звернень, банків у стадії ліквідації – 2 020 звернень, з інших питань – 16 799 звернень. Щодо питань за кредитами – 4 693 звернення, грошового обігу (банкнот та монет) – 3 054 звернення, стану розгляду звернень – 2 985 звернень, персональних даних – 2 236 звернень, роботи Національного банку – 2 231 звернення, з інших питань – 18 351 звернення.

24 вересня 2020 року ми підписали з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини Меморандум про співробітництво (далі – Меморандум), мета якого – консолідація наших спільних зусиль, спрямована на:

- забезпечення належного рівня захисту права суб'єктів персональних даних під час надання їм фінансових послуг на захист їхніх персональних даних, що обробляються та поширюються під час здійснення діяльності на ринках фінансових послуг, зокрема під час урегулювання простроченої заборгованості та здійснення заходів, спрямованих на погашення заборгованості споживача, який прострочив виконання грошового зобов'язання;
- припинення незаконної обробки та поширення персональних даних

споживачів, запобігання виникненню правопорушень у сфері захисту персональних даних та прав споживачів і притягнення до відповідальності осіб, які порушують законодавство у сфері захисту персональних даних.

Предмет Меморандуму – організація співпраці, обмін інформацією, надання роз'яснень про захист та обробку персональних даних, а також координація зусиль та спільна діяльність Національного банку та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Крім того, з 03 серпня 2020 року функціонує тематична сторінка захисту прав споживачів фінансових послуг з корисною інформацією та порадами для клієнтів банків і небанківських фінансових установ.

Національний банк України

Про Національний банк | **Захист прав споживачів** | Для людей з вадами зору | Еп

Монетарна політика | Фінансова стабільність | Нагляд | Платежі та рахунки | Фінансові ринки | Статистика | Гривня | Новини

Національний банк України > Захист прав споживачів

Захист прав споживачів фінпослуг. Що варто знати?

Національний банк України має повноваження на захист прав споживачів фінансових послуг і регулює поведінку банків та небанківських фінансових установ щодо їхніх клієнтів. Спеціальний підрозділ, який цим опікується, – Управління захисту прав споживачів фінансових послуг.

Маємо три основні напрямки роботи у захисті прав споживачів фінансових послуг:

- робота зі зверненнями громадян;
- встановлення вимог до фінансових установ;
- нагляд за додержанням законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг та контроль за дотриманням законодавства про рекламу (в частині реклами у сфері фінансових послуг).

Ваші права порушили: що робити?

1. Спочатку звернутися до фінансової установи
2. Якщо без результату – звернутися до НБУ
3. Відповідь – не пізніше 30 днів

ЗНАЙ СВОЇ ПРАВА!

- Як оформити письмове звернення >
- За скільки часу отримаю відповідь >
- Як звернутися до контакт-центру >
- Як записатися на особистий прийом >
- Які звернення НБУ не розглядає >
- Як оскаржити дії чи бездіяльність Національного банку >
- Як звернутися із запитом на публічну інформацію >

Звернутися до Національного банку

0 800 505 240 | nbu@bank.gov.ua

ПОДАТИ ЗВЕРНЕННЯ > | ЗАПИСАТИСЯ НА ПРИЙОМ >

Маєте питання?

Споживачам

- + Як попередити порушення ваших прав?
- + Які є ознаки, що фінансова установа порушує права клієнта?
- + Що робити, якщо фінансова установа порушує права?
- + Фінансова реклама: "кредит під 0%", але реальна процентна ставка є значно більшою. Чи порушені права?

БІЛЬШЕ >

Корисні матеріали

Для клієнтів банків | Для клієнтів небанківських установ | Звіт про роботу зі зверненнями

- Інструкція для споживачів: на що звертати увагу, коли відкриваєте рахунок? [Переглянути](#) [Завантажити](#)
- Інструкція для споживачів: на що звертати увагу, коли берете споживчий кредит? [Переглянути](#) [Завантажити](#)
- Інструкція для споживачів: на що звертати увагу, коли берете кредит на житло? [Переглянути](#) [Завантажити](#)
- Інструкція для споживачів: на що звертати увагу, коли берете кредит на авто? [Переглянути](#) [Завантажити](#)
- Інструкція для споживачів: на що звертати увагу, коли відкриваєте депозит у банку? [Переглянути](#) [Завантажити](#)

Сторінка захисту прав споживачів фінансових послуг постійно оновлюється з метою підвищення фінансової грамотності населення. На ній публікуються роз'яснення щодо того, як захиститися від можливих порушень з боку банків чи інших фінансових установ. Також на сторінці захисту прав споживачів фінансових послуг публікуються щоквартальні звіти про роботу зі зверненнями громадян, що опрацьовуються Управлінням.

У розділі “Корисні матеріали” публікуються інструкції для споживачів, які можуть допомогти розібратися з особливостями надання фінансових послуг.

Також на сторінці захисту прав споживачів фінансових послуг є можливість надання звернень онлайн. Це дасть змогу мінімізувати зусилля користувача та максимально спростити процес подання звернення. Подати звернення у такий спосіб можуть як фізичні, так і юридичні особи.

Підвищення фінансової грамотності

Підвищення фінансової грамотності

Пандемія COVID-19 стала викликом для проведення заходів, спрямованих на підвищення рівня фінансової грамотності. Щорічна глобальна фінансова інформаційна кампанія “Всесвітній тиждень грошей” (Global Money Week) у березні 2020 року була скасована через карантинні обмеження. Також через карантинні обмеження частину наших проєктів довелося відмінити, серед них і Форум з фінансової інклюзії, Інформаційні дні Національного банку в регіонах (“Економічний експрес”) та інші заходи.

Проте ми впровадили нові дистанційні формати роботи та комунікації. Завдяки проведенню онлайн-заходів щодо підвищення рівня фінансової обізнаності українців вдалося збільшити аудиторію проєктів, скоординувати та об'єднати зусилля багатьох стейкхолдерів, а також розширити діяльність у різних регіонах України.

VI Всеукраїнський турнір юних знавців курсу “Фінансова грамотність”

28–29 січня 2020 року ми разом із Міністерством освіти і науки України, ДНУ “Інститут модернізації змісту освіти”, Університетом банківської справи, Проєктом USAID “Трансформація фінансового сектору”, Mastercard, ПриватБанком, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб та іншими партнерами провели фінал VI Всеукраїнського турніру з фінансової грамотності серед учнів старших класів.

Школярі виборювали звання найкращих знавців курсу “Фінансова грамотність”. У відбіркових етапах взяли участь 26 команд. У фінал турніру вийшли 10 команд із 10 регіонів України: Вінницької, Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Чернівецької областей та міста Києва.

Учасники змагання демонстрували не лише рівень фінансових знань, а й вміння командної роботи та ведення дебатів.

Перемогу здобула команда-дебютант “Черлені пацьорки” Надвірнянського ліцею Надвірнянської районної ради Івано-Франківської області.

Економічний експрес

Інформаційні дні Національного банку “Економічний експрес” у 2020 році через пандемію COVID-19 відбулися лише у двох містах – Дніпрі та Черкасах.

Партнерами проєкту були Київська школа економіки та Проєкт USAID “Трансформація фінансового сектору”.

У заходах взяли участь 874 учасники. Серед них – студенти та викладачі, вчителі та учні, представники засобів масової інформації та бізнес-спільноти. Крім того, вперше в межах заходу наші експерти зустрічалися з представниками небанківського фінансового ринку.

Наші фахівці, зокрема й заступники Голови, у своїх виступах зосереджували увагу на темах захисту прав споживачів фінансових послуг, фінансової грамотності, функцій центрального банку, монетарної політики, валютної лібералізації. Для місцевих журналістів ми разом із Центром покращення економічної журналістики Київської школи економіки та Суспільне:UA проводили майстер-класи.

Інформаційна кампанія “Залишайся вдома – сплачуєй/купуєй онлайн”

На початку запровадження карантинних обмежень з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19 ми провели спеціальну інформаційну кампанію.

У її межах створені 8 відеороликів під слоганом “Залишайся вдома – сплачуєй/купуєй онлайн”. Їхня мета – заохотити людей залишатися вдома та переходити на дистанційне банківське обслуговування, на користування безготівковими розрахунками. Ми інформували про впровадження “кредитних канікул” та продовження строку дії банківських карток.

Інформаційна кампанія мала успіх та охопила близько 2,5 млн українців. Ми почали спілкуватися з людьми в регіонах завдяки співпраці з обласними та районними державними адміністраціями. Таку інформаційну кампанію також підтримали банки, Міністерство охорони здоров'я України, лідери думок.

Три відеоролики отримали від Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення статус “соціальний ролик”

і вперше за історію Національного банку були розміщені на телебаченні.

Інформаційна кампанія #ШахрайГудбай

У липні 2020 року ми розпочали масштабну всеукраїнську інформаційну кампанію з протидії платіжному шахрайству #ШахрайГудбай.

У період карантину та масового переходу в режим онлайн важливо було вберегти населення від можливих шахрайських дій з картками. Для цього ми об'єднали зусилля понад 60 партнерів. До цієї інформаційної кампанії долучилися банки, платіжні системи, правоохоронні органи, мобільні оператори, інтернет-магазини, логістичні компанії, комунальні підприємства.

У межах інформаційної кампанії Українська міжбанківська асоціація членів платіжних систем "ЄМА" розробила антишахрайську онлайн-гру "Здолай шахрая", у якій висвітлені 57 сценаріїв шахрайства.

Інформаційна кампанія тривала пів року. Ми разом із партнерами розробили низку освітніх матеріалів (сайти, плакати, відеоролики, статті), які були доступні для населення через різні канали комунікації близько 50 млн разів.

Наші навчальні матеріали з правилами платіжної безпеки вперше за історію центрбанку були розміщені у вестибюлях та потягах Комунального підприємства "Київський метрополітен", на вокзалах та в міжобласних потягах. Інформація розміщувалася на телебаченні, радіо, у друкованих засобах масової інформації, соціальних мережах, у відділеннях банків та мобільних операторів, на банкоматах та рахунках за електроенергію, у SMS-повідомленнях та на спеціальному мікросайті Національного банку.

115 років будівлі Національного банку

У серпні 2020 року виповнилося 115 років від часу спорудження будівлі Національного банку. Цій події ми присвятили відеоролик із розповіддю про історію будівлі.

Також у Комунальному підприємстві "Київський метрополітен" курсував артпотяг, прикрашений постерами з архівними та сучасними фотографіями будівлі Національного банку із запрошенням на пішохідну екскурсію вулицею Інститутською. З метою поширення знань про історію українського центрбанкінгу упродовж двох місяців працівники Музею грошей

Національного банку проводили екскурсії, учасниками яких стали 416 осіб.

Тематичні екскурсії будівлею Національного банку відвідали гіді міста Києва та учасники Дитячого інклюзивного конкурсу малюнка, ініційованого Українською асоціацією художників. Метою конкурсу – було привернення уваги суспільства до проблеми інклюзивної освіти, популяризація принципів толерантності та позитивного ставлення до дітей з інвалідністю, а головною темою малюнків стала історична банківська будівля. Кращі роботи юних митців впродовж вересня 2020 року виставлялися у нашій галереї.

Небанківські фінансові установи та закон "спліт"

У липні 2020 року під наш нагляд перейшли небанківські фінансові установи. З цього часу почалася активна робота над фінансовою грамотністю населення не лише щодо діяльності банків, а й небанківських установ.

За підтримки партнера проекту EU-Finreg ми провели дослідження рівня фінансової грамотності населення у частині небанківських фінансових установ (знань, поведінки, довіри до небанківських фінансових установ). На підставі досліджень на Facebook-сторінці Financial Literacy Ukraine ми розмістили 45 освітніх публікацій на тему страхування, мікрокредитування та інших видів фінансових послуг. Основна мета цих публікацій – інформувати громадян про безпечне та ефективне користування послугами небанківських фінансових установ.

Серіали з Міністерством цифрової трансформації України

На початку 2020 року ми розпочали співпрацю з Міністерством цифрової трансформації України щодо підвищення фінансової та цифрової грамотності населення. Завдяки цій співпраці та підтримці партнерів у 2020 році презентовані три освітні серіали на платформі "Дія. Цифрова освіта": "Цифрові гроші", "Дружні фінанси", "10 питань до фінансового коуча".

У серіалах йдеться про банківські платіжні картки, онлайн-платежі, особливості кредитів та депозитів, накопичення коштів, основи "фінансового самозахисту", онлайн-банкінг. Серіали також доступні на платформах Megogo та 1+1 Video.

Ukraine Economy Week 2020

25–29 травня відбулася низка заходів (Ukraine Economy Week), організаторами яких

спільно з нами були Київська школа економіки та VoxUkraine.

У центрі уваги – тенденції розвитку ринку праці та трансформаційні процеси в економіці, зумовлені карантинними обмеженнями та світовою економічною кризою. У межах заходу проводилися публічні дискусії, інтерв'ю, лекції та воркшопи, у яких взяли участь вітчизняні та міжнародні експерти-економісти.

Також ми провели триденний онлайн-лекторій за участю зіркових спікерів конференції центробанків України та Польщі “Ринок праці та монетарна політика”. Лекції українським студентам прочитали Давіде Фурчері (Міжнародний валютний фонд), Девід Бергер (Університет Дюка, США) та Барт Хобейн (Університет штату Аризона, США). Учасниками заходу стали понад 370 осіб – представники 76 закладів вищої освіти з 18 регіонів України. Усі охочі мали змогу переглянути запис лекцій на наших YouTube-каналі та сторінці у Facebook.

Також під час Ukraine Economy Week наші топменеджери зустрілися з найкращими студентами українських закладів вищої освіти, щоб обговорити перспективи розвитку кар'єри

в умовах нестабільності. До заходу долучилися 75 найкращих студентів із 17 закладів вищої освіти – представники 10 регіонів України.

NBU University Challenge 2020

У 2020 році вдруге відбувся студентський чемпіонат “Монетарна політика: виклик НБУ університетам” (NBU University Challenge 2020). Це змагання, яке ми проводимо для поглиблення практичного розуміння студентами ролі монетарної політики в розвитку економіки України.

У 2020 році студентський чемпіонат проходив в онлайн-форматі. У змаганні взяли участь понад 170 студентів із 13 областей України та міста Києва.

На відбірковому етапі 35 команд (представники 27 університетів), враховуючи прогноз макроекономічної ситуації в Україні та світі, готували конкурсні роботи з пропозиціями щодо зміни облікової ставки та вдосконалення дизайну монетарної політики.

У фінал вийшли 5 команд. Перемогу та Кубок Голови Національного банку здобула команда Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Музей грошей Національного банку України

В умовах карантинних обмежень Музей грошей Національного банку (далі – Музей грошей) провів 228 заходів, у яких взяли участь 2479 відвідувачів. Серед гостей Музею грошей значну частину становила молодь та школярі – близько 61%. Загалом із 2014 року музейні заходи відвідали майже 35 тисяч візитерів.

З міркувань безпеки з квітня до грудня 2020 року Музей грошей залишався закритим для зовнішніх відвідувачів. Влітку та восени працівники музею проводили пішохідні екскурсії історичною вулицею Інститутською, присвячені 115-річчю будівлі Національного банку.

Програму музейних заходів у 2020 році поповнили дев'ять нових екскурсій та лекцій, серед яких чотири вебінари.

Музей грошей у 2020 році взяв участь у виставці “Шевченко мовою міста”, ставши партнером Національного музею Тараса Шевченка. На тематичній виставці були представлені три експонати, що висвітлювали розвиток банківської справи Києва у другій половині XIX століття. Серед них – обчислювальна машина, рахівниця та скарбничка.

Сучасний, відкритий, незалежний та ефективний центральний банк

Оновлений стратегічний підхід для підготовки Стратегії
Національного банку України до 2025 року

Оновлення в проектній методології

Розвиток процесного управління та процесної зрілості
Національного банку України

Забезпечення готівкового обігу

Експертна рада з питань комунікації з інноваційними
компаніями та проектами

Взаємодія з державними органами України та бізнес-
спільнотою.

Співпраця з міжнародними партнерами

Управління комунікаціями

Управління людським капіталом

Удосконалення системи звітності. Відкритість, прозорість,
доступність даних

Внутрішній аудит

Розвиток досліджень

Щорічна дослідницька конференція “Ринок праці
та монетарна політика”

Оновлений стратегічний підхід для підготовки Стратегії Національного банку України до 2025 року

Ще у 2019 році ми затвердили новий концептуальний стратегічний підхід та визначилися стосовно необхідності проведення пілотного проєкту щодо двох ключових наших функцій.

Відповідно до оновленого підходу у 2020 році ми розробили та затвердили внутрішні нормативно-правові документи, що регламентують та упроваджують новий напрям стратегічного розвитку центрального банку.

Це, зокрема:

- політика стратегічного розвитку та управління змінами Національного банку України (затверджена рішенням Правління Національного банку від 10 лютого 2020 року №106-рш);
- положення про стратегічний аналіз Національного банку України (затверджене рішенням Правління Національного банку від 10 лютого 2020 року №108-рш);
- положення про стратегічне планування Національного банку (затверджене рішенням Правління Національного банку від 10 лютого 2020 року № 107-рш);
- положення про операційне планування з реалізації стратегії в Національному банку України (затверджене рішенням Правління Національного банку від 10 квітня 2020 року №270-рш);
- положення про стратегічний моніторинг Національного банку України (затверджене рішенням Правління Національного банку від 30 березня 2020 року №231-рш).

У межах процесу стратегічного аналізу ми вивчили:

- світові та українські тенденції й виклики, на базі яких підготований PESTLE-аналіз;
- зібрані матеріали та опитування, що дають можливість структурувати та виокремити потреби клієнтів Національного банку;
- сектори фінансового ринку України, які регулює центральний банк.

Ми розпочали підготовку стратегічних документів, зокрема йдеться про нову Стратегію Національного банку України та функціональні стратегії.

Функціональні стратегії – деталізація загальної Стратегії Національного банку України у форматі річних стратегічних планів за виокремленими напрямками, розробленими для розвитку продуктів регулятора, що були ідентифіковані та деталізовані впродовж 2020 року.

Крім того, ми визначили вимоги до структури та змісту стратегічних документів.

Також затверджений формат та вимоги до стратегічних документів для використання в роботі стратегічних команд під час розроблення нової Стратегії Національного банку та функціональних стратегій.

Ми плануємо завершити роботу над розробленням цих стратегічних документів у першому кварталі 2021 року.

Також ми плануємо продовжувати впровадження нового стратегічного підходу, що базується на запровадженні продуктово-клієнтської логіки в процесах регулятора, й надалі – упродовж стратегічного циклу 2021–2024 років.

Оновлення в проєктній методології

Ми продовжували підвищувати ефективність реалізації проєктів як внутрішнього розвитку, так і проєктів із розвитку фінансового сектору. Проєктний офіс Національного банку поглиблював та вдосконалював методологію та інструменти проєктного управління.

У 2020 році запроваджені низка нових інструментів та підходів, щоб посилити залученість у проєкти, оперативність моніторингу та якість управління.

Зокрема, ми впровадили та протестували автоматизовану систему управління проєктами на базі продуктів Atlassian: Jira Software та Confluence Software. Нова система дає можливість ретельніше планувати проєкти і контролювати виконання завдань, а також посилює ресурсне управління та оперативний моніторинг статусів реалізації проєктів.

У систему планування та оцінки цілей і завдань співробітників ми імплементували ключові показники ефективності за проєктами. Щокварталу менеджери та виконавці проєктів ретельно планують завдання на наступний квартал та проводять оцінку виконання завдань попереднього періоду. Такий підхід – це продовження ресурсного планування за фазами проєктів, що був запроваджений раніше. Він дозволяє виваженіше планувати та оцінювати завдання проєкту та ресурси для їхнього виконання.

Для оперативного керівництва проєктами ми поширили проведення Steering Committee (Керуюча команда програми/проєктів – далі ККП). Раніше засідання ККП проводилися для програм проєктів, тепер же вони розповсюджені на весь портфель проєктів. До складу ККП входять основні учасники проєктів, очолює її спонсор проєктів. Засідання проводяться щомісяця. Такий підхід дає можливість оперативніше реагувати на виклики та відкриті питання щодо реалізації проєктів та спрощує взаємодію між учасниками проєктів.

Також ми піклувалися про підвищення рівня знань проєктних менеджерів. У 2020 році ми створили навчальну програму “ПМ Клуб”, яка передбачає, що один раз на два-три місяці проводитиметься навчання за темами з PMBoK (project management book of knowledge). Уже відбулося три блоки навчання з поглиблення знань у галузі управління проєктами. До “ПМ Клуб” залучені співробітники профільних підрозділів, які реалізують проєкти в центральному банку. Для тих, хто не входить до “ПМ Клуб”, але бажають вивчати проєктне управління або планують у майбутньому стати проєктними менеджерами, ми розробили дистанційний курс навчання “Основи проєктного управління”.

Розвиток процесного управління та процесної зрілості Національного банку України

Ми постійно працюємо над підвищенням рівня зрілості. Цьому сприяє наполеглива робота всіх працівників Національного банку.

Організація якісного виконання функцій та реалізація стратегії Національного банку ґрунтується на процесному підході.

Прагнучи до безперервного підвищення рівня процесної культури та зрілості процесного управління, ми затвердили напрями розвитку процесного управління та забезпечили контроль за його ефективністю.

Забезпечення готівкового обігу

Забезпечення готівкою здійснювалося через підрозділи грошового обігу в регіонах, Центральне сховище, систему уповноважених банків та банків України. За 2020 рік до запасів готівки Національного банку на зберіганні в уповноважених банках від підрозділів грошового обігу Департаменту грошового обігу (далі – підрозділи грошового обігу) та Центрального сховища надійшло 195,7 млрд грн. Це більше на 25,3 млрд грн, ніж у 2019 році (170,4 млрд грн). Зазначену готівку уповноважені банки використовували для поповнення своїх операційних кас. Водночас уповноважені банки вивезли до Національного банку із запасів готівки на зберіганні 8,4 млрд грн, зокрема майже

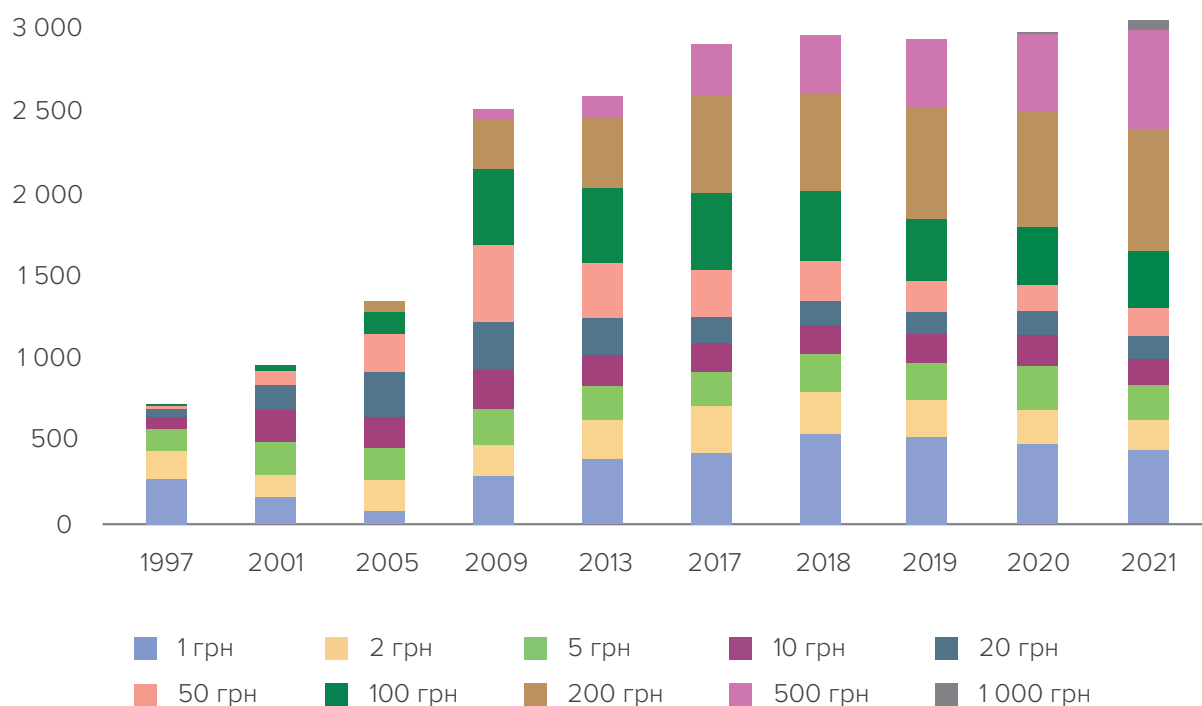
7,9 млрд грн непридатної до обігу готівки (у 2019 році – 18,3 млрд грн, зокрема непридатної до обігу готівки – 7,7 млрд грн відповідно).

Станом на 01 січня 2021 року в готівковому обігу країни перебувало банкнот і монет на загальну суму 558,5 млрд грн.

Зокрема, в обігу перебувало:

- 3,0 млрд шт. банкнот на суму 555,1 млрд грн;
- 13,5 млрд шт. розмінних та обігових монет на суму 3,2 млрд грн;
- 20,4 млн шт. пам'ятних та інвестиційних монет на суму 124,1 млн грн.

Кількість банкнот в обігу (на початок року), млн шт.

Загалом за 2020 рік кількість банкнот в обігу збільшилася на 77,2 млн шт. (на 2,6%), монет – на 181,9 млн шт. (на 1,4%).

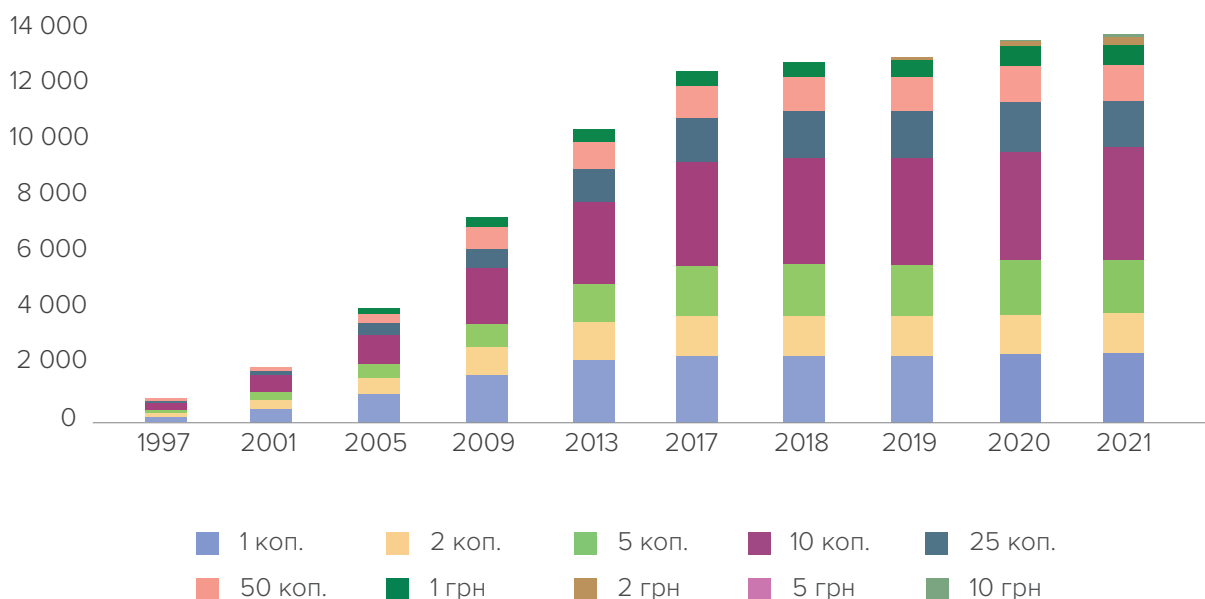
Найбільше за кількістю в готівковому обігу перебуває банкнот номіналом 200 гривень та розмінних монет номіналом 10 копійок (24,0% та 29,2% відповідно).

Водночас на кінець 2020 року в готівковому обігу країни перебувало 65,3 млн шт. банкнот найвищого номіналу 1 000 гривень, уведених в обіг з 25 жовтня 2019 року.

Станом на 01 січня 2021 року на одного українця припадало 72 банкноти, а розмінних та обігових монет, які є засобом платежу – 149 шт. (станом на 01 січня 2020 року банкнот – 70 шт. та монет – 182 шт.).

У структурі готівки в обігу враховуються монети дрібних номіналів до 30 вересня 2022 року, а також монети номіналом 25 копійок – до 30 вересня 2023 року включно, поки громадяни можуть їх обміняти на монети та банкноти інших номіналів, що перебувають в обігу.

Кількість монет в обігу (на початок року), млн шт.

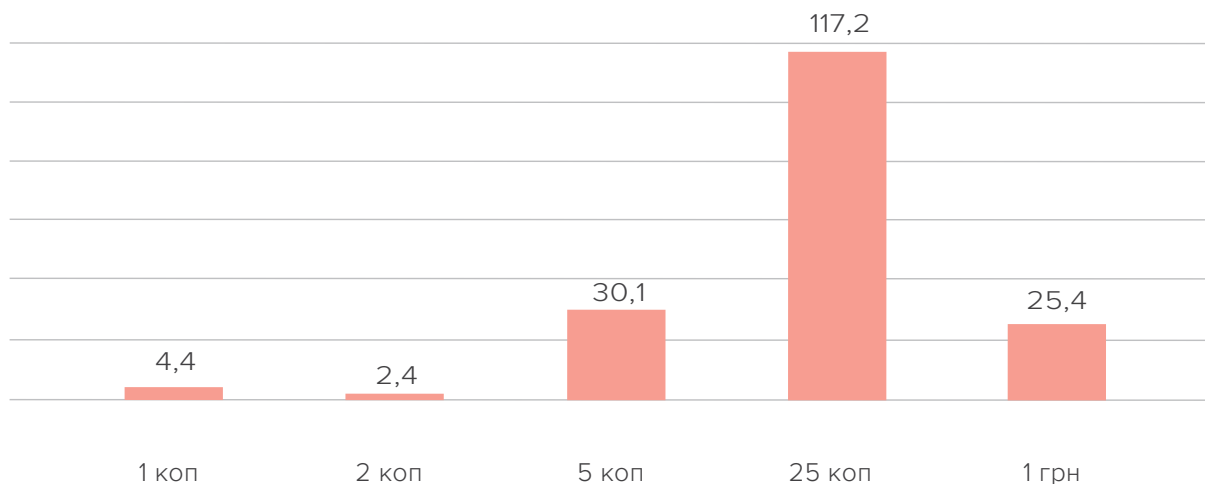
У 2020 році ми продовжували вилучення розмінних монет номіналами 1, 2, 5, а з 01 жовтня 2020 року – 25 копійок. Також з 01 жовтня 2020 року з обіговими монетами номіналом 1 гривня, виготовленими до 2018 року, здійснювалися лише прибуткові операції. У зв'язку з цим середня кількість монет, які є засобом платежу, на одного українця на кінець 2020 року знизилася на 18,1%.

Усього, починаючи з 01 жовтня 2019 року до 31 грудня 2020 року, ми вилучили з обігу монети номіналами 1, 2, 5 та 25 копійок та 1 грн (старого зразка, виготовлених до 2018 року) у кількості 179,5 млн шт. або 1,3% від загальної кількості монет, що перебувають

в обігу, із них номіналами: 1 коп. – 4,4 млн шт., 2 коп. – 2,4 млн шт., 5 коп. – 30,1 млн шт., 25 коп. – 117,2 млн шт. та 1 грн – 25,4 млн штук.

Отже, у 2020 році ми завершили оновлення банкотно-монетного ряду гривні – комплексний процес, завдяки якому нове покоління гривні стало надійнішим та захищенішим, а готівкові розрахунки – зручнішими для громадян та дешевшими для держави. За масштабну оптимізацію банкотно-монетного ряду гривні та осучаснення національної валюти, проведені впродовж останніх років в Україні, Національний банк України у 2021 році отримав престижну міжнародну нагороду Central Banking Awards у номінації Currency Manager.

Вилучення з обігу монет номіналом 1, 2, 5, 25 коп та 1 грн (без залишків оборотної каси НБУ), млн шт.

з 01.10.2019 по 31.12.2020, 179,5 млн шт.

Готівково-грошовий обіг в Україні

Готівково-грошовий обіг в Україні у 2020 році характеризувався збільшенням готівки в обігу на 133,4 млрд грн, або на 31,4% (за 2019 рік збільшення готівки в обігу відбулося на 24,9 млрд грн, або на 6,2%).

Залишки готівки в касах банків на 01 січня 2021 року становили 42,4 млрд грн. За 2020 рік залишки готівки в касах банків зросли на 1,7 млрд грн, або на 4,2%.

Збільшення готівки у 2020 році не є надзвичайним явищем, аналогічні тенденції спостерігалися в більшості країн світу.

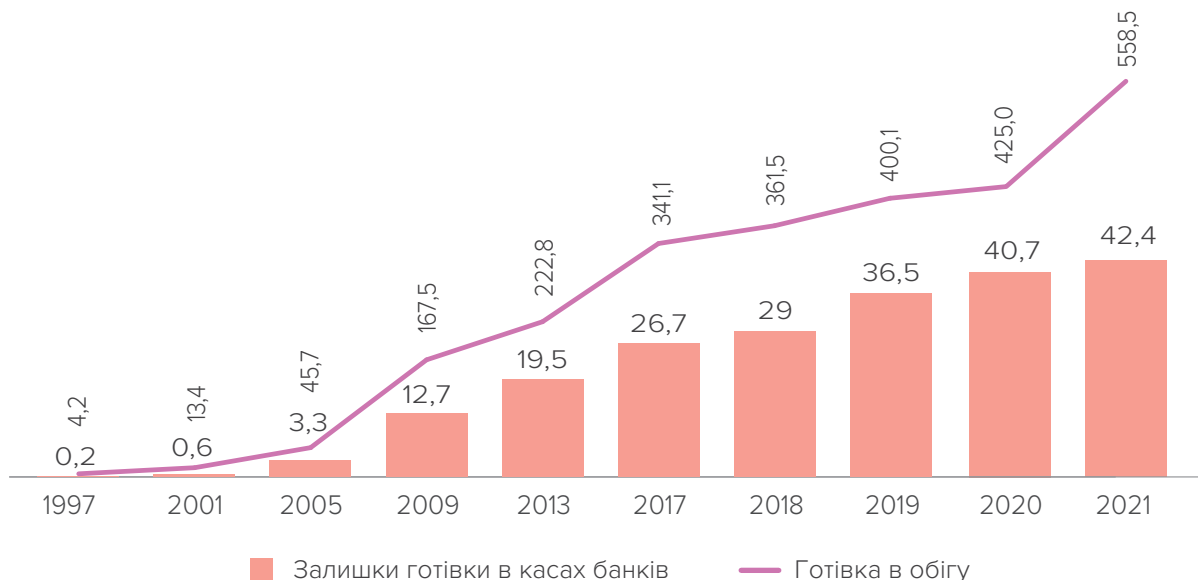
Це зумовлено як загальним зростанням фінансових заощаджень українців, так і попитом на ліквідні активи внаслідок

невизначеності щодо поширення коронавірусу та тривалості карантину.

Через це готівка довше затримувалася в обігу – з кінця березня її надходження в банки знизилися більшими темпами, ніж скорочення видач готівки з кас банків. Крім того, українці активно користувалися перевагами безготівкових розрахунків і суми безготівкових операцій із використанням платіжних карток упродовж року зростали.

Із 12 березня 2020 року (початок уведення карантинних заходів протидії пандемії) у готівковий обіг було випущено 141,6 млрд грн банкнот, що в 4,4 рази більше ніж за відповідний період 2019 року (32,5 млрд грн).

Готівка в обігу та залишки готівки в касах банків (на початок року), млрд грн

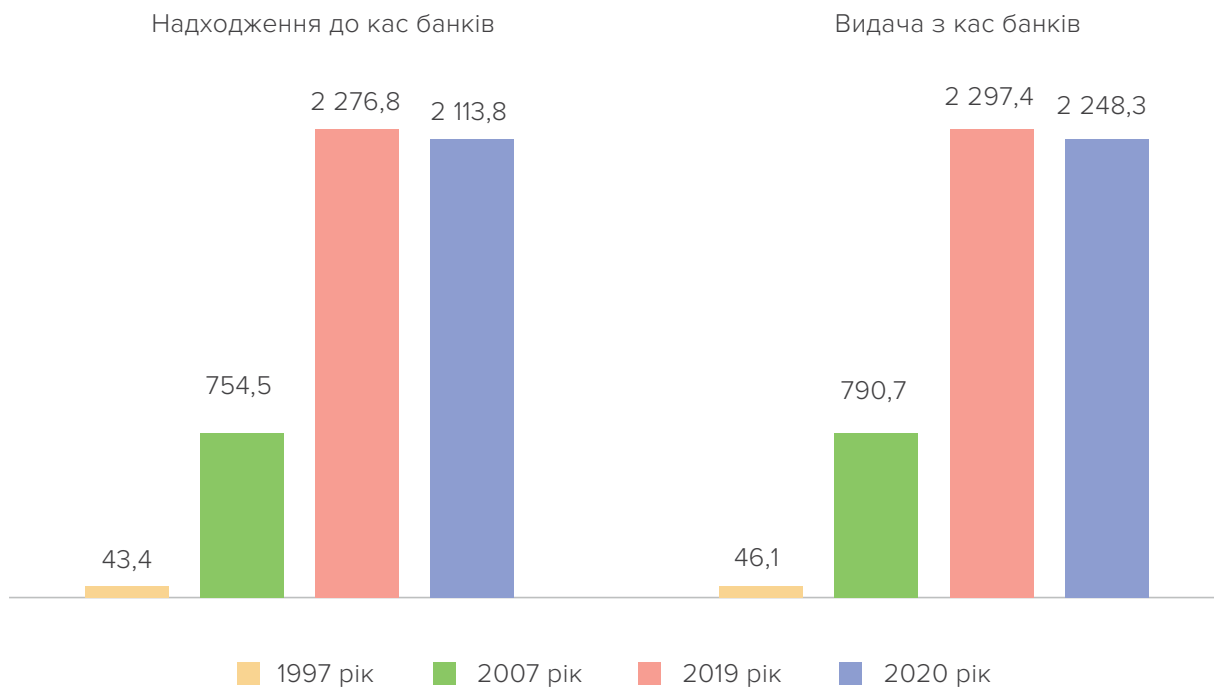
Для підтримки готівки в належному стані і запобігання поширенню коронавірусної хвороби підрозділи грошового обігу та Центральне сховище отримували від банків готівку та забезпечували її перебування на “карантині” упродовж 14 днів (відповідно до рішення Правління Національного банку від 17 березня 2020 року №185-рш). Станом на 01 січня 2021 року готівка, що залишається на “карантині” становила 1,6 млрд гривень. Загальна сума, що вибула за період березень – грудень 2020 року “з карантину”, складала 85,5 млрд гривень.

У 2020 році обсяги касових оборотів за надходженнями готівки до кас банків та її видачами з кас банків скоротилися на 163,0 млрд грн (на 7,2%) та на 49,2 млрд грн (на 2,1%) відповідно, якщо порівняти з минулим роком.

За 2020 рік, якщо порівняти з попереднім роком, найбільші обсяги скорочень спостерігались за надходженнями готівки:

- з використанням платіжних карток – на 134,5 млрд грн або 15,5%, до 733,1 млрд грн;
- від продажу іноземної валюти – на 20,4 млрд грн або 15,0%, до 115,8 млрд грн;
- у вигляді торговельної виручки – на 12,2 млрд грн або 1,6%, до 733,6 млрд грн;
- від підприємств поштового зв'язку – на 4,3 млрд грн або 26,7%, до 11,8 млрд грн;
- на погашення кредитів – на 2,8 млрд грн або 8,0%, до 32,4 млрд грн.

Касові обороти банків України, млрд грн

Водночас за 2020 рік спостерігалось збільшення надходжень готівки до кас банків як виручки від усіх видів послуг на 8,0 млрд грн або 4,1% (202,6 млрд грн), а також на рахунки за вкладками фізичних осіб на 4,7 млрд грн або 3,5% (140,4 млрд грн).

За 2020 рік, якщо порівняти з попереднім роком, найбільші обсяги скорочень спостерігалися за такими напрямками видачі готівки з кас банків:

- за платіжними картками – на 53,3 млрд грн або 3,1%, до 1688,2 млрд грн;
- на оплату праці та стипендій – на 6,5 млрд грн або 10,5%, до 55,4 млрд грн;
- на оплату товарів і послуг – на 4,6 млрд грн або 24,6%, до 14,1 млрд грн;
- із рахунків за вкладками фізичних осіб – на 2,8 млрд грн або 2,4%, до 112,2 млрд грн.

Водночас зросли обсяги видачі готівки з кас банків:

- на інші цілі – на 8,7 млрд грн або 10,7%, до 89,9 млрд грн;
- для підкріплень підприємствам поштового зв'язку – на 5,3 млрд грн або 4,2%, до 132,5 млрд грн;
- за придбання іноземну валюту – на 3,6 млрд грн або 2,6%, до 142,0 млрд грн.

Сальдо валютно-обмінних операцій – перевищення видачі готівки з кас банків за придбання іноземну валюту над надходженнями від продажу іноземної валюти – за 2020 рік становило 26,2 млрд грн (за 2019 рік – 2,2 млрд грн).

Про стан перерахування готівки

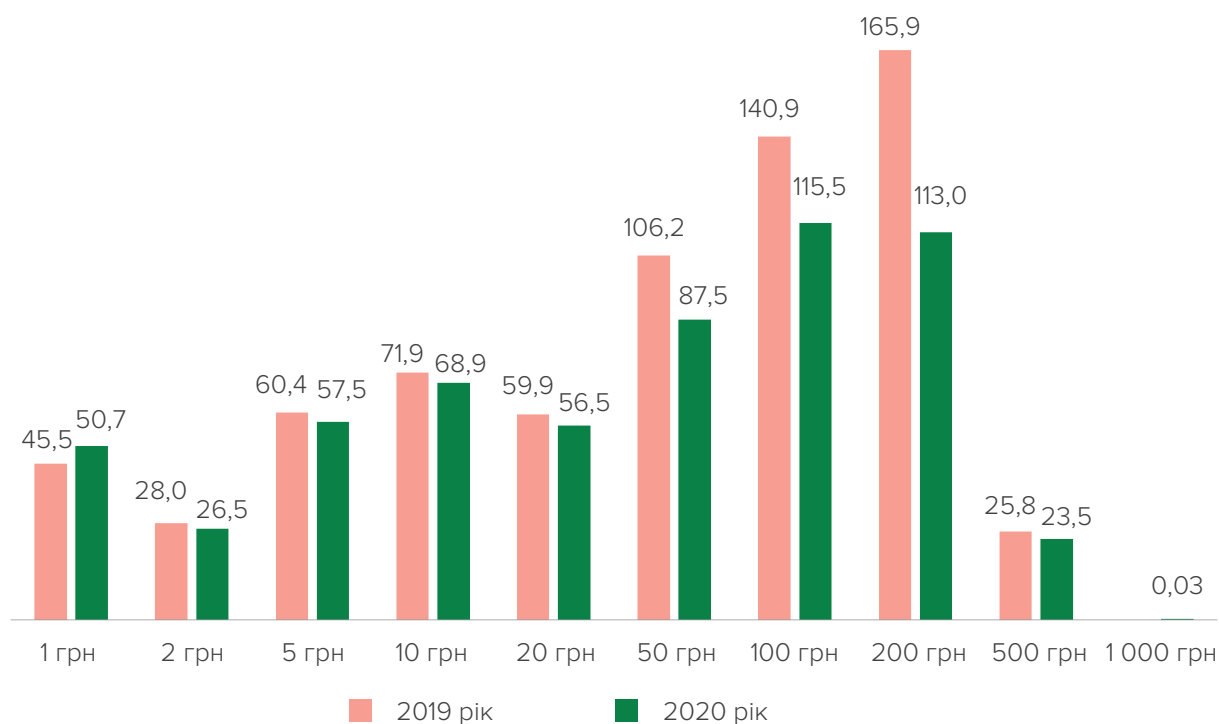
За 2020 рік автоматизованими системами оброблення банкнот BPS 1040/M7 було перераховано 1,22 млрд шт. банкнот (уключаючи придатні до обігу – 619,1 млн шт. банкнот, зношені – 162,1 млн шт. банкнот, знищено – 436,0 млн шт. банкнот, ручна доробка – 11,6 млн шт. банкнот). Це менше на 0,3 млрд шт. банкнот, ніж у 2019 році.

Вилучення зношених банкнот

За 2020 рік обсяг вилучених з обігу зношених банкнот Національним банком та уповноваженими банками становив 599,5 млн шт. на суму 52 501,8 млн грн. За кількістю це менше на 104,8 млн шт. або майже на 15%, ніж за 2019 рік (704,4 млн шт. на суму 67 771,3 млн грн).

Вилучені з обігу за 2020 рік зношені банкноти становлять майже 20% від банкнот, які перебували в обігу станом на 01.01.2021.

Вилучення зношених банкнот у розрізі номіналів, млн шт.

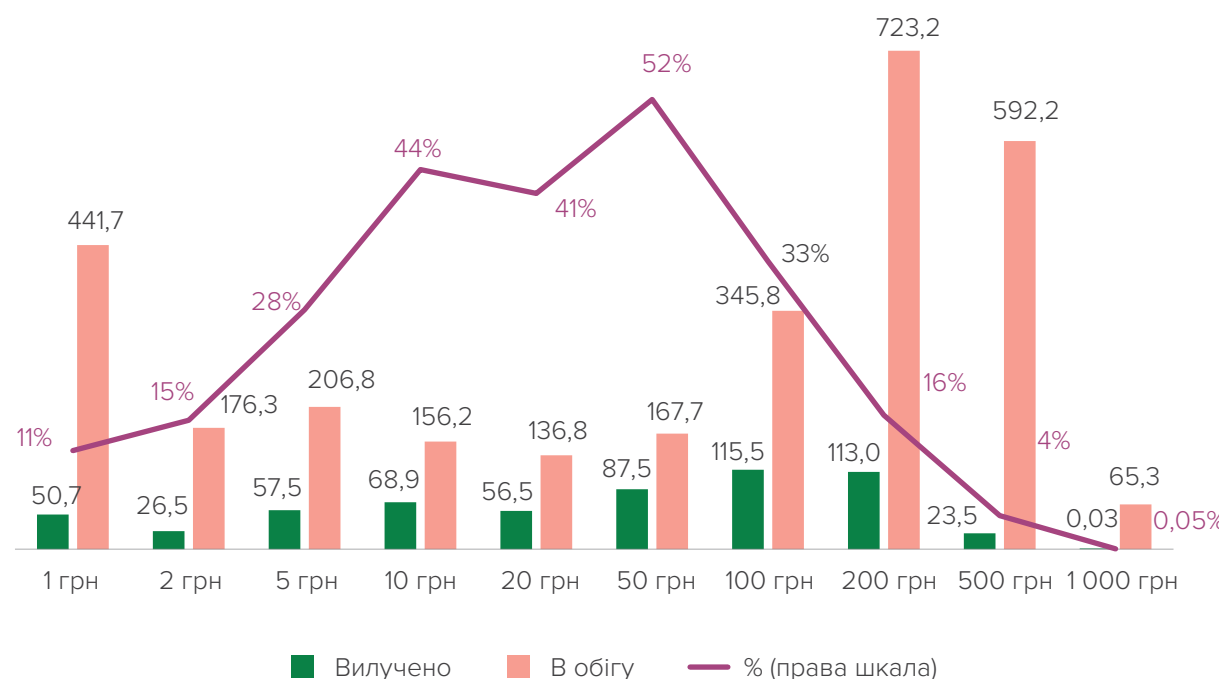

Скорочення обсягів вилучення зношених банкнот стосується всіх номіналів, крім 1 грн. Це пояснюється рекордним рівнем попиту на банкноти у 2020 році (найвищим із часів грошової реформи 1996 року) та карантинними обмеженнями, унаслідок яких банки оптимізували роботу власних підрозділів. Найбільше скорочення обсягів

вилучення зношених банкнот спостерігається за номіналом 200 грн – на 32% більше, ніж у 2019 році.

Найбільший відсоток вилучення зношених банкнот у 2020 році відносно банкнот, які перебували в обігу станом на 01.01.2021, припадає на номінали: 10 грн – 44%, 20 грн – 41%, 50 грн – 52%, 100 грн – 33%.

Вилучено з обігу зношених банкнот у 2020 році відносно банкнот, які перебували в обігу станом на 01.01.2021, млн шт.

Ревізії в уповноважених банках

Упродовж 2020 року ми здійснили 25 ревізій запасів готівки Національного банку на зберіганні та перевірок порядку їхнього зберігання у відокремлених підрозділах уповноважених банків, розташованих у 15 містах України (охоплено 12 областей України). Це – 34,2% від загальної кількості структурних підрозділів уповноважених банків, зокрема:

- АТ КБ “ПриватБанк” – 11 ревізій;
- АТ “Ощадбанк” – 6 ревізій;
- АТ “Райффайзен Банк Аваль” – 7 ревізій;
- АТ “ПУМБ” – 1 ревізія.

Проведення зазначених ревізій та перевірок сприяло здійсненню якісного контролю:

- щодо запасів готівки Національного банку на зберіганні;
- за умовами схоронності та дотримання порядку зберігання запасів готівки Національного банку на зберіганні;
- за якістю готівки, що випускається уповноваженими банками в обіг та зберігається у власних сховищах їхніх структурних підрозділів.

Доходи Національного банку за касове обслуговування банків та інкасаторських компаній

За 2020 рік ми отримали за касове обслуговування доходів на загальну суму 13,1 млн грн (за 2019 рік – 13,08 млн грн):

- підрозділи грошового обігу – за касове обслуговування банків – 7,5 млн грн;
- Центральне сховище – за касове обслуговування банків та інкасаторських компаній – 5,6 млн грн.

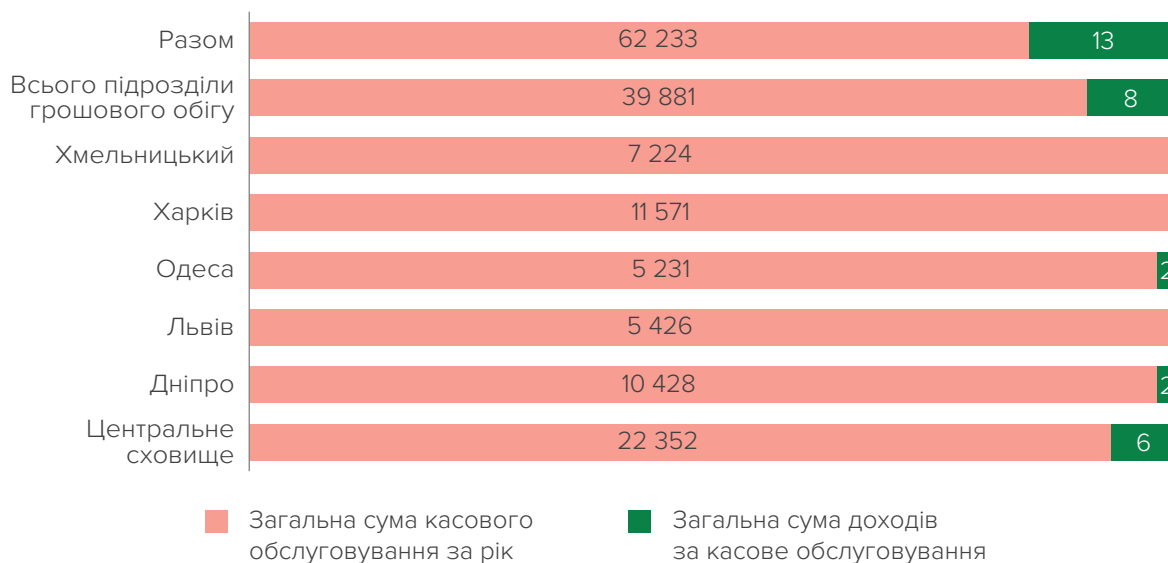
Для того, щоб мінімізувати потенційний негативний вплив на економіку внаслідок запровадження обмежень щодо запобігання поширенню на території України COVID-19, ми внесли низку змін до тарифів Національного банку. Зокрема, ми скасували плату за всі послуги з касового обслуговування банків у період із 19 березня до 30 червня 2020 року. Це зроблено, щоб у повному обсязі забезпечити потреби банків готівкою в цей період.

З 01 вересня 2020 року ми оновили тарифи на послуги з касового обслуговування банків та інкасаторських компаній готівкою.

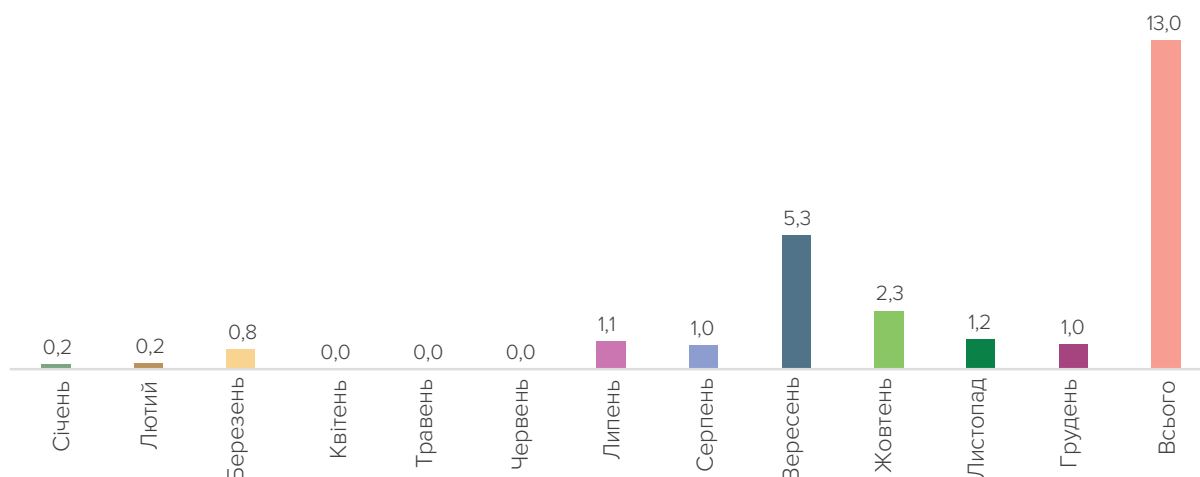
Це сприятиме подальшому розвитку делегованої моделі організації готівкового обігу та активізації міжбанківського ринку готівкової національної валюти.

Зміна тарифів стимулюватиме банки України самостійно перерозподіляти готівку у власній мережі, між банками та уповноваженими банками, уникати зустрічних перевезень готівки та сприятиме розширенню безготівкових форм розрахунків.

Загальна сума касового обслуговування та отримання доходів за 2020 рік, млн грн

Отримання доходів за касове обслуговування банків готівкою за 2020 рік у розрізі місяців, млн грн

Вилучення з обігу підроблених грошових знаків

Ми здійснюємо постійний моніторинг стану вилучення з обігу підроблених грошових знаків та констатуємо відносно низький рівень підроблення банкнот національної валюти.

Кількість вилучених з обігу в банківській системі України підроблених банкнот гривні у 2020 році становила 0,00055% від загальної кількості готівки, що перебувала в грошовому обігу. Тобто на один мільйон справжніх банкнот гривні припадало близько 5,5 шт. підробок.

У країнах Євросоюзу, наприклад, згідно з даними офіційного сайту Європейського центрального банку, за підсумками 2020 року цей показник становив приблизно 17 шт. підроблених банкнот євро.

За результатами 2020 року підробки банкнот гривні нового зразка складають лише 4%

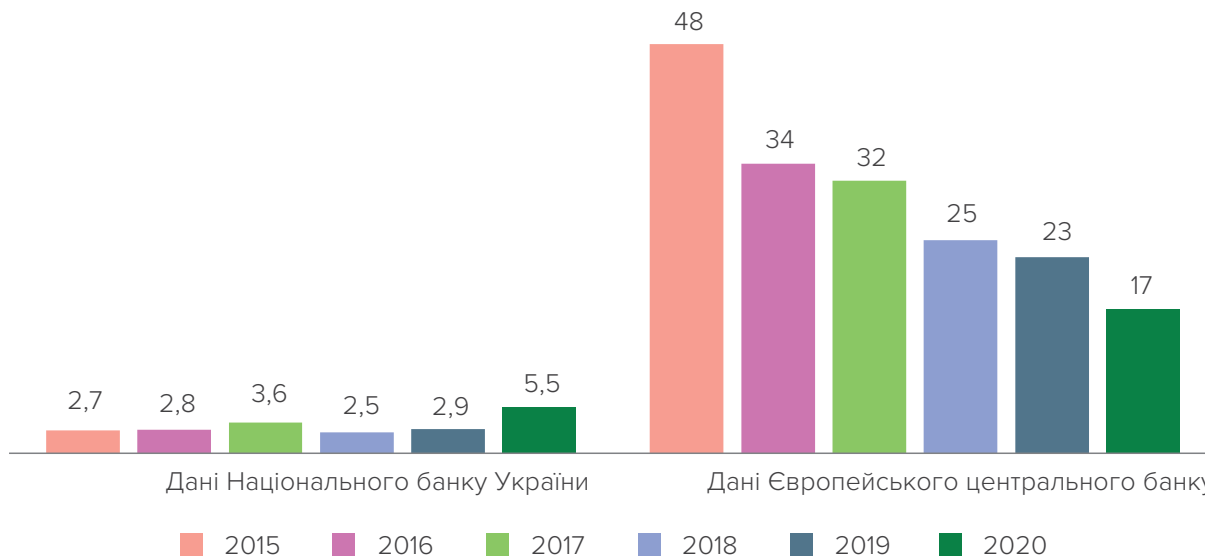
від загальної кількості підробок, вилучених у банківській системі України. Відповідно кількість підроблених банкнот гривні нового зразка на 1 млн справжніх банкнот в обігу у 2020 році склала лише 0,2 шт.

Упродовж 2020 року з обігу вилучено майже 16,6 тис. шт. підроблених банкнот національної валюти на суму 6,3 млн грн (у 2019 році – майже 8,8 тис. шт. підроблених банкнот національної валюти на суму 3,3 млн грн).

Зростання кількості та суми вилучених із грошового обігу підроблених банкнот відбулося завдяки зростанню обсягів вилучення підробок банкнот старого зразка за номіналами:

- 500 грн зразка 2006 року (60% від загальної кількості вилучених підробок з обігу);
- 200 грн зразка 2007 року (29%).

Кількість підроблених банкнот на 1 млн справжніх банкнот, шт.

Водночас за результатами 2020 року спостерігається зменшення кількості підроблених банкнот таких номіналів:

- 100 грн – на 40%;
- 50 грн – на 32%;
- 20 грн – на 4,5%;
- 5, 10 грн – на 36%.

Більшість (98,7%) вилучених з обігу підроблених банкнот припадала на банкноти чотирьох номіналів:

- 500 грн (61,3% від загальної кількості вилучених підробок та 80,5% від їхньої загальної суми);
- 200 грн (29,4% та 15,4% відповідно);

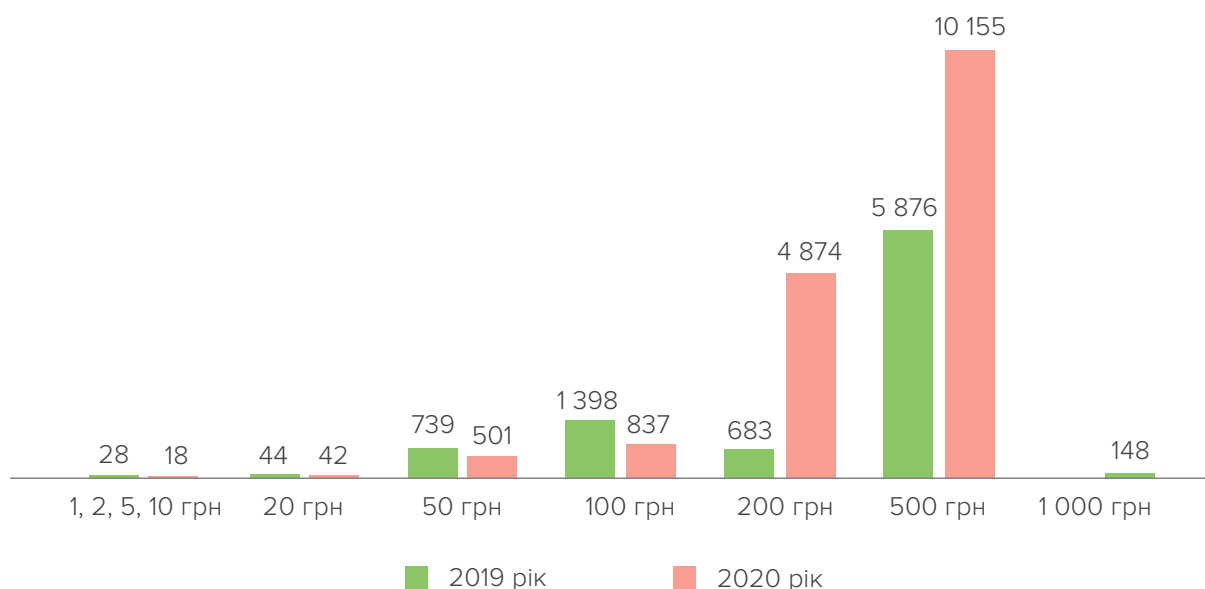
- 100 грн (5% та 1,3% відповідно);
- 50 грн (3% та 0,4% відповідно).

Інші вилучені з обігу підроблені банкноти номіналами 5, 10, 20, 1000 грн становили лише 1,3%.

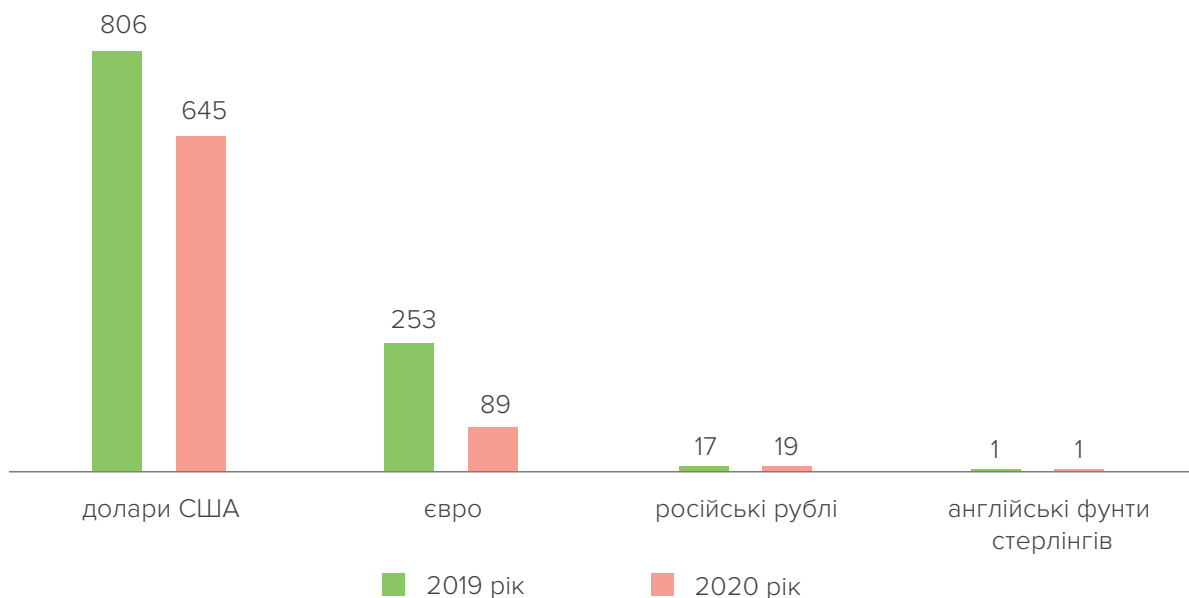
Серед вилучених з обігу у 2020 році підроблених банкнот іноземної валюти переважали:

- долари США (86% від загальної кількості всіх вилучених підроблених банкнот іноземної валюти);
- євро (12%);
- російські рублі та англійські фунти стерлінгів (2%).

Кількість вилучених підроблених банкнот гривні за номіналами, шт.

Кількість вилучених підроблених банкнот іноземної валюти, шт.

Водночас підробки номіналом 100 доларів США становили 95% від загальної кількості вилучених підроблених доларів США, підробки номіналами 50 та 500 євро – 30% та 29% від загальної кількості вилучених підроблених євро відповідно, підробки номіналами 5 000 та 1 000 російських рублів – 74% та 26% від загальної кількості вилучених підроблених російських рублів.

З метою протидії розповсюдженню підроблених грошових знаків ми постійно взаємодіємо з Національною поліцією України, Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром МВС України та Службою безпеки України.

Так, завдяки плідній співпраці та інформаційній підтримці, наданій нашими фахівцями, Служба безпеки України в грудні 2020 року [викрила організовану злочинну групу, яка здійснювала розповсюдження якісних підробок банкнот гривні та іноземної валюти](#). Це допомогло запобігти завданню збитків державі на майже 20 млн грн.

Також упродовж 2020 року ми проводили навчання з питань визначення справжності та платіжності грошових знаків для касових працівників банків, державних установ, ритейлерів. Усього відбулося 38 заходів (2 семінари та 36 вебінарів для майже шести тисяч учасників).

На сторінці офіційного Інтернет-представництва Національного банку розміщені навчальні презентації та інформаційні матеріали для касових працівників щодо визначення справжності та платіжності грошових знаків національної валюти України, ознак та способів визначення найпоширеніших варіантів підробок.

Випуск та реалізація пам'ятних та інвестиційних монет

У 2020 році ми ввели в обіг 40 пам'ятних монет (27 найменувань) загальним тиражем 3 763 800 шт., з яких: 17 монет – зі срібла, 20 монет – з нейзильберу, 3 монети – зі сплаву на основі цинку.

Також ми випустили:

- першу сувенірну банкноту з вертикальним дизайном “Леонід Каденюк – перший космонавт незалежної України”, присвячену Герою України та першому космонавту незалежної України, тиражем 50 тис. шт.;

- срібну сувенірну банкноту номіналом 1 000 гривень зразка 2019 року тиражем 300 шт.;
- набір “Монети України 2020 року”, тематика якого присвячена оновленому монетному ряду та 115 річниці будівлі Національного банку України – видатній пам'ятці архітектури міста Києва, – тиражем 30 тис. шт.

Технічною новинкою року став набір із дев'яти срібних пам'ятних монет “Енеїда” (під час виготовлення набору використано позолоту та тамподрук), присвячений духовній та культурній пам'ятці українського народу – поемі “Енеїда” Івана Котляревського.

У основі композиції набору використано ілюстрації народного художника України Анатолія Базилевича. Набір цікавий ще й тим, що на його реверсі розміщено фрагменти (пазли), що складаються у фігуру козака Енея.

У 2020 році реалізовано наш спільний проєкт з Національним банком Республіки Білорусь – 15 грудня ми одночасно ввели в обіг монети, присвячені ірмологіонам – спільній культурній спадщині двох країн. Українська пам'ятна монета “Україна – Білорусь. Духовна спадщина – Ірмологіон” виготовлена з використанням технології патинування та оздоблена позолотою.

Також ми продовжили серію, присвячену Збройним Силам України, випуском пам'ятних монет: “Повітряні Сили Збройних Сил України”, “День пам'яті полеглих захисників України”, “Державна прикордонна служба України”.

Крім того, здійснені випуски пам'ятних монет, присвячених:

- правлінню княгині Ольги (945–964 рр.), з діяльністю якої пов'язаний новий етап розвитку давньоруської державності;
- ювілеям видатних особистостей: Самійла Величка, Володимира Перетца, Амета-Хана Султана, Андрія Ромоданова, Володимира Корецького;

- ювілеям стародавніх міст України: Дубно, Лохвиці, Запоріжжя, Слов'янська;
- щоденному подвигу медиків, військових, представників інших професій (пам'ятна монета “Передова”);
- увічненню пам'яті та перемозі в Другій світовій війні;
- свідку історичних подій на теренах галицької землі – Золочівському замку;
- пам'ятці архітектури національного значення – Видубицькому Свято-Михайлівському монастирю;
- віковим ювілеям: легендарного Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка та одного з найбільших музеїв України, культурному центру Слобожанщини та Східної України – Харківському історичному музею імені М. Ф. Сумцова.

Випуском пам'ятних монет, присвячених XXXII літнім Олімпійським іграм, проведення яких заплановане в столиці Японії – Токіо, ми взяли участь у міжнародній нумізматичній програмі, що висвітлювала цю подію.

Також ми продовжували введення в обіг монет із серій “Флора і фауна України” та “Східний календар”.

У 2020 році ми змінили дизайн аверсу інвестиційних монет та ввели в обіг оновлені золоту (номіналом 2 грн) та срібну (номіналом 1 грн) інвестиційні монети Архістратиг Михайл.

У 2020 році ми відновили випуск каталогу “Банкноти і монети України”, на публікацію якого очікували нумізмати, колекціонери та усі, хто цікавиться історією й сьогоденням грошового обігу в Україні. Трансформований

у електронне видання двадцятий випуск каталогу “Банкноти та монети України” за 2015–2019 роки відповідає сучасним вимогам – доступний для перегляду з будь-якого електронного носія та, за потреби, може бути роздрукованим. Каталог двомовний – українською та англійською мовами.

У 2020 році на внутрішньому ринку ми реалізували 3,32 млн шт. пам’ятних та інвестиційних монет України, сувенірної та супутньої продукції на загальну суму 281,12 млн грн, зокрема:

- 3,12 млн шт. пам’ятних монет на загальну суму 128,3 млн грн (із них: золотих монет – 0,96 тис. шт., срібних – 47,34 тис. шт., монет із недорогоцінних металів – 725,56 тис. шт. та монет зі сплаву на основі цинку – 2 348,17 тис. шт.);
- 14 017 тис. шт. інвестиційних монет на загальну суму 133,89 млн грн (із них: золотих монет – 4 632 тис. шт. та монет зі срібла – 9 385 тис. шт.).

За 2020 рік ми викупили у населення 262 шт. інвестиційних монет України (зокрема із золота – 243 шт. та зі срібла – 19 шт.), що підтверджує справжній інвестиційний характер цієї продукції.

Упродовж 2020 року ми провели 15 аукціонів із продажу пам’ятних монет України та сувенірної продукції. Також вдалося реалізувати під час аукціонів понад 10 тис. одиниць нумізматичної продукції на загальну суму понад 1,77 млн гривень.

Через автоматизовану систему онлайн-замовлення нумізматичної продукції для фізичних осіб на сторінці офіційного Інтернет-представництва Національного банку у 2020 році реалізовані 35 найменувань пам’ятних монет, сувенірної продукції та наборів нових випусків. Через цю систему було замовлено майже 236 тис. шт. продукції, з яких реалізовано майже 230 тис. монет, сувенірної продукції, наборів, тобто 97% від замовленої кількості продукції. Це свідчить про ефективність продажу пам’ятних монет України, сувенірної продукції через онлайн-замовлення.

Загалом у 2020 році на внутрішньому ринку ми отримали близько 234 млн грн доходу від реалізації пам’ятних та інвестиційних монет України, сувенірної та супутньої продукції (це більше на 6,18 млн грн, ніж у 2019 році). До бюджету було сплачено податків на суму майже 20 млн грн.

Також ми продовжували працювати над просуванням української нумізматичної продукції на міжнародному ринку. У 2020 році ми розпочали роботу з іноземними інтернет-виданнями з Німеччини – Coins Weekly та Cosmos of Collectables, на сторінках яких були представлені пам’ятні та інвестиційні монети, а також наша сувенірна продукція.

На виконання умов укладених договорів між Національним банком та фірмами-нерезидентами у 2020 році ми реалізували у Німеччину, США та Гонконг 9 800 шт. пам’ятних та інвестиційних монет України на загальну суму 325 тис. доларів США.

Упродовж 2020 року ми активно готувалися до запровадження нового каналу реалізації нумізматичної продукції. Тепер її можна буде придбати онлайн цілодобово в інтернет-магазині за посиланням: <https://coins.bank.gov.ua>.

Доступні для продажу пам’ятні монети України та сувенірна продукція Банкнотно-монетного двору в інтернет-магазині реалізовуватимуться за роздрібною ціною.

Для оформлення покупки необхідно буде зареєструватися, вказавши свої прізвище та ім’я, а також контактну інформацію. Після цього з’явиться можливість оплатити замовлення платіжною картою (НПС “ПРОСТІР”, Visa чи MasterCard) будь-якого банку та оформити доставку.

Доставку замовлень по всій території України здійснюватимуть логістичні (поштові) компанії ТОВ “Нова Пошта” та АТ “Укрпошта”.

У майбутньому ми плануємо розширити можливості замовлення в інтернет-магазині для іноземних клієнтів та доставки нумізматичної продукції за кордон.

Експертна рада з питань комунікації з інноваційними компаніями та проектами

У 2020 році ми продовжували роботу Експертної ради з питань комунікації з інноваційними компаніями та проектами. Ця комунікаційна платформа забезпечує діалог з учасниками фінансового ринку та вирішення питань, пов'язаних із запровадженням на фінансовому ринку України інноваційних фінансових послуг, платіжних інструментів, схем розрахунків, технологічних платформ тощо.

Експертна рада має функціонувати до часу створення на базі Національного банку регуляторної “пісочниці”, що є одним із стратегічних завдань реформування фінансового сектору України в довгостроковій

перспективі. Щоб створити належну законодавчу базу для виконання цього завдання, ми передбачили у законопроекті “Про платіжні послуги”, зареєстрованому у Верховній Раді України в листопаді 2020 року, право на створення регуляторної “пісочниці”.

У 2020 році Експертна рада розглянула 12 заявок від інноваційних компаній. Більшість із них стосувалися сфери платіжних рішень, їхньою метою було поліпшення клієнтського досвіду, а також пришвидшення й здешевлення розрахунків. Під час проведених засідань Експертної ради заявники отримали конструктивний зворотний зв'язок від наших фахівців.

Взаємодія з державними органами України та бізнес-спільнотою

У 2020 році ми продовжили розвиток взаємодії з державними органами й представниками бізнес-спільноти.

Так, поглиблення відносин із Верховною Радою, Кабінетом Міністрів та профільними міністерствами, а також іншими органами державної влади відбувалося як через посилення та активізацію наявних форм співпраці, так і через створення нових форматів ефективної взаємодії.

Результатом активної співпраці з Верховною Радою стало ухвалення важливих для реформування фінансового сектору законів, зокрема:

1. “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві” від 16 січня 2020 року №466-IX;
2. “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності” від 13 травня 2020 року №590-IX;
3. “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів” від 19 червня 2020 року №738-IX;
4. “Про внесення змін до деяких законів України щодо споживчого кредитування і формування та обігу кредитних історій” від 15 вересня 2020 року №891-IX.

Для збереження активної позиції з удосконалення законодавства України ми:

- взаємодіяли з парламентом та його комітетами, народними депутатами та їхніми помічниками з питань, що належать до компетенції центробанку;
- надавали зауваження та пропозиції до проєктів законів України;
- представляли свою позицію під час роботи над законопроектами в парламентських комітетах.

У травні 2020 року на пленарній сесії Верховної Ради Голова Національного банку Яків Смолій виступив із антикризовим звітом щодо допомоги українській економіці з метою

мінімізації наслідків епідемії коронавірусу. У звіті він зазначив про стабільну ситуацію з кредитами, депозитами, безперебійну роботу банківської системи та валютного ринку. У такий спосіб виконані норми законодавства України та продемонстрована відкритість і підзвітність центробанку суспільству.

На початку липня 2020 року Верховна Рада підтримала подану Президентом постанову про звільнення з посади Голови Національного банку Якова Смолія.

16 липня 2020 року парламент призначив Кирила Шевченка Головою Національного банку.

Загалом упродовж 2020 року члени Правління Національного банку, директори департаментів та службовці взяли участь у 15 засіданнях Комітету Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики. Зокрема, два засідання профільного комітету були проведені за участю Голови Національного банку, два засідання – за участю заступників Голови, сім засідань – за участю директорів департаментів.

Крім того, представники Національного банку на рівні директорів департаментів та профільних фахівців взяли участь у засіданнях інших комітетів Верховної Ради, а саме:

- Комітету з питань економічного розвитку – 2;
- Комітету з питань інтеграції України з Європейським Союзом – 1;
- Комітету з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування – 1;
- Комітету з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів – 7;
- Комітету з питань антикорупційної політики – 2;
- Комітету з питань аграрної та земельної політики – 1;
- Комітету з питань цифрової трансформації – 1;
- Комітету з питань правової політики – 1;
- Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва – 1.

Крім співпраці в законотворчій площині, ми систематично здійснюємо обмін інформацією з Верховною Радою – щотижня

надсилаємо повідомлення про ухвалення нормативно-правових актів та засвідчені у належний спосіб копії постанов Правління Національного банку. Їх розміщують у розділі “Законодавство України” на вебсайті парламенту. Постанови центробанку також вносяться до Єдиного реєстру нормативних актів та публікуються в інформаційному бюлетені “Офіційний вісник України” Міністерства юстиції.

Також ми виконуємо свої функції щодо підзвітності Верховній Раді та Президенту, зокрема щорічно подаємо Президенту, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України:

- до 1 березня поточного року – орієнтовну інформацію про розрахунок частини прогнозованого прибутку до розподілу, яка підлягатиме перерахуванню до державного бюджету, на три наступні роки;
- до 15 березня поточного року – прогнозні монетарні показники і показники валютно-курсової політики (зокрема обмінний курс гривні в середньому за рік та на кінець року) на три наступні роки;
- до 15 квітня поточного року – уточнену інформацію про розрахунок частини прогнозованого прибутку до розподілу, яка підлягатиме перерахуванню до державного бюджету, на три наступні роки.

Також ми регламентували співпрацю та координацію дій із Кабінетом Міністрів з метою досягнення стійкого економічного зростання та цінової стабільності завдяки підписанню у 2019 році Меморандуму про взаємодію. Водночас ми взаємодіяли з Міністерством фінансів та фінансовими регуляторами в межах роботи Ради з фінансової стабільності. Упродовж 2020 року відбулося п'ять засідань Ради, основним спрямуванням роботи якої залишалося збереження фінансової стабільності в Україні з огляду на виклики, спричинені розгортанням коронакризи.

У 2020 році ми продовжили співпрацю з іншими державними органами щодо питань економічного розвитку країни. Так, упродовж 2020 року відбулося 13 засідань Ради національної безпеки і оборони України (далі – РНБО). Голова Національного банку Яків Смолій взяв участь у п'яти засіданнях РНБО, Голова Національного банку Кирило Шевченко взяв участь у восьми засіданнях РНБО. Крім того, минулого року відбулося два засідання Національного координаційного

центру кібербезпеки при РНБО, в яких взяв участь заступник Голови Національного банку Сергій Холод.

Ми також активно взаємодіяли із Міністерством цифрової трансформації – підписано Меморандум про співпрацю в сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, розвитку інформаційного суспільства, цифрових навиків та прав громадян.

Крім того, ми уклали Меморандум про співробітництво у сфері захисту персональних даних громадян із Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, аби забезпечити належний рівень захисту персональних даних громадян під час отримання ними фінансових послуг. Спільно з Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства (далі – Міністерство розвитку економіки) ми брали участь в оновленні підходів до стимулювання агрострахування.

Упродовж 2020 року наша взаємодія з представниками бізнес-спільноти була активною та системною. Так, минулого року ми організували близько 170 заходів зі стейкхолдерами, переважна більшість яких проведена в онлайн-форматі, зважаючи на обмежені умови проведення фізичних зустрічей у зв'язку з пандемією COVID-19.

Минулого року, крім традиційних форматів взаємодії (виступів на зібраннях бізнес-асоціацій та роботи в їхніх комітетах, двосторонніх зустрічей та бізнес-сніданків), ми організували таргетовані кампанії залучення стейкхолдерів. Зокрема, ми розширили взаємодію з групою небанківського фінансового сектору після ухвалення закону про “спліт”. У межах підготовки оновленого регулювання було проведено понад 70 зустрічей із відповідними стейкхолдерами. Також започаткований новий формат відносин з інвесторами в партнерстві з Офісом Національної інвестиційної ради для покращення взаємодії з представниками інвестиційної спільноти та ознайомлення інвесторів з нашими інформаційними продуктами.

Проведено понад 40 зустрічей із представниками фінансового ринку та бізнес-спільноти щодо питань, пов'язаних із набранням чинності новим законодавством із фінансового моніторингу. Мета цих зустрічей – детальне роз'яснення особливостей здійснення фінансового моніторингу як представникам банків, так і їхнім клієнтам – представникам бізнесу.

Ще одним прикладом таргетованої кампанії стала серія заходів для компаній-експортерів, Експортно-кредитного агентства та Міністерства економічного розвитку. Її результатом стали зміни до нормативно-правової бази з оцінки кредитних ризиків, що спростило доступ до кредитування.

Одним із визначальних заходів у межах взаємодії з різними групами стейкхолдерів стала Четверта щорічна зустріч Національного банку з клієнтами та партнерами, яка відбулася 16 січня 2020 року в КВЦ “Парковий” у Києві. Щорічна зустріч зі стейкхолдерами – це наш флагманський захід, яким ми відкрили “бізнес-сезон” для формування очікувань бізнесу відповідно до наших реальних планів. На заході були присутні 540 гостей таких груп стейкхолдерів:

- міжнародні фінансові організації та донори;
- дипломатичний корпус;
- медіа;
- експерти;
- академічна спільнота;

- державні органи;
- банки;
- учасники фінансової діяльності;
- компанії, в яких ми беремо участь;
- інвестори;
- бізнес-спільнота;
- громадські організації та об’єднання;
- профспілка та наші співробітники;
- Рада Національного банку.

На Щорічній зустрічі презентована Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року, учасників ознайомили зі Звітом з виконання Комплексної програми розвитку фінансового сектору до 2020 року та Планом дій Національного банку на 2020 рік. Захід передбачав активне залучення аудиторії у форматі сесій запитань-відповідей та проведення опитувань. У такий спосіб забезпечені відкритий зворотний зв’язок зі стейкхолдерами та водночас підзвітність стейкхолдерам щодо результатів нашої роботи у 2020 році.

Співпраця з міжнародними партнерами

Наша міжнародна діяльність у 2020 році, попри виклики, пов'язані з пандемією COVID-19, була ефективною та сприяла досягненню наших стратегічних цілей та подальшій інтеграції України в глобальний геоекономічний простір. Попри зміну формату взаємодії з міжнародними партнерами у зв'язку з карантинними обмеженнями, їхня кількість за останній рік істотно зросла. Це пояснюється нашим зростаючим інтересом до прогресивних світових трендів розвитку фінансових ринків, а також розширенням мандату Національного банку у зв'язку з ухваленням закону про “спліт”.

У 2020 році ми продовжили активну співпрацю зі своїми постійними партнерами: Національним банком Польщі, Банком Литви, Банком Швеції, Національним банком Грузії, Банком Нідерландів, Банком Канади, Банком Англії, Банком Австрії, Національним банком Бельгії та Федеральним банком Німеччини.

Крім того, втілюючи спліт-реформу, ми активізували співпрацю з Центральним банком Вірменії, Комісією фінансового нагляду Польщі (KNF), Комісією ринку фінансів і капіталу Латвії (FCMC), Страховим управлінням ОАЕ, Міністерством фінансів Білорусі, Агентством з питань регулювання та розвитку фінансового ринку Казахстану, Австрійським регулятором фінансового ринку (FMA), Федеральним управлінням фінансового нагляду Німеччини (BaFin), Агентством з нагляду за страховим ринком Словенії (AZN). На сьогодні триває робота над новими договорами співробітництва з міжнародними партнерами. Наша мета – не лише зберегти напрацьований власний та попереднім регулятором небанківських фінансових рівень співробітництва з питань

нагляду, але й створити передумови для подальшого ефективного виконання своїх функцій.

У 2020 році істотно розширилося коло наших міжнародних партнерів. На початку року ми стали членами Міжнародної асоціації фондового ринку (ICMA), яка створена для сприяння стійкому функціонуванню міжнародних та глобально узгоджених транскордонних ринків цінних паперів, що важливо для фінансування сталого економічного зростання та розвитку.

Цього ж року за фінансової підтримки Проєкту Агентства міжнародного розвитку США “Кредитування сільськогосподарських виробників” ми приєдналися до Міжнародної мережі регуляторів кредитних спілок (ICURN). Це платформа для обміну досвідом та найкращими практиками, а також розроблення спільних рішень для вдосконалення регуляторних практик.

Світова криза, викликана пандемією COVID-19, посилила нашу увагу до власної ролі у вирішенні глобальних проблем. Тому у 2020 році одним із векторів розвитку став напрям “озеленення” фінансової системи та розвиток сталого фінансування. У листопаді ми стали членом Мережі сталого банкінгу (SBN). Це об'єднання регуляторів країн, що розвиваються, мета якого – обмін досвідом та розширення досліджень у напрямі екологізації (озеленення) фінансової системи, стимулювання членів цієї спільноти до впровадження відповідних заходів для створення стійкої та екологоорієнтованої фінансової системи.

Перехід міжнародних відносин у онлайн-формат дозволив нам залишатися активним учасником ділових заходів, організованих міжнародними партнерами. Зокрема, упродовж року ми брали участь у засіданнях Європейської регіональної консультативної групи при Раді з фінансової стабільності (FSB RCG for Europe), Базельської консультативної групи (BCG), Групи банківських наглядовців Центральної та Східної Європи (BSCEE), Розширеному форумі Другої Віденської ініціативи з європейської банківської координації, засіданні Клубу Голів центральних банків країн Центральної Азії, Чорноморського регіону та Балкан, Щорічній конференції ICURN (23-24.06.2020), Щорічній зустрічі членів FinCoNet (11.11.2020).

Реформи, які ми впроваджуємо у фінансовому секторі, отримали значну підтримку міжнародними партнерами. Міжнародне технічне співробітництво в умовах світової пандемії завдяки онлайн-формату та гнучкості всіх учасників значно розширилося. Кількість заходів збільшилася майже на 60%, а кількість їхніх учасників зросла майже в півтора рази.

Наші експерти дізнавалися про найкращі світові практики та міжнародний досвід із питань монетарної політики, фінансової стабільності, банківського нагляду та регулювання, статистики та звітності, роботи платіжних систем, захисту прав споживачів фінансових послуг, ефективних комунікацій тощо. Окрема увага у 2020 році приділялася вивченню міжнародного досвіду щодо регулювання небанківських фінансових установ.

Нашими основними міжнародними партнерами з розвитку упродовж 2020 року залишалися: Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку, Європейський Союз, центральні банки й регулятори фінансових ринків інших країн. Також ми продовжили співпрацю з Агентством з міжнародного розвитку США (USAID) у межах реалізації проєктів міжнародної технічної допомоги “Трансформація фінансового сектору” та “Кредитування сільськогосподарських виробників”. Спільно з Європейським банком реконструкції та розвитку реалізовані низка проєктів: “Підтримка реформ фінансового сектору в Україні”, “Програма Реалізації адміністративної бази Закону про фінансову реструктуризацію”, “Модельна структура для оцінки банківської діяльності та стабільності ринку капіталу”. Також ми працювали з Міжнародною фінансовою корпорацією в межах Програми “Фінансова інклюзія задля економічного зростання”,

яка фінансується Швейцарською Конфедерацією та Фондом сталого врядування Великої Британії, а також з Державним секретаріатом Швейцарії з економічних питань у межах “Програми двосторонньої допомоги та посилення спроможності центральних банків”.

Важливий здобуток міжнародної технічної співпраці у 2020 році – те, що ми розпочали активно ділитися власною експертизою з партнерами, поширювати власний досвід та організували на своїй базі майданчик для проведення міжнародних багатосторонніх конференцій, засідань, круглих столів та двосторонніх експертних заходів і зустрічей із центральними банками інших країн. Упродовж 2020 року відбулися 24 такі двосторонні та багатосторонні заходи з обміну досвідом. Зокрема, наші експерти поділилися своїм досвідом із центральними банками 30 країн квіту. Серед основних партнерів, з якими ми обмінювалися професійними напрацюваннями, варто відзначити центральні банки Грузії, Казахстану, Тунісу, Вірменії, Туреччини та Франції.

Розвиток міжнародних відносин України

У 2020 році ми активно долучалися до розвитку міжнародних відносин України. За нашого подання Україна стала повноправним членом Віденської ініціативи (Vienna Initiative), що сприятиме активнішому залученню нашої країни в її діяльність, посиленню співпраці та обміну досвідом з регіональними партнерами.

Традиційно Голова Національного банку та інші представники центробанку взяли участь у Весняних та Щорічних зборах МВФ та Світового банку (09–11.04.2020 та 12–18.10.2020 відповідно), Європейського банку реконструкції та розвитку (07–08.10.2020), Щорічних зборах Ради керуючих Чорноморського банку торгівлі і розвитку (18.06.2020), які цьогогоріч відбувалися в онлайн-форматі.

У складі делегації, очолюваної Президентом України, Голова Національного банку Кирило Шевченко взяв участь у офіційному візиті до Великої Британії (07–08.10.2020). Під час візиту Україна та Велика Британія підписали Угоду про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії.

Упродовж року ми також здійснювали заходи з підтримки привабливого інвестиційного

клімату країни, надаючи міжнародним партнерам достовірну та актуальну інформацію про стан економіки, очікування центробанку та прогнози. Ми проводили онлайн-зустрічі із міжнародними рейтинговими агентствами – Fitch Ratings, Standard&Poors, Rating&Investment Information, Global Ratings, а також міжнародними інвестиційними фондами

Упродовж першого півріччя ми активно залучалися до переговорного процесу для відновлення програмної співпраці з МВФ та започаткування нової програми stand-by. У результаті в червні 2020 року Виконавча рада МВФ схвалила нову вісімнадцятимісячну програму stand-by на суму близько 5 млрд дол. США, яка буде спрямована на підтримку державного бюджету, а саме на подолання негативних наслідків, спричинених COVID-19. У 2020 році Україна отримала один транш у розмірі 2,1 млрд дол. США. Упродовж усього року реалізація умов програми залишалася нашим пріоритетом.

Також ми брали активну участь у процесі підготовки спільного зі Світовим банком проєкту “Перша позика на політику розвитку у сфері економічного відновлення” (Economic Recovery Development Policy Loan – ER DPL) на суму 350 млн дол. США. 26 червня 2020 року проєкт ER DPL затверджений Радою виконавчих директорів Світового банку. Після підписання Угоди про позику та виконання Україною заходів з набуття угодою чинності кошти першого траншу позики ER DPL надійдуть в Україну і будуть спрямовані на фінансування загального фонду Державного бюджету України.

У травні 2020 року ми підписали з Європейським банком реконструкції та розвитку договір про здійснення валютних операцій своп гривня/долар США в обсязі до 500 млн дол. США. Ця угода спрямована на посилення макрофінансової стабільності в Україні під час глобальної кризи. Адже операції своп із Національним банком відкривають ЄБРР доступ до гривневого ресурсу, який можна використовувати для кредитування українських підприємств, що зазнали втрат від пандемії та карантинних обмежень.

Європейська інтеграція

Одним із пріоритетних наших завдань у 2020 році залишалося виконання заходів у сфері європейської інтеграції. Ми активізували впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та імплементацію актів права ЄС

як у банківському секторі, так і у сфері небанківських фінансових послуг.

У фокусі особливої уваги були підготовка комплексних законодавчих змін та удосконалення нормативно-правової бази у сфері банківського регулювання та нагляду, платіжних систем, страхування, кредитних спілок, фінансової звітності, боротьби з відмиванням грошей, цифрового ринку.

У межах цієї роботи ми забезпечили:

- розроблення комплексного законопроєкту щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи;
- підготовку пакета комплексних законодавчих пропозицій із питань регулювання сектору небанківських фінансових послуг, зокрема щодо страхових послуг, діяльності кредитних спілок та фінансових компаній;
- ухвалення нормативно-правових актів з питань удосконалення інструментів банківського нагляду, діяльності банків та банківських груп, здійснення банками та установами фінансового моніторингу, здійснення безвиїзного нагляду за учасниками ринку небанківських фінансових послуг, регулювання електронних грошей, лібералізації руху капіталу, порядку складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, захисту прав споживачів фінансових послуг тощо.

Враховуючи нові повноваження, ми затвердили оновлений План заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Також у 2020 році ми продовжили діалог з ЄС щодо актуалізації зобов'язань з упровадження актів права ЄС у фінансовому секторі, долучилися до процесу перегляду Угоди про асоціації між Україною та ЄС та Дорожньої карти інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС.

Крім того, ми взяли участь у залученні чергової макрофінансової допомоги ЄС нашій державі на суму до 1,2 млрд євро для подолання наслідків кризи.

Ми тісно співпрацюємо з ЄС для імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Минулий рік став плідним у розвитку співробітництва з питань інституційної розбудови, а також відзначився посиленням взаємодії з проєктами технічної допомоги ЄС, спрямованими на наближення регулювання та нагляду за фінансовими

установами до європейських норм та стандартів.

Так, 1 жовтня 2020 року стартував проєкт Twinning “Посилення інституційної та регуляторної спроможності Національного банку України з метою імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС”. Нашим партнером став Консорціум Національного банку Польщі та Банку Литви. Проєкт фінансується коштами Європейського Союзу.

Центральні банки Польщі та Литви надаватимуть нам підтримку з питань:

- банківського нагляду, а саме переходу на Основні принципи ефективного банківського нагляду Базельського комітету;
- розвитку системи миттєвих платежів;
- розвитку системи стратегічного планування в центробанку, виконання та моніторингу, процесної моделі планування та управління;
- посилення функції міжнародного співробітництва та інституційної спроможності у сфері європейської інтеграції України.

Крім того, у 2020 році стартував проєкт технічної допомоги ЄС “Впровадження практики ЄС з бухгалтерського обліку,

фінансової звітності та аудиту в Україні” (EU-FAAR), де ми – реципієнт за Компонентом З “Фінансова звітність в єдиному електронному форматі”. Також минулого року ми активізували участь у проєкті технічної допомоги ЄС “Посилення регулювання та нагляду за небанківським фінансовим ринком (EU-FINREG)”, зокрема в частині спільної роботи над новою моделлю регулювання страховиків та інших небанківських фінустанов та підвищення фінансової грамотності населення.

Минулого року ми долучалися також до роботи двосторонніх органів асоціації Україна – ЄС, зокрема наші представники взяли участь у П’ятому засіданні Комітету асоціації Україна – ЄС у торговельному складі (08–09 грудня 2020 року) (далі – засідання Комітету асоціації), що відбулося в онлайн-форматі.

Під час засідання Комітету асоціації ми ознайомили європейських колег із заходами, які вживали для лібералізації руху капіталу, а також для імплементації актів права ЄС у сфері фінансових послуг.

Ми також долучилися до підготовки засідань Парламентського комітету асоціації між Україною та ЄС та Ради асоціації Україна – ЄС.

Управління комунікаціями

Управління комунікаціями у 2020 році ми здійснювали відповідно до Стратегії комунікацій Національного банку, яка була ухвалена Правлінням наприкінці 2018 року.

Усі комунікації ми спрямовуємо на досягнення трьох цілей: зміцнення довіри до регулятора, максимізацію впливу нашої політики на поведінку цільових аудиторій, зниження рівня невизначеності в економіці завдяки наданню інформації, необхідної для ухвалення зважених рішень.

Національний банк проти коронавірусу

У 2020 році в результаті спалаху пандемії COVID-19, ми адаптували канали комунікацій до нових умов. Розуміючи, що поширення цієї інфекції може мати негативні наслідки для економіки та фінансової системи України, ми запровадили систему антикризових заходів на час карантину в країні й постійно інформували громадськість про перебіг подій у економіці через власний сайт, сторінки в соцмережах, а також ЗМІ. Важливим антикризовим проектом став запуск окремої сторінки на вебсайті “Національний банк проти коронавірусу”. Цей розділ містить основні відповіді на запитання про роботу банківської системи та економіки в нових умовах.

Також ми відразу перейшли в дистанційний формат спілкування з медіа, збільшивши кількість онлайн-заходів, а також відеосупроводження. За цей період наші представники спілкувалися з медіа в межах близько 50 заходів, організованих для ЗМІ. Також наші спікери брали активну участь у професійних дискусіях та експертних комунікаціях, пояснюючи політику Національного банку учасникам фінансових ринків, бізнесу, експертній спільноті та іншим стейкхолдерам. Загалом за 2020 рік проведено 72 онлайн-трансляції, створено 174 відеоматеріали.

Курс на фінансову грамотність українців

Від січня 2020 року наші повноваження у сфері фінансової грамотності врегульовані на законодавчому рівні. Ми розглядаємо фінансову грамотність насамперед як розбудову фінансової культури, зміну поведінки. Це вимагає тривалого спрямування зусиль відповідно до чітко визначеного підходу, а також прозорості, підзвітності

використання ресурсів та моніторингу результатів. Також це розширює можливості для залучення ширшого кола партнерів, зокрема програм координації та міжнародної допомоги.

У липні 2020 року ми запустили масштабну Всеукраїнську інформаційну кампанію з протидії платіжному шахрайству “ШахрайГудбай”, в якій об’єднали понад 60 партнерів. До цієї інформаційної кампанії долучилися банки, платіжні системи, правоохоронні органи, мобільні оператори, інтернет-магазини, логістичні компанії, комунальні підприємства.

Інформаційна кампанія тривала пів року. Ми разом із партнерами розробили низку освітніх матеріалів для населення (сайти, плакати, відеоролики, статті), які були упроваджені різними каналами комунікацій.

Фокус на небанківські фінустанови та захист прав споживачів фінпослуг

У 2020 році ми стали регулятором небанківського фінансового ринку. Також ми отримали повноваження на захист прав споживачів фінансових послуг. Враховуючи це, важливим фокусом у наших комунікаціях стали зазначені напрями.

Для надання споживачам фінансових послуг та учасникам ринку інформації про нагляд, ліцензування та законодавче регулювання небанківських фінустанов ми започаткували відповідні розділи на своєму вебсайті. Крім того, на сторінках офіційного Інтернет-представництва Національного банку опубліковані реєстри і перелік небанківських фінансових установ та інших учасників ринків фінансових послуг, ліцензування, реєстрацію й авторизацію яких ми здійснюємо.

Важливими інформаційними продуктами про роботу небанківських фінустанов стали “Білі книги”, “Огляд небанківського фінансового сектору”, “Новини ліцензування та реєстрації фінансових установ”, а також розсилка дайджеста новин за місяць учасникам ринку “Split Times”.

Загалом упродовж року про роботу небанківських фінансових установ опубліковано понад 100 новин. Інформація про діяльність небанківського сегменту була однією з найпопулярніших тем на вебсайті регулятора та увійшла до трьох найбільш відвідуваних (13% від усіх користувачів).

Частиною кампанії з підвищення фінансової грамотності громадян стало започаткування тематичної сторінки на тему захисту прав споживачів фінансових послуг. Це розділ, де збирається вся корисна інформація та поради для клієнтів банків і небанківських фінансових установ. Особливістю цієї сторінки стала нова рубрика “Питання дня”, в якій наші фахівці висвітлюють найрезонансніші для користувачів фінпослуг питання: чи мають банки право без попередження клієнтів змінювати тарифи на свої послуги, які є пастки в кредитних договорах для клієнтів банків та небанківських фінансових установ тощо.

Окремий підрозділ про захист прав споживачів фінпослуг також користується значною популярністю серед користувачів вебсайту НБУ. Загалом за 2020 рік ми оприлюднили близько 40 інформаційних повідомлень та пресрелізів, присвячених цій темі.

Вебсайт НБУ: набираємо обертів

Завдяки своїй зручності, візуальній привабливості та зручній навігації наш новий вебсайт продовжує набирати популярності серед користувачів. У 2020 році його відвідали майже 3,6 млн користувачів (у 2019 році – 1 млн). Пік відвідування був у березні 2020 року з початком коронакризи, а також у грудні, оскільки мало місце сезонне відслідковування курсу, підвищений інтерес до нумізматичної продукції та до розділу BankID через оголошену компенсацію уряду підприємцям.

Дедалі менше користувачів відвідують старий вебсайт НБУ. У 2020 році його відвідало 0,75 млн користувачів (у 2019 році –

2,5 млн). Рівень відвідуваності старого сайту значно зменшився у зв'язку з перенесенням популярного розділу “Пам'ятні монети” наприкінці 2020 року на новий сайт.

Найзатребуванішою інформацією на нашому сайті залишається інформація розділу “Фінансові ринки” – 44,5% переглянутих сторінок, із них переглядів офіційного курсу гривні до іноземних валют – 35,8%.

Також у 2020 році спостерігався відчутний прогрес у кількості опублікованих інформаційних матеріалів та їхніх переглядів. Так, за рік на 9,5% зросла кількість оприлюднених пресрелізів та офіційних повідомлень до 645 новин. Кількість переглядів новин зросла у 3,3 рази до 2,31 млн переглядів у порівнянні з попереднім роком. Найбільше користувачі нашого сайту читають новини про платежі та розрахунки (19% від усіх переглядів), а також про національну валюту (16%).

Експертна платформа: поглиблюємо експертизу

За рік у межах роботи експертної платформи опубліковано 56 публікацій за активної співпраці структурних підрозділів НБУ та його стажерів. До її роботи долучилися 22 амбасадори (які також стали авторами експертних публікацій). Новим напрямом для Експертної платформи стало проведення круглих столів. Проведено дві експертні дискусії про вплив пандемії COVID-19 на монетарну політику та практику банківського поводження з готівковими коштами.

Управління людським капіталом

Упродовж року ми продовжували втілювати проекти та досягати цілей у межах реалізації HR-стратегії на 2018–2020 роки. Зокрема, працювали над упровадженням та реалізацією системи сукупної винагороди Total Rewards.

Також ми виконали масштабну роботу в межах реалізації програми “спліт” – добір, укомплектування та адаптування персоналу для виконання функції регулювання небанківського фінансового сектору.

Минулого року налагоджені нові формати взаємодії та комунікацій як усередині центрбанку, так і з зовнішніми аудиторіями (із середини березня 2020 року всі комунікаційні активності майже стовідсотково перейшли в онлайн-формат) – ми проводили вебінари для студентів та пропонували різноманітні навчання обдарованій молоді. Попри онлайн-формат, нам вдалося зберегти якість і ефективність зазначених комунікацій та напрацювати гнучкість в ухваленні рішень, що стосуються роботи з персоналом.

Реалізація “спліт” – оновлена структура НБУ та укомплектований штат

З 1 липня 2020 року ми стали регулятором ринку небанківських фінансових послуг. Для повноцінного виконання нових функцій ми потребували оновлення структури центрального банку та добору кваліфікованого персоналу. Підготовка до реалізації цих завдань розпочалася завчасно.

Так, ще на початку року, наші фахівці ретельно вивчили функції, повноваження на виконання, яких ми набули з липня 2020 року. На підставі такого аналізу ми внесли зміни до структури, зокрема створені нові профільні підрозділи – Департамент методології регулювання діяльності небанківських фінансових установ та Департамент нагляду за ринком небанківських фінансових послуг, оновлена структура деяких вже існуючих підрозділів. Такий системний підхід до організаційних змін став фундаментом для якісного старту виконання нами набутих повноважень. Водночас здійснювалася робота з укомплектування штату працівників: проводилися зустрічі та співбесіди з персоналом НКФП (потенційними працівниками Національного банку), проводився добір працівників до новостворених департаментів, доукомплектовувався персонал до існуючих

підрозділів центрального банку, залучених до виконання нової функції регулятора.

Увійти в робочий ритм новим працівникам допомагала програма адаптації, яку проходить кожен новий член нашої команди. Також ми впровадили план навчання та підвищення професійної кваліфікації для працівників нових підрозділів. Зокрема, за 2020 рік ми провели 12 навчальних програм за технічної підтримки міжнародних фінансових організацій.

Віддалена робота – швидкий та успішний перехід на новий формат роботи

На початку 2020 року ми впровадили систему сукупної винагороди Total Rewards, акцентовану на розвиток програм для підтримки work-life balance всередині банку. Однією з таких програм був пілотний проєкт з віддаленої роботи, упроваджений у березні під час уведення карантину через поширення COVID-19.

Грунтовна підготовка, досвід та практики, напрацьовані за час пілотного проєкту, дозволили швидко перевести значну кількість працівників на віддалену роботу без втрати продуктивності, підготувати та забезпечити керівників і працівників інструментами для адаптації до нового формату роботи. Це, зокрема, спеціалізовані тренінги, комунікаційне супроводження, автоматизація обліку днів віддаленої роботи, програма психологічної підтримки та багато інших заходів.

Для забезпечення підтримки працівників, які працювали віддалено, ми автоматизували процеси з оформлення віддаленої роботи. Упродовж 2020 року режимом віддаленої роботи скористалися 2 554 працівників.

Ми поступово перевели майже усі робочі зустрічі в онлайн-формат, спільно опановуючи нові інструменти віртуальної взаємодії. Зі свого боку, працівники, які працювали безпосередньо на наших локаціях, дотримувалися правил та рекомендацій щодо безпечної поведінки, а також обмежували безпосередні комунікації всередині банку.

Для зручності наших працівників реалізовано проєкт “Гаряча лінія” (згодом “Лінія довіри”), де майже в режимі реального часу вони можуть отримати консультацію та відповіді на питання, що їх хвилюють. Кожен працівник,

працюючи віддалено чи на локаціях, міг отримати консультацію потрібного фахівця Департаменту інформаційних технологій, Департаменту безпеки, Департаменту персоналу та інших. Питання працівників, зокрема, стосувалися доступу до ресурсів, кадрового адміністрування, оформлення віддаленої роботи, надання матеріальної допомоги, дистанційного навчання тощо.

Налагоджено оперативне інформування колег про зміни в оформленні віддаленої роботи, нові карантинні обмеження, правила поведінки та роботи під час карантину, рішення уряду, ухвалення законів тощо через розміщення інформації на спеціальних сторінках на внутрішньому порталі Національного банку “Залишаймося здорові”, “Віддалена робота”.

Рекрутинг, кадрове адміністрування та стажування в умовах турбулентного року

Під час карантину ми проводили відбір персоналу винятково в онлайн-форматі – як для кандидатів на некерівні, так і на керівні посади. Також в онлайн-режим перейшли всі процеси, пов’язані з тестуванням, виконанням домашніх завдань кандидатів.

Запроваджено матрицю оцінки кандидатів на керівні посади. Така оціночна форма є додатком до резюме, що надає додаткову інформацію для ухвалення фінального рішення та відображає оцінку відповідності кандидата Профілю лідера Національного банку, а також його професійні здібності, мотивацію, здатність імплементуватися до культури організації.

Упродовж 2020 року на роботу до Національного банку прийнято 318 працівників, звільнено – 252 працівника, переведено на інші посади чи роботу – 997 працівників.

Ми продовжували розвивати бренд роботодавця, запрошуючи студентів та обдаровану молодь на практику та стажування, брали участь в онлайн-ярмарках вакансій, проводили майстер-класи та онлайн-лекції для молоді. Загалом у 2020 році залучено 43 стажери та 12 практикантів із провідних вищих навчальних закладів. Після успішного проходження стажування 7 стажерів працевлаштовані на роботу до Національного банку.

Також у 2020 році ми організували профільні змагання для студентів в онлайн-форматі. У липні відбувся фінал кейса “Коронакриза: НБУ завдає удар

у відповідь” (спільно з Департаментом фінансової стабільності і Департаментом монетарної політики та економічного аналізу); у серпні – фінал змагання “NBU IT Challenge” для студентів IT-напряму (спільно з Департаментом інформаційних технологій).

Переведення в дистанційний формат програм розвитку та навчання працівників

Турбуючись про здоров’я працівників, ми швидко й гнучко адаптувалися до дистанційного формату навчання, адже ще у 2019 році запропонували колегам змішаний формат: онлайн та офлайн. Напрацьований досвід попереднього року допоміг оперативно перелаштуватися на стовідсотковий онлайн, а також запропонувати низку нових затребуваних вебінарів.

Упродовж 2020 року ми провели 549 навчальних заходів. Перехід на онлайн-формат дозволив збільшити кількість працівників, які пройшли навчання, майже на 70%, якщо порівняти з попереднім роком. 320 проведених заходів стосувалися підвищення професійної кваліфікації, 229 – були спрямовані на розвиток компетенцій та soft skills. 255 слухачів пройшли навчання, організовані міжнародними партнерами за підтримки міжнародної технічної допомоги.

Активно продовжували розвивати систему дистанційного навчання, яка нараховує 36 електронних курсів за напрямом професійного навчання та 23 курси за напрямом міжособових навичок.

У форматі вебінарів проведено майстер-класи із 12 корпоративних компетенцій із залученням внутрішніх тренерів – наших працівників, які пройшли курс навчання у Школі внутрішніх тренерів та отримали право проводити навчальні заходи.

Щоб допомогти працівникам швидше адаптуватися до умов, що постійно змінювалися, дати дієві техніки управління емоціями та зниження рівня стресу, додатково проводилися тематичні вебінари про особливості віддаленої роботи із залученням як внутрішніх фахівців, так і запрошених спікерів.

Також адаптовано до онлайн-форматів Програми розвитку лідерів та кадрового резерву, а також навчання кандидатів у Програмі наставництва та Школі внутрішніх тренерів.

Благодійні ініціативи працівників

для допомоги лікарням

У квітні 2020 року наша команда започаткувала благодійний проєкт допомоги медичним закладам України у боротьбі з COVID-2019. Робоча група з представників різних департаментів аналізувала першочергові потреби лікарняних закладів та ухвалювала рішення про фінансову допомогу чи закупівлю необхідного обладнання. Кошти на благодійну ініціативу акумулювалися винятково завдяки пожертвам працівників. Завдяки цій благодійній ініціативі упродовж 2020 року ми допомогли 8 медичним закладам на суму 617 000 грн.

Нагороди

Ми здобули нагороду премії HR-бренд в номінації “Держава як роботодавець” від компанії grc.ua. Ця перемога стала важливим елементом у продовженні вибудовування бренду Національного банку як привабливого роботодавця.

Проєкт-переможець “Обирати свій простір. Гнучкі підходи до remote work у центробанку”

описує впровадження сучасних індивідуально-орієнтованих інструментів управління персоналом, які базуються на потребах працівників відповідно до HR-стратегії Національного банку на 2018–2020 роки.

HR-аналітика

2020 рік:

- середній вік працівників – 44 роки;
- середній стаж роботи в Національному банку – 12 років;
- жінок/чоловіків по банку – 53,8%/46,2%;
- жінок/чоловіків на керівних посадах – 42,6%/57,4%;
- жінок/чоловіків на некерівних посадах – 54,8%/45,2%;
- чисельність (FTE) станом на 31.12.2020 – 3 406,5;
- плинність персоналу – 3%.

Удосконалення системи звітності. Відкритість, прозорість, доступність даних

Ми продовжили розпочате в попередні роки вдосконалення звітності, що подається учасниками ринку до Національного банку. Відповідні зміни до звітності були спрямовані насамперед на досягнення оптимального балансу між потребами Національного банку щодо отримання повної, своєчасної, достовірної інформації для ефективного регулювання та нагляду й прийнятним звітним навантаженням на респондентів.

У зв'язку з набуттям повноважень з регулювання та нагляду за учасниками ринку небанківських фінансових послуг (проект “спліт”) формат та порядок подання ними звітності гармонізовані до єдиних стандартів та вимог Національного банку. Структурований реєстр звітних показників у понад 50 файлах містить набір даних, які раніше передавалися до НКФП.

Ми завчасно інформували учасників ринку небанківських фінансових послуг про вимоги щодо звітності, оприлюднюючи усю необхідну інформацію на сторінці офіційного Інтернет-представництва Національного банку в розділі “Організація статистичної звітності”.

Для кращої адаптації учасників ринку до нових вимог проведено низку зустрічей у форматі онлайн-конференцій, із наданням усіх необхідних роз'яснень та консультацій. Це дозволило оперативно вирішити більшість питань, які стосувалися подання звітності належної якості.

З метою розкриття структури власності надавачів фінансових послуг розроблено звітність для отримання даних про остаточних ключових учасників та власників істотної участі, яку ми плануємо отримувати вже у 2021 році.

У зв'язку з ухваленням у новій редакції Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” реалізовано додаткові зміни до звітності банків та учасників ринку фінансових послуг з питань фінансового моніторингу.

Забезпечено складання статистики фінансового сектору відповідно до сучасних вимог методології монетарної та фінансової статистики, статистики індикаторів фінансової стійкості за даними банків і Національного

банку з урахуванням змін у бухгалтерському обліку, а також нової звітності страхових компаній, кредитних спілок, фінансових компаній, ломбардів, лізингових компаній та інших учасників ринку небанківських фінансових послуг.

У новому підрозділі “Показники діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг” на сторінці “Статистика” офіційного Інтернет-представництва Національного банку започатковано публікації показників діяльності страхових компаній, кредитних спілок, фінансових компаній, ломбардів, лізингових компаній.

Враховуючи потреби експертної спільноти, ми розширили перелік показників та забезпечили публікацію статистичних даних щодо кредитів великим, середнім, малим та мікропідприємствам-юридичним особам (МСП) у нових розділах “Кредити МСП”, “Процентні ставки за новими кредитами МСП” на сторінці офіційного Інтернет-представництва Національного банку.

Вимоги Спеціального стандарту поширення даних (ССПД) за категоріями даних фінансового та зовнішнього секторів економіки було дотримано в повному обсязі. Для забезпечення поступового переходу України до розширеного стандарту ССПД Плюс відповідно до Програми розвитку державної статистики до 2023 року започатковано поширення окремих індикаторів фінансової стійкості небанківських фінансових установ, а також здійснюється поширення показників статистики цінних паперів у розрізі секторів економіки емітентів.

Ми забезпечили подальший розвиток статистики зовнішнього сектору відповідно до вимог міжнародних та європейських стандартів. Відповідно до Плану спільних дій з Державною службою статистики України з метою створення єдиного джерела даних повноваження щодо публікації статистики прямих іноземних інвестицій (ПІІ) передане нам. Водночас ми удосконалили облік ПІІ з метою врахування реінвестованих доходів нефінансових корпорацій та запровадили публікацію даних по потоках ПІІ за видами економічної діяльності, країнами та регіонами, що дало змогу поліпшити порівнювання статистичних даних України з іншими країнами.

Крім того, з метою подальшого узгодження статистики зовнішнього сектору та Системи національних рахунків (СНР) запроваджений розрахунок обсягів експорту-імпорту умовної оплати послуг фінансового посередництва (FISIM) та здійснено ретроспективний перегляд даних платіжного балансу.

Відповідно до міжнародної практики щодо розкриття інформації були затверджені Правила формування загальноприйнятої наглядової звітності банків за стандартом COREP XBRL. Додатково до звітності щодо розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) банки розпочали подання звітності щодо розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) та даних про мінімальний розмір операційного ризику.

Також тривала робота з формування даних фінансової звітності банків у стандарті FINREP. Були затверджені зміни до Правил формування та оприлюднення узагальненої фінансової звітності банків відповідно до таксономії FINREP XBRL, затверджено Методики формування показників, Правила валідації шаблонів таблиць за базовою моделлю FINREP, Методичні рекомендації за повною моделлю даних. На розгляд банківській спільноті надано проєкт нового файлу звітності щодо розподілу фінансових зобов'язань.

Підготовлені проєкти нової статистичної звітності щодо подій операційного ризику, процентного ризику банківської книги та нової структури капіталу відповідно до таксономії COREP, а також проєкти нової статистичної звітності щодо управління проблемними активами відповідно до таксономій FINREP та COREP.

Для отримання даних відповідно до таксономії FINREP/COREP внесені необхідні зміни до Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України.

Ми продовжили запроваджувати новітні технології для проведення кон'юнктурних опитувань. Восени мобільний застосунок "Щомісячні опитування підприємств", який на сьогодні є найзручнішим засобом для опитування респондентів серед центральних банків світу, став доступним для завантаження на платформах Play Market та App Store.

У застосунку запропоновано просту реєстрацію та зручний україномовний або англomовний інтерфейс, особисте налаштування режимів нагадувань, отримання пуш-повідомлень щодо участі в опитуваннях та інших важливих подіях (зустрічі з представниками бізнесу, вихід публікацій тощо), розширений сервісний функціонал. Сьогодні вже понад 10% респондентів заповнюють анкети через мобільний застосунок.

З метою "заякорення" інфляційних очікувань, підтримки ефективного двостороннього зв'язку з бізнес-середовищем, інформування про свою діяльність та обговорення актуальних питань ми продовжили практику регулярних зустрічей із керівниками підприємств. Під час жовтневої онлайн-конференції з представниками понад 80 компаній усіх видів економічної діяльності та регіонів обговорювалися питання проходження кризи банківським сектором, розвитку кредитування, останніх трендів валютного ринку, фінансового моніторингу, розвитку інфраструктури.

Внутрішній аудит

Департамент внутрішнього аудиту впродовж 2020 року оцінював та сприяв удосконаленню процесів корпоративного управління, управління ризиками та внутрішнього контролю через проведення аудиторських перевірок.

Упродовж 2020 року у нас проведені 23 аудиторські перевірки ефективності процесів управління ризиками, внутрішнього контролю та виконання управлінських функцій за основними напрямками діяльності структурних підрозділів. Зокрема, це були перевірки на виконання рекомендацій, наданих Міжнародним валютним фондом за результатами оцінки захисних механізмів, та відповідно до положень Меморандуму про економічну і фінансову політику з МВФ.

Перевірки здійснювалися відповідно до Плану проведення внутрішнього аудиту в структурних підрозділах Національного банку України в 2020 році, затвердженого Радою Національного банку.

Планові аудиторські перевірки охопили всі функціональні напрями нашої діяльності та здійснювалися із застосуванням процесного та ризик-орієнтованого підходу до об'єктів аудиту.

У 2020 році Департамент внутрішнього аудиту на постійній основі взаємодіяв з Аудиторським комітетом Ради Національного банку, Радою Національного банку та Правлінням Національного банку – інформував про результати проведених

перевірок та виявлені ризики. З метою оцінки ефективності внутрішнього контролю матеріали аудиторських перевірок упродовж 2020 року неодноразово долучалися до розгляду відповідних питань на засіданнях Аудиторського комітету Ради Національного банку.

У 2020 році також реалізовувалася Комплексна програма забезпечення та підвищення якості внутрішнього аудиту, що включала програму постійного професійного розвитку аудиторів у межах внутрішньої Школи аудиту, організованої для наших працівників.

Нагадаємо, що раніше зовнішніми незалежними експертами була підтверджена якість нашого внутрішнього аудиту. Так, відповідність внутрішнього аудиту міжнародним стандартам професійної практики внутрішнього аудиту, як того вимагає Закон України “Про Національний банк України”, була підтверджена звітом та висновками незалежних експертів Центрального банку Нідерландів. За результатами незалежного зовнішнього оцінювання відзначені зрілість, істотний прогрес та суттєве вдосконалення функцій внутрішнього аудиту в Національному банку. Ми отримали найвищу серед можливих оцінку якості внутрішнього аудиту – “Рівень 5: Оптимізуючий” – за шкалою оцінювання для організацій державного сектору (включно з центральними банками), що визначає найвищі стандарти, принципи та вимоги до ефективного внутрішнього аудиту.

Розвиток досліджень

У 2020 році наша дослідницька команда підсилилася випускниками докторських програм університету Кембриджа, Мадридського університету імені Карлоса III та Університету Джорджа Мейсона. Це дало змогу розширити діапазон досліджень, що перебувають у нашому фокусі.

З метою обміну ідеями та досвідом у 2020 році було проведено низку заходів, зокрема: Щорічну дослідницьку конференцію [“Labor Market and Monetary Policy / Ринок праці та монетарна політика](#) (28–29 травня 2020 року), конференцію для студентів та молодих дослідників “Банківський сектор та монетарна політика: перспективи розвитку” (15 травня 2020 року), 11 відкритих дослідницьких семінарів та воркшоп із монетарної політики (25 лекцій). Також відділ досліджень долучився до організації Міжнародної конференції “Цифрові валюти центральних банків: нові можливості для платежів”.

Звісно, наймасштабнішою дослідницькою подією традиційно стала Щорічна дослідницька конференція “Labor Market and Monetary Policy / Ринок праці та монетарна політика”, яка проводиться спільно з Національним банком Польщі (докладніше – у розділі Щорічна дослідницька конференція “Ринок праці та монетарна політика”).

Також вже вчетверте спільно з Київською школою економіки ми провели конференцію для студентів і молодих дослідників, яка привернула увагу й іноземних учасників. Подані роботи пройшли процес рецензування, а кращі були опубліковані в журналі [“Visnyk of the National bank of Ukraine / Вісник Національного банку України”](#).

Під час 11 відкритих семінарів результати своїх досліджень презентували представники Європейського центрального банку, Банку Литви, Мадридського університету імені Карлоса III, університету Луїджі Бокконі, університету Манчестера, Паризької школи економіки та інших знаних наукових центрів. Обговорення ідей та результатів досліджень сприяло налагодженню зв'язків і започаткуванню нових проєктів.

У 2020 році продовжилася наша співпраця з проєктом технічної допомоги Канада–МВФ “Розбудова інституційної спроможності НБУ”.

Зокрема, завдяки підтримці цієї програми ми спільно з експертами МВФ:

- досліджували особливості застосування правила Тейлора на основі даних реального часу;
- визначали зв'язок між іноземною готівкою та поширенням ділових циклів;
- моделювали структуру державного боргу та з'ясовували як краще ним управляти;
- на основі інформації про онлайн-вакансії з платформи OLX.ua аналізували взаємозв'язок зарплати та безробіття в Україні.

За результатами проведених досліджень була опублікована стаття в міжнародному рецензованому журналі ([Pham, T., Talavera, O., Tsapin, A. \(2020\). Shock contagion, asset quality and lending behaviour: The case of war in Eastern Ukraine. Kyklos](#)) та випущена низка робочих матеріалів, зокрема:

- Faryna O., Pham T., Talavera O., Tsapin A. (2020) Wage Setting and Unemployment: Evidence from Online Job Vacancy Data. Global Labor Organization Discussion Paper;
- Arias J., Talavera O., Tsapin A. (2020) Bank Liquidity and Exposure to Industry Shocks;
- Kiiashko S. (2020). Optimal Time Consistent Government Debt Maturity, Fiscal Policy and Default. NBU Working Papers.

У 2020 році наші дослідники продовжили підвищувати свою кваліфікацію. Це відкрило нові можливості для досліджень, із результатами яких можна ознайомитись у таких робочих матеріалах:

- Grui A. (2020). Uncovered interest parity with foreign exchange interventions under exchange rate peg and inflation targeting: The case of Ukraine. IHEID Working Papers
- Filatov V. (2020). A New Financial Stress Index for Ukraine. IHEID Working Papers, 15-2020. Geneva: Graduate Institute of International and Development Studies.

Розуміючи необхідність розвитку освіти та маючи позитивний минулорічний досвід проведення освітніх заходів, цього року ми вдруге організували змагання [“Монетарна політика: Виклик НБУ університетам”](#). Переможець отримав кубок Голови Національного банку. Географія заходу

в 2020 році значно розширилася – додалося 4 нових регіони, а також 13 нових команд-учасників. Переможці та фіналісти змагання отримали запрошення на проходження стажування в Національному банку. Слід зазначити, що натхненниця та почесна суддя нашого змагання проф. Елізабет Кертіс (Dartmouth College) цього року стала наставником команди-переможця аналогічного змагання, яке організовується Федеральною резервною системою США.

У травні-червні ми також запустили новий студентський кейс-чемпіонат – “Коронакриза: НБУ завдає удару у відповідь”. Учасникам чемпіонату необхідно було розробити креативні й релевантні з мандатом Національного банку рекомендації щодо виходу економіки з кризи, спричиненої пандемією коронавірусу. Під час чемпіонату для учасників була проведена серія корисних вебінарів від експертів – представників Національного банку.

Щорічна дослідницька конференція “Ринок праці та монетарна політика”

Щорічна дослідницька конференція, яку ми організуємо разом із Національним банком Польщі за підтримки Київської школи економіки та Уряду Канади, у 2020 році була присвячена взаємодії ринку праці та монетарної політики. У 2020 році конференція проведена в онлайн-форматі, зважаючи на пандемію. Проте, крім певних обмежень, такий формат заходу мав низку переваг. Зокрема, вдалося розширити активну аудиторію учасників – у цьогорічній конференції взяли участь представники з 32 країн світу.

Ключовими доповідачами заходу стали проф. Роберт Холл (Стенфордський університет) з лекцією “Як процес поновлення на роботі впливає на підйом ділової активності у США” та Голова Ріксбанку Стефан Інгвес із лекцією “Ринок праці та монетарна політика: Виклики для центральних банків” (Банк Швеції). Спікерами заходу та учасниками дискусії виступили всесвітньо відомі експерти та науковці: Джорді Галі (університет Помпеу Фабра), Юрій Городніченко (університет Каліфорнії, Берклі), Федеріко Равенна (Банк Данії), Фатіх Гувенен (Університет Міннесоти) та інші дослідники й представники міжнародних фінансових інституцій.

Особливої уваги заслуговує виступ представника відділу досліджень Департаменту монетарної політики та економічного аналізу Сергія Кіяшко з презентацією результатів спільного дослідження “Міграція, довгострокова фіскальна стійкість та економічні союзи” (співавтор – Павел Копец, Національний банк Польщі).

Як супутні заходи конференції (Ukraine Economy Week) організовано низку панельних дискусій, інтерв'ю та воркшоп, проведено триденний лекторій доповідачів конференції Девіда Бергера (Університет Дюка), Давіде Фурчері (Міжнародний Валютний Фонд), Барта Хобейна (Університет штату Аризона), на який були залучені студенти 76 закладів вищої освіти з 18 регіонів України. Найкращих студентів із різних регіонів України було запрошено на мотиваційний сніданок з учасниками конференції.

Надзвичайно важливо, що матеріали конференції “Labor Market and Monetary Policy” були прийняті до публікації в спеціальному випуску [Journal of Money, Credit and Banking](#). Це один із кращих академічних журналів світу, що висвітлює питання монетарної, макропруденційної політики та банківської справи.